79

HENRY ESMOND I *Thackeray*

Dünya Edebiyatından Seçmeler

HENRY ESMOND

I

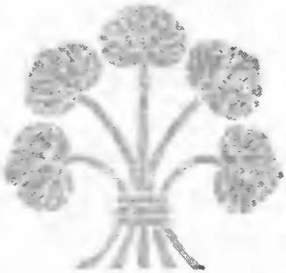
Thackeray

CATVLLVS

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2184
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 495
Dünya Edebiyatından Seçmeler : 79

Kitabın adı
HENRY ESMOND I
Yayın kodu
91.34.Y.0002.788
ISBN 975.11.0497.1 (Tk. No.)
ISBN 975.11.0498.X (1. Cilt)
Baskı yılı
1991
Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığının
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
ikinci defa 20.000 adet basılmıştır.

Dünya Edebiyatından Seçmeler

HENRY ESMOND
I

Thackeray

Çeviren
KÂMURAN ŞERİF SARU

İstanbul, 1991

THACKERAY VE ESERLERİ

HAYATI — William Makepeace Thackeray 18 temmuz 1811 de Kalküta'da doğmuştur. Richmond ve Ann Thackeray'nin biricik çocuğu idi. Büyük babası gibi babasıda Doğu Hindistan kumpanyasında memurdu. Babasının 1815 te ölmesi üzerine yirmi üç yaşında dul kalan annesi 1817 de küçük oğlu ile beraber İngiltere'ye döndü.

Altı yaşında yaptığı bu uzun yolculuktan çocukta iki hâtıra kaldı: bunlardan biri, yolda vapur Sainte -Helena adasına uğradığı zaman, o sırada orada tutsak bulunan Napoléon'un Longwood bahçesinde bir aşağı bir yukarı dolaştığını uzaktan görmesi, öteki de İngiltere'ye vardığı zaman prenses Charlotte için tutulan millî yasla karşılaşması idi.

Annesi biraz sonra binbaşı Chermichael-Smyth isminde bir adama vardı. Thackeray üvey babası ile daima iyi geçindi. Kadın 1864 yılında öldüğü zaman oğlu öleli bir sene oluyordu.

Thackeray, daha önce iki okul değiştirdikten sonra 1822 de Charterhouse okuluna girdi, 1828 e kadar orada kaldı. Böyle bir okul, çocukluğu zaruret içinde geçmiş olan Dickens için bir nimet olurdu; fakat Thackeray için öyle olmadı, bir türlü ısınamadığı bu tahsil ocağına "Salhane" adını taktı. Bu sırada annesine yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Burada üç yüz yetmiş çocuk var. Keşke üç yüz altmış dokuz olaydı." İlerde *Pendennis* adlı eserinde bundan bahsedecekti.

1829 da Cambridge'de Trinity College'e girdi Orada da bir buçuk sene kaldıktan sonra diploma almadan çıktı. Camridge'de bulunduğu sırada şiir yazmakta epey kabiliyet göstermişti. Bazı manzumeleri ve

nazire şeklinde hicivleri Üniversite dergilerinde yayımlandı. *Snob* dergisinin 30 nisan 1829 tarihli sayısında, okul arkadaşı Tennyson'un İngiltere nazım madalyasını kazanmış olan Timbuctoo manzumesine yazdığı bir nazire görülür. Timbuctoo'da Tennyson'un dehasını sezen o devrin münekkitleri nazire hakkında bir şey söylemediler.

Thackeray 1830 da tahsilini yarıda bırakarak Almanya'da. Fransa'da seyahat etti. Fransa'da bir müddet resme çalıştı. 1832 de rüşdünü ispat etmesi üzerine babasından kalan servete sahiboldu. Bir aralık hukuk tahsiline başladı ise de onu da yarıda bıraktı. Nefret ettiği bu mesleğe ve hukuk tahsili eden gençlere dair düşüncelerini *Pendennis*'te anlatmıştır.

Bu sırada üvey babası ile bir dergi çıkarmağa başladı. İş adamı olmadığı, para tutmadığı, üstelik kumar da oynadığı için gazetesini bir sene sonra batırdı ve on parasız kaldı. Yirmi iki yaşında ilk defa olarak dergilere resim yaparak güçlükle hayatını kazanmağa başladı. Dickens'le de ilk teması bu vesile ile oldu. Dickens'in forma forma yayımlanmakta olan *Pickwick Maceraları* adlı romanının resimlerini yapan meşhur ressam Seymur ansızın ölmüştü. Thackeray Dickens'e müracaat ederek bu işin kendisine verilmesini istedi. O sırada yeni şöhret bulmuş gözde bir romancı olan Dickens bu acemi ressamın resimlerini beğenmedi. Bundan müteessir olan Thackeray resimden vazgeçerek kendini yazı hayatına verdi. Bu alanda kendine bir isim yapıncaya kadar on seneye yakın bir zaman çok sıkı çalışmak zorunda kalacaktı.

20 nisan 1836 da üvey babasının mensubolduğu bir şirket tarafından çıkarılan bir günlük gazetenin muhabiri sıfatiyle Paris'te bulunduğu sırada Isabella Shawe ile evlendi. Fakat çok geçmeden gazete kapan-

dı; Thackeray Londra'ya gelerek *Frazer Magazine* adındaki dergiye yazmağa başladı. Bunu takibeden yıllar içinde yazdığı ufak tefek eserlerle kendini az çok tanıtmağa muvaffak oldu.

1840 ta karısı akıl hastalığına uğradı ve bir daha iyi olmadı. Genç kadını hastaneye vermek icabetti. Thackeray üç kızını Paris'e büyük annelerinin yanına gönderip evini dağıtmak zorunda kaldı. Mesut bir aile bu suretle dağılmış oldu. Karısının bu acı alınyazısı talihsiz kocayı ondan sonra gülüp güvendirmedi. Kulüplerde zaman geçirmeğe başladı. Canlı zekâsı ve iyi huyu sayesinde hiçbir zaman dostsuz kalmadı ise de bütün yazılarında için için sezilen hüzünden kendini ömrünün sonuna kadar kurtaramadı. Senelerce sonra, evlilik hayatı bir felâketle neticelenmiş olmasına rağmen bu hayatı tekrar yaşamağa hazır olduğunu söylüyor, "sevgiyi bütün dünya iyiliklerinin tacı ve kemali" sayıyordu.

1840 ta çeşitli dergilerde çıkmış olan Paris'e dair yazılarını *Paris Sketch Book* adı ile bir cilt halinde yayımladı. Bir sene sonra da *Comic Tales And Sketches* (Komik masallar ve çizgiler) adlı bir derlemesi daha çıktı. Aynı zamanda meşhur *Punch* mizah dergisine yazmağa başlamıştı. En güzel eserlerinden birçoğunu bu dergide yayımlıyarak edebiyat âleminde tutunmağa çalıştı. 1846 da bilhassa bu yazılardan sağladığı kazançla malî durumunu düzelterek çocuklarını Paris'ten getirtti.

Thackeray roman yazmağa başlamadan önce *Franzer Magazine*'de tefrika halinde hikâyeler yayımladı. Bunlardan *Catherine* 1839 ve 1840 ta, *Fitzbottle'ın İtirafları* 1842 de, *Barry Lyndon'un Hâtıraları* 1844 te basılmıştır.

Thackeray ilk meşhur romanı olan *Vanity Fair* (Gurur Panayırı) e 1846 da başladı. Forma forma ya-

yımlanan roman daha tamamlanmadan, yazarı belirli edebî simalardan biri olmuştu. Thackeray bir taraftan da *Snobs* (Züppeler) başlığı altında yeni bir seriyi *Punch*'ta yayımlamağa başlamıştı. Kırk beş tefrika süren bu eserinde yazar, zamanının sahte, dalkavuk, yalancı, korkak tiplerine karşı duyduğu tiksintiyi belirtir. 1848 de tamamlanan *Vanity Fair*'in arkasından *Pendennis* basıldı. Thackeray'nin tam kitap halinde yayımlanmış tek eseri olan *Esmond* 1852 de çıktı. O devrin büyük yazarları arasında eserlerini dergilerde tefrika olarak veya formalar halinde yayımlamak âdet olmuştu. Roman, bir taraftan yazılıyor ve bir bölümü tamamlanınca hemen yayımlanıyordu. Dickens'le Thackeray böyle yapmışlardır. Bu suretle her iki yazarın da eserlerinin zararına olarak plânsız çalıştıkları, ticari telkinlere kapılarak eserlerini haddinden fazla uzattıkları veya eser yarılanmışken yeni şahısları ortaya çıkardıkları vâkidir. Thackeray'nin en güzel eseri olan *Esmond*'un doğrudan doğruya kitap halinde yayımlanmış olması bu bakımdan dikkate değer.

Thackeray, bu seneler zarfında, XVIII. yüzyılın başlarında İngiliz cemiyet ve hayatına, bilhassa bu devrin edebiyatına merak sarmış, bu konu üzerinde esaslı incelemeler yapmıştı. O sırada Dickens'in meşhur okuma gezileri çok rağbet görmüştü. Büyük yazarın kendi eserlerinden dramatik bir eda ile okuduğu seçme parçaları dinlemek halkın pek hoşuna gidiyordu. Bu suretle herkeste büyük yazarları dinlemek isteği uyanmıştı. Thackeray, kazancını artırmak maksadiyle konferanslar tertibetmeği düşündü. *On Sekizinci Yüzyılda İngiliz Mizaçları* hakkında bir konferans serisi, onun arkasından incelemelerini daha derinleştirerek, *Dört George*'lar diye ikinci bir eseri daha tertipledi. O da, Dickens gibi, konferans

gezisini Amerika'ya kadar uzattı ve bilhassa Amerika'da büyük bir başarı kazandı. Dickens Yeni Dünya'ya seyahatinden hiç memnun kalmamış, hattâ Amerika aleyhinde epey ağır sözler söylemişti. Thackeray böyle yapmadı, misafiri olduğu insanların yalnız iyi taraflarını gördü. Bu yeni ülkenin sonsuz enerjisine meftun olmuş gibi idi. Özel ve genel meclislerde Amerika'dan hayranlıkla bahsetti. Fakat halkın karşısında Dickens kadar cesaretle konuşmadığı için, kazandığı başarıya rağmen konferans işine devam etmedi.

Esmond'un devamı olan *Virginia*'lılar *adındaki* roman 1857 de çıktı. Thackeray aynı sene saylavlığa adaylığını koydu ise de seçimlerde kazanamadı. 1860 ta *Cornhill Magazine* dergisinin başına geçti ve onu ehliyetle idare etti. Artık rahata kavuşmuş, gençliğinde elden kaçırdığı serveti yerine koymuştu. En iyi eserlerini bundan sonra verebilecek bir duruma gelmişti. (O zamana kadar yazdıklarından daha çok iyisini yazabilecek kudrette olduğu kanaati umumidir). Kensington'da büyük bir ev yaptırmış, 1862 de bu kadar didişme ve yorulmadan sonra biraz dinlenmek için bu eve çekilmişti. Fakat ömrü vefa etmedi; 1863 yılında Noel gecesinin sabahı yatağında ölü olarak bulundu. Bir müddetten beri rahatsızdı. Öldüğü zaman elli üç yaşında idi. Birçok edipler gibi o da ölümü ile yarıda kalmış bir eser bıraktı. *Cornhill Magazine* için yazdığı bu eser *Denis Duval* isminde bir romandı.

Ölümünden kısa bir müddet sonra Westminster'e bir büstü dikildi.

ESMOND — Thackeray'nin en güzel eseri, İngiliz edebiyatında tarihî roman nev'inin en kuvvetli örneği sayılır. Müellif *Pendennis*'i bitirdikten sonra yazmayı tasarladığı yeni romanının sıradan bir eser ol-

mıyacağını, o tarihte bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle ifade ediyor: "Şimdiye kadar yazdığım kitapların hepsinden daha iyi bir roman mevzuu buldum". Eseri tamamladıktan sonra da şöyle diyor: "İşte ben bu kadar yazabilirim... Ben bu kitaba kalbimi basarım ve onu her gittiğim yere kartım diye bırakmak isterim". Böyle olmakla beraber kuzguna yavrusunun hoş görünmediği zamanlar da olmuş. Meselâ başka bir yerde de *Esmond*'u "ruhsuz, sıkıcı iyi yazılmış bir kitap" diye takdim ediyor. Thackeray, öteki eserlerinden farklı olarak, *Esmond*'a her halde çok özenmiş ve romanı tamamlamadan hiçbir parçasını yayımlamamıştır.

Kısaca kahramanının soyadı ile anılan eserin asıl ismi *Majeste Kıraliçe Ann'ın hizmetinde bulunmuş Esquire pâyeli Miralay Henry Esmond'un kendi tarafından kaleme alınmış tarihçeli hayatı* şeklindedir. Görülüyor ki Thackeray bu romanında XVIII. ci yüzyılda yaşamış bir kişizadenin hayatını anlatmak ve bu vesile ile geçmiş bir devri gözümüzün önüne sermekle kalmamış, bütün bunları o devrin üslûp ve edası ile, zamanın görüş ve düşünüşüne uygun bir şekilde bizzat romanın kahramanına tasvir ettirmiştir. Müellif bu güç işi o kadar büyük bir başarı ile yapmıştır ki Henry Esmond'un kaleminden çıkmış farzedeceğimiz nesri, XVIII. ci yüzyılın büyük İngiliz yazarlarından birinin nesrinden ayırdetmek en tecrübeli gözler için bile imkânsızmış. On sekizinci yüzyılda İngiliz mizahçılarına dair verdiği konferanslar münasebetiyle uzun incelemelere koyulan Thackeray bu konuya öyle dalmış, onu o kadar benimsemiştir ki bir aralık o devrin bir tarihini bile yazmağı düşünmüştür.

Saraya mensup bir adamın, biografisinde, o zaman İngiltere'yi idare etmiş belirli kimselerden, tu-

tunabilmek için siyaset adamlarına, siyasi fırkalara intisap zorunda bulunan büyük yazarlardan bahsedilmesi zaruri idi. Thackeray realist bir romancı olduğu için bütün bu şahsiyetleri bugün tarihe geçmiş olan simaları ile değil, bazı çağdaşları tarafından görüldükleri şekilde, doğru veya yanlış o devirde haklarında verilmiş hükümlere uygun olarak tasvir etmiştir. Onun için bu şahsiyetler romanda birer tarihî manken kılığında değil, zaafları, ihtirasları ile dirilmiş olarak görülmektedir. Bu suretle çok kere güzel işlemeli bir kumaş gibi yüzünden seyretmeğe alışmış olduğumuz tarihin tersi hakkında da bir fikir edinmiş oluyoruz. *Esmond*'un başka bir meziyeti de, bazı romanlarda olduğu gibi, tarihî olayların tahrif edilmemesi, eserde hayalle hakikatin birbirine hiç zarar vermeden tam bir ahenk içinde yanyana yürütülmüş olmasıdır. İşte bütün bu hususiyetler, Thackeray'nin bugün birinci kısmının tercümesini sunduğumuz bu meşhur romanına İngiliz edebiyatında eşsiz bir kıymet kazandırmıştır. Başlıbaşına bir roman sayılabilecek olan bu ilk kısmı iki kısım daha takibedecektir. Bu münasebetle müellifin de eserini ilkönce Kıraliçe Ann devri modasına uygun olarak üç cilt halinde yayımlamış olduğunu kaydedelim.

MÜTERCİM

ASHBURTON LORD'U WILLIAM CENAPLARINA

Sevgili Lordum,

Kıraliçe Ann devrinin âdetlerini ve dilini örnek tutan bir kitabın yazarı, eserini siz velinimetine ithaf etmeği unutamazdı; sizin ve aileniz efradının bana karşı göstermiş olduğu büyük iyilik ve dostluktan dolayı bu cildin üzerine isminizi yazmama müsaade buyurmanızı dilerim.

Bu kitabım elinize vardığı zaman, müellif, isminizin burada olduğu kadar iyi tanındığı bir memlekete doğru yola çıkmış bulunacak. Nerede olursam olayım, sizi minnetle anacağım ve minnettar dostunuz ve bendeniz olduğum için Amerika'da da buradaki kadar iyi karşılanacağım[1].

Londra, 18 ekim 1852 *W. M. THACKERAY*

---

[1] Bu tercümenin başındaki biografiye bakınız.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Castlewood'lu Esmond'lar

Esmond ailesinin kırallık dâvası uğrundaki hizmetlerine az çok bir karşılık olmak üzere kıral Birinci Charles tarafından ecdadına Virjinya'da[1] verilmiş olan Castlewood malikânesi, Westmoreland kontluğunda, Potomac ve Rappahamoc nehirleri arasındadır. Ilk zamanlar geliri pek az olduğu halde burası, bir zamanlar bir İngiliz Prensliği kadar büyüktü. Hakikaten, dedelerimiz bu çiftliklere sahibolduktan sonra, buraları aşağı yukarı seksen sene kâhyaların elinde kalmıştı; bunların hepsi de birbiri arkasından para sahibi oldukları halde, Restorasyondan çok sonra bile, ailemizin Virjinya'daki topraklarından aldığı bütün mahsul kırk elli fıçı tütünden ibaretti.

Hayatının tarihçesi, bu önsözü takibeden ciltlerde bizzat kendi tarafından yazılmış olan sevgili ve ünlü babam, albay Henry Esmond, Virjinya'ya 1718 yılında gelmiş, Castlewood evini yaptırmış; bu-

---

[1] Virjinya, ilk defa Sir Walter Raleigh tarafından 1584-1587 yıllarında istimlâk edilmiş ve hiç evlenmediği için bâkire (*Virgin*) diye anılan kıraliçe Elisabeth'e izafeten Virjinya diye isimlendirilmişti. Kıral birinci James müstemlekeyi, macera peşinde koşan birtakım tacirlere vermişse de burayı idare edemiyen bu adamların haklarını kaybetmeleri üzerine 1624 yılında Virjinya, Kırallığa ait bir müstemleke haline gelmiştir. Burada bilhassa İngiliz kilisesi mensupları ve Castlewood'lu Esmond'lar gibi asîl insanlar otururlardı.

raya temelli olarak yerleşmiştir. İngiltere'deki fırtınalı hayatından sonra, ömrünün geri kalan birçok yıllarını bu memlekette sükûn ve şeref içinde geçirmiştir. Yurttaşları tarafından ne çok sevilip sayıldığını, ailesi için nasıl tarif edilemez derecede aziz bir varlık olduğunu söylemeğe hacet görmüyorum. Bütün hayatı kendisi ile ilgisi olanlar için bir nimetti. Dostları için en iyi bir örnek oldu, onlara en iyi öğütleri verdi, en âlicenap misafirseverliği gösterdi; kendisine bağlı olanların üstünden en muhabbetli dikkat ve ihtimamını eksik etmedi; ailesi içinde kendisine en yakın olanlara baba sevgisini ve himayesini bir nimet halinde öyle bir ibzal edişi vardı ki, hiç değilse bizler onu en derin bir sevgi ve şükranla anmadan düşünemeyiz; oğlumun çocuklarından herhangi biri, ister buradaki cumhuriyetimizde, ister son dâvalarımız yüzünden ayrıldığımız ve her zaman için çok seveceğimiz anayurdumuzda yerleşmiş olsun, hiç şüphesiz her hususta bu derece asîl bir insanın neslinden gelmiş olmakla iftihar edebilecektir.

Sevgili annem, büyüklerimin beni tahsil için götürdükleri İngiltere'den dönüşümüzden hemen sonra, 1736 da öldü. Çocuklarımın hiçbir zaman görmedikleri Mr. Warrington'la İngiltere'de tanıştım. Gençliğimin baharında, en mesut surette birleşmemizden birkaç ay sonra Tanrı onu elimden almağı takdir ettiği zaman, bu felâketin sebebolduğu acı ve kederden kurtuluşumu, her şeyden önce, babacığımın sevgi ve şefkatine, çok sevdiğim iki oğlumun doğuşlariyle nail olduğum lûtuf ve mürüvvete borçluyum. Onları birbirinden ayıran siyasi görüş farklarının kalblerini birleştiren bağı hiçbir zaman çözmediğini bilirim; ve üstlerinde ister Kıralın, ister Cumhuriyetin alâmetlerini taşısınlar, her ikisini de sevebildiğime göre, onların da beni ve birbirlerini

ve her şeyin üstünde, onu, babamı ve babalarını, çocukluk çağlarının o en aziz dostunu, küçük yaşlarından beri gerçeğin, sevginin ve şerefin ne demek olduğunu öğretmek ve fiilen göstermek suretiyle kendilerini yetiştirmiş olan o necip insanı sevdiklerinden eminim.

Çocuklarım sayın büyük babalarının boyunu bosunu yüzünü hiçbir zaman unutmıyacaklardır; keşke ben de babam gibi mükemmel resim yapmağı bilseydim de iyiliğine hayran olduğumuz ve bu derecede saydığımız o insanın bir resmini yapıp, soyumuzdan geleceklere bırakabilseydim. Babamın yüzü esmerdi; alnı çok genişti, koyu elâ gözleri vardı; gözlerinin üstüne düşen kaşları, saçları ağardıktan çok sonra bile siyah kalmıştı. Kartal gagasını andıran bir burnu vardı, gülümsemesi harikulâde tatlı idi. Onu ne kadar iyi hatırlıyorum ve kalemimden çıkan herhangi bir tarif ve tasvir onun hayalini ne kadar az canlandırabiliyor! Boyu beş kadem yedi inçten fazla olmadığına göre, daha ziyade kısa boylu sayılırdı; oğullarıma güler, onlar için "Koltuk değneklerim" derdi. "Çok uzadılar, onlara artık dayanamıyacağım" diye lâtife ederdi. Ufak tefek olduğu halde hal ve tavrında kemal derecesine varan öyle bir güzellik, öyle bir ihtişam vardı ki bu memlekette dostumuz Mr. Washington'dan başka kimsede eşine raslamadım; her göründüğü yerde kendini ister istemez saydırırdı.

Bütün beden idmanlarında erbaptı, harikulâde çabukluk ve çeviklik gösterirdi. Eskrimi çok severdi, iki oğlunu bu sanatta usta etti; o kadar ki Fransızlar bu memlekete geldikleri zaman, subaylarından hiçbiri Henry'mden üstün olmadı; halbuki, o, acıklı fakat şanlı İstiklâl Savaşımızda Kıralın tarafını tutan zavallı George'uma çıkışamazdı.

Ne babam, ne de annem saçlarını hiçbir zaman pudralamadılar; her ikisinin başlarının gümüş gibi

beyaz olduğunu hatırlarım. Anneciğim yüzünün tazeliğini, parlaklığını son nefesine kadar muhafaza etti; yüzüne allık sürmediğine kimse inanmazdı. Altmış yaşında bile hâlâ genç duruyor, çevikliğini muhafaza ediyordu. Benim daha anne olmadan önce dul kalmama sebebolan o korkunç muhasaradan, evimizin yerliler tarafından muhasarasından sonradır ki, annemin sıhhati bozuldu. O günlerin dehşetinden ve helecanından bir daha kendini kurtaramadı, (o zaman ben ancak altı aylık gelindim) ve ben dul kaldıktan sonra aradan bir sene geçmemişti ki, babamın kolları arasında can verdi.

O günden aziz ve şerefli hayatının son gününe kadar, babamı teskine çalışan bir yoldaş olarak yanında bulunmak, benim için bir sevinç ve teselli oldu; babamın Avrupa'daki maceralarının tasvirine ayırdığı cildin ötesinde berisinde annemin yazdığı küçük notlardan onun babama karşı son derece bağlı olduğunu pek iyi anlıyorum; ve öyle zannediyorum ki, iptilâ haline gelen ve kendinden başka hiçbir şeye yer vermiyen bu bağlılık, bütün düşünceleri bu biricik sevme ve tapma konusu üzerinde toplanmış olan annemin hiç kimseyi babamı sevdiği kadar sevmesine meydan vermiyordu. Onun önünde sevgili babamın kızına karşı olan sevgisini bana belli etmediğini biliyorum; şefkatli anneciğim, o son ve kutsal dakikalarında beni kâfi derecede sevemediğinden dolayı nedamet duyduğunu, hattâ babamı, kendisinden başka hiç kimseyi sevmesine tahammül edemiyecek kadar kıskandığını bana itiraf etmiş ve babamın yanından katiyen ayrılmayıp kendi yerine geçmemi, muhabbet ifade eden en samimî ve güzel sözlerle bana tembih etmişti. Ölüm döşeğinde verilen bu emirleri yerine getirdiğimi, son saatine kadar babacığımın kendisine yâr olmadığı için kızından şikâyet etmesine hiçbir zaman meydan verme-

diğimi, duru bir vicdan ve şükranını ifadeden âciz bir yürekle söyliyebilirim zannediyorum.

Annem'in sağlığında babam hiçbir zaman bana lâyıkiyle açılmış değildi; onun için ancak kendisini tamamiyle tanıdıktan, bana lütfen bahşetmiş olduğu o sevgiyi bütün kıymet ve ihtişamiyle tanıdıktan sonradır ki annemin sağlığında, itiraf edeyim, beni epey öfkelendirmiş olan şeyi; annemin kocasına karşı olan sevgisi hususunda gösterdiği kıskançlığı anladım ve affettim. Bu o kadar kıymetli bir hediye idi ki, onu elde eden kadının olduğu gibi kendine alıkoyması, hattâ kendi kızı bile olsa, hiç kimseye onun bir zerresini vermemesi tabiî görülürdü.

Babamın ağzından tek bir kaba söz çıktığını işitmedim; öyle olduğu halde kendine mensup insanların ondan bu derece korkmaları olağanüstü bir şeydi. Çiftliğimizde hizmet eden insanlar, ister İngiltere'den gönderilmiş kimseler olsun, ister burada satın alınmış zenciler olsun, etraftaki çiftlik sahipleri içinde en sert olanların bile kendi adamlarından göremedikleri içten gelme bir istekle ona itaat ederlerdi. Muamelesi tamamiyle sade ve tbiî olmakla beraber hiçbir zaman teklifsiz değildi; en aşağı bir insana karşı ne yaparsa en büyüğüne onu yapar, Valinin karısına karşı ne kadar nazikse, bir zenci beslemeye karşı muamelesi de o kadar nazikti. Karşısında haddini bilmemek kimsenin aklından geçmezdi, (yalnız bir kere sarhoş York'lu bir centilmen böyle bir şey yapmıştı; itiraf edeyim ki babam kendisini bir daha affetmedi): en hakîr insanları, karşısında derhal rahat bir vaziyete geçirir, en küstahları, herkesi korkutan ağır, müstehzi bir tavırla yola getirirdi. Nezaketi, pazar günü giyilip herkes gittikten sonra çıkarılan bir elbise kabilinden bir şey değildi, bizbize yemek yediğimiz zamanki giyinişi büyük bir ziyafet ve toplantıdakinin aynı oldu-

ğu gibi nezaketi de daima bir kararda idi. Bulunduğu mecliste daima başta gelmek isteğini söylerler; onun başta gelmediği meclis var mıydı ki? Tahsil için Londra'ya gidip üvey kardeşim Lord Castlewood ve ikinci Lady ile birlikte orada bir kış geçirdiğim zaman, Majestenin sarayında o devrin en ünlü centilmenlerini gördüm; o zaman bunlardan hiçbirinin babamdan üstün olmadığını kendi kendime düşündüm; Dawley'den bize gelen meşhur Lord Bolingbroke da öyle söylediydi; devrin insanlarının kendi gençliğindeki insanlarla bir olamıyacağını ileri süren Lord bana: "Madam, — eğer babanız ormanlara gitse, buranın yerlileri onu kendilerine Sachem[1] seçerlerdi" der, beni de Pocahontas[2] diye çağırırdı.

Babamın hâtıralarında o kadar çok bahsi geçen, öbür hısımımız, Piskopos Tusher'in Lady'sini, hiç görmedim; fakat annem köye gidip kendisini ziyaret etmişti. Ben kibirli değilim (netekim bunu, annemin dileğini yerine getirmiş olmak için ancak Suffolk'lu bir Baronnet'in küçük oğlu gibi bir adama varmak suretiyle gösterdim), böyle olmakla beraber ismime karşı yeter derecede saygım olduğu için, insan o ismi bir kere taşıdıktan sonra nasıl olur da onu Mrs. *Thomas Tusher* gibi bir isimle değiştirebilir, bir türlü akıl erdiremiyorum. Bu kadının ailesini nasıl bırakıp Paris'e kaçtığına, orada babasının tahtı üzerinde hak iddia eden Prensi kıskanması yüzünden sırlarını kıral George'un büyükelçisi lord Stair'e ifşa etmesi üzerine Prense nasıl fenalıklar geçirttiğine, sonra İngiltere'ye gelip Mr. Tusher'e nasıl vardığına, kıral ikinci George'un

[1] Kuzey Amerika yerli kabilelerinin şefi.

[2] Virginia'lı yerli kabile şefi Powhatan'ın kızıdır. Kaptan John Smith'i babası öldürmek üzere iken kurtarmıştır. 1617 de ölmüştür.

bellibaşlı gözdesi olduğuna, Kıralın Mr. Tusher'ı ilkönce Dekan, daha sonra da Piskopos yaptığına dair Avrupa'da iken işittiğim, fakat o zaman pek küçük olduğum için mânasını anlıyamadığım dedikoduları iğrenç ve itimada gayri lâyık bulduğum için bunların üzerinde durmuyorum. Londra'da kaldığımız müddetçe *sarayında* kalmağı münasip gören bu Lady'yi ben görmedim; fakat zavallı anneciğim gidip kendisiyle görüştükten sonra, bütün güzelliğini kaybetmiş olduğunu, söyledi ve bana: "Tabiatın verdiği imtiyazlara fazla güvenme" diye nasihat etti. Anlattığına göre fena halde şişmanlamış; kardeşimin karısı Lady Castlewood'un: "Gözde oluşuna şaşmam; babası gibi Kıral da hep çirkinleri, yaşlıları gözde yapar" dediğini hatırlıyorum. Bunun üzerine babam da: "Siz bütün kadınlar bir örneksiniz; onun kadar güzel kadın görülmemiştir; siz onun her halini hoş görürsünüz, yalnız güzelliğini affedemezsiniz" demişti. Annem bu sözleri duyunca kızmış, lord Castlewood da gülmeğe başlamıştı; fakat ben pek küçük olduğum için ne konuştuklarını anlıyamamıştım.

Bu hâtıratın üçüncü kitabında anlatılan hâdiselerden sonra, babamla annem, gene bu Hâtıratın üçüncü cildinin sonunda izah edilen meselelerden dolayı memleketten çıkıp gitmeleri dostlar tarafından tavsiye edilmesi üzerine dışarıya gittiler. Fakat kardeşim, *müstakbel Piskoposun Lady'sinin* Castlewood'dan ayrılıp Paris'e Prensin yanına gitiğini işitince Prensin peşine düştü; bir kolayını bulup elinden kurtulmasaydı prensliğine bakmadan onu öldürecekti. Bu vakadan hemen sonra İskoçya'ya yaptığı sefer üzerine, Castlewood ona öyle kızdı ki o da gönüllü olarak hizmet etmesine müsaade isteyip İskoçya'da Argyle Dükünün ordusuna katıldı, fakat Prens bu orduya karşı çıkmağa hiçbir zaman cesaret edemedi; bunun üzerine Lord şimdi hüküm süren hane-

danla tamamen barıştı, hattâ onlardan taltif bile gördü.

Mrs. Tusher bu sırada Prense kendi hısımlarından herhangi biri kadar kızgındı; işittiğime göre yalnız Lord'u İngiliz kilisesine sokmakla kalmayıp kendisine *peerage* denilen İngiliz kişizadelik rütbesini de sağladığını söyliyerek övünmüş; ailemizin *küçük kolu* şimdi bu rütbeyi haizdir. Kadın Sir Robert Walpole'la çok dosttu; babamın gülerek dediği gibi, kocası Lambeth'te[1] uyumadıkça bir türlü içi rahat etmiyordu; böyle olmakla beraber, Piskoposa ansızın inme inerek öldü; karısı mezarına büyük bir anıt yaptırdı; şimdi karı koca, üstlerinde mermerden yapma bulutlar, meleklerle süslü bir sundurma ile, o taştan anıtın altında, birinci Mrs. Tusher'in yattığı Castlewood'dan altmış mil mesafede, uyuyorlar.

Babamın zekâ ve bilgisi benim gibi bir kadından beklenemiyecek kadar büyük olduğu gibi, Avrupa'daki maceraları da bu memlekette, sevginin, vazifenin rahat hizmetinde geçen hayatına nispetle daha çok heyecanlıdır; onun için bu hâtırata önsöz olarak daha fazla bir şey söylemiyeceğim, çocuklarımı da, kendilerini çok seven ihtiyar annelerinin hikâyesinden daha çok meraklı bir hikâyenin sürükleyici akışına kapılmaktan alıkoymıyacağım.

Castlewood, Virginia, kasım, 3, 1778
RACHEL ESMOND WARRINGTON

---

[1] İngiltere'nin en yüksek ruhani reisi olan Canterbury Başpiskoposunun oturduğu Lambeth sarayı. Kelimenin sonundaki "beth" hecesi İngilizce yatak mânasına gelen "bed" sözüne benzediği için bu cümlede bir kelime oyunu yapılmış oluyor.

KİTAP I

HENRY ESMOND'UN CAMBRIDGE'DE TRINITY COLLEGE'DEN AYRILDIĞI ZAMANA KADAR OLAN İLK GENÇLİK YILLARININ HİKÂYESİ

HENRY ESMOND'UN TARİHİ

Kitaplarda okuduğumuza göre, eski trajedilerde aktörler maske altından konuşurlar, uzun tahta bacaklar üzerine çıkarak yürürler, başlarına büyük peruka takarlar, İamb'larını[1] borular vasıtasiyle makamla inşad ederlermiş. Bu ekleme şeylerin Trajedi Müz'ünün şeref ve haysiyeti icaplarından olduğu, müz'ün vezin ve tempoya uymadıkça harekete gelmiyeceği zannedilirmiş. Onun için Kıraliçe Medea, çocuklarını ağır tempolu bir müzik çalınırken öldürür; Kıral Agamemnon, (Mr. Dreyden'in tâbiri ile) sesler can çekişir gibi alçalırken hayata veda eder; bu esnada yan tarafta saf vaziyetinde duran Koro heyeti de tempo tutarak, usûl ve erkân dairesinde, başları taçlı bu büyük insanların alın yazısına ağlarmış. Tarih Müz'ü de tiyatroya karışan kız kardeşi gibi tören tasasına düşmüş. O da maske takıyor, ayaklarına koturnus[2] giyiyor, mevzun konuşuyor. O da zamanımızda, yalnız kırallara ait işlerle uğraşıyor. Sanki sarayın baş teşrifatçısı imiş de halkın işlerini kaydet-

---

[1] Yunan ve Lâtinlerde bir nazım şekli.

[2] Eskiden bilhassa trajedi aktörlerinin giydikleri yüksek ayakkabı.

mek onun üstüne vazife değilmiş gibi, kıralların karşısında el pençe divan duruyor. Pek yaşlı ve düşkün zamanında ihtiyar Fransız kıralı on dördüncü Louis'yi görmüştüm. Kırallığın modeli olan bu adam, ömründe ölçüsüz bir adım atmadı; hayatta kahraman rolüne çıkmakta ısrar etti, saray teşrifat nazırının koyduğu kaidelere uygun olarak yaşadı, o kaidelere uygun olarak öldü. Fakat büründüğü şiir kisvesinden sıyrılacak olursa, başına kocaman peruka takmış, boyunu uzun göstermek için ayaklarına yüksek kırmızı topuklu ayakkabılar giymiş, ufak tefek, çiçek bozuğu, buruşuk yüzlü bir ihtiyarcıktan başka bir şey değildi. İsterseniz kitaplarda veya tunç heykellerde, yahut da yağlı boya tavanlarda görülen çeşitten bir kahraman veya Romakâri bir tanrı deyiniz, fakat Madame De Maintenon'un[1] veya kendisini tıraş eden berberinin, yahut da hususî cerrahı Monsieur Fagon'un nazarında bir erkekten başka ne olabilirdi? Acaba tarih, perukasını başından çekip atabilecek ve kendisini sarayın nüfuzun-

[1] On dördüncü Louis devrinde saraya, Kıralın çocuklarına mürebiye olarak alınan Madame de Maintenon, Kıraliçenin ölümü üzerine, 1683 de Kıral ile evlenmiştir. On dördüncü Louis, Madame de Maintenon'u aldıktan sonra hayatının sonuna kadar tamamiyle onun nüfuzu altında kalmıştır.

dan kurtarabilecek mi? Tarihte acaba Fransa ve İngiltere'ye dair Versailles ve Windsor'dan başka bir şey görecek miyiz? Kıraliçe Ann'ı Windsorda tazılarının peşinde, parkın tepelerinde aşağı koşarken, ve tek atlı arabasını sürerken gördüm; kırmızı yüzlü, ateşli bir kadındı. Taştan arkasını St. Paul'a dönmüş, ve Ludgate Hill'den yukarı tırmanmağa çalışan arabalara bakan heykeline hiç benzemiyordu. Kendisine bir mektup veya el yıkamaya mahsus leğen sunduğumuz zaman, siz de, ben de huzurunda diz çöktüğümüz halde, sizden de, benden de, ne daha iyi yetişmiş, ne de daha akıllı bir insandı. Tarih, kıyamete kadar neden böyle diz çöksün? Ben kendi hesabıma onun ayağa kalkarak tabiî bir vaziyet almasına, saray teşrifatçıları gibi yerlere kadar eğilerek korku içinde yaltaklanmaktan, huzurdan çıkarken geri geri kapılara doğru gitmekten vazgeçmesine taraftardım. Kısacası, tarihî bir kahramanlık destanı halinde değil de, her günkü olayların sade bir ifadesi olarak görmek isterdim ve öyle zannederim ki, Mr. Hogarth[1] ile Mr. Fielding[2] İngiltere'de bugünkü devrin

[1] Hogarth 1697-1754 portre ressamıdır; resimlerinde zamanının örf ve âdetlerini tasvir etmiştir.

[2] Fielding 1707-1754 İngiliz hikâyecisidir; eserlerinde on sekizinci yüzyılın hayat ve adetlerini anlatmıştır. *Tom Jones, Amelia, Joseph Andrews* başlıca eserleridir.

usûl ve âdetleri hakkında çocuklarımıza Saray Gazetesinden ve bu maksatla elimizde mevcut olan diğer gazetelerden daha iyi fikir verirler.

Webb'in[1] ordusunda bir Alman subayı vardı; alay ettiğimiz bu adamın, o mevkie miras yolu ile geçmiş İmparatorluk çizme çekicibaşısının büyük oğlu ve yirmi nesilden hepsi de aynı İmparator hanedanının bir ayağından çizmeyi çekerken öteki ayağı ile arkasına tekme yemiş olduğu için büyük babalarının pek övündükleri bu mansıbın mirasçısı olduğuna dair hikâyeye (ki bunu da ben uydurmuştum) orduda herkes inanmak zorunda idi. Bu ciltlerde ailesinin bir kısmının hayatı anlatılan ihtiyar Lord Castlewood'un da, hizmetinde bulunduğu Stuart'lar kadar asîl kandan gelmiş olmasına rağmen, (o Stuart'lar ki şecere bakımından, isimlerini sayabileceğim on, on iki İngiliz ve İskoçyalı hanedandan daha asîl değildirler) ecdadının şerefinden ziyade saraydaki memuriyeti ile övündüğünü ve Kilerler Lord'u ve kıralın Posset[2] uşağı ünvanına daha

---

[1] Esmond'un Holânda'da maiyetinde bulunduğu general.

[2] Ayrana benzer bir içkidir. Thackeray, asîllik bakımından Stuart hanedanından daha yüksek olduğu halde Stuart kırallarına uşaklık etmeyi şeref sayan kişizade ile alay ediyor

çok kıymet verdiğini hattâ o kadar ki o pâyeyi kendisine tevcih etmiş olan bu nankör ve müsrif sulâle uğrunda varını yoğunu seve seve feda ettiğini işittim. Kıral birinci Charles için altın ve gümüş takımlarını rehine koymuş aynı maksatla mülkünü karşılık gösterip borç para almış bu mülkün büyük kısmını para cezaları ve hacizler yüzünden kaybetmiş, şatosunun Ireton tarafından muhasara edilmesine katlanmıştı. Bu muhasarada kardeşi Thomas teslim olmuş daha sonra da Commonwealth ile anlaştığı için ağbeysi kendisini sonuna kadar affetmemişti; gene orada, rahiplik mesleğine girmiş olan ikinci kardeşi Edward, hem vâiz, hem de topçu vazifesi gördüğü için Castlewood kalesinde öldürülmüştü. Şatosu topla dövülüp yıkılırken kıralın yanından ayrılmayan bu azimli ihtiyar Stuart bendesi o zaman küçük bir çocuk olan tek oğlu ile beraber memleketten kaçmış, sonra dönüp Worcester muharebesine iştirak etmişti. Bu uğursuz harp meydanından Eustace Esmond öldürülmüş, Castlewood oradan tekrar kaçmış, o zamandan beri Restorasyon'dan sonra memleketini satan, Fransız kıralından rüşvet kabul eden, (Dua kitabında[1] yurda dönüşüne hamdü sena ettiğimiz) hüküm-

[1] Kıral İkinci Charles'ın tahtına iadesi münasebetiyle 20 Ocak tarihinde yapılan hususi bir dinî törendir. 1859 yılına kadar dua kitabında yer alan bu hamdüsena duası o tarihte Kıralın bir emri ile kitaptan çıkarılmıştır.

darın sarayından bir daha ayrılmamıştı. Yurdundan ırak olmuş büyük bir kıralın halinden daha azametli bir manzara tasavvur olunabilir mi? Feleğin sitemine uğramış mert bir insandan saygıya daha lâyık kim vardır? Mr. Addison[1] Cato ismindeki asaletli piyesinde böyle bir insanı tasvir etmiştir. Fakat bir de farz edin ki bu kaçak Cato bir meyhanede on kadar sadık ve sarhoş hizmet arkadaşının arasında, her iki dizine birer yosma oturtmuş, para diye karşısına dikilen meyhaneciye kulak asmadan zil zurna keyif ediyor; o zaman felâket kadrü itibarını kaybeder tarih perisi, bu adi sahneden utançla yüz çevirir ve sürgünün içip içip parasını vermediği içkilerin sayısınca tebeşir çizgisi çekilmiş meyhane kapısını, bütün canaklariyle, pipolariyle sürgünün yüzüne, dostlariyle bir ağızdan söyledikleri meyhane şarkılarının üzerine kapatır.

Charles gibi insanı tasvir için bir Ostade[2]

---

[1] Addison, İngiliz şair ve yazarıdır (1672-1719) ilk defa 1713 nisanında oynanmış olan Cate adlı piyesinde eski Roma'nın en büyük kahramanı olan Cato'nun hayatını ve duygularını tasvir etmiştir. Addison'dan romanda sık sık bahsedildiği görülecektir. Bilhassa sahife teki nota bakınız.

[2] Ostade (1610-1685) Holândalı bir ressamdır; eserlerinde çiftlik avluları, ahırlar, köy meyhaneleri, kirli, perişan kıyafetli köylüler tasvir etmiştir.

veya bir Mieris[1] lâzımdır. Sizin Kneller'iniz[2], Le Bruns'ünüz ancak acemice mânasız birtakım alagorilerle vakit geçirirler. Doğrusu ben kendi hesabıma şarap fıçısına dönmüş böyle bir yarı Tanrıya[3] Olimpos'u lâyık görmeği daima bir küfür sayarım.

Kıralın bendesi Viscount, Castlewood'a gelince, öyle zannederim ki, evlât acısı görmüş, sadakati yüzünden varının yoğunu kaybetmiş, cesaretinin delili olan yaralarla delik deşik olmuş, ihtiyar yaşta gurbet ellerine düşmüş bu insan hakkında ben hısımına ancak susmak düşer ve kadehinin başında sızıp kalsa bile bu yaşlı insana yuha çekmek, sokaktan geçenleri içeri çağırıp onun kırmızı yüzü, ve ak saçlariyle alay ettirmek bana yakışmaz.

---

[1] Mieris (1635-1681) Holândalı bir ressamdır; eserlerinde ekseriya kır ve köy hayatını tasvir etmiştir.

[2] Sir Godfrey Kneller (1646-1723) İngiliz ressamıdır; 1680 tarihinden itibaren sarayın ressamı olmuş, İkinci Charles ve onun yerine geçen Birinci Georges'un resimleri de dahil olduğu halde birçok hükümdar portresi yapmıştır.

[3] Yarı Tanrı diye tercüme ettiğimiz "Divinty" tâbiri ile Allah tarafından kendisine verilmiş ilâhî hakları, yani hükümdarlık haklarını hâiz kimse mânası kastedilmiştir ki bu da Tanrı ile insan arası, imtiyazlı bir varlık yani yarı Tanrı demektir. Yazar bu suretle Kıral taraftarı olan Jacobite'lerin bu sarhoş Prense ilâhî haklar tanımalarına târizde bulunuyor.

Öyle ya bir çay da dağdan sâf ve serbest bir halde taşıp güzel otlaklar arasından geçerek, parlak kollara ayrıldıktan sonra, nihayet bir köy gehrizinde sona ermiyor mu? Asîl bir başlangıcı olan hayatların da âkibeti çok kere bundan daha iyi değildir. Bir müşahedeci bu gibi hayatların akışını takibederken onlara bir nevi korku ve saygı ile bakmaktan geri durmamalıdır. Hayatta çok muvaffakiyet gördüğüm için, yaldızlı arabası içinde geçerken artık ona şapka çıkarmıyorum, yaşa diye bağırmıyorum. Hattâ yaya kaldırımdaki komşularının ağızlarını hayretten fazla açmasınlar, fazla yüksek perdeden alkışlamasınlar diye onlara dilimin döndüğü kadar öğüt bile veriyorum. Belediye Başkanı, kıymalı börek yemek için, büyük alayla Belediyeye mi gidiyor? Yoksa Tüfekçibaşı ile mızraklı askerle Newgate'li[1] zavallı Jack'ı törenle Tybburn'de asmağa mı götürüyorlar? Kalbime bakıyorum, Belediye Başkanından daha aşağı bir insan olmadığımı görüyorum. Tyburn Jack kadar fena olduğumu da esasen biliyorum. Boynuma altın bir zincir takın, sırtıma kırmızı bir cübbe giydirin, önüme de bir tepsi pudding koyun, size mükemmel bir jüri üyesi olayım ve yemeğimi yedikten sonra Jack'ın idamına

---

[1] Londra'nın fakir semti.

karar vereyim. Beni aç bırakın, kitaplarla, namuslu insanlarla temasımı kesin, zar oyunu, içkiyi zevki sevecek surette terbiye edin, sonra Hounslow Heath'e[1] götürüp önüme bir para kesesi koyun; pekâlâ çalarım. Bu yazıma bir son vermek için: "Pek haklı olarak da asılırsın..." diyeceksiniz. Aksini iddia etmem, fakat dünyayı ancak olduğu gibi kabul edebilirim, moda olduğu müddetçe yağlı ip de dahil olduğu halde...

---

[1] Londra'nın batı kıyısında bulunan Hounslow Heath o tarihte haydut ve eşkiya yatağı olan çok tehlikeli bir yerdi.

BÖLÜM I

CASTLEWOOD ŞATOSU SAHİBİ ESMOND AİLESİNİN BİR TARİHÇESİ

Dördüncü Castlewood Viscount'u Francis, asalet unvanını aldığı zaman, yani 1891 yılında Hants Kontluğunda kâin Castlewood şatosuna sahip olduktan biraz sonra, hizmetçiler sayılmıyacak olursa, şatoda on iki yaşlarında bir erkek çocuktan başka kimse oturmuyordu; Lady Viscountess'in, oraya vardığı gün bekçi ile beraber evi gezerken, gözü çocuğa ilişinciye kadar ona kimse dikkat etmemişti. Çocuk kitap odası veya Sarı galeri dedikleri, aile portrelerinin asılı bulunduğu odada idi. Bu portreler arasında ikinci Viscount Georges'un Sir Antonio Van Dyck tarafından yapılmış güzel resmi, henüz vefat etmiş olan Lord Üçüncü Viscountun Mr. Dobson tarafından yapılmış portresi de vardı; Üçüncü Viscountun dul kalan Lady'si, kendisini Diana sarayında bir kadın avcı kıyafetinde tasvir eden, Sir Peter Lely tarafından yapılmış portresini Londra civarında Chelsea'deki evine getirttiği zaman, kocasının resmini de aldırmağı uygun görmemişti.

Castlewood'un yeni hanımı bu galeride yalnız başına oturan boynu bükük çocukçağızı büyük bir kitabın üzerine kapanmış okumakla meşgul buldu; çocuk içeri bir yabancının girdiğini duyunca kitabı bir yana bıraktı, gelenin kim olduğunu tahmin ederek ayağa kalktı ve evin hanımının huzurunda utangaç bir reveransla eğildi.

Kadın elini uzattı, gerçek, bu el iyilik etmek, kederliyi veya talihsizi korumak için ne zaman uzanmazdı ki?...

Kadın:

— Bu da bizim soydaşımız, değil mi? dedi; senin ismin ne, soydaş?

Çocuk başını kaldırıp:

— İsmim Henry Esmond. dedi.

Bir nevi derin haz ve hayranlık içinde Lady'ye bakıyordu. Çünkü kadın bir **Dea Certè**[1] gibi karşıma çıkmış, hayatında gördüğü şeylerin en güzeli olarak görünmüştü. Altın gibi saçları güneşin yaldızı içinde parıl parıl yanıyordu. Yüzü, göz alacak kadar taze ve güzeldi. Dudakları gülümsüyor, gözleri Harry Esmond'un yüreğini hayret içinde çarptıran bir şefkatle parlıyordu.

---

[1] Virgil'in Eneid adlı eserinden. Eneas'ın annesi Venus'a ilk rasladığı zaman söylediği bu söz "Sen muhakkak bir ilâhesin" mânasına gelir.

Evin bekçisi Mrs. Worksop (Harry Esmond'un nefret etmekten ziyade başına belâ kesildiği ihtiyar bir zalim):

— Evet, Lady, ismi Henry Esmond, dedi ve ölen lordun, bir eli kılıcında, Tuna boyunda Türklere karşı savaşırken İmparator tarafından kendine verilen nişanı harmaniyesinin üstüne takmış, asîl ve sert tavri ile tasvir eden resmine doğru mânalı mânalı baktı.

Resime bakarken, hâlâ çocuğun elini tutan yeni Viscountess portre ile oğlan arasındaki büyük ve inkâr edilmez benzerliği görüp kızardı; çocuğun elini hemen salıvererek, Mrs. Worksop arkasında olduğu halde galerinin öteyanına doğru yürüdü.

Lady, geri geldiği zaman Henry Esmond, aynı noktada eli salıverildiği zaman siyah ceketinin üzerine nasıl düştü ise gene o vaziyette, duruyordu.

Lady, büyük olsun, küçük olsun, herhangi bir fâniye karşı gönül kırıcı bir harekette bulunduğunu anlayınca kalbi sanki erirdi (netekim bunu sonradan kendi de itiraf etmişti), zira geri döndüğü zaman, (ev bekçisini galerinin öte tarafında, kapının yanında bir işe yollamıştı) tekrar çocuğun yanına yaklaştı, gözlerinde sonsuz bir acıma ve şefkatle, gene elini tuttu ve öteki güzel elini de başına koydu,

ona bazı sözler söyledi; bunlar o kadar lûtufkârdı ve öyle tatlı bir sesle söylenmişti ki, o zamana kadar böyle bir güzellikle karşılaşmamış olançocuğa, sanki yüksek bir varlığın veya meleğin dokunuşu ile yere yıkılıyormuş gibi bir his geldi ve bir dizi üstüne çökerek o güzel korukucu eli öptü. Güzel ellerindeki yüzükler, fistanının kokusu, hayret ve lûtufkârlıkla yanan gözlerinin parlaklığı, bir gülümseme ile çiçeklenmiş dudakları, güneşin saçlarında hâsıl ettiği altın hâle ile, konuşurken ve bakarken, Lady'nin o günkü halini Esmond ömrünün sonuna kadar unutmadı.

Oğlan, haddini ve mevkiini bildiğini gösteren o vaziyetini hâlâ bozmamıştı ki, arka taraftan iriyarı bir centilmen, dört yaşında küçük bir kızı elinden tutarak içeri girdi. Centilmen, Lady'yi ve önünde acayip biçimi, soluk yüzü, uzun siyah saçları ile, diz çökmüş küçük hayranını görünce büyük bir kahkaha attı. Lady kızardı ve yalvaran bir bakışla kocasının istihzasını menetmek ister gibi göründü; zira bu gelen Lord Viscount idi ve çocuk onu ölen Lord hayatta iken bir kere görmüş olduğu için tanıyordu.

Lord çocuğa bakarak :

— Demek küçük papaz bu, öyle mi? dedi: Hoş geldin, soydaş!... Boyu babasının dizlerini geçmiyen küçük kız :

— Anneme duasını okuyor, dedi.

Bunun üzerine Lord bir büyük kahkaha daha attı ve soydaş Henry çok şaşkın bir vaziyette kaldı. Bu söze karşı ne cevaplar buldu ama bunu ancak aylarca sonra o gün başından geçenleri düşündüğü zaman yapabildi; ve hakikat şu ki o gün tek bir kelime ile bile cevap vermemişti.

Lady, Lord'a bakarak:

— Le Pauvre enfant, il n'a que nous, dedi[1].

Lady'nin tahmininin tersine, bunun mânasını anlıyan çocuk, bu lûtufkâr sözlerinden dolayı ona bütün kalbiyle teşekkür etti.

Lord tatlı bir sesle dedi ki:

— Hem burada kendine arkadaş aramıyacak. Ne dersin, küçük Trix?

İsmi Beatrix olduğu halde babasının kısaca "Trix" dediği küçük kız Henry Esmond'a iri gözleriyle, resmî ve ciddî baktı; sonra bir melek kadar güzel olan yüzünde bir gülümseme parladı ve gelip ona küçücük elini uzattı. Kendine Allah tarafından gönderilen koruyucuların içe dokunan bu dostluk, iyilik söz ve gösterileri karşısında öksüz çocuğun kal-

[1] Fransızca söylenen bu cümle: "Zavallı çocuk, bizden başka kimsesi yok" demekti.

bini minnettarlığın, saadetin, sevginin verdiği keskin ve tatlı bir ıstırap kapladı. Daha bir saat önce kendini dünyada yapayalnız hissediyordu: o sabah yeni Lord ve Lady'nin gelişini selâmlıyan Castlewood kilisesi çanlarının şenlik günlerine mahsus âhenkli vuruşunu duyduğu zaman, bu sevinç sesleri ona dehşet ve kaygıdan başka bir şey ifade etmemişti; zira, yeni mal sahiplerinin kendine nasıl muamele edeceklerini bilmiyordu ve evvelce himayelerine sığındığı kimseler de unutulmuş veya ölmüştü. Köyün papazı ve köy halkı, evin hizmetçileri Lord Caslewood'u karşılamağa gittikleri zaman, gurur ve şüphe onun dışarı çıkmasına mâni olmuştu — zira Henry Esmond, şatonun adamlarındandı ama hizmetçi değildi; hanedanının ismini taşımak ve o kandan olmakla beraber hısım da sayılmazdı — ve yeni Lord'un gelişini haber veren gürültü ve bağrışmalar arasında (Lord için bir ziyafet hazırlandığına ve arabası yaklaştığı ve binanın avlusunda içeri girdiği zaman tüfekler atıldığına, kul ve uşakların yaşa diye bağırdıklarına şüphesiz olmasın) küçük Henry Esmond'u düşünen olmamıştı; çocuk kimsenin gözüne ilişmedi. Kitap odasında, o günün akşamı yeni dostları gelip kendisini orada buluncaya kadar tek başına oturmuştu.

Lord'la Lady oradan ayrılırken küçük kız soydaşının hâlâ elini tutuyor, onu da beraber

götürmek istiyordu. Babası ona iyi huylu bir adam tavrı ile: "Trix, anlaşılan sen yeni bir dost buldun mu, eskisinin pabucunu dama atacaksın!" dedi ve galeriye gidip Lady'sine kolunu verdi. Oradan, uzun zamandanberi terk edilmiş bir halde bulunan musiki odası ve saat kulesindeki kıraliçe Elizabeth odalarından geçerek taraçaya çıktılar. Taraçadan güzel bir grup manzarası, kararmış büyük ormanlar ve geri dönen bir karga bulutu görülüyordu. Ötesinde Castlewood köyü olmak üzere ova ve nehir şirin duruşlu mor tepeler yükseliyordu. Castlewood'un vârisi, iki yaşındaki küçük de dadısının kucağında taraçada idi. Annesini görünce hemen dadısının kollarından sıyrılıp otların içinden koşarak ona geldi.

Lord etrafı seyrederek dedi ki:

— Artık burada mesut olmazsan, sana yer beğendirmek güç olur, Rachel.

Kadın:

— Sen nerde isen ben orada mesut olurum, dedi, fakat Valcoste Forest'teki kadar hiçbir yerde mesut olmadık.

Bunun üzerine Lord karısına gözlerinin önüne serilen şeyleri ve küçük Harry'nin ondan kendisinden daha iyi bildiği şatonun tarihini anlatmağa başladı. Pajın Castlewood aile-

sinin biricik kızı ve mirasçısını şu gördüğümüz cümle kapısından nasıl kaçırdığını, mâlikânenin böylelikle bugünkü aileye geçtiğini, yuvarlak kafalıların[1] nasıl saat kulesine saldırdıklarını ve Lord'un babasının kuleyi müdafaa ederken nasıl kılıçtan geçirildiğini anlattı.

— Ben o vakit iki yaşımdaydım, diyordu. Doksandan kırk altı çık. kaç yaşında oluyorum, soydaş Harry?

Karısı gülerek:

— Otuz, dedi!

Lord karısına meftunlukla bakarak:

— Sana göre pek yaşlıyım, Rachel... dedi.

Gerçek kadın genç bir kız gibi duruyordu; o tarihte yirmi yaşında ya var ya yoktu.

— Frank, bilirsin ki senin hoşuna gidecek her şeyi yaparım; işte sana vadediyorum: her gün biraz daha ihtiyarlıyacağım!

Miss Beatrix küçük başını sallıyarak:

— Babama Frank deme; ona artık Lord diyeceksin, dedi.

Annesi bu sözlerine gülümsedi; babası keyifli keyifli güldü; yerde emekliyen küçük

[1] Kıralcıların Cumhuriyet taraflılarına verdikleri isim.

oğlan da güldü; neden güldüğünü kendisi de bilmiyordu. Orada bulunan herkes gibi o da mesuttu da şüphesiz onun için gülmüştü. Bu ehemmiyetsiz hâdise ve sözler, o manzara, güneşin parıltısı, gülümsiyen ve konuşan bu insan grubu hâfızada nasıl yer edip kalır.

Güneş batmak üzere olduğu için ailenin küçük mirasçısı dadısının kucağında yatağına gönderildi. Çocuk yaygaralar basarak ayrıldı. Trix'e o akşam sofraya oturtulacağı vadedilmişti. Küçük kız:

— Sen de geleceksin değil mi, Soydaş? dedi.

Harry Esmond kızardı:

— Ben... Ben Mrs. Worksop ile yemek yerim.

Lord:

— Ne halteder?.. dedi. "Harry, sen bu akşam bizimle yemek yiyeceksin, Lady'lerin ricaları reddedilmez, değil mi Trix?"

Harry'nin obur rolünde gösterdiği meharet hepsini hayrette bıraktı; çocuk bu işi cidden mükemmel bir tarzda başarmıştı. Zira doğrusunu isterseniz, yeni Lord'un gelişi münasebetiyle hazırlıklar yapılırken, evin kargaşalığı içinde onu kimse düşünmediği için zavallı çocuk ağzına bir lokma yemek koymamıştı.

Lady:

— Yemek yemedin, ha! diyerek onun tabağına tepeleme et koyuyordu. Lord da kocaman bir kadehe şarap doldurarak sıhhate içmesini söyledi: Bunun üzerine koca Harry: "Kıralım çok yaşa!" diye haykırıp bardak dolusu şarabı dikiverdi, Lord bu şeref kadehini ve daha böyle nicelerini içmeğe kırk yıldan hazırdı. Yemeğe gelmiş olan köyün rahibi Doktor Tusher'in, sofraya tatlılar geldiği zaman kalkıp gitmesine müsaade etmedi[1]. Hayatında, papazlardan usanacak kadar onlarla bir arada bulunmadığını söylüyordu; Bunun üzerine rahip, punç kâsesi başında pipo içerek Lord'a birkaç saat arkadaşlık etti. Lord'un gönül alıcı iltifatlarının mürüvvetli hanedanını gölgede bıraktığını kırk kere tekrarladıktan sonra yalpalı bir yürüyüşle evine döndü.

Küçük Esmond'a gelince, ufak odasına gittiği zaman bu mesut günün kendine getirdiği yeni dostlara karşı kalbi hayret ve minnettarlıkla dolu idi. Ev halkı uyanmadan çok önce kalkıp bekledi. Lûtufkâr koruyucusu ve

[1] Asîl ailelerde evin papazına fazla mevki verilmediği için papazlar sofrada bir türlü yemek yedikten sonra, tatlıyı beklemeden sofradan kalkmak zorunda idiler. Şayet kalkmazlarsa istiskal görürlerdi. Tusher böyle bir mevkii çok iyi hazmeden bir tiptir.

patronu güzel Lady ile çocuklarını âdeta göreceği gelmişti ; bir akşam evvel kendine edilen iyi muamele geri alınacak veya değişecek diye ödü kopuyordu. Fakat tam o sırada küçük Beatrix bahçeye çıktı, arkasından annesi de gelip Harry'yi eskisi gibi tatlılıkla selâmladı Çocuk ona, eski Lord'un zamanında öğrendiği eve ait hikâyeleri daha uzun şekilde anlattı ; Lady bunları büyük bir ilgi ile dinledi ; çocuk sonra Lady'ye geçen geceyi kastederek, Fransızca anladığını söyledi ve kendisini koruduğundan dolayı ona teşekkür etti.

Kadın kızararak :

— Ya... öyle mi? dedi. O halde bana da, Beatrix'e de öğretirsiniz.

Bunun üzerine Lady, ona kendi hakkında daha birçok sualler sordu ; fakat çocuğun bu suallere verdiği kısa cevapları buraya naklet-mektense, bunları etraflıca, ve açıkça anlatmak daha iyi olacak.

BÖLÜM II.

DÖRDÜNCÜ VİSCOUNT FRANCİS'İN CASTLEWOOD'A GELİŞİ

Esmond isminin ve Hants Kontluğunda kâin Castlewood şatosunun, Esmond Kontu ve Markisi ve Castlewood Lordu unvanını hâiz Edward'ın kızı ve mirasçısı Dorothea vasıtası ile şimdiki aileye geçtiği bilinmektedir. Dorothea, Elisabeth devrinin 23. cü yılında centilmen Henry Poynes ile evlenmişti. Adı geçen Henry, o zaman kızın babasının evinde paj olarak bulunuyordu. Henry ile Dorothea'nın oğulları Francis, annesinin ismini almış, ondan sonra da artık hep bu ismi taşımıştır. Francis'e sonradan Kıral Birinci James tarafından şövalye ve baron pâyesi verilmişti; askerliğe hevesli olduğu için uzun zaman Elektor Palatin'in[1] hizmetinde Almanya'da kalarak bu talihsiz prense büyük paralar

[1] Orta Ren'de küçük bir Alman devleti olan Palatina'nın hükümdarı Beşinci Frederik 1613 de Birinci James'in kızı Elizabeth'le evlenmiştir. 1619 da Protestanlığın hâmi ve müdafii sıfatiyle Bohemya tahtına geçti; bu yüzden çıkan otuz sene muharebesinde mağlûboldu ve Bohemya mühim bir kırallık iken ondan sonra bir vilâyet derecesine düştü.

ödünç vermek ve emperialistlere[1] karşı yapılıp bizzat kendisinin de katıldığı savaşlarda birçok yararlar almak suretiyle hem masrafa girmiş, hem de canını tehlikeye atmıştı.

Sir Francis, memleketine döndüğü zaman, hizmetlerine ve bunca fedakârlıklarına mükâfat olarak, müteveffa Majeste Birinci James tarafından bu denenmiş bendesine Kilercibaşı ve Kıralın Posset Uşağı pâyesi lûtfen tevcih edilmiş ; Sir Francis de, itimat istiyen bu yüksek ödevi, Kıral ve bahtsız halefi saltanat sürdükleri müddetçe ifa etmişti.

Yaşlılığı, birçok yaraları ve sakatlıkları Sir Francis'i ödevlerinden çoğunu vekil vasıtasiyle yapmak zorunda bırakmıştı ; şövalye ve baronet[2] olan oğlu Sir Georges Esmond, ilk önce babasının vekili, daha sonra da babasının unvan ve mansıbının vârisi sıfatiyle Kıral Birinci Charles ve ondan sonra tahta çıkan iki oğlunun hemen bütün saltanatları boyunca bu memuriyette bulundu.

Sir Georges Esmond, kendi nam ve şanında bir kimseye yakışacak seviyeden aşağı olan Londra şehrinde Belediye Meclisi âzasından ve kuyumcu esnafından Thomas Topham'ın kızı ile evlendi ; bu zat o sırada baş-

[1] Almanya imparatorunun askerleri.

[2] Şövalyeden yukarı ve Barondan aşağı rütbe.

gösteren karışıklıklar esnasında Parlâmento tarafını tuttuğu için, parasını, henüz kocaya varamamış ikinci kızı Barbara'ya vasiyet ederek, Sir Georges'u kayın babasının ölümünde umduğu mallardan mahrum etti.

Kırallık dâvasına ve Kıralın şahsına bağlılığı ve sadıklığı ile tanınmış olan Sir Georges ise 1612 de Kıral, Oxford'da bulunduğu sırada, pek yaşlı ve malûl olup Castlewood'daki şatosunda oturan babasının rızası ile, ailenin bütün altın ve gümüş takımlarını eriterek Majestenin emir ve hizmetine tahsis etti.

Bu ve buna benzer başka liyakat ve fedakârlıklarından dolayı 1643 yılı ocak ayında Oxford'da kırallık mührü ile mühürlü olarak tanzim edilen beratla, Majeste Kıral, Sir Francis Esmond'u İrlanda'da Shandon, Castlewood Viscount'u pâyesine yükseltti; Kırala borç para vermesi ve, Majestenin de o karışık zamanlarda bu borcu ödiyememesi yüzünden Viscount fakir düşmüş olduğu için kendisine Virginia çiftliklerinde bazı topraklar ihsan edildi; bunlardan bir kısmı bugün de ailesi soyundan gelmiş kimselerin elinde bulunmaktadır.

Birinci Viscount bu suretle terfi ve taltif edildikten birkaç ay sonra çok yaşlı olduğu halde öldü, onun yerine büyük oğlu, yukarıda adı geçen, Georges geçti. Birinci Viscount ondan başka evlât olarak, Kıral ordusunda albay

iken sonradan Gasıbın[1] hükümetine katılan Thomas'ı, ve 1647 yılında Castlewood şatosunu parlâmentoya karşı müdafaa ederken öldürülen papaz Francis'i bırakmıştı.

Kıral Birinci Charles devrinde yaşamış olan Castlewood lordu (ikinci Viscount) George'un, Castlewood adamlarının yarısiyle birlikte Worcester muharebesinde ölen Eustace Esmond'dan başka erkek çocuğu yoktu. Kıralın ölümünden sonra Kıral İkinci Charles'in tekrar tahta geçmesine kadar Hâmîye[2] karşı kurulan kumpasların hemen hepsinde Castlewood'un parmağı bulunduğundan şatonun etrafındaki topraklar satılarak parça parça Commonwealth erlerine dağıtıldı. Lord kendini o Kıralın uğrunda batırmış olduğu için onu menfasında da takibetti. Tek bir kızı vardı; o da babasına pek rahat yüzü göstermedi; zira, uğradıkları musibet ve felâketler bu sürgünlere temkinle yaşamağı öğretmemişti; rivayete göre York Dukası ile kardeşi Kıral, İsabel Esmond için birbirlerini yerlermiş; İsabel Kıraliçe Henrietta Maria'nın maiyetinde idi; genç yaşında Katolik oldu; zayıf bir adam olan ba-

---

[1] Kıral taraftarları Cumhuriyetçi Cromwell'e Kıralın haklarını gasbettiğinden kinaye olarak "Gasıp" lâkabını takmışlardı.

[2] "İngiltere Cumhuriyeti hâmi Lordu" diye anılan Cromwell.

bası da çok geçmeden Breda'da aynı şeyi yaptı.

Eustace Esmond'un Worcesterde ölmesi üzerine Lord Castlewood'un yeğeni ve o zaman delikanlı olan Thomas Esmond bu unvana vâris oldu. Babası mücadelelerde Parlâmento tarafını tuttuğu için ailesinin reisi ile arası açılmıştı; ilkin Lord Castlewood, unvanının (hoş o da kuru bir unvan ya) ciğeri beş para etmez bir Yuvarlak kafaya geçeceği düşüncesiyle öyle köpürdü ki tekrar evlenmeğe kalkıştı ve Bruges'de bir bağcının kızına âdeta evlenme teklifinde bulundu. (Kıral orada iken Lordun ev kirası olarak bu bağcıya bir miktar borcu kalmıştı) fakat, saray halkının kahkahalarından ve fena halde yıldığı kızının gazabından korkarak bundan vazgeçti; zira, aldığı yaraların ve içkinin tesiri ile pek kötülemiş olan Lord ne kadar zayıf ve âcizse kızı da o nispette zorba ve sert mizaçlı idi.

Lord Castlewood, kızının amcasının oğluna, yani Castlewood muhasarasında öldürülen Francis Esmond'un oğluna varmasını isterdi; kız, rivayete göre yaşça epey küçüğü olan delikanlıyı sevmiş, kendisinden küçük olmasını kusur saymamıştı; fakat oğlan, kıza diller döküp eve teklifsizce girip çıkarken tam işlerin çok yolunda gider gibi göründüğü bir sırada evlenme teklifinden caymış ve bu hare-

keti için bir bahane bile ileri sürmemişti. Arkadaşları, kahkahalar arasında sadakatsizlik diye isimlendirdikleri bu hareketinden dolayı onunla alay ederlerdi. Frank Esmond, terfiinin geçkin nişanlısının tasvibine bağlı olduğunu keşfetmesi üzerine, pür hiddet saraydan ayrılıp Tanca'ya gittiği zaman ondan inhilâl eden bölüğe, kendisinin, Kıral Piyade muhafız alayında iken mülâzimi olan Jack Churcill tâyin olundu. St. Paul mektebinde sınıf arkadaşı olan Frank Esmond'la Churchill bu mesele hakkında hayli çekiştiler. Frank Esmond bir küfür savurarak onu şu sözleri söyledi: "Jack, senin kızkardeşin şöyle böyle olabilir, fakat şunu bil ki benim karım onun gibi olmıyacak!" Bunun üzerine kılıçlar çekildi, kan bile aktı, nihayet arkadaşları araya girip onları ayırdılar, o günlerde şeref meselelerinde böyle kıskanç davranan kimseler pek azdı; soyu sopu belli kişizade insanlar, Kıralın sürdüğü bir lckeyi aile arması üzerinde bir ziynet sayarlardı. Frank Esmond küskün bir halde ilkönce Tancaya çekildi, iki sene hizmetten sonra oradan döndü, Winchester'e yakın annesinden kalan küçük bir malikâneye yerleşerek kibar bir köylü oldu. Kıral Charles devrinde bir daha saraya dönmedi. Fakat amcası Castlewood kendisiyle hiçbir zaman barışmadığı gibi reddettiği amca kızı da sonradan bir müddet onunla dargın durdu.

Gençliğin, servetini Kıral uğrunda sarf etmiş olan Lord Castlewood Fransa'dan gelen mesnetler, maaşlar, atiyeler ve kızı ikbalde bulunduğu müddetçe Kıraldan aldığı hediyelerle eski varlığına pek de kavuşamadı. Oğlunun ölümünden sonra Castlewood'e gitmeği yahut şatoyu tamir etmeği aklından bile geçirmedi. Becerebildiği bir şey varsa o da dayalı döşeli bir evde oturmak, sarayda boy göstermek ve bol para biriktirmekti.

Şimdi vârisi ve yeğeni Thomas Esmond, amcasının teveccühünü celbe çalışmağa başlamıştı. Thomas Esmond İmparatorun ve, Kıral Charles Felemenk Devletlerine asker vermek zorunda kaldığı zaman da, Felemenklilerin, hizmetinde bulunmuş ve nihayet Majeste[1] Fransız Kıraliyle ittifak akdedince Felemenk Devletlerine karşı savaşmıştı.

Bu seferler esnasında Thomas Esmond, harb meydanında göze görünür herhangi bir yararlık göstermekten ziyade, düello, kavga, ahlâksızlık, kumarbazlık gibi halleriyle nam vermiş ve seyahate çıkan birçok İngiliz cen-

[1] İngiltere kıralı İkinci Charles'dır. İngiltere 1668 de Holânda'nın Fransa tarafından zaptının önüne geçmek için, Felemenk Devletleriyle ittifak akdetti. Fakat 1670 de II. Charles, Dover'de akdettiği antlaşma gereğince Fransa ile birleşerek İngiltere'yi Holânda'ya karşı harbe soktu.

tilmenler gibi yabancı memleketleri tecrübe ve maceralarından ders almak şöyle dursun, İngiltereye büsbütün çileden çıkmış olarak dönmüştü. Babasından küçük kardeş hissesi olarak kalan küçük bir mirası yeyip bitirdikten sonra, doğrucası, ucuz meyhanelerde bedava karın doyuran, Alsatia ve Friars semtlerinde[1] kavgadan baş alamıyan bir serseri olup çıktı. İşte tam bu sırada idi ki, fıkaralığa veda için aklına bir çare geldi.

Amcazadesi şimdi orta yaşını geçmiş bir kadındı ve bir zamanlar dillerde destan olduğunu söylediği güzelliği hakkındaki tek rivayet de gene kendisinden idi. Sıska, sarı, kara ve dişlekti. Londra'nın bütün oyuncakçı dükkânlarındaki beyaz ve kırmızı boyalar yüzüne sürülse gene güzelleşemezdi. (Mr. Killigrew[2]

[1] Londra'da Fleet Street ile Thames nehri arasında Carmelte manastırının bulunduğu semttir. Bundan dolayı buraya "Beyaz Papazlar" mânasına gelen Whitefriars ismi verilmiştir. (Friar, papaz demektir). VIII. Henry, her ne kadar papazlara ait topraklara el koymuşsa da semtin kutsiyeti dolayısı ile oraya sığınan suçlulara dokunulmaması yolundaki âdeti muhafaza etmişti. Bu suretle Alsatia suçluların, kaçakların sığınağı haline gelmişti. Alsatia semtinin bu hali Walter Scott'un *Fortune of Nigel* adlı eserinde pek güzel tasvir edilmiştir.

[2] Killigrew (1612-1683). İkinci Charles'ın sürgün arkadaşı. Bazı piyesler yazmıştır. Bir müddet Kıralın tiyatro kumpanyasını idare etmiştir.

ona Sybil[1] **memento mori**[2] Kıralın ziyafet sofrasına konulmuş ölü kafası vesaire gibi türlü isimler takardı).

Sözün kısası, teshir edilmesi kolay, fakat ancak pek cesur bir adam tarafından teshiri göze alınabilecek bir kadındı. Bu cesur adam Thomas Esmond'du. Lord Castlewood'un biriktirdiği paralarda gözü vardı; dolaşan rivayetler bu paraların miktarını çok büyütmüştü. Madam İsabel de Kıralın büyük değerdeki mücevherleri bulunduğu söyleniyordu; buna mukabil zavallı Tom Esmond'un son ve tek setresi de rehinde idi.

O zamanlar Lord'un Lincoln's — İnn - Fields — te, Duke tiyatrosu ve Portekiz Elçiliği kilisesi yakınında güzel bir evi vardı. Aktristler arasında sarf edilecek parası bulunduğu müddetçe bu tiyatroya devam etmiş olan Tom Esmond, şimdi aynı ısrarla kiliseye gidiyordu. O kadar cılız ve perişan kılıklı idi ki, nadim olmuş bir günahkâr zannını uyandırmakta hiç de güçlük çekmiyordu; ve böylece, hida-

---

[1] Evvelce Yunan mitolojisinde gaipten haber veren kadın. Zamanımızda yaşlılığa ve çirkinliğe alem olmuştur.

[2] Lâtince: "Ölümü hatırla" demektir. İnsanları itidale ve perhizkârlığa sevk için kullanılan bir sözdür.

yete eriştikten sonra, kendine mürşit olarak amcasının papazını seçeceği artık belli bir şeydi.

Hayırsever rahip onu amcası ihtiyar Lord'la barıştırdı; halbuki daha ondan pek az evvel, Lord saltanatlı arabası ile saraydaki memuriyetine giderken, Hall Yard'da iki peniye yemek yenilen âdi meyhanenin yolunu tutmuş olan yeğeni, tüyü çarpılmış yamru yumru şapkası ve ucu kınından dışarı fırlamış kılıcı ile, süklüm püklüm arabanın penceresinin altından geçerken Lord ağzını açıp ona bir lâkırdı bile söylemek istememişti.

Thomas Esmond, amcası ile barıştıktan pek az sonra pırıl pırıl gezmeğe, iyi yaşamanın, temiz çamaşır giymenin hayırlı alâmetlerini göstermeğe başladı. Haftanın iki günü muhakkak oruç tutuyor, ama geri kalan günlerde de o iki günün acısını çıkarıyordu. Öyle ki nihayet günün birinde, Mr. Wycherley'in dediği gibi, iştahının ne kadar yerinde olduğunu göstermek için üstelik amcasının kızı olacak o mundar kokmuş dolmayı da yutmaktan çekinmedi.

Sarayda bu evlenmeye dair sonu gelmiyen alaylar, lâtifeler yapıldı; fakat Tom şimdi, amcasının arabasına biniyor ve partiyi kazandığı için gülmek imkânını buluyordu. Ev-

lenme, Kıral Charles'in ölümünden pek az önce yapıldı; Viscount Castlewood da Kıralın hemen arkasından göçüp gitti.

Bu evlenmeden bir oğlan çocuk peyda oldu; annesi, babası üstüne titrediler; fakat dadıların, doktorların inadına, çocuk kısa ömürlü oldu.

Kanı zavallı zayıf vücutcağızında uzun zaman dolaşamadı; Fenalık ârazı çok geçmeden çocukta kendini gösterdi. Dalkavukluktan, yarı uydurma şeylere itikattan Lord'la Lady'nin, bilhassa Lady'nin zavallı küçük sakata, kendi kilisesinde Majestenin elini değdirmedikçe içleri rahat etmedi. Doktorlar, yalancı hekimler çocuğa mütemadiyen baktıkları ve zavallı vücutcağızı üzerinde akla gelebilen her türlü kocakarı ilâcını denedikleri için, ilkin Kıralınmucize gösterdiği ilân edildi. Majeste elini değdirdikten sonra çocuğun sıhhatında herhangi bir sebepten dolayı fark edilebilecek derecede bir iyilik görüldü ise de zavallıcık birkaç hafta sonra ölüp gitti. Bu hâdise saray hicivcilerine fırsat verdi: Kıral, Tom Esmond'la İsabella'nın çocuğunun içinden fenalığı kovmakla çocukçağızın esasen fesaddan ibaret olan ruhunu da bedeninden kovmuş oldu!" dediler.

Annenin zavallı küçük çocuğunu kaybetmeden doğan tabiî ıstırabı, rakîbi Frank Es-

mond'un karısını düşündükçe herhalde daha fazla artıyordu; bütün sarayın onu sevmesine mukabil, zavallı Lady Castlewood ihmal edilmişti; ötekinin gürbüz güzel bir kızı vardı ve tekrar anne olmak üzere idi.

Duyduğuma göre, Lady'lerin çocuk doğurmaları mutat olan yaşı hayli geçmiş olan zavallı Lady'nin, buna rağmen ümit kesmemeğe azmetmiş olması, saray halkını haline bir kat daha güldürmüş; hattâ kendisi Castlewood'a gelip kaldığı zaman, Huxton'a adam gönderip doktor çağırtır ve dostlarına bir veliahdin geleceğini haber verirmiş. Onun bu mânasızlığı, istihza vesilesi olan daha birçok mânasızlıklarından ancak biri idi; gerçek, hayatının son gününe kadar Lady Viscountess kendini güzel zannetmek rahatlığını kaybetmedi; tabiî mevsimleri geçtikten sonra yanaklarına güller kondurur, başı karla örtülü olmasına rağmen, yazda imiş gibi, süslenir, kara kışta çiçek açmakta ısrar ederdi.

Kıral Charles ile Kıral James'in mabeynlerine mensup kimseler bu acayip yaşlı hatun hakkında bu satırları yazana bir sürü hikâye anlatmışlardır ki gelecek nesilleri bunlarla eğlendirmeğe lüzum olmasa gerektir. Onun küfürbazlıkta da büyük bir kudrete sahip olduğunu söylerler; şayet Kıral James'in gözdeleri olan bütün rakipleriyle döğüşmüşse, başın-

dan pek çok kavga geçmiş olduğu muhakkaktır. Cesur ruhlu bir kadındı; anlaşılan, Majestenin peşinden koşar, sonu gelmeyen şikâyetleriyle onu âdeta rahatsız edermiş. Bazı kimseler saraydan ayrılmasına sebep Frank Esmond'un karısının kıskançlığı olduğunu söylerler; başkalarının rivayetine göre de, Lady cenaplarının, Whitehall'da Tom Killingrew'nun kızı Lady Dorchester'le aralarında büyük bir meydan muharebesi neticesinde ricate mecbur olmuş; Kıralın şeref vermekten haz duyduğu bu huysuz Esther bu muharebede bizim geçkin Vashti'in hakkından gelmiş[1]. Ama Lady cenaplarına sorarsanız, o daima kendi kavgası yüzünden değil, kocasının çıkardığı kavga yüzünden, karı koca Allahın kırına sürüldüklerini iddia eder; onun kanaatince, son iki Lord Castlewood tarafından o kadar şerefli bir surette başarılmış olan Kilercibaşı ve Kıralın Posset Uşağı vazifesini aile dışında birine, bir zıpçıktıya, Dorchester

[1] Dârâ'nın oğlu Keyhusrev olduğu zannedilen Oran kıralı Assuerno veya Ahasuerus karısı kıraliçe Vasthi (veya Vashti) yi bırakıp Esther isminde bir yahudi kızını severek onunla evlenmişti. Esther, ölüme mahkûm edilen yahudileri affettirmeğe muvaffak olmuştur. Bu vaka birçok sanat eserlerine konu olmuştur. Racine'in Esther adlı trajedisi meşhurdur. Vashti ile Esther, bu romanın başka yerlerinde aynı şekilde geçmektedir.

olacak o iğrenç mahlukun çanak yalayıcısı Lord Bergamat'a tevcih etmek gibi zalimce bir nankörlüğü hükümdar onlara gene bu yüzden reva görmüştü. Lady: "Majestenin Posset kâsesinin Esmond'lardan başka bir insanın elinde görmeğe tahammül edemem. Lord Bergamot'a, bu vaziyette rastlasam, alim Allah, kâseyi kapınca kafasına geçiririm!" derdi. Lady cenaplarını tanıyanlar, aklımı başına devşirip vakti zamaniyle oradan çekilip gitmemiş olsa, bu işi yapacağını takdir etmişlerdi.

Kesenin iplerini elinde tutan Lady Castlewood etrafındaki insanların çoğu gibi kocasını da itaat altına almıştı; bu suretle Londra'daki evini bozdu; Lincoln's-İnn-Fields'ten Chelsea'de satın aldığı güzel yeni bir eve taşınmış, eşyasını, hizmetçilerini fino köpeklerini, yan halayıklarını, papazını, kocası Lord cenaplarını Castlewood şatosuna götürmüştü. Kıral Charles'in ilk saltanat devrinde çıkan karışıklıklar esnasında, küçük çocukken babası ile beraber ayrıldığı günden beri bu şatoyu bir daha hiç görmemişti. Eski binanın duvarları, vaktiyle Commonwealth askerlerinin mermileriyle nasıl delik deşik olmuşsa, hâlâ öyle duruyordu. Şatonun bir kısmı tamir edilerek Londra'daki evden getirilen gümüş takımları, perdeleri ve mobilya ile ayıbı kapatılmıştı. Lady, Castlewood köyüne şanlı ve

debdebeli bir şekilde girmek istiyor ve büyük arabasında, Lord yanıbaşında, nedimeleri, finoları, büyük beyaz papağanları karşısında, altı at koşulu arabanın önünde ve arkasında silâhlı süvarilerle çayırdan geçerken halkın alkışları, yaşa sesleriyle karşılanacağını umuyordu. Halbuki "Papacıları istemeyiz" âvazının alıp yürüdüğü günlerde idi; Lady cenapları herhalde bir lûtuf ve inayet eseri olarak başlarını arabanın penceresinden dışarı çıkardıkları zaman, boyalı yüzünü, göz kapaklarını görünce köy ve civar kasaba halkını âdeta korku aldı. Bir ihtiyar kadın: "Lady İsabel, Vaallahi, Lady Jesabel'in ta kendisi" dedi; o günden sonra Viscountess hazretlerinin düşmanları ona "Lady Jezabel" ismini taktılar. Memlekette o zaman çok hararetli bir Katolik aleyhtarlığı hüküm sürüyordu; Lady cenaplariyle kocasının Katolik mezhebine döndüklerinin bilinmesi, maiyetindeki papaz, Castlewood kilisesinde yapılan âyin (Kilisenin memlekette başka bir ibadet şeklinin mevcudiyeti duyulmadan önce bu ibadet için inşa edilmiş olmasına ve âyinin gayet sessiz yapılmasına rağmen) ilkönce, ne kontluk dahilinde ne köyde Lady'ye teveccüh kazandırmadı. Castlewood malikânesinin pek büyük bir kısmı müsadere edilerek parça parça Commonwealth erlerine dağıtıldı. Bu ihtiyar Cromwel askerlerinin bir ikisi hâlâ sağ olup köyde bu-

lunuyordu; bunlar gelip, oraya yerleştiği zaman Lady Viscountess'e ilkin ters ters baktılar.

Lady Viscountess, Lord'unu peşine takmış, halk içine çıktığı zaman üstünden hiç eksik etmediği elmaslarının parlaklığı ile köylüleri ürküterek, Hexton kurultayında göründü. Elmaslarını evinde de taktığı ve yatarken de boynundan çıkarmadığı söyleniyordu; fakat bu satırları yazan, bunun bir iftira olduğuna yemin edebilir. Lady Sark : "Elmaslarını nasıl çıkarsın? Kocası Tom Esmond derhal aşırıp rehine koyar!" dermiş. Bu da iftiradır. Lady Sark da saray sürgünlerindendi ; iki Lady evvelce kavgalı imişler. Köy halkı, hal ve tavırlarında delişmen ve kibirli olmakla beraber âlicenap ve lûtufkâr olan Lady'leriyle barışmakta gecikmedi ; Papaz Dr. Tusher'in, Lady hakkındaki methü sena âvazları cemaatle dolu kiliseyi çınlatıyordu. Lady, eski Castlewood lordlarının kızı ve köylülerin rivayetine göre geniş bir servetin sahibi (vakıa bu servetin onda dokuzu söylentiden ibaretti) olmak itibariyle, Şatonun hakiki kıraliçesi ve içinde kim varsa hepsinin baş tacı sayılıyordu.

BÖLÜM III.

ÜÇÜNCÜ VİSCOUNT THOMAS'IN ZAMANINDA İSABELLA'NIN PAJI SIFATİYLE MEVKİİM VİSCOUNT'UNKİNDEN DAHA YÜKSEKTİ

Lord Castlewood şehirden çekildikten pek az sonra tekrar Londra'ya gelerek Londra yakınında Ealing köyündeki küçük bir kır evine adamlarından birini gönderdi. Fransa Kıralı tarafından Huguenot'lara[1] yapılan zulmün İngiltere'ye kaçırdığı insanlardan biri, Mr. Pastoureau isminde ihtiyar bir Fransız mültecisi bir müddet bu köyde oturmuştu. İhtiyarla birlikte evde Henry Thomas diye anılan küçük bir erkek çocuk oturuyordu. Çocuk, bundan biraz evvel gene Londra yakının-

---

[1] Fransa'da Katoliklerin Protestanlara taktıkları isim. On dördüncü Louis, Madame de Maintenon'un tesiri altında kalarak, Dördüncü Henry'nin Huguenot'lara güvenlik sağlamış olan Nantes fermanını 1685 te geri almağa razı olmuştur. Bunun üzerine Protestanlara karşı müthiş bir zulüm başlamış, pek çok sayıda Fransız Kavinist'i selâmeti İngiltere'ye kaçmakta bulmuşlardı. Spittlefields'te yerleşmiş olan Fransız mültecileri oraya dokumacılık sanatını getirmişler, brokad, saten, kadife gibi şeyler dokuyarak geçimlerini sağlamışlardır.

da başka bir yerde, dokuma tezgâhları ve çıkırıklar arasında bol bol mezamir okuyarak kiliseye giden bütün bir Fransız kolonisi arasında yaşadığını hatırlıyordu.

Orada onun çok, pek çok sevdiği bir dostu vardı. Hala dediği bu dost insan öldü. O bazan çocuğun rüyalarına girerdi; yüzü, çirkince olmakla beraber çocuğa Bon Papa Pastoureau'nun yeni karısı Mrs. Bastoureau'dan bin kat daha sevimligeliyordu: Mrs. Pastoureau, hala gittikten sonra gelip onlarla birlikte oturmağa başlamıştı. Spittlefields dedikleri o yerde, bir de Georges Amca vardı; o da dokumacı idi, ama Harry'ye: "Sen küçük bir centilmensin, baban yüzbaşı, annen de melekti" derdi.

O bunları söylediği zaman Bon Papa, güzel ipek çiçekler işlediği dokuma tezgâhından başını kaldırır: "Melek mi dedin? Babilli kızıl kadının[1] çocukları melek olur mu hiç?..." derdi. Bon Papa daima kızıl kadından bahsederdi. Küçük bir odası vardı, orada habire vaızeder, kocaman ihtiyar burnundan çıkan sesi ile ilâhiler okurdu. Küçük Harry va'zı sevmezdi; o, halanın anlattığı güzel hikâyeleri daha çok beğenirdi. Bon Papa'nın karısı bir gün bile oturup ona güzel hikâye anlat-

[1] "Babilli Kızıl Kadın" bazı müfrit Protestanlar tarafından Roma kilisesine verilen isimdir.

mamıştı; kadın Georges Amca ile kavga etti, Georges Amca çıkıp gitti.

Bunun üzerine Bon Papa, karısı, karısının gelirken beraber getirdiği iki çocuğu ile gelip Ealing'e yerleştiler. Bon Papa'nın yeni karısı çocuklarına her şeyin en iyisini veriyor, Harry'yi de, her ne hikmetse, sık sık kırbaçla döğüyordu. Dayaktan başka, çocuk ondan kendi hakkında fena lâkırdılar işitiyordu; fakat ne de olsa, kendine karşı hâlâ arasıra iyi davranan ihtıyar Mr. Pastoureau'nun hatırı için bunları buraya geçirmiyoruz. O günlerin bedbahtlığı çoktan unutulmuş olmakla beraber onların hâtırası çocuğun gençlik çağı üzerine, ömrünün sonuna kadar tamamiyle silinmiyecek bir hüzün gölgesi salmaktan geri kalmamıştır; önceden bükülen körpe dalların büyüyüp ağaç olunca öyle boynu bükük kalmaları gibi; çocukluğunda ıstırap çeken ve bu ilk bedbahtlık mektebinde sâflığını büsbütün kaybetmiyen bir kimse büyüdüğü zaman hiç değilse çocuklara karşı müşfik ve sabırlı davranmağı öğrenmiş oluyor.

Ata binmiş siyah elbiseli bir centilmen, peşinde bir uşakla gelip onu Ealing'den aldığı zaman Harry çok memnun olmuştu. Kendi iki çocuğu lehine Harry'yi ihmal eden adaletsiz üvey anne gitmeden bir gece önce akşam yemeğinde ona yetecek kadar yemek, ertesi

sabah da gene bir hayli yiyecek verdi. Onu bir kere bile döğmedi, çocuklarına da ona el sürmemelerini tembih etti. Çocuklarından biri kız biri oğlandı. Harry hiçbir zaman bir kız çocuğuna el kaldıramazdı; oğlana gelince, onu kolayca döğebilirdi; fakat böyle bir şey yapacak olsa, oğlan avaz avaz ağlamağa başlar, Mrs. Pastoureau da havan eli gibi kollarını sallıya sallıya onun imdadına koşardı. Kadın Harry'nin yüzünü yalnız gittiği gün yıkadı ve yalnız o gün onu ilk defa olarak nasılsa tokatlamadı. Siyah elbiseli adam ertesi gün çocuğu almağa geldiği zaman kadın ağlar gibi bir şeyler yaptı; ihtiyar Mr. Pastoureau da, çocuğu takdis ederken, başını çevirip yabancı baya çatık kaşlariyle bakıyor, "Babil", "Kızıl kadın" diye bir şeyler homurdanıyordu. Çok ihtiyarlamış, âdeta çocuk gibi bir hal almıştı. Mrs. Pastoureau çocuklara yaptığı gibi onun da burnunu silerdi. İriyarı, güzel, genç bir kadındı; gûya ağlıyordu, fakat Harry bu ağlamanın yalancıktan olduğunu düşünerek uşağın yardımiyle sevinç içinde atın üzerine sıçradı.

Uşak, Blaise isminde bir Fransızdı. Çocuk onunla kendi dilinde mükemmel konuşabiliyordu; o zamana kadar bilhassa Fransızlar arasında yaşamış olduğu için onların dilini İngilizceden daha iyi biliyordu; Ealing'de-

ki çayırda öteki çocuklar ona küçük Fransız derlerdi. Çok geçmeden mükemmel İngilizce konuşmağa başladı ve Fransızcasını biraz unuttu. Çocuklar kolay unuturlar. Onun, başka bir memlekete ait daha erken ve daha silik bazı hâtıraları da vardı: yüksek beyaz evleriyle bir şehir, bir gemi hatırlar gibi oluyordu. Fakat bütün bunlar çocuğun zihninde pek belirsiz bir halde idi, nitekim çok geçmeden Ealing'in hâtırası, hiç değilse orada çektiği sıkıntıların birçoğu da, öylece belirsiz bir hale geldi. Atla giderken kucağında oturduğu bu uşak çok canlı ve konuşkan bir adamdı; çocuğa birçok malûmat verdi. Önlerinde atla giden bay, Lord'un Papazı Holt Baba idi; bundan sonra Master Henry Esmond diyeceklerdi; Lord Viscount Castlewood onun **parrain'i**[1] idi;... shire vilâyetinde büyük Castlewood şatosunda oturacak, orada kellifelli bir Lady olan Madame Viscountess'i görecekti. Böylece Henry Esmond, Blaise'in eğerinin önüne konulmuş bir çuha üzerinde, Londra' da Covent denilen güzel bir meydana getirildi; patronu bu meydanın civarında oturuyordu.

Papaz Mr. Holt çocuğu elinden tutup bu kişizadenin yanına götürdü; büyük bir takke, çiçekli bir sabahlık giymiş, gevşek tavırlı, iri-

[1] Fransızca Sağdıç demektir.

yarı bir adam olan bu kişizade o şırada portakal emiyordu; Harry'nin başını okşayıp ona bir portakal verdi.

Çocuğa bir baktıktan sonra "Cest bien ça"[1] dedi; buna karşılık siyah elbiseli centilmen omuzlarını silkti.

"İzin verin de, Blaise çocuğu biraz gezdirsin". Bunun üzerine çocukla uşak gezmeğe gittiler. Harry oynaya sıçraya yola çıktı; gezmeğe gittiğine hayli memnundu.

Bugünlerin sevincini ömrünün sonuna kadar hatırlıyacaktı. Monsieur Blaise onu bir tiyatroya götürdü ;burası Ealing Panayırındaki çadırdan bin kere daha büyük, daha güzel bir evdi. Ertesi gün de gene saadet içinde geçti; nehirde bir gezinti yaptılar; Harry, üstündeki evler, kitapçı dükkânlariyle bir sokağı andıran Londra köprüsünü, müstahkem kuleleriyle Londra Kalesini, kale hendeklerindeki arslanları, ayıları hep Monsieur Blaise'le beraber seyretti.

Derken, bir sabah erkenden bütün kafile, yani Lord Viscount ile öteki centilmen, Monsieur Blaise ve onun terkisinde Harry, mekkâre beygirlerini süren tabancalı iki üç adamla birlikte köyün yolunu tuttular. Yolculuk devam ettiği müddetçe Fransız, Küçük Harry'ye

[1] Fransızca, "Tamam kendisi" demektir.

haydut hikâyeleri anlattı. Bunları dinlerken çocuğun tüyleri diken diken oldu ve onu o kadar korkuttu ki yol üstünde konakladıkları kasvetli handa uşaklardan birinin bulunduğu odada yatmasına izin verilmesini rica etti; Lord'la birlikte seyahat eden Mr. Holt çocuğa acıdı ona kendi odasında küçük bir yatak verdi.

Çocuğun yapmacıksız konuşmaları ve cevapları herhalde centilmenin hoşuna gitmiş olacak ki ertesi gün Mr. Holt Harry'nin, Fransız uşakla değil kendisi ile ata bineceğini söyledi; yolda giderlerken adam çocuğa Ealing'deki erkek süt kardeşine, hısım akrabasına, ihtiyar dedesinin kendine neler öğrettiğine, ne diller bildiğine, okuma yazması olup olmadığına, şarkı söylemesini bilip bilmediğine vesaireye dair yüzlerce sual sordu. Mr. Holt çocuğun okuyup yazması olduğunu, iki dili, yani Fransızca ile İngilizceyi adamakıllı bildiğini öğrendi; şarkı söyleme bahsine gelince oğlan Dr. Martin Luther'in kafasına uygun ilâhilerden birini bağıra çağıra söylemeğe başladı; onun bu hali Mr. Holt'u güldürdü; çocuğun söylediği şarkının ne olduğunu anlattığı zaman, süslü şapkalı, perukalı grand parrain'ni de gülmekten kendini alamadı. Anlaşılan Mr. Holt'un vaızettiği kilisede Dr. Martin Luther'in ilâhileri okunmuyordu.

Lord Viscount parmağını havaya kaldırarak:

— Bu ilâhiyi bir daha söylediğini işitmeyim, anladın mı, bücür? dedi.

Mr. Holt :

— Harry, bakalım sana belki daha iyi bir şey öğretiriz.

Çocuk da uslu ve cana yakın bir yaradılışta olduğu için 'güzel şarkıları sevdiğini ve bayın söyliyeceği her şeyi öğrenmeğe gayret edeceğini" söyledi. O gün konuşmasiyle bayın o kadar hoşuna gitti ki, indikleri handa onu sofralarına aldılar; gevezeliklerini teşvik ettiler; bir gün önce birlikte ata bindiği ve yemek yediği Monsieur Blaise şimdi karşısında divan duruyordu.

Tekrar bir hana indikleri zaman o gece Blaise ona kendi dilinde:

— Oh ne âlâ! dedi, "burada küçük bir Lord'dan farkın yok! Başımıza sen de küçük bir Lord kesildin! Hele Castlewood'da Lady'nin yanına gidelim de dünyanın kaç bucak olduğunu o zaman anlarsın."

Harry sordu :

— Castlewood"a ne zaman varacağız, Monsieur Blaise?

Blaise sırıtarak :

— "Parbleu![1] dedi, baksana, Lord'un hiç acelesi yok galiba!

Gerçek, Lord cenapları fazla acele eder gibi görünmüyordu, zira Harry Esmond'un sonraları birçok defalar on iki saatte aldığı yolda o üç gün oyalandı. Bu üç günün hiç değilse ikisinde Harry, papazın atına binmişti ; adam ona karşı o kadar iyi davranmıştı ki yolculuğun sonunda çocuk papaza iyice ısınmış, bu müddet zarfında küçük yüreğinde yeni dostuna açmadığı hemen de hiçbir düşünce kalmamıştı.

Nihayet üçüncü günün akşamı, etrafı karaağaçlarla çevrili bir çayır üzerinde, şirin bir köye geldiler; herkes şapkasını çıkarıp Lord'u selâmladı, o da o cansız, gevşek tavrı ile, onların hepsine başını eğdi; orada, papaz cüppesi, dilimli şapkası ile, iriyarı bir adam duruyordu; oradaki insanların hepsinden daha derin baş eğen bu adamla hem Lord, hem de Mr. Holt birkaç kelime konuştular.

Mr. Holt :

— Harry, dedi, şu gördüğün bina Castlewood kilisesi... Bu zat da onun direği, ülemadan Doktor Tusher... Haydi bakalım, şapkanı çıkar da Doktor Tusher'i selâmla.

---

[1] Fransızca nida.

Lord: "Yemeğe gelsene, Doktor" dedi; bunun üzerine Doktor başiyle derin bir selâm daha verdi ve kafile önlerindeki büyük bir eve doğru ilerledi; uçlarında rüzgâr okları bulunan birçok kurşunî kuleleri, güneşin aksiyle alev gibi parlayan pencereleriyle bir şato; başları üzerinde fırıl fırıl dönen bir karga ordusu, o sırada evin arkasındaki ormanın yolunu tuttu; Harry bu ormanı olduğu yerden görebiliyordu: Mr. Holt çocuğa bu kargaların da Castlewood'da oturduklarını söyledi.

Eve geldiler, bir kemer altından geçerek, ortasında fıskiyeli bir havuz bulunan bir avluya girdiler, birçok kimseler koşup attan inerken Lord'un üzengisini tuttular; aynı zamanda Mr. Holt'a da çok hürmet ediyorlardı. Çocuğa, sanki hizmetçiler kendisine merakla bakıp bakıp gülümsüyorlarmış gibi geldi. Londra'da iken Blaise'in söylediği sözleri hatırladı; Harry vaftiz babasından bahsettiği zaman Fransız ona: "Parbleu! Lord'un vaftiz baban olduğu gün gibi meydana!" demişti; çocukçağız bu sözlerin mânasını o zaman anlamamış, fakat kısa bir zaman sonra aklı erip hakikati öğrendiği ve üzerinde düşündüğü zaman az utanç duymamıştı.

Her ikisi de atlarından inince Mr. Holt çocuğu elinden tutarak bir kapıdan geçirdi ve zemin katında birtakım odalara doğru gö-

türdü; Holt Baba[1] bunlardan birinin çocuğun odası olduğunu söyledi; geçidin öte tarafındaki oda da Babanın odası idi; çocuğun yüzü yıkandıktan, Baba da kıyafetine çekidüzen verdikten sonra Harry'nin kılavuzu onu tekrar alıp Lord'un binaya girdiği kapıya götürdü, bir merdivenden çıkardı, bir dehlizeden geçirerek Lady'nin salonuna soktu; çocuk ömründe bu kadar muhteşem bir daire görmemişti, hâttâ daha geçen gün gezdiği Londra Kalesinde bile... Oda, Kıraliçe Elizabeth tarzında zengin bir surette süslenmişti, her iki ucunda renkli pencereler vardı; işlemeli duvar perdeleri, renkli camlardan süzülen güneş ışığı ile binbir renge boyanıyordu; karşıda, ocağın başında şanlı şöhretli bir Lady oturuyordu; papaz Harry'yi ona götürdü; fakat çocuk kadının hali karşısında fena halde şaşaladı.

Lady Viscountess'in yüzü, gözlerinin içine kadar kırmızıya, beyaz boyanmışı; bu düzgünler gözlerine, sanki dünya dışı garip bir parlaklık veriyordu; başında kule gibi yükselen dantellerin altından bir çalı ormanı halinde lüle lüle siyah saçlar — iğreti bukleler — fışkırıyordu; öyle ki Lady'nin huzuruna b
ilk çıkışında (bu şatafatlı tanıtma merasi
de lûtufkar papaz teşrifatçı vazifesi g

[1] Katolik papazların yaşlılarına "P

du) küçük Harry Esmond'un ürkmüş olması, Ealing Panayırına tiyatrocular geldiği zaman orada zalim kıraliçe rolünü yapan aktrise nasıl şaşkın şaşkın baktı ise, Lady'ye de, âdeta onun, demin bahsettiğimiz gözleri kadar büyümüş gözlerle bakakalması tabiî görülmek lâzımdı. Lady ocağın başında büyük bir koltuğa kurulmuştu; dizinde hiddetle havlayan bir fino köpeği vardı; yanında küçük bir masa üzerinde Lady Cenaplarının enfiye kutusu ile şekerleme kutusu duruyordu; siyah kadife bir robla, altına alev rengi dîbâdan bir eteklik giymişti. Parmaklarında, Banbury-Cross'daki ihtiyar kadındaki kadar çok yüzük vardı; göstermeğe pek meraklı olduğu küçük, güzel ayaklarına, topuklarında, sırma işlemeler bulunan çoraplar ve kırmızı ökçeli beyaz terlikler giymişti. Odanın içinde dolaştığı zaman veya kaplumbağa kabuğundan yapılmış bastonuna dayanarak, küçük Fury, ardısıra havlaya havlaya odadan dışarı çıkarken elbisesinden etrafa bir mis kokusu yayılıyordu.

Papazın karısı Mrs. Tusher de Lady'nin yanındaydı. Vaktiyle, ölen Lord'un zamanında Lady cenaplarının hizmetine bakarmış. Evvelce bu vazifeyi can ve gönülden yapmış olduğu için Viscountess Castlewood babasının evine dönüp oraya yerleştiği zaman bu iş tabiî olarak gene ona verildi.

Mr. Holt, bir nevi komik tevazu ile yerlere kadar eğilerek :

— Lady cenaplarının hısımı ve küçük pajı Master Harry Esmond'u takdim ederim, dedi. "Lady Hazretlerine güzel bir selâm ver bakayım, Monsieur. Şimdi, pek o kadar alçaktan olmamak şartiyle Castlewood rahibinin güzel eşi madam Tusher'a da küçük bir selâm..."

Madam Tusher çocuğa, sonra Lady ye sert bir göz attıktan sonra :

— Bugüne kadar Castlewood' da yaşadım, inşallah Castlewood'da ölürüm, dedi.

Bir müddet çocuğun bütün dikkati Lady üzerinde toplandı. İri gözlerini bir türlü ondan ayıramıyordu; Ealing Panayırındaki imparatoriçeden beri bu kadar korkunç bir şey daha görmemişti.

Lady sordu :

— Beni beğendin mi bakayım, küçük paj?

Madam Tusher haykırdı :

— Eğer sizi de beğenmezse ona insan beğendirmek güç olur...

Lady Castlewood :

— Sen biraz çeneni tutsana, sersem Maria! dedi.

— Bağlandığım yere bağlı kalırım, Madam... Beni öldüreceğinizi bilsem, bunu gene söylerim.

Mr. Holt terbiyeli bir sırıtışla: "Je meurs où je m'attache", dedi[1]. Resimdeki sarmaşık da böyle söylüyor ve tam bir tüfeyli olduğu için meşe ağacına sarılıyor...

Mrs. Tusher haykırdı :

— Baba katili mi dedin?[2]

— Sus Tusher... Holt Babayla böyle atışmasan senin zaten için rahat etmez. Gel çocuk elimi öp bakayım.

Bunun üzerine meşe ağacı küçük Harry Esmond'a bir dal uzattı; çocuk bu zayıf ihtiyar eli, vazifesini iyi bilen bir insan tavrı ile alıp sürü ile yüzüğün ışıldadığı eğri büğrü boğum yerlerinden öptü.

Mrs. Tusher haykırdı :

— Bu eli öpmek nice güzel delikanlıyı bahtiyar eder!

Bunun üzerine Lady büyük yelpazesiyle Tusher'a dokunarak :

— Haydi oradan, çılgın! diye bağırdı.

---

[1] Fransızca'da "bağlandığım yerde ölürüm" demektir.

[2] Papazın kullandığı tüfeyli (parasite) kelimesini "Baba Katili" mânasına gelen "paricite" sözü ile karıştırıyor.

Kadın koşup Lady'nin eline sarıldı ve öptü. Fury yerinden kalkarak Tushera hiddetli hiddetli havladı; Baba bu garip manzarayı çok sert bakışlarla seyrediyordu.

Küçük çocuğun gösterdiği korku Lady'ye yapmacıksız bir pohpohlama gibi geldiği için belki de hoşuna gitmiş olacak ki Harry, Holt babanın tembihi üzerine o zamanın modasına uygun bir şekilde yere diz çöküp reverans yaptığı zaman ona:

— Paj Esmond, dedi. Lord'la bana hizmet ederken neler yapacağını oda uşağım sana öğretir; Holt baba da bizim ismimizi taşıyan bir centilmene yaraşacak şekilde tahsil ve terbiyeni lûtfen temin eder. Onun her hususta sözünü dinlersin ve inşallah hocan kadar bilgili ve hayırlı bir insan olursun.

Lady, Mr. Holt'a çok saygı gösteriyor, dünyada sanki herkesten fazla ondan korkuyordu. Ne kadar hiddetli olsa, Holt babanın bir sözü veya bir bakışı onu hemen sakinleştiriyordu. Cidden onda, yanına yaklaşan her insanı kendine bağlayan bir kudret vardı; bu arada yeni çömezi de tam bir güvenç ve bağlılıkla kendini Babaya, o iyi yürekli insana teslim etmiş, âdeta ilk gördüğü andan itibaren onun âzat kabul etmez bendesi olmuştu.

Hanımına ilk defa böylece takdim edildikten sonra oradan ayrılırken küçük elini Baba-

nın eline verdi. Ona o yapmacıksız, çocukça tavriyle birçok sualler sordu :

— Öteki kadın kimdi? Şişman, yusyuvarlak, ama Lady Castlewood'dan daha güzel!

— Ona Madam Tusher derler; Castlewood papazının karısı... Onun sen yaşta, fakat senden biraz daha kabaca bir oğlu vardır.

— Lady'nin elini öpmeği neden o kadar çok istiyor? Lady'nin elini öpmek o kadar hoş bir şey değil ki...

— Herkesin kendine göre bir zevki var, evlât. Madan Tusher büyük Lord'un zamanında, Lady daha kocaya varmadan önce onun oda hizmetçisi imiş de onun için hanımını bu kadar seviyor. Sonra Doktor Tusher'a varmış. İngiliz konaklarında vazife gören papazlar ekseriya konağın hizmetçileriyle evlenirler.

— Siz o Fransız kadınla evlenmiyeceksiniz değil mi; onu kilerde Blaise'le gülüşürken gördüm.

Mr. Holt, göğsü ile alnı arasında, Esmond'un o zaman mânasını anlamadığı bir işaret yaparak dedi ki:

— Ben İngiliz kilisesinden daha eski, daha iyi bir kiliseye mensubum. Bizim kilisemizce papazlar evlenmezler. Bunun ne demek olduğunu yakında daha iyi anlarsın.

— Sizin kilisenizin başı Saint-Peter değil mi? Ealing'de iken bize Dr. Rabbits söylemişti.

Papaz:

Evet kilisemizin başı o idi, dedi.

— Ama Saint-Peter evli imiş; daha geçen pazar işittik: karısının annesi hümmaya tutulmuş.

Bunun üzerine Baba tekrar güldü, bunları da yakında daha iyi anlıyacağını söyledi, başka şeylerden söz açtı, Harry Esmond'u götürüp ona oturacağı bu büyük eski evi gezdirdi.

Bina, arkası ormanlık olan yeşil bir tepe üzerine kurulmuştu. Bu ormanda kargaların yuvaları vardı; kuşlar sabah akşam yuvalarına dönerken haykırışmalariyle büyük bir yaygara koparırlardı. Tepenin eteğinde, eskiden kalma dik bir köprü ile geçilen bir ırmak vardı; daha ötede Castlewood köyünün bulunduğu ve hâlâ da bulunmakta olduğu güzel bir yeşil düzlük görülüyordu; köyün ortasında kilise, hemen onun yanıbaşında papazlık dairesi, demirci dükkâniyle yanyana han binası vardı; hanın önündeki kayın ağacının üzerinde "Üç Şato" sözleri yazılı idi. Londra yolu doğuya doğru uzanıyor, batıda, Harry Esmond'un çok kere arkasında aynı güneşin kaybolduşunu seyrettiği küçük yamaçlar ve tepeler

yükseliyordu; o şimdi binlerce mil uzakta, büyük Okyanusun öte yanında (serseri Eneas'ın yeni memleketi gibi) gençliğini geçirdiği ülkenin sevgili isimlerini taşıyan, başka bir ırmak kenarında kurulmuş yeni bir Castlewood'da aynı güneşin batışını seyrediyor.

Castlewood Şatosu iki avlulu olarak bina edilmişti; şimdi bunlardan yalnız birinde, havuzlu avluda insan oturuyordu; öteki avlu Cromwell savaşları esnasında topla döğülerek yıkılmıştı. Havuzlu avluda, mutfağın ve kilerin yanında, büyük esas bina hâlâ sapasağlam duruyordu. Kuzey cihetine bakan küçük kilise ile irtibatlı ve doğuya nazır on iki kadar oturma odası, ve oradan cümle kapısına kadar uzanan bazı binalar ve (batıya nazır olup) şimdi terk edilmiş bir halde bulunan ve avluyu gören esas bina vardı. Öteki avludan daha güzel olan bu avlunun, şato hücumla zaptedilmeden önce Hâmînin toplarıyle bir tarafı yıkılmıştı. Muhasaracılar saat kulesinin altındaki taraçaya girerek garnizonun bütün erlerini ve başlarında bulunan Lord'un kardeşi Francis Esmond'u öldürmüşlerdi.

Restorasyon devri Lord Castlewood'u harabolan şatosunun bu kısmını eski haline koymağa yetecek kadar para sahibi etmedi. Bu kısımda sabah salonları, onların üstünde uzun çalgı galerisi vardı; onun önünde de bahçeli

taraça uzanıyordu; hücum esnasında "Yuvarlak kafalıların" çizmeleriyle çiğnenen bu taraçada yeniden çiçek yetiştirildi ve burası fazla masraf edilmeden, sadece Şatonun idaresinde İkinci Viscount'a halef olan her iki Lady'nin de gösterdiği azıcık itina sayesinde eski haline geldi. Bahçeli taraçanın etrafı alçak bir duvarla çevrili idi; buradaki küçük bir parmaklıklı kapıdan bugün bile hâlâ Cromwell Bataryası diye anılan ormanlık bir tepeye gidiliyordu.

Küçük Henry Esmond vazifelerinin ev işine taalluk edip hiç de zor olmayan kısmını Lady'nin odasına bakan uşaktan öğrendi; bu işler, çocukluğunda umumiyetle âdet olduğu üzere, Viscountess'e paj olarak hizmet etmek, iskemlesi başında divan durmak, yemekten sonra güzel kokulu su, gümüş leğen getirmek, resmî günlerde Countess'in arabasının basamağında oturmak, bayramlarda misafirlerini Countess'in odasına almaktan ibaretti. Bu misafirler bilhassa Katolik kişizadeler olurdu; o bölgede ve civar şehirde bu makuleden epey insan vardı; bunlar atla, arabayla sık sık Castlewood'a gelip orada misafir olurlardı. Şatoda oturduklarının ikinci yılında gelip giden bilhissa çoğalmış gibi idi. Lord ile Lady'nin ziyaretçisiz kaldığı pek nadirdi. Bu toptılarda, ailenin ruhanî önderi olan Holt Baba

ile nahiyenin rektörü Doktor Tusher'in hal ve tavırları arasındaki fark pek garipti: Mr. Holt en yüksek mevki sahibi insanlar arasında onlarla akranmış gibi dolaşıyor, hepsine kumanda eder gibi görünüyordu; halbuki zavallı Doktor Tusher, vaktiyle Şatonun Protestan papazı olduğu, hâlâ da oradaki Protestan hizmetçilere papazlık ettiği için güç durumda kalıyor, büyükle akran olmak şöyle dursun, orada âdeta bir uşağa benziyor, iki kap yemek yedikten sonra sofradan daima kalkıyordu.

Bundan başka o sıralarda Holt Babaya da birçok ziyaretçiler geliyordu; pek az zaman sonra Henry Esmond, bunların kıyafetleri ne olursa olsun (her çeşit kılığa giriyorlardı), Holt Babanın mezhebinden papazlar olduklarını anlamakta güçlük çekmedi. Bu ziyaretçiler Baba ile mütemadiyen bir odaya kapanıp konuşuyorlardı, hattâ bunların Lord ile Lady'ye resmen saygılarını sunmağa bile lüzum görmeden Şatoya gelip gittikleri çok olurdu (burada, Lady ile Lord demek daha doğru olur, çünkü Lord cenapları evde solda sıfır mesabesinde kalıyor, zorba eşinin sözü ile oturup kalkıyor, günlerini arka arkaya, biraz kuş avına, biraz sürek avına çıkmak, bol bol uyumak, saatlerce iskambil oynamak ve yiyip içmekle geçiriyordu.) Bu ikinci yıl zarfında toplantılar yapıldığı zaman (ki ekse-

riya kapılar sımsıkı kapanırdı) küçük paj Lord'un önünde duran kâğıdı köpek ve at resimleriyle karalanmış bulurdu. Zaten Lord cenaplarının kendini uyanık tutabilmek için çok gayret sarf ettiği söyleniyordu; toplantılarda yalnız Viscountess'in dediği oluyor, Lord ancak onun kâtibi mevkiinde kalıyordu.

Holt Baba bu toplantılarla gittikçe o kadar çok meşgul olmağa başladı ki emirlerine seve seve tâbi olan küçük çocuğun tahsilini âdeta yüzüstü bıraktı. İlkönce bol ve muntazam olmak şartiyle, hem Lâtince, hem Fransızca okurlardı; Baba imanını şakirdinin ruhuna sindirmek hususunda hiçbir fırsat kaçırmıyordu. Fakat bunu zorla değil, çocuğu hayrette bırakan, onu kendine bir kat daha bağlıyan bir yumuşaklık ve tatlılıkla yapıyordu, bu usulle çocuğun sevgisini kazanmak, onu sert muameleyle elde etmekten daha kolay oluyordu. Babanın en büyük zevki, birlikte yaptıkları gezintiler esnasında Harry'ye kendi tarikatının ulviliğinden, şehitlerinden, kahramanlarından bahsetmek, binlerce kâfiri imana getiren, çölleri aşan, ateşte yakılmayı göze alan, saraylara, kurultaylara hükmeden, kralların işkencelerinden yılmayan Tarikat Kardeşlerini anlatmaktı. Öyle ki Harry Esmond Cizvit'lere katılmanın hayatta ulaşılacak en yüksek mertebe, göz dikilecek en makbul

amaç, dünyada en büyük ikbal, ahrette en emin mükâfat olduğuna kanaat getirdi; o, artık yalnız bu biricik Kiliseye gireciği, ilk Communion töreninin yapılacağı günü değil, bütün dünyayı saran ve mensupları arasında en akıllı, en yiğit, en asîl ve belâgatli insanlar bulunan bu harikulâde kardeşlik çevresine katılacağı günü özlemeğe başladı. Holt Baba anlattıklarını kimseye söylememesini çocuğa tembih etti ve bunları büyük bir hazine gibi gizlemesini, sırrını açığa vuracak olursa hazinenin elden gideceğini söyledi; kendine gösterilen güven ve emanet edilen sırdan dolayı gurur duyan çocuk, bütün bu şaşırtıcı ve ürkütücü esrarı gözünün önüne serdiği için hocasına can ve gönülden bağlandı. Komşusu küçük Tom Tusher, tatil münasebetiyle mektepten gelip kendisinin de babası gibi İngiliz rahibi olmak üzere yetiştirildiğini, mektepten Exibition dediği bir mükâfatı kazanacağını, sonra kolejin scholarship ve followship yüksek tahsil gediklerini alacağı, daha sonra da dolgun bir maaşa geçeceğini söylediği zaman Harry Esmond küçük arkadaşına şu sözleri söylememek için kendini zor zaptetti:

— Öyle kilise mi olur?... Öyle papazlık mı olur?... Dolgun maaş ne demek?... Ah, Tommyciğim, sizinki de kilise mi, papazlık mı?... Tek bir mev'ize ile yüz binlerce kâfiri imana

getirmek yanında dolgun maaşın ne mânası kalır? Kafan kesildiği zaman seni bekliyen meleklerle bir şehitlik tacı yanında senin Trinity'de yüksek tahsil gediğinin sözü mü olur? Senin mektepteki hocan Thames nehri üzerine cüppesini serip su üstünde yürüyor mu? Sizin kilisenizde kanayan, konuşan yürüyen, ağlayan heykeller var mı? Tommy, yavrum, sevgili Holt Babanın Kilisesinde böyle şeyler her gün oluyor. Saint Philip of Willows'un Lord Castlewood'a görünüp onu hak kilisesine döndürdüğünü biliyor musun? Size zaten azizler gelmez ki..."

Ve Harry Esmond, Holt Babaya olan vadinden dolayı, bu iman hazinelerini T. Tusher'dan saklamakla beraber, düşündüklerini sadece Holt Babaya anlattı. Papaz çocuğun başını okşadı, ona nüfuz edilmez bakışiyle gülümsedi, bu büyük şeyler üzerinde düşünceye vardığına iyi ettiğini ve kendi talimatı olmadıkça onlardan bahsetmemesini söyledi.

BÖLÜM IV.

KATOLİK BİR PAPAZIN MAİYETİNE VERİLDİM VE O DİNE GÖRE YETİŞTİRİLDİM

Eğer vakit müsait olsaydı da çocukça hevesleri lâyıkıyle terbiye edilseydi, Harry Esmond on on iki seneye kalmaz bir Cizvit papazı olup çıkar, ya Çinde din uğrunda şehit düşer, yahut da Tower Hill kurbanlarından biri olarak can verirdi; zira Mr. Holt Castlewood'da birlikte geçirdikleri birkaç ay zarfında, çocuğun düşünce ve duygularına tam mânasiyle hâkim olmuş mensup olduğu büyük tarikate dahil mânevi kardeşlerinin kabule hazır oldukları kadar asîl bir hayat, gene onların seve seve katlandıkları kadar arzuya lâyık bir ölüm tasavvur olunamayacağına, kendisi nasıl bütün kalbiyle inanmışsa, çocuğu da öylece inandırmağa muvaffak olmuştu. Papaz, sevgi ile, herkesi teshir eden parlak zekâsı ve iyi huyluluğiyle sözünü geçirmesini pek iyi bilmesi ve kendine ait hususlarda, çocuğun kendisine karşı olan saygısını bir kat daha arttıracak surette esrarlı ve kapalı davranması sayesinde Harry'nin mutlak sadakatini kazanmıştı; zavallı bir çocukçağızın tarikate alınmasından daha büyük ve önemli projeler

papazı oradan uzaklaştırmasaydı, bu sadakati muhafaza edeceğinde de şüphe yoktu.

Lord'la Lady evlerinde birkaç ay istirahatten sonra (eğer muttasıl kavga etmek istirahat sayılırsa), hocalarını da yanlarına alarak Şatodan Londra'ya gittiler; küçük çömeze gelince, sevgili dostundan bu ilk ayrılıştan sonra, Holt Babanın odasına bitişik ıssız odada yatarken döktüğü göz yaşından daha acı sını hemen de ömründe bir daha dökmedi denebilir. Büyük Şatoda kendisi ile birkaç hizmetçiden başka kimse kalmamıştı; Harry, Babanın verdiği bütün işleri devamlı olarak yaptığı halde gene de birçok saatler işsiz kaldığı için kütüpahanede okumakla vakit geçiriyor, orada bulduğu büyük kitaplarla beğincağızını hayretten hayrete düşürüyordu.

Çok geçmeden küçük oğlan yerin tenhalığına alıştı; ileride ömrünün bu bölümünü mesut bir çağ olarak hatırlayacaktı. Aile Londra'ya gittiği zaman, kapıcı ile karısı ve çocuklarından başka bütün maiyet halkı da oraya taşınmıştı; kapıcı aynı zamanda bira yapar, bahçıvanlık eder. odun keserdi. Bu adam cümle kapısının hemen yanındaki kapıcı evinde otururdu: buranın avluya açılan bir kapısı vardı; çayıra bakan pencere de Papazın odasına aitti; buna bitişik küçük bir odada Holt Babanın kitapları duruyordu; ondan sonra da Harry Esmond'un yatak odası geliyordu. Evin

doğuya bakan bu tarafı, bataryalarını batı cihetindeki avluya hâkim tepe üzerine kurmuş olan Cromwell'cilerin toplarının tesirinkurtulmuştu; öyle ki bu doğu ucunda ancak seyrek yıkıntılar görülüyordu; yalnız kilisenin Altıncı Edward devrinden kalma renkli camları Commonwealth askerleri tarafından kırılmıştı. Holt Babanın zamanında Harry Esmond onun yakını ve sadık hizmetkârı gibi idi; çarşaflarını silker, elbiselerini devşirir, daha gün doğmadan koşup kuyudan suyunu getirirdi, sevgili papazına hizmet için gitmeyeceği yer yoktu. Baba giderken hususî odasını kilitlemiş, fakat kitapların bulunduğu küçük odayı Harry'ye bırakmıştı; bundan dolayı Holt Babanın arkadaşlığı bir tarafa bırakılırsa, Harry, Lord Castlewood'un şatoda bulunduğu zamana nazaran pek de o kadar yalnız sayılmazdı.

Fransızların hoş bir sözü vardır: hiç kimse kendi oda hizmetçisi indinde kahraman değildir, derler[1]. Mrs. Tusher'in Lady'yi göklere çıkarmasına, ona türlü diller dökmesine rağmen, hanımında, kahramanlıkla hiç alışverişi olmıyan nice vasıflar bulunduğunu görmek için, küçük pajın doğuştan keskin olan gözlerine pek de lüzum yoktu. Karı koca üzerinde

[1] On Dördüncü Louis devrinde yaşamış Fransa mareşali Catinat'ın sözü.

tam bir nüfuza sahip olan Holt Baba yanlarında bulunmadığı zaman Lord ile Lady kavga ederler, hizmetçileri hallerine güldürecek ve vazife halinde bulunan küçük pajı korkutacak şekilde birbirlerine söğüp sayarlardı. Zavallı çocuk kendisine söylemediğini bırakmayan, tokat atan, yemekten sonra önüne getirdiği gümüş leğeni kafasına geçiren hanımının karşısında tir tir titrerdi. İtiraf edelim ki bu fena ve şiddetli muameler Harry'yi çocukluğunda çok bedbaht etmişti; böyle olmakla beraber Lady yaptıklarını sonradan tamir etti. Hatuncağız ne yapsın, o sırada kendi o kadar bedbahttı ki... Bence onun bütün kabahati kendi hüzünlü hayatını maiyetindekilere de yaşatmak istemesi idi. Zannedersem Lady'den Lord da pajı kadar korkuyordu ve bütün ev halkı içinde Lady'ye söz geçirebilen tek insan Mr. Holt idi. Baba sofrada yemek yediği zaman Harry çok memnun oluyordu; yemekten sonra bir aralık sıvışıp onunla çene çalıyor veya beraber kitap okuyorlar, yahut da gezmeğe gidiyorlardı. Bereket versin ki Lady Viscountess öğleye kadar yataktan kalkmıyordu. Lady'nin tuvaletine yardım eden hizmetçinin vay geldi başına![1] Bu talihsiz

[1] O devirde hanımlar hizmetçilere çok eza cefa ederlerdi. Steele Spectator dergisinde hizmetçilere edilen fena muameleden acı acı şikyâet ediyor. XIII. Yüzyıl edebiyatında Thackeray'ın burada sözünü ettiği hallerin misallerine çok tesadüf ediliyor.

mahlûkun, Lady cenaplarının o uzun ve esrarlı giyinme töreninin icra edildiği küçük halvet odasından, gözleri kan çanağına dönmüş bir halde çıktığını, Mrs. Tusher tavlada yanlış oynadığı ve oyun Lady aleyhine döndüğü zaman tavlanın kapağını kadıncağızın parmakları üzerine çat diye kapandığını kaç defa defa gördüm.

İskambili[2] memlekete sokan Kralla piket veya **cribbage** oyunlarını icat eden hayırlı insanlar nur içinde yatsınlar! Çünkü bu oyunlar sayesinde Lady cenaplarının günde en aşağı altı saatlik bir zamanı işgal edilmiş oluyor ve bu müddet zarfında ev halkı biraz rahat yüzü görüyordu. Lady, bu meşguliyetler olmasa sıkıntıdan öleceğini sık sık söylerdi. Maiyet halkı sıra ile nöbet değiştirirler (Lady cenaplarıyle oyun oynamak epey tehlikeli bir mevzii tutmak demekti), iskambil nöbetine girerlerdi. Mr. Holt saatlerce pikete oturur, bu müddet zarfında Lady de insanca hareket ederdi; Doktor Tusher'e gelince, hanımı tarafından Castlewood'da kâğıt oyununa çağırılacak olsa, herhangi bir köylüsünü ölüm döşeğinde yüzüstü bırakmakta tereddüt etmezdi. Bazen da araları iyi olduğu zaman Lord da

[2] Zamanın kibar kadınları çoğu zamanlarını kumar oynamakla geçirirlerdi. Steele ve Addison bundan şikâyet ederler.

bir parti oynardı. Bunlardan başka Lady'nin zavallı sadık Tusher'i ile iki üç nedimesi vardı. Harry Esmond'un kendi zamanında hatırladığı bu kadınlar, bu kibar hizmete uzun zaman dayanamadılar; birer birer denediler, beceremediler. Bunların, kâhya kadının, bir de küçük Harry Esmond'un kendilerine mahsus bir masaları vardı. Zavallı kadınlar! Onların hayatı pajınkinden çok daha güçtü. O küçük yatağına gömülmüş derin derin uyurken, ötekiler Lady cenaplarının karşısına geçip ona **News Letter** veya **Grand Cyrus**[2] okuyarak uykusunu getirmeğe çalışırlardı. Lady, Londra'dan sandıklar dolusu yeni tiyatro piyesleri getirtirdi; bunları açıp bakmak Harry'ye yasak edilmişti; bu yasağı saymamanın cezası kırbaç yemekti. Bana öyle geliyor ki bu cezayı çok defa hak etti ve bazen de çekti. Mr. Shadwel veya Mr. Wycherley'in neşeli bir komedisini yastığının altında yakaladığı zaman küçük haylaza bu cezayı iki üç bizzat Holt Baba tatbik etti.

---

[1] İkinci James taralısfı Dyer isminde bir matbaacmın muhafazakâr kişizadelerin yardımı ile çıkardığı bir gazete idi. Dyer, uydurma haberler yayımladığı için birçok kereler takibe uğramıştı.

[2] O devrin meşhur bir Fransız romanıdır. 1650 de yayımlanmış, pek az sonra da İngilizceye çevrilmişti. Addison 37 sayılı Spectator'da devrin kibar bir kadınının kütüphanesini tasvir eder ve bu arada Grand Cyrus'ten de bahseder.

Okuyacağı tutarsa, Lord tercihan bunları okurdu. Fakat onun okumakla ve, küçük pajının anladığına göre, meşguliyetin her hangi bir çeşidi ile başı hoş değildi.

Küçük Harry Esmond'a öyle geliyordu ki, Lady yanlarında bulunmadığı zamanlar, Lord kendisine karşı daha yumuşak davranıyordu; Lord Castlewood atla avlanmağa gittiği veya kuş avına çıktığı zaman bazen küçük çocuğu da beraber götürürdü; Lord onunla iskambil ve tavla oynamasını severdi; çocuk bu oyunları Lord'un hoşuna gitsin diye öğrenmişti; gün geçtikçe Lord onu daha fazla seviyor, Holt Baba kendisinden memnunluk getirirse ayrı bir haz duymuş gibi görünüyor, başını okşuyor, ilerde kendisine bakacağını vadediyordu. Bununla beraber Lady yanlarında olduğu zamanlar, Lord'da bu iyilikten eser kalmıyor, küçük kusurlar için çocuğa sert muamele ediyor, onu şiddetle azarlar gibi görünüyordu; sonra yalnız kaldıkları zaman: "Seni ben azarlamazsam o azarlar; ben Lady kadar acı söylemem" diyerek (çocuk olmakla beraber buna onun da aklı kesiyordu) küçük Esmond'dan âdeta af diliyordu.

Bütün bunlar olurken bir taraftan da kendi halindeküçük bir pajın pek farkında olamayacağı kamu işleriyle ilgili büyük hâdiseler cereyan ediyordu. Fakat bir gün kendisi Lady'nin arabasının basamağında, Lord, karı-

sı ve Holt Baba arabanın içinde, civar kasabaya giderlerken, büyük bir kalabalık, haykırışarak, alay ederek arabanın etrafını sardı; halk: "Var olsun Piskopos! Kahrolsun Papa! Katoliklik istemeyiz! Katoliklik istemeyiz! Jesabel! Jesabel!" diye bağrışıyordu. Bunun üzerine Lord gülmeğe, Lady'nin gözleri hiddetten fırıl fırıl dönmeğe başladı; Lady bir dişi arslan kadar cesurdu ve kimseden korkmazdı; Mr. Holt'a gelince, Esmond'un basamaktaki yerinden gördüğüne göre, Baba âdeta telâşlı bir yüzle arabanın gerisine doğru çekilmiş, Lady'ye: "Madam, Allah aşkına, yerinize oturun." diye bağırıyordu. Fakat o Babanın bu ihtiyatlı tembihine uymadı; başını pencereden dışarı çıkarıp arabacıya avazı çıktığı kadar bağırdı: "James, aralarından sür geç! Hayvanlar! Kırbacını kullan!" diye haykırdı.

Kalabalık alaylı bir kahkaha gürleyişi ve yeniden: "Jesabel! Jesabel!" bağrışmalariyle cevap verdi. Bunun üzerine Lord daha fazla gülmeğe başladı: cansız ve durgun bir adamdı: umumiyetle onu hiçbir şey heyecana düşürmezdi; böyle olmakla beraber av köpeklerini canlı canlı kışkırtıp kızıştırdığını görmüştüm; ekseriya çok sarı ve sakin olan çehresi, yaylada tavşan kovalarken kıpkırmızı olur, keyiflenir, pek sevdiği bir spor olan horoz döğüşü seyrederken güler, söğer, nâra atardı. Şimdi halk karısına haykırıp bağırırken, san-

ki karısı ile onlar arasında bir spor müsabakası yapılacakmış da kendisi bunu seyredecekmiş gibi hain hain gülüyordu.

Arabacı James, herhalde halktan fazla kendi hanımından korktuğu için olacak ki, aldığı emre uyarak atlarını kırbaçladı; ilk çift atlardan birine binmiş olan sürücü çocuk (Lady daima altı atlı arabasıyle sokağa çıkardı), başta giden atın gemine elini uzatan bir adamın omuzuna bir kırbaç indirdi.

O gün pazar bulunduğu için herkes kasabaya tavuk, yumurta ve buna benzer şeylerle dolu sepetlerle gelmişti; seyisin atı tutmak istiyen adamı kırbaçlamasıyle beraber, kocaman bir lâhana bir top güllesi gibi havada döne döne arabaya geldi; bunun üzerine Lord daha fazla gülmeğe başladı, çünkü lâhana Lady'nin elinden yelpazesini düşürdükten sonra Holt Babanın midesinin üzerine yerleşmişti. Bunun arkasından bir havuç ve patates sağnağıdır başladı.

Mr. Holt:

— Allah aşkına susunuz. Bell Kemeraltından iki adımlık mesafedeyiz, biz girince kapıları kaparlar, bu herifleri dışarda bırakırlar, dedi.

Küçük paj arabanın dışında basamağın üzerindeydi; kalabalığın içinde bir adam nişanlayıp çocuğun gözüne bir patates attı; bu-

nun üzerine zavallı çocukçağız avaz avaz bağırmağa başladı; adam güldü; şehirdeki bir saracın iriyarı çırağı idi: "Seni gidi melûn, Katolik piçi!" diyerek bir patates daha almak için yere eğildi; bu esnada atlarla han kapısı arasına epey kalabalık birikmiş, araba da, olduğu yerde kalmıştı. Lord, arabanın kendi tarafındaki kapısından, küçük Harry'yi kapının arkasına sıkıştırarak, bir çocuk çevikliğiyle dışarı atladı, patates atan adamın yakasına yapışmasıyle adamın topuklarının havaya kalkması bir oldu; bir yumrukta taşların üzerine serildi.

— Seni gidi korkak izbandut! Sizi gidi yaygaracı serseri alayı! Çocuklara taarruza, kadınları tahrike cüret ediyorsunuz, ha? Domuz derisi yamacısı korkak herif, hele arabaya bir şey daha at, alim Allah, şu kılıçla senin barsaklarını deşerim!

Kalabalık içinde birkaç kişi: "Yaşa Lord!" diye bağrıştı; onu tanıyorlardı; saracın çırağı da, Lord Viscount'un iki misline yakın bir cüssede tanınmış bir yumrukçu idi.

— Yol açın! dedi (yüksek çığırtkan bir sesle, fakat sözünü geçiren bir insan tavrı ile konuşuyordu), Lord Hazretlerinin arabasına yol verin!

Araba ile Bell'in cümle kapısı arasındaki adamlar hemen yol açtılar, atlar içeri girdi,

Lord da şapka başında olduğu halde arkalarından yürüdü. Arabanın biraz önce girdiği kapıdan içeri girerken, bir haykırışma oldu: "Katoliklik istemeyiz!" Lord dönüp onlara bir kere daha baktı.

Sesinin en yüksek perdesi ile:

— Kıralım çok yaşa! diye bağırdı, Kıralın dinine dil uzatmak kimin haddine düşmüş? Seni melûn ilâhi okuyucusu, eski papaç yamacısı, eğer seni hapse tıktırmazsam bana da bu kontluğun efendisi demesinler!

Adam geri çekildi ve Lord günün bütün şerefleriyle bezenmiş olarak döndü. Fakat sahnenin sebebolduğu küçük telâş geçip yüzünün kırmızılığı silinince, Lord gene her zamanki durgun mecalsiz halini aldı, küçük köpeği ile oynamağa koyuldu, Lady kendisine lâkırdı söylediği zaman esneme ile cevap verdi.

Halkın bu suretle toplanarak bağırıp çağırması, tam o sırada duruşmaları yapılan yedi Piskoposun beraati lehinde gösteri yapmak için o günlerde memleketin her yerinde yapılan binlerce toplantıdan biri idi. Küçük Harry Esmond bu Piskoposlara dair hemen hiçbir şey bilmiyordu. Hexton'da mahkemeler kurultayı toplanıyordu; Bell'de de kişizadelerin büyük bir toplantısı vardı, Lord'un adamları törenlere mahsus yeni elbiselerini giymişlerdi; Harry de merasim günlerine mahsus mavili,

gümüş sırmalı küçük elbisesini giymişti; eşraf birer ikişer gelip Lord ile konuşuyorlardı; pek büyük bir şahsiyet gibi görünen kırmızı cüppe giymiş bir yargıç Lord'a ve Lady'ye bilhassa iltifat etti; Lady pek saltanatlı idi. Harry, Lady'nin nedimeler tarafından taşınan eteğini hatırlıyordu. Bell'in büyük divanhanesinde bir kurultay ve bir balo oldu; kontluk ailelerinin diğer delikanlıları da onun gibi hizmet ettiler. Bunlardan biri Harry'nin atılan patatesten şişmiş mosmor gözü ile alay etti, bir başkası da ona piç dedi, bunun üzerine Harry ile yumruk yumruğa geldiler. Lord'un amcası oğlu Albay Esmond of Walcote orada idi, iki çocuğu ayırdı, güzel ve halim çehreli, uzun boylu iriyarı bir adamdı Çocuk ileride Albay Esmond'a ne kadar yakından bağlanacağını ve ondan ne çok iyilikler göreceğini bilmiyordu.

İki aile birbirleriyle pek az sevişirdi. Lady, Albay Esmond'dan bahsederken, daha önce anlattığımız sebeplerden dolayı, söylemediğini bırakmazdı; fakat Henry Esmond çocukluk devresinde bunlara dair hiçbir şey bilmiyecekti.

Pek az sonra Lord ve Lady, pajı orada bırakarak Mr. Holt ile birlikte Londra'ya gittiler. Koca Castlewood şatosu olduğu gibi çocuğa, daha doğrusu onunla ev bekçisi Mrs. Worksop'a kalmıştı; ailenin uzaktan hısımı

olan bu yaşlı kadın, Protestan olmasına rağmen, bütün Ermond'lar gibi, imanı kavi bir Tory ve Kıral bendesi idi. Çocuk evde bulunduğu zamanlar Dr. Tusher'e derse gidiyordu, fakat o sırada Doktor da çok meşguldü. Sessiz Castlewood köyüne varıncaya kadar her tarafta büyük bir kımıldanma ve karışıklık vardı; şehir halkından bir gurup köye gelip Castlewood Şato Kilisesinin pencerelerini kırmak istedilerse de, cumhuriyetçi nalbant ihtiyar Sievewright da dahil olduğu halde köy halkı buna meydan vermediler: zira, Lady, Katolik olmasına ve eski âdetlerinden birçoğunu bırakmamasına rağmen, toprağında oturan kimselere karşı iyi muamele eder, Castlewood Şatosu fakirlerine daima sığır eti, battaniye, ilâç verirdi.

Lord ile Lady'nin böyle âlemlerden uzak bulundukları bu sırada bir Kırallık el değiştiriyordu: Kıral James kaçıyor, Felemenkililer geliyordu; işi gücü olmıyan küçük paja ihtiyar Mrs. Worksop Felemenkliler ve Orange Prensi hakkında korkunç şeyler anlatıyordu.

Çocuk evin ıssızlığından çok hoşlanıyordu; şimdi bütün tiyatro iktapları elinde idi, bunları okuduğu için onu kırbaçla döğecek Holt baba da yoktu; gâh içerde, gâh dışarda bulduğu yüzlerce çocukça meşguliyet ve eğlence ile çok tatlı vakit geçiriyordu.

BÖLÜM V.

KIRAL İKİNCİ JAMES'İ TEKRAR TAHTA GEÇİRMEK İÇİN KURULAN KUMPASLARA BÜYÜKLERİM DE KATILIYORLAR

Bir gece evvel koyduğu yılanbalığı oltalarını düşünmekten uyuyamıyan çocuk, küçük yatağında yatıyor, cümle kapısının açılmasını ve kısmetlerine ne çıkacağını görmek için arkadaşı kapıcının oğlu Job Lacwood ile beraber göle gidecekleri saati bekliyordu. Şafak vakti Job kendisini uyandıracaktı; fakat oyuna karşı olan düşkünlüğü çoktan çıngıraklı saat vazifesini gördü ve çocuğu o kadar erken uyandırdı ki ona sanki gün doğmayacakmış gibi geldi.

Belki saat dört vardı ki, karşıdaki odanın, papazın odasının açıldığını ve koridorda bir adamın öksürdüğünü işitti. Adamın hırsız olduğuna muhakkak surette aklı keserek veya belki de cin zannederek hemen yatağından fırladı, kendi odasının kapısını bir hamlede açtı ve karşısında Papazın kapısını açık gördü, içerisi hafifçe aydınlıktı, odadan çıkan dumanlar içinde bir insan hayali ayakta duruyordu.

Cesur çocuk :

— Kimdir o? diye haykırdı.

Adam fısıldarcasına :

— **Silentium!**[1] dedi. Benim, yavrum.

Elini ileri doğru uzatan Harry, üstadı ve dostu Holt Babayı tanımakta güçlük çekmedi. Papazın avluya bakan odasının penceresinde bir perde vardı. Harry papazın odasına girince dumanın bir mangal içinde alev alev yanan kâğıtlardan çıktığını gördü. Baba, mürşidini gördüğü için çok sevinen çocuğu acele bir selâm ve takdis ile karşıladıktan sonra, ocağın duvarının üzerindeki bir dolaptan — bunu Harry evvelce hiç görmemişti — çıkardığı kâğıtlarını yakmağa devam etti.

Holt Baba çocuğun dikkatinin bu deliğe saplandığını görerek güldü:

— Hakkın var, Harry, dedi. Sen benim küçük, sadakatli adamımsın, Her şeyi gör, hiçbir şey söyleme, emi! Sen sadakatlisin, bilirim.

Harry: "Sizin için ateşte yanmağa hazırım" dedi.

Baba onu şefkatle okşayarak: "Uğrumda ölmeni istemiyorum; yapacağın şey yalnız dilini tutmak. Şu kâğıtları yakalım ve kimseye

[1] Lâtince "Sus" demektir.

bir şey söylemiyelim. Bunları okumak ister misin?"

Harry Esmond kızardı ve başını önüne eğdi. Gerçekten, önündeki kâğıda, düşünmeden bakmış ve gördüğünü zannettiği halde tek bir kelimesini bile anlamamıştı; harfler kâfi derecede vâzih olmakla beraber hiçbir mâna ifade etmiyordu. Kâğıtları yaktılar, külleri bir mangalın içinde ezdiler, bu suretle onlardan hemen de hiçbir iz kalmadı.

Harry, Holt Babayı değişik elbiselerle görmeğe alışıktı. Katolik papazları için kendi elbiseleri ile dolaşmak kazadan salim veya tehlikesini göze aldırmağa değer bir hareket değildi. Bundan dolayı papazı, sırtında bir at elbisesi ile, ayaklarında güderi gibi boyanmış deriden büyük çizmeler, şapkasında tüy ile, sade, fakat, centilmenvari bir kıyafette karşısında görünce hiç şaşırmadı.

Papaz: "Dolabın sırrını biliyorsun" dedi, "şimdi başka sırları öğrenmeğe hazırlan", ve bu sefer bir dolap değil, ekseriya kilitli bulundurduğu bir gardırop açtı, buradan iki üç kat elbise ile başka başka renklerde perukalar, zarif şekilde yapılmış bir çift kılıç (Holt Baba kısa kılıç kullanmakta mahir bir uzmandı ve orada bulunduğu sırada her gün çömezi ile talimler yapardı; bu suretle çocuk bu işte, büyük bir usta olmuştu) bir asker ceketi ve

harmaniyesi, bir köylü gömleği çıkardı. Ocağın üstündeki büyük deliğe mektupların alındığı yere koydu.

"Dolabı keşfedemezlerse bunları bulamazlar." dedi, "eğer bulurlarsa Holt Baba bir kattan fazla elbise giyermiş derler. Esasen bu bütün Cizvitlerin yaptığı bir iştir. Bizim ne kurnaz olduğumuzu bilirsin, Harry."

Harry dostunun kendisinden ayrılmak üzere olduğunu öğrenince telâş etti, fakat papaz: "Hayır" dedi, "birkaç gün sonra Lord'la beraber gelmem pek mümkün. Bizi hoş görecekler, bize fenalık etmiyecekler. Fakat biz dönmeden evvel belki Castlewood'u şöyle bir ziyeret edecekleri tutar, benim kıyafetimdeki insanlardan şüphe edildiği için kâğıtlarımı gözden geçirmek isterler. Hoş, bu kâğıtların hiç kimseye dokunan bir tarafı, hiç değilse onlara dokunan bir tarafı yok." Bu güne gelinceye kadar, şifreli kâğıtların politika ile mi, yoksa Holt Babanın üyesi bulunduğu o esrarlı cemiyetin işleri ile mi ilgili olduğu çözmezi. Harry Esmond için tamamıyle meçhul kaldı.

Holt, geri kalan eşyasına, küçük gardırobuna ilh. dokunmayarak onları raflarında ve dolabında bıraktı, yalnız İngiliz din bilginleri aleyhinde yazmakta olduğu ilâhiyata müteallik birtakım eserleri — bir de kahkaha ata-

rak — raftan indirip mangala attı ve tamamıyle yakmadı. "Şimdi" dedi, "Harry, Yavrum, Londraya gitmeden önce burada bulunduğum sırada beni en sonra Lâtince vaızları yakarken gördüğüne vicdanen müsterih olarak şehadet edebilirsin; nerede ise sabah olacak, Lockwood kalkmadan evvel buradan uzaklaşmalı."

Esmond sordu: "Locwood sizi dışarı bırakmaz, değil mi Sir?" Holt güldü, harekete geçtiği veya tehlike içinde bulunduğu zamanlar kadar neşesi, keyfi yerinde olduğu yoktu.

"Benim burada olduğumdan Locwood'un haberi var mı, bakalım!, dedi, "eğer sen de iyi uyumuş olsaydın, külhani, senin de haberin olmayacaktı, benim burada bulunduğumu unut, emi? Haydi Allaha ısmarladık. Kapıyı kapa, odana git, sakın dışarı çıkma, tâ ki... Dur bakayım, haydi sana bir sırrımı daha öğreteyim. Beni hiçbir zaman ele vermeyeceğini bilirim."

Papazın odasının iki penceresi vardı. Bunlardan biri avluya batıya doğru çeşmenin olduğu tarafa bakıyordu; öteki de Şatonun karşısındaki çayıra nazırdı; muhkem demir parmaklıklı küçük çerçeveli bir pencere. Pencere yerden yetişilmeyecek kadar yüksekti: Fakat Holt Baba, pencerenin altında duran bir büfenin üstüne çıkarak, pencerenin kaidesinde bir

noktaya basmak suretiyle kurşun, cam, demir parmaklıklarıyle bütün kurşun çerçevenin olduğu gibi altında açılmış bir boşluğun içine nasıl indiğini sonra dışarıdan çıkarılıp gene yerine konulduğunu bana gösterdi; makinenin yayını işletmek için dışarıdan el girebilecek surette bir cam kasten kırık bırakılmıştı.

Holt Baba dedi ki:

— Ben gittikten sonra büfeyi yerine it, buradan birinin dışarı çıktığını kimse anlamasın; kapıyı kitle, anahtarı — evet, anahtarı nereye koyalım — kitap rafında, **Chrysostom'**un[1] altına koy; şayet biri senden anahtarı istiyerek olursa, anahtarımı orada bulundurduğumu ve odama gitmen lâzım gelirse nerede bulacağını sana söylediğimi söylersin. Duvardan çukurun içine inmek kolaydır, haydi bir kere daha vedalaşalım, tekrar buluşuncaya kadar Allaha ısmarladık, benim sevgili oğlum.

Bu sözler üzerine cesur Baba büyük bir çeviklik ve canlılıkla büfenin üzerine çıktı, pencereden dışarıya geçti, demir parmaklıkla çerçeveyi öte taraftan tekrar kaldırdı ve pencere kasasını büsbütün kapatmadan önce Harry'ye ayaklarının ucunda yükselerek elini öpecek kadar bir yer bıraktı; sonra demir par-

[1] Bizans kilise ulemasından biri. Burada onun eseri kastediliyor.

maklık yukardaki taştan kemere, görünüşte eskisi kadar muhkem bir şekilde yerleşti. Holt Baba Castlewood'a ondan sonraki gelişinde herkesin girdiği kapıdan at üzerinde girdi; daha sonra, içeriden kendisine haber getirecek bir adama ihtiyacı olduğu zaman müstesna, Harry'ye bu gizli kapı hakkında artık hiçbir imada bulunmadı; şatodan nasıl çıkıllacağını küçük çömezine hiç şüphesiz bu maksatla öğretmişti.

Esmond, yaşça küçük olmakla beraber, Mr. Holt'un da pek iyi bildiği gibi dostunu ve hocasını ele vermektense ölmeği göze alırdı; zira papaz, çocuğu günaha sokacak vaziyetler ihdas ederek onu birçok defalar imtihan etmiş ve çocuğun bunlara kapılıp sonra günahını itiraf mı edeceğini, yoksa mukavemet mi edeceğini — ki bazen ederdi —, yahut da yalan mı söyleceğini — bunu hiçbir zaman yapmadı — anlamak istemişti. Bununla beraber Holt çocuğa bu nokta hakkında şunu öğretmişti ki susmak her ne kadar yalan söylemek değilse de — ki olmadığı muhakkaktır — sükût ne de olsa inkâra eşittir, bunun için doğruluk veya dostumuz namına ve bunlardan birine zarar verebilecek bir suale cevap olarak sarf edeceğiniz dümdüz bir "hayır" sözü bir cürüm sayılmak şöyle dursun, bilâkis övülmeğe lâyık görülmelidir; sizin haksız olarak bir şey istiyen bir kimsenin şerrinden

kurtulmak için ona "hayır" demek, susmak kadar meşrudur. Baba diyordu ki, söz temsili Majestenin şuraya sığındığını görmüş olan iyi bir yurttaş "Kral Charles bu meşe ağacının üstünde mi?" Yolunda bir suale mâruz kalınca, ona düşen vazife — Cromwellciler onu da babası gibi tutup öldürsünler diye — evet demek değil, hayır demektir, çünkü o sırada Majeste halvet halinde bulunduğundan sadık gözler onu bu vaziyette görmez; çocuk, gerek din ve ahlâka, gerekse dillerin ve ilimlerin esaslarına dair olan bütün bu dersleri hocasından merakla ve minnetle dinliyordu. Holt gittikten ve Harry'ye kendisini görmemiş olmasını tembih ettikten sonra, sanki oraya hiç gelmemiş gibi oldu. Nitekim çocuk birkaç gün sonra sorguya çekildiği zaman hemen bu cevabı yapıştırdı.

Orange Prensi o sırada Salisbury'de bulunuyordu; küçük Esmond bunu Doktor Tusher'den öğrendi; papaz en iyi cüppesini giymişti. Halbuki ata bindiği veya — yollar çamurlu olduğu zamanlar ipekli cüppesini giydiği hiç vâki değildi, o zaman çuhasını giyerdi — geniş kenarlı şapkasına turuncu büyük bir sorguç takmış aynı şeylerle de süslü kâtibi Nahum'u da yanına almıştı. Küçük Esmond kendisini gördüğü zaman doktor papazlık dairesinin önünde, bir aşağı bir yukarı do-

laşıyordu; rahvan beygirine binip, Nahum'u da peşine takıp yola düzüldüğü sırada "Prens Hazretlerine arzı tâzimata gidiyorum." dediğini işitti. Köy halkı da turuncu rozetler takmışlardı. Harry ile dost olan nalbandın bol kahkahalı kızı, oğlanın eski şapkasına bir rozet iliştirdi. Çocuğa: "Yaşasın Orange Prensi! Yaşasın Protestan dini!" diye bağırmasını söyledikleri zaman Harry rozeti hiddetle koparıp yere attı. Fakat etrafındakiler ona gülmekten başka bir şey yapmadılar, zira köyde herkes çocuğu seviyor, kimsesiz hali herkeste ona karşı bir acıma duygusu uyandırıyor, birçok evlerde ona iyi kabul ve güleryüz gösteriliyordu. Holt Babanın da orada birçok dostları vardı, çünkü o, soğukkanlılığını hiç kaybetmeden ve o tatlı hali ile daima gülerek, nalbantla Tanrı bilgisine dair münakaşada bulunduğu gibi, kınakına ile adamın sıtmasını iyi etmişti; köyde kınakınaya kimin ihtiyacı olursa gönül alıcı birkaç kelime ile vermeğe daima hazırdı; onun için köylüler onların ikisinin Katolik olmasına üzülürlerdi.

Castlewood şatosu mürşidi ile papazı çok iyi anlaşırlardı; Baba çok iyi terbiye görmüş bir centilmen olduğu gibi Doktor da herkesle hoş geçinmeği kendine vazife bilirdi. Doktor Tusher ile Lady'nin cariyesi olan eşinin, küçük Esmond ile aynı yaşta bir oğulları vardı.

İki erkek çocuk arasında, her iki tarafın birbirine karşı oldukça iyi muamele etmesi ve güleryüz göstermesi neticesinde doğmuş bir yakınlık vardı. Bununla beraber, Tom Tusher küçük yaşta Londra'ya mektebe gönderildi; Kral James devrinin ilk günlerinde babası Tom'u, bir vaız kitabıyle birlikte mektebe kendisi, götürdü; mektepte ve kolejde geçen hayatının birçok yılları içinde Tom, Castlewood'a ancak bir defa, gittiğinin ilk senesi döndü. Bu suretle Mürşit tarafından iman ve akidesi sarsılmak tehlikesi Tom için pek de varit değildi; Mürşit çocuğu hemen de hiç görmüyordu; halbuki, daimî surette Papazın yanında bulunan Harry için hal böyle değildi; fakat Harry'nin dini Majeste'nin, Lord'un ve Lady'nin dini olduğuna göre, Doktor ciddî bir tavırla: "Çocuğun rahatını kaçırmak bana düşmez; Majestenin kilisesi Katolik kilisesinin bir kolu değildir, demek benim ne haddime!" derdi; bunun üzerine Holt Baba, âdeti olduğu gibi güler ve bütün dünyada Mukaddes Kilisenin ve asîl şehitler ordusunun Doktora minnettar olduğunu söylerdi.

Doktor Tusher'in Salisbury'de bulunduğu sırada idi ki, turuncu alâmet takan bir süvari kıtası gelip Castlewood'da karargâh kurdu; içlerinden bir kısmı Şatoya kadar gelip sahibi imişler gibi oraya yerleştiler; bununla bera-

ber, tavuk kümesinden ve bira mahzeninden başka hiçbir şeye dokunmadılar; yalnız evi dolaşıp kâğıt aramak hususunda ısrar ettiler. Görmek istedikleri ilk oda Holt Babanın odası oldu; Harry Esmond buranın anahtarını getirdi, çekmeceleri, dolapları açıp kâğıtları, elbiseleri ortaya döktüler, fakat kitaplarından ve elbiselerinden ve ayrıca bir sandık içinde duran rahip rubalarından başka bir şey bulamadılar; bu rubalarla alay etmeleri Harry Esmond'u dehşet içinde bıraktı. Bu adamların kendine sordukları suallere cevap olarak Harry, Holt Babanın kendine karşı çok iyi davrandığını, aynı zamanda çok bilgili bir adam olduğunu ve şayet Babanın bir sırrı olsaydı kendinden saklamayacağını söyledi. O tarihte on bir yaşında vardı. Ve o yaştaki çocuklar gibi mâsum görünüyordu.

Aile altı aydan beri orada değildi; döndükleri zaman derin bir üzüntü içinde idiler, zira Kral James tahttan indirilmiş, Orange Prensi tahta geçmişti; Felemenkli canavarın müsamaha vaitlerinde tek bir kelime hakikat bulunmadığını veya yalan yere yemin eden sefilin tek bir sözüne inanmadığını söyliyen Lady, Katolik dininden olanların yaman zulümlere uğramalarından korkuyordu. Lord ile Lady kendi evlerine âdeta hapsedilmiş gibi idiler. Böylece Lady cenapları iyiyi kötüyü

fark edecek bir yaşa gelmiş olan küçük paja etrafında olup bitenler ve birlikte yaşadığı insanların karakterleri hakkında biraz malûmat verdi.

— Esiriz, diyordu, her bakımdan esiriz. Yalnız bir zincirimiz eksik... Gelsinler beni zindanlara atsınlar, yahut da şu zavallı boyuncağızımdan başımı uçursunlar (Bunları söylerken uzun parmaklarıyle boynunu tutuyordu.) Esmond'ların kanı kralları uğrunda daima sel gibi akacaktır. Biz Cromwell'ciler gibi değiliz. Onlar efendisini öperken ele veren Yahûda hainine benzerler. Biz kralın dâvası uğrunda ıstırap çekmesini, hattâ affetmesini bilenlerdeniz (Herhalde Lady cenapları bu sözleriyle, günde beş on defa tazelediği mahut Posset uşaklığı mansıbından azledilme hikâyesine telmihte bulunuyordu). Orange zalimi gergi dolabını, Felemenge mahsus o iğrenç işkence aletlerini getirsin! Canavar Sefil! Onun suratına tükürürüm! Elinden geleni arkasına koymasın! Başımı sevine sevine baltanın altına koyarım; Lord'umun yanısıra sevine sevine darağacına giderim. Biz son nefesimizde "Kral James çok yaşa!" diye bağırıp cellâdın yüzüne gülümsiyerek ölürüz.

Bunun üzerine belki yüzüncü defa olarak Majeste ile olan son mülâkatına dair pajına şu tafsilâtı verdi:

— Salisbury'de Şevketlimin ayaklarına kapandım. Kendimi, kocamı, evimi ona vakfettim. O belki de İsabella Esmond'un genç güzel oiduğu zamanları hatırlamıştır... Diz çökme sırasının **bende** olmadığı günler gözünün önüne gelmiştir; herhalde, benimle öyle bir sesle konuştu ki onu dinlerken ben, kendi hesabıma, geçmiş günleri hatırladım. Majeste: "Vallâhi, eğer bir istediğin varsa, Orange Prensine git" dedi. Ben de: "Hayır, Haşmetpenah, ben Gasıbım önünde diz çökmem; Majestenize hizmet etmiş olan Esmond bir alçağın Posset'çibaşısı olmağı asla kabul etmez," diye cevap verdim. Felekzede Kırak nikbeti içinde bile gülümsedi; teselli edici sözler söyleyerek tenezzülen beni yerden kaldırdı. Kocam Viscount bile nail olduğum bu yüksek iltifat karşısında öfkelenmedi.

Umumi felâketin Lord ile Lady üzerindeki tesiri onları, ilk tanışıp seviştikleri günlerden beri görülmedik şekilde birbiriyle bağdaştırmak oldu. Lord Viscount hem sadakat, hem celâdet göstermişti; bunlar Kralın etrafındaki mâneviyatı bozuk insanlar arasında nadir raslanan meziyetlerdendi; etrafın hakkındaki methü senası yalnız karısı nazarında değil, belki kendi nazarında da mevkiini az yükseltmemişti. Sürdüğü şevksiz, tembel hayattan silkindi; Kralın şu veya bu dostu ile istişare

etmek için muttasıl atla şuraya buraya gidiyordu; paj, tabiî, Lord'un ne işler gördüğünü pek bilmiyorsa da yalnız neşesinin arttığını ve halinin değiştiğini fark ediyordu.

Holt Baba şatoya mütemadiyen geliyor, fakat artık açıktan açığa rahiplik etmiyordu; muttasıl getirip götürüyordu; asker ve rahip sınıfından birtakım yabancılar (rahiplerin türlü türlü kılığa girmelerine rağmen Harry bunları tanıyordu) mütemadiyen gelip gidiyorlardı. Lord uzunzaman ortadan kayboluyor, sonra ansızın meydana çıkıyordu; Lord bazen şatoya girip çıkarken Holt Babanın kullandığı yoldan istifade ediyordu, böyle olmakla beraber papazın odasındaki küçük pencereden Lord ile dostlarının kaç defa çıktıklarını Harry bilemiyordu. Babaya bu işi kurcalamayacağı hakkında vermiş olduğu sözü sıkıca tuttu ve geceyarısı bitişik odada birtakım kimselerin dolaştığını küçük odasından duyduğu zaman duvara dönüp tecessüsünü yastığının altında saklıyor ve öylece uyuya kalıyordu. Tabiî, papazın durmadan seyahat ettiğinin farkında olmamasına imkân yoktu; papazın gizli, fakat hararetli bir işe alet olduğunu birçok alâmetlerinden anlıyordu. Bu işin ne olduğu çok geçmeden Lord'un başına gelenlerden pekâlâ anlaşıldı.

Lord geri döndüğü zaman Şatoda ne karakol ne de gözcü vardı. Yalnız köyde bir mu-

hafız kıtası bulunuyordu ve bunlardan birkaçı daima çayırda durup cümle kapımızdan girip çıkanları gözetliyordu. Lockwood, bilhassa geceleyin her giren ve çıkanın dışardaki nöbetçiler tarafından gözetlendiğini söylüyordu. Bereket versin ki onlar gizli bir kapımız olduğunu bilmiyorlardı. Lord ile Holt Baba herhalde geceleri muttasıl seyahat ediyorlardi. Bir iki defa küçük Harry'nin onlara haberci ve tedbirli küçük bir yaver gibi hizmet ettiği oldu. Elinde olta kamışı ile köye gidip muayyen bazı evlere girerek bir bardak su istemesinin, ev sahibine "gelecek perşembe günü Newbury'de at pazarı kurulacağını" söylemesini ve aynı haberi elindeki listeye göre evden eve taşımasını kendisine tembih edildiğini hatırlıyordu.

O zaman bu haberin ne demek olduğunu ve neler olup bittiğini anlamıyordu. Mamafih bu ciheti burada izah etmek, meseleyi aydınlatmak bakımından faydalı olur. O sırada Orange Prensi İrlândaya gitmişti, Kral orada büyük bir ordu ile ona karşı durmağa hazır bulunuyordu; o esnada Majestenin taraflılarının memlekette büyük bir isyan çıkarmaları kararlaştırılmıştı; Lord da kontluk dahilindeki kuvvetlere komuta edecekti. Yorulmak bilmiyen Mr. Holt onu muttasıl dürttüğü, Lady Viscountess de kendisini durmadan sı-

kıştırdığı için son zamanlarda işlerin idaresiyle eskisinden daha fazla meşgul omağa başlamıştı; Lork Sark, Kalede mahpus bulunduğu ve Queen's Crawley eşrafından Sir Wilnot Crawley de Orange Prensi tarafına geçmiş olduğu için, Lord, Kıralla ait işler hususunda kontluğun bizim bulunduğumuz kısmında en yetkili şahsiyeti haline gelmişti.

Scots Greys alayı ile o sırada Newbury'de karagâh kurmuş olan Dragonların, belirli bir günde Kral tarafına geçmeleri, o sırada Majestenin dâvasına bağlı o kişizadelerin de kendi adamlarıyle birlikte Newbury'ye gelip Reading'de Ginckel'in komutası altında bulunan Felemenk kıtaları üzerine yürümeleri için tertibat alınmıştı; bu kıtalar püskürtüldükten sonra, yılmaz küçük efendileri de o sırada İrlânda'da olduğu için, bizim tarafın Londra üzerine yürüyebileceği zannediliyor ve orada Kralın muhakkak surette muzaffer olacağına şimdiden hükmolunuyordu.

Bu büyük dâvalar sürüp giderken Lord kayıtsız tavrını kaybediyor, sıhhati gittikçe düzeliyor gibi idi. Lady artık kendisini azarlamıyordu, Mr. Holt daima meşgul bir halde, gidip geliyordu; küçük Harry de bu haklı dâva uğrunda kılıç çekebilmek için boynunun birkaç parmak daha uzamasını istiyordu.

1690 yılı temmuz ayına[1] doğru bir gün Lord bir süvari kaputu giymiş olduğu halde, (Harry kaputun altında çelikten büyük bir göğüs zırhının parıltısını gördü) küçük Harry'yi yanına çağırdı, çocuğun saçlarını kaldırıp alnından öptü, ona hayır duada bulundu ve bunu öyle bir tarzda yaptı ki bu derece muhabbet gösterdiği ilk defa vâki oluyordu. Holt Baba da onu takdis etti, sonra Lady Viscountess'e veda ettiler, Lady, gözlerini küçük bir mendille kurulayarak, yan halayıklarının ve Mr. Tusher'in kolunda dairesinden dışarı çıktı.

— Atla gidiyorsunuz, diyordu. Ben de sizinle gelmek isterdim. Fakat bu vaziyette ata binmek bana yasak.

Mr. Holt:

— Markiz Hazretlerinin elini öperiz, dedi.

Lady, Lord'a doğru yürüyerek onu saltanatlı bir tavırla kucakladı.

— Allah işinizi rasgetirsin, dedi. Mr. Holt beni takdis ediniz.

Takdis edilmek için yere diz çöktü; bu esnada Mr. Tusher başını yukarı kaldırdı.

Mr. Holt aynı surette küçük Pajı da takdis etti; bunun üzerine çocuk gidip Lord'un

[1] Boyne savaşı 1 temmuzda olmuştur.

ata binmesi için üzengisini tuttu; orada bekliyen iki hizmetçi daha vardı. Bu suretle Castlewood şatosunun cümle kapısından çıktılar.

Köprüyü geçerlerken Harry ata binmiş al elbiseli bir subayın yanlarına gelip selâm vererek Lord'a bir şeyler söylediğini gördü.

Küçük kafile durdu, aralarında müzakere veya münakaşa gibi bir şey oldu; fakat çok sürmedi, Lord şapkasını çıkarıp subaya reverans yaptıktan sonra atını tırısa kaldırdı, subay da adım adım yanısıra gitmeğe başladı, ona refakat eden süvari eri geri kalarak Lord'un iki uşağıyle birlikte yola koyuldu. Tırıs yürüyüşle çayırı geçtiler ve karaağaçların arkasında gözden kaybolacakları sırada Harry'ye sanki Lord elini sallıyormuş gibi geldi.

O gece sığırtmaç süt sağma vakti dış bahçenin duvarının dibinde ot otlarken bulduğu atlarımızdan birinin üstünde şatoya gelince ev halkı birbirimize girdik. Bütün gece Lady Viscountess gayet sakin ve düşkün bir halde idi. Kimseye ilişmiyordu ; altı saat iskambil oynadı, küçük Paj Esmond gidip yattı. Gözlerini kapatmadan evvel Lordun ve takibettiği hayırlı maksadın muvaffakiyeti için dua etti.

Sabahın alaca karanlığında kapıcının zili çalındı ve ihtiyar Lockwood kalkıp kapıyı açtı, sabahleyin Lord ile birlikte giden hizmet-

çilerden biri, içeri girip hazin bir hikâye anlattı. Atını doğruca Lord'un yanına süren subay, Lord cenaplarına mevkuf olmayıp sadece göz altında bulundurulduğunu ve o gün dışarı çıkmamasını bildirmeğe memur edildiğini söylemiş.

Lord ata binmenin sıhhati için faydalı olduğunu, isterse yüzbaşının da kendisi ile birlikte gelebileceğini söylemiş ve subaya işte o zaman reverans yapmış; böylece birlikte yola düzülmüşler.

Wansey Down'a geldikleri zaman Lord birdenbire dizgin kasmış ve kafile dörtyol ağzında durmuş. Lord Subaya dönüp:

— Sir, demiş, siz iki kişi, biz dört kişiyiz; lûtfen siz şu yoldan gidip bizi kendi yolumuza bırakır mısınız?

Subay da:

— Sizin yolunuz benim yolumdur, demiş.

Lord:

O halde... diyecek olmuşsa da sözünü bitirmeğe vakit kalmamış, subay tabancasını çekip Lord'a ateş etmiş, fakat tam o anda Holt Baba da tabancasını çekip subayı beyninden vurmuş.

Olanlar olmuş, adam bir an içinde ölmüş. Gözlerini subaya diken emireri bir müddet ürkmüş bir halde, durduktan sonra, canını kurtarmak için atını dörtnala sürüp kaçmış.

Holt Baba :

— Ateş Ateş! diye bağırmış ve kendisi de bir iki kurşun sıkmışsa da iki uşak çok şaşırdıkları için silâhlarını kullanamamışlar, Lord da kendilerine "ateş etmeyin" diye bağırdığı için adam kaçabilmiş.

Blaise diyordu ki:

— Her şeyi düşünen Mr. Holt attan inip ölü subayın ceplerindeki kâğıtları muayene etti, parasını alıp bizim ikimize verdi ve: "Ok yaydan çıktı, monsieur le Marquis, şimdi başımızın çaresine bakalım" dedi. Monsieur le Comte'a niçin Marquis dedi acaba!

Zavallı adamın atı benim bindiğimden daha hallice idi. Mr. Holt o ata binmemi söyledi ; bunun üzerine Whiteoot'u kamçıladım ; hayvan evin yolunu tuttu. Newbury'ye doğru yollandık. Öğleye doğru silâh sesleri duyduk. Saat ikide bir handa hayvanlarımızı sularken bir süvari bize gelip: "Her şey bitti, İskoçyalılar vaktinden bir saat evvel ortaya çıktılar, General Ginckel üstlerine yüklendi. Mesele kalmadı" dedi.

Lord dedi ki :

— Vazife halinde bir subayı vurduk, emirerini de kaçırdık.

Mr. Holt not defterine, iki pusula yazdı: biri Lady'ye, öteki de Master Harry size... Bana "Blaise, Castlewood'a dönüp bunları ver" dedi. İşte ben de geldim."

Blaise bu sözleri söyliyerek iki pusulayı Harry'ye verdi. Harry kendine ait olanı okudu. "Dolaptaki kâğıtları yak, bunu da yak. Hiçbir şey bilmiyorsun. Harry pusulayı okuduktan sonra hanımının yukarı kattaki dairesine koştu. Kapının yanında uyuyan hizmetçi kadını kaldırdı, ışık getirtti ve Lady'yi uyandırtarak, kâğıdı verdi. Lady gecelik kıyafetiyle görülecek bir şeydi ; Harry ömründe bu kadar acayip bir şey görmemişti.

Lady kâğıdı alınca, Harry derhal papazın odasına gitti. Oradaki bütün kâğıtları yaktı, papazdan evvelce gördüğü gibi Hazretin vaiz müsveddelerinden birini raftan alıp mangalda yarısına kadar yaktı. Kâğıtlar yanıp bittiği zaman sabah olmuştu. Harry tekrar hanımına koştu, hizmetçi kendisini gene Lady cenaplarının odasına soktu. Lady gelinlik cibinliğinin arkasından seslenerek arabasının hazırlanmasını, hemen gideceğini söyledi.

Fakat Lady cenaplarının esrarlı tuvaleti o gün de başka günlerde olduğu kadar uzun

sürdü; araba hazırlandıktan çok sonra o hâlâ süsleniyordu. Viscountess tam hazırlanıp odasından çıkacağı sırada, Lockwood'un oğlu küçük Job köyden koşarak geldi ve bir avukatla üç subay ve yirmi, yirmi beş kadar askerin köyden şatoya doğru geldiklerini haber verdi. Job onlardan ancak iki dakika evvel davranabilmişti ve sözünü bitirmesiyle müfrezenin avlumuza girmesi bir oldu.

BÖLÜM VI.

SUİKASTİN MEYDANA ÇIKMASI, ÜÇÜNCÜ CASTLEWOOD VISCOUNT'ININ ÖLÜMÜ VE VISCOUNTESS'İN HAPSEDİLMESİ

İlkönce Lady, İskoçya Kraliçesi Mary gibi ölmeğe niyet etti, zaten kendini güzellikten yana ona benzetirdi; sıska boynunu okşıyarak: "İsabel Castlewood'un alın yazısını mertçe karşıladığını görecekler!" diyordu. Hizmetçisi Victoire: "Mademki kaçmanıza imkân yok, en ihtiyatlı hareket, askerleri hiçbir şey olmamış gibi kabul etmektir; onları bekliyebileceğimiz en iyi yer de odanızdır" diyerek Lady'yi ikna etti. Bunun üzerine, Harry'nin arabaya götüreceği siyah Japon işi mücevher çekmecesi tekrar Lady'nin odasına getirildi; hanımla hizmetçi odaya kapandılar. Victoire biraz sonra dışarı çıkarak Lady'nin hasta olduğunu ve romatizmadan yattığını söylemesini paja tembih etti.

Bu aralık askerler Castlewood'a vardılar. Harry Esmond onları duvarları işlemeli örtülerle kaplı salonun penceresinden görüyordu; cümle kapısına iki nöbetçi dikilmişti, altı kadar asker de ahıra doğru yürüyordu; uşaklardan biri diğer birkaç askeri, başlarında komu-

tanlariyle avukat olması ihtimali olan siyah elbiseli bir adam olduğu halde, Lord'la Lady'nin oturdukları daireye çıkan merdivene doğru götürüyordu.

Böylece, güzel nazik bir adam olan yüzbaşı ile avukat koridordan geçerek duvarları işlemeli örtülerle kaplı salona geldiler; burada paj Harry Esmond'dan başka kimse yoktu.

Yüzbaşı iyilikle :

— Yavrum, dedi. Hanıma söyle, kendisi ile görüşmemiz lâzım.

— Hanımım hasta yatıyor, dedi.

Yüzbaşı sordu :

— Nesi var?

Çocuk :

— Romatizma, dedi.

— Romatizma mı? Fena bir illet... Galiba avludaki araba da doktoru getirmek için hazırlanmış.

Çocuk :

— Bilmiyorum, dedi.

— Lord ne zaman gitti?

— Dün gece.

— Holt Baba ile beraber mi?

— Mr. Holt'la beraber.

Avukat sordu :

— Ne tarafa gittiler?

— Yanlarında değildim ki bileyim...

— Lady Castlewood'u görmemiz lâzım.

Paj :

— Emir aldım, Lady Hazretlerinin odasına kimse giremez ; hastadır, dedi.

Fakat o sırada Victoire dışarı çıktı :

— Sus, dedi. (Ve sanki bir şeyden haberi yokmuş gibi) Bu gürültü ne? Bu zat doktor mu?

Avukat hizmetçiyi bir tarafa iterek :

— Bunlar masal! Lady Castlewood'u görmemiz lâzım, dedi.

Lady Hazretlerinin odasının perdeleri inik ve oda karanlıktı. Kendisi, başında gecelik hotozu ile yastıklara dayanmış yatıyordu ; sürmekten bir türlü vazgeçemediği allığa rağmen çehresi hayli korkunç görünüyordu.

— Doktor mu? diye sordu.

Yüzbaşı Westbury (ismi bu idi) dedi ki :

— Madam, bu yalanlara lüzum yok. Hükümete sadık kalacağına dair yemin etmekten imtina etmiş kişizadelerden Castlewood Viscount'ı Thomas'ı, Castlewood papazı Robert Tusher'i ve Henry Holt ismindeki Cizvit rahi-

bini tevkife memurum. Daha birçok isim ve lâkaplarla da anılan bu adam eski Kralın devrinde bu şatoda papaz olarak vazife görmüş; şimdi de memlekette Majeste Kral William ile Kraliçe Mary'nin otoritesine karşı tertiplenmiş olan suikast hareketinin başına geçmiş. Bu evde bulunabilecek, suikastle ilgili kâğıtları ve suikastin izlerini araştırmak için emir aldım. Onun için lûtfen anahtarlarınızı bize veriniz. Bu araştırmada bize her hususta yardım etmek sizin de menfaatinizedir.

Lady:

— Sir, dedi, görüyorsunuz ki romatizmadan rahatsızım ve yerimden kımıldanamıyorum.

Yatağında doğrulmuş otururken her zaman olduğundan daha korkunç duruyordu; böyle olmakla beraber, subaylar geldiği zaman onlara hiç değilse, en güzel hali ile görünebilmek için yanaklarını boyamış, başına yeni bir hotoz giymişti.

Yüzbaşı Westbury:

— O halde müsaadenizle bu odaya bir nöbetçi koyayım da ayağa kalkmak istediğiniz zaman dayanacak bir kol bulabilseniz. Hizmetçiniz nerelere bakacağını bana gösterir, dedi.

Madam Victoire yarı Fransızca yarı İngilizce diller dökerek çekmeceleri biribiri ardından açıp Yüzbaşıya muayene ettirdi; fakat Harry Esmond'a öyle geldi ki subay bu işi gülümser bir yüzle, dikkatsizce, sanki âdet yerini bulsun diye yapıyordu.

Dolaplardan birinin önünde Victoire kendini yere atarak iki kollarını açtı ve yürekleri parçalayan bir çığlık koparark:

— Non, jamais, monsieur l'officier! Jamais![1] Ölürüm de size bu dolabın içini göstermem!

Fakat yüzbaşı Westbury, hâlâ gülümsiyerek dolabı açmak istedi ve açınca adamakıllı bir kahkaha attı. Dolapta, suikast ile ilgili kâğıtlar değil, Lady'nin perukları, düzgünleri, allık çanakları duruyordu; yüzbaşı araştırmasına devam ederken Victoire erkeklerin canavar olduklarını söylüyordu. Yüzbaşı dolabın içinde gizli bir oyuk olup olmadığını anlamak için, arkasına vurdu ve ellerini içine soktuğu zaman Lady yatağından, hasta bir kadın sesine hiç de benzemiyen bir sesle haykırdı:

— Yüzbaşı, baylar tevkif etmek gibi, bayanları tahkir etmek de vazifeniz midir?

Yüzbaşı derin bir reverans yaparak, alaycı bir nezaket gülüşü ile:

[1] Fransızca: Hayır, asla, Bay Subay! asla.

— Bunlar ancak Hanım Efendimiz tarafından takılınca tehlikeli olacak şeyler... Şimdiye kadar hükümeti ilgilendiren bir şey bulamadım. (Kılıcının ucu ile bir perukayı işaret ederek) Bunlara gelince, ne yapalım ki güzellerin bu gibi silâhlarla cana kıymaları yasak değil! Şimdi evin öteki taraflarını arayalım.

Lady askeri görerek sordu:

— Yoksa bu herifi benim yanımda mı bırakacaksınız?

— Ne yapalım, Madam? Yastığınızı düzeltecek, ilâcınızı verecek biri lâzım... müsadenizle...

Lady haykırdı:

— Sir...

Bunun üzerine yüzbaşı ciddî bir ifade ile dedi ki:

— Madam, eğer yatağınızdan kalkamayacak kadar rahatsızsanız, erlerimden dördüne tutturup sizi yatak çarşafı içinde kaldırtmağa mecbur olacağım; yani kısacası yatağı muayene etmek istiyorum; kâğıtlar her yerde olduğu gibi yatak içinde de saklanabilir; bunu pek âlâ biliyoruz...

Bu sefer çığlık sırası Lady'ye gelmişti; zira yüzbaşı şimdi yumruğu ile baş yastıklarını, uzun yastıkları tartaklıyordu. Nihayet,

forfeits dedikleri oyunda olduğu gibi "eli yakanı" bulmuştu; yastıklardan birini hızla çekerek :

— Bak, dedi. Ben demedim mi? İşte bu yastığın içi tıklım tıklım kâğıt dolu...

Lady yatakta doğrulup oturunca, geceliğinin altında tepeden tırnağa kadar giyimli olduğu görüldü.

— Alaçağın biri bize ihanet etti! diye haykırdı.

— Şimdi artık yerinizden kalkabileceğinizden eminim ; izin verin de sizi elinizden tutup kaldırayım. Bu gece size yolculuk görünüyor. Huxton Castle'e kadar... Arabanızı emreder misiniz? İsterseniz, maiyetinizdeki kadınlar da sizinle beraber gelebilirler. Japon kutusu da keza!

Lady oldukça vekarlı bir tavırla :

— Sir, dedi, siz ki düşmüş erkeğe bile vuramazsınız, bir kadına böyle eziyet etmeseniz olmaz mı?

Yüzbaşı :

— Lady cenapları, oradan kalkmanız icap ediyor, dedi. Birbirimize lâf yetiştirmekle kaybedilecek vaktimiz yok.

Kemikleri çıkmış ihtiyar hatun, sözü daha fazla uzatmadan kalktı. Dîbadan elbisesi

üstünde beyaz gecelik entarisi, sırma işlemeli kırmızı çorapları, kırmızı topuklu beyaz ayakkapları ile onun kalkıp yatakta oturuşu oradan aşağı inişi ömrünün sonuna kadar Harry Esmond'un gözünün önünden gitmedi.

Sanıklar yola çıkmağa hazır bir halde kapı aralığında duruyordu; atlar ahırda koşulu bekliyordu. Yüzbaşının şu veya bu kaynaktan haber almak suretiyle bütün bunları önceden öğrendiği anlaşılıyordu; Doktor Tusher sonradan, bu dâva uğrundaki hizmetlerine karşılık Kral William hükümetinin kendisine karşı pek âdice davranmış olmasından şikâyet ettiği zaman, Harry Esmond, yüzbaşının bu haberleri nereden aldığını pekâlâ tahmin etti. Olup bitenlere akıl erdiremiyecek kadar küçük olmasına rağmen Harry, Yüzbaşı Westbury'nun el koyduğu kâğıtlarda ne yazılı olduğunu, subaylar geldiği zaman Japon kutusundan yatağa hangi kâğıtların nakledildiğini burada anlatabilir.

Kontluk dahilindeki kişizadeler arasından Mr. Freeman'in ((yani Kral James'in) dostu olanların, Holt Babanın el yazısı ile yazılmış bir listesi vardı ki; bunun birer örneği Sir John Frenwick'in ve Mr. Coplestone'un kâğıtları arasında bulunmuştu. Bu iki zat da bu gizli teşebbüslerinden dolayı ölümle cezalandırılmışlardı.

Lord Castlewood'a ve erkek mirasçılarına Lord Lieutenaut, Esmond Marquis'si unvanını veren bir berat, bir de Lord'un konutluğun kaymakamı ve Mojor-General olarak tâyinini bildiren vesika vardı[1].

Kralın maksadına hizmet eden, kimi cidden sadık, kimi şüpheli, kişizadelerden, ve kibar sınıfa mensup kimselerden gelme mektuplar da vardı. Albay Francis Esmond ile ilgili iki mektup daha vardı ki bunların orada bulunması Albay için büyük bir talih eseri idi; çünkü bunlardan birisi Holt Babadan geliyordu ve içinde şöyle denilmekteydi: "Bu Albayı, Wells yakınında Walcote'taki evine gidip gördüm; kendisi Kral gideliden beri orada oturuyor, onu Mr. Freeman'ın işi için çok sıkıştırdım, bu tacirle muamele yapmanın hakkında çok faydalı olacağını anlattım,

[1] Bu Marquis pâyesinin aileye geri verilmesi Lady Visconntess'in emellerinden biri idi; kocaya hiç varmamış olan ihtiyar halası, kuyumcunun kızı Barbara Topham'ın o sırada ölerek bütün malını Lady Castlewood'a bırakması üzerine, Lady cenaplarının bu parayı, hemen hiç el sürmeden, olduğu gibi kıral James'e gönderdiğini işittim; bu hareket Lord Castlewood'u o kadar kızdırmış ki adamcağız hiddetinden köyün kilisesini bile boylamış ve kaçak Kıralın, bu sadık bendesine ödünç verdiği 15.000 İngiliz lirasına karşılık, gönderdiği Marquis pâyesi ile ancak yatışabilmiş. (Bu not, tahmin edileceği gibi, müellif tarafından yazılmıştır.)

aramızda kararlaştırdığımız gibi kendisine büyük kazançlar teklif ettim. Ne dedimse olmaz dedi. Mr. Freeman'i ticarethanenin başı sayıyor, ona zarar verecek ticaret muamelelerine girişmeyeceğini, başka hiçbir şirketle iş yapmayacağını, fakat Mr. Freeman İngiltere'den ayrıldıktan sonra kendisine düşen vazifenin de bitmiş olduğunu söylüyor. Albay karısına ve zağarlarına ticaret işlerinden daha düşkün görünüyor. Küçük H. E. ye dair bana birçok şeyler sordu. Lord kendisi hakkında beslediği niyetlerinden şüphe ederek ondan "o piç" diye bahsediyor. Bu hususta kendisini temin ettim. Çocuk hakkında bildiklerimi ve onun hakkındaki niyetlerimizi söyledim, fakat Freeman bahsinde bir türlü yola gelmedi."

Albay Esmond'un hısımına yazdığı diğer bir mektupta da Albay, yüzbaşı Holton isminde birinin kendine müracaat ederek **o melûn kimse ile** birleşmesi için büyük paralar teklif ettiğini ve "Castlewood hanedanının başı o tarafa iyiden iyiye bağlanmıştır" dediğini yazıyor fakat kendi hesabına daha K. İngiltere'den gittiği zaman kılıcını kırmış ve artık bundan sonra bu kavgada hiçbir zaman döğüşmemiye karar vermiş olduğunu; O. P. nin hiç değilse yiğit ve asîl bir insan olduğunu, kendisine düşen vazifenin, kendi kanaatince her İngilize düşen vazifenin, memleketi rahat bı-

rakmak, Fransızı da içeri sokmamak olduğunu; sözün kısası, bu işin ona dokunur tarafı bulunmadığını yazıyordu.

Castlewood Viscount'ı olan Albay Francis Esmond, bu iki mektuptan ve yastığın içindekilerden Harry Esmond'a, neden sonra, mektuplar kendisine gösterildiği vakit bahsetti; adamcağız birçoklarının başını yiyen bu işe karışmadığından dolayı kendi kendini pek haklı olarak kutluyordu. Fakat, bu işler çocuğun gözü önünde olup biterken onun bunlardan haberi olmaması tabiî idi. Yalnız bildiği bir şey varsa o da efendisi ile hanımının başlarına bir dert açılmış olduğu, ve bu yüzden birinin kaçtığı, ötekinin de Kral William'ın subayları tarafından yakalanıldığı idi.

Kâğıtlar ele geçtikten sonra adamlar Castlewood şatosunu sıkı sıkıya aramağa devam etmediler. Holt Babanın odasını aradılar; onları bu odaya Babanın çömezi götürdü, odasının anahtarlarının durduğu yeri, hocasının tembihi gereğince onlara gösterdi, kapıyı açıp adamları odaya soktu.

Sıra mangalda yakılmış kâğıtlara gelince, bunları o kadar merakla incelediler ki onların şaşkınlıkları küçük rehberlerini epey eğlendirdi.

İçlerinden biri:

— Bunlar ne? dedi.

Avukat :

— Bunlar yabancı bir dilde yazılmış, dedi.

Dönüp çocuğun gülümsediğini görünce ilâve etti :

— Ne gülüyorsun, köpoğlu köpek?

Harry dedi ki :

— Bana, Mr. Holt "Bunlar vaızdır" demişti; "Bunları yak" diye de tembih etmişti.

Gerçekten de böyle idi.

Avukat bağırdı :

— Vaız, öyle mi!... Bahse girerim ki bu kâğıtlarda bir hiyanet var!

Yüzbaşı Westbury :

— Tek kelimesini bile anlamıyorum! dedi. "Çocuk, sen bunları okuyabilir misin?

Harry :

— Evet bayım, biraz okurum, dedi :

Avukat :

— Öyle ise oku, dedi. İngilizcesini bize anlat... Vebali boynuna...

Harry tercümeye başladı :

— "Sizin kendi yazarlarınızdan biri dememiş mi idi ki Âdem oğulları iyilik kötülük bilgisi ağacının etrafında, Âdemin kendisi kadar uğraşıyorlar, dallarını silkip yemişlerini

düşürmeğe çalışıyorlar, ama içlerinden birçoğu hayat ağacına dikkat bile etmiyor. Ey kör nesil! Yılanın size yolunu gösterdiği bilgi ağacı işte budur."

Burada çocuk durmak zorunda kaldı: Sahifenin al tarafı ateşte kömür haline gelmişti.

Avukata sordu:

— Devam edeyim mi bayım?

Avukat dedi ki:

— Bu oğlan göründüğünden daha derin.. İçinden bizimle alay etmediği ne malûm?

Yüzbaşı Westbury gülerek haykırdı:

— Bizim molla Dick'i çağıralım.

Pencereden bir süvari erine seslendi:

— Gel bakalım, Dick. Gel şuna bir mânâ ver!

Ablak, güler yüzlü, iri kıyım bir er, davet üzerine, içeri girdi ve subayını selâmladı.

Avukat:

— Söyle bakalım, Dick, bunlar nedir dedi.

Asker:

— Benim adım Steele, bayım, dedi. Dostlarım bana Dick derler, fakat siz kılıkta insanları dostlarının arasına sokmam!

— Pekâlâ, Steele diyelim...

— Lûtfen Mr. Steele deyiniz Majestenin muhafız süvarilerinden birine söz söylerken o kadar teklifsiz olmayın![1]

[1] Thackeray tasvir ettiği devrin tanınmış yazarlarından ve sevimli simalarından biri olan Richard Steele'iburada romanının kahramanı Esmond'un karşısına çıkarıyor. 1672 de Dublin'de doğmuş olan Steele bir avukatın oğlu idi. Tahsilini büyük dostu ve yazı arkadaşı Addison'la birlikte Chaterhouse School ve Oxford'da yapmış, afkat üniversiteyi yarıda bırakarak Muhafız Alayına süvari eri olarak girmiştir. (Thackeray romanının yalnız bu noktasında ufak bir tarih hatası yapmıştır. Burada anlatılan vaka Boyne savaşının yapıldığı 1600 yılında cereyan ediyor; halbuki Muhafız Alayına 1693 veya 1694 senelerinde girmiş olduğuna göre, Steele o tarihte Oxford'dan henüz ayrılmamıştı). Muhafız Alayındaki askerler emsaline nazaran daha dolgun maaş alırlar, bilhassa çok güzel üniformalar giyerlerdi.

Bu alayda yüzbaşılığa kadar yükselen Steele tiyatro yazarlığı, tiyatro müdürlüğü, parlâmento üyeliği, gazetecilik, vakanüvislik gibi çeşitli mesleklere girmiş, bunların hepsinde de hevesle çalışmıştır. Şiirleri ile sahne eserlerinin o kadar tanınmamış olmasına karşılık, fıkra ve makaleleri pek beğenilir. Londra'nın kulüp ve kahvelerinde yapılan dedikoduları, günün nükte ve ltiâfelerini, manzum, mensur yazılar içinde halka sunacak bir gazete çıkarmak ilkönce Steele'in aklına gelmiştir. 1709 senesi nisanında ilkönce yalnız başına *Tatler* "Boşboğaz" adlı bir gazete çıkarmağa başlamıştır. Haftada üç defa yayımlanan bu gazetenin sekseninci sayısından itibaren, devrin büyük yazarı ve Steele'in canciğer dostu Addison da arkadaşının işine katılmıştır. 1711 de Tatler'den vaz-

— Afedersiniz, bilmiyordum...

— Nereden bileceksiniz? Centilmenlerle görüşmeğe alışık olmadığınız besbelli...

Westbury:

— Geveziliği bırak da şu kâğıdı oku... dedi.

Dick kâğıda bakarak ve subayını bir daha selâmlıyarak:

— Lâtince... Mr. Cadworth'un vazından bir parça... dedi ve Lâtince ibareyi hemen hemen Harry Esmond gibi tercüme etti.

Yüzbaşı çocuğa:

— Meğer sen ne yaman bir küçük mollaymışsın! dedi.

---

geçilerek *Spectator* (Seyirci) adında başka bir gazete kurulmuştur. "Seyirci" imzasiyle yazan Addison ilk makalesinde şöyle diyor: "Sanki dünyada insanoğullarından biri değilmişim de insanlığın seyircisi imişim gibi yaşıyorum". Zamanında çok rağbet görmüş olan bu iki dergi, İngilterede doğmağa başlıyan yeni içtimai hayatın en canlı bir aynası halinde edebiyat tarihine intikal etmiştir. Addison'un çok bilgili ve marifetli, aynı zamanda son derece nükteli hafif kalem denemeleri yanıbaşında Steele'in büyük bir mânevi değer taşıyan içli, güzel yazıları da bu yayımların başarılı oluşunda az müessir olmamıştır. Dört sene gibi gayet kısa bir müddet devam etmiş olan bu iki dergi İngiliz edebiyatı üzerinde, on sekizinci yüzyılda çıkan bütün dergilerden daha fazla tesir yapmıştır. Thackeray, Esmond'u yazarken tarihî malzeme bakımından bu iki kıymetli kaynaktan çok faydalanmıştır.

Avukat da:

— İnanma! dedi. Kalıbımı basarım ki bu oğlan çok şey biliyor! İhtiyar Jezabel'le beraber onu da arabaya atıp götürmek lâzım gelecek galiba...

Yüzbaşı çok iyi huylu bir adam tavrı ile:

— İki kelime Lâtince tercüme etti diye mi? dedi.

Harry Esmond sadece:

— Beni nereye götürürseniz götürün, memnunlukla giderim. Burada bana bakacak kimse olmadıktan sonra...

Çocuğun sesinde, yahut da kimsesizliğini anlatışında herhalde insana dokunan bir taraf olacak ki yüzbaşı ona çok yumuşak bir bakışla baktı, süvari eri de elini okşar gibi, çocuğun başına koyarak ona Lâtince birkaç söz söyledi.

Avukat:

— Ne söylüyor? dedi.

Yüzbaşı Westbury haykırdı:

— Allah Allah! Kendiniz sorsanıza!

Süvari eri:

— Talihsizliğin ne demek olduğunu ben de bilirim, düşmüşlere yardım etmesini hayat bana öğretti diyorum. Bundan sana ne, miskin herif?

Yüzbaşı :

— Mr. Corbet, molla Dick'i kendi haline bıraksanız iyi olacak, dedi...

Subayın güler yüzünün, tatlı sözünün hâlâ tesiri altında bulunan Harry Esmond'da bu iyi huylu yiğit insana karşı büyük bir minnet duygusu uyanmıştı.

Bu aralık atlar arabaya koşulmuştu. Lady ile Victoria aşağı inip arabaya bindiler. Harry Esmond'la tanrının günü kavga eden bu kadın şimdi ondan ayrılacağı için bayağı üzülüyor, ona "Ah, melek yavrum" "Zavallı çocuğum" gibi birçok hitaplarda bulunuyordu.

Viscountess, öpmesi için Esmond'a elini uzatarak hanedanına daima sadık kalmasını tembih etti.

— Şayet Lord'a bir hal olursa, elbet de halefi meydana çıkıp seni korur. Şu halimde benden intikam almağa cesaret edemezler, dedi.

Bu sözleri söyleyerek boynundaki bir madalyonu büyük bir saygı ile öptü ;Harry Esmond'a gelince o, Lady'nin bu sözlerle ne demek istediğini zerre kadar anlamamıştı ; ancak sonradan öğrendi ki, çok yaşlı olmasına rağmen meğer Lady hâlâ Esmond unvanına bir mirasçı bırakmak hususunda evliyalardan, ve onların emanetlerinden medet umuyormuş.

Harry Esmond büyüklerinin ilgili oldukları politika sırlarına karıştırılamayacak kadar küçük yaşta idi ; çocuğa birkaç şey sordular (utak yapılı olduğu için yaşından da küçük gösteriyordu), sorulan suallere hayli ihtiyatlı cevaplar verdi ve bilgisizliğinden fazla bilgisizlik gösterdi ; sual soranlar da buna pekâlâ inandılar. Ocağın üstündeki pencereye veya dolaba dair tek bir söz söylemedi; arayıcılar bu sırları olduğu gibi gözden kaçırdılar.

Böylece Lady arabasına kurularak hizmetçisiyle beraber Hexton'a gönderildi ; avukat kadının yoldaşlığına ister istemez katlanmıştı ; birkaç süvari eri de arabanın iki tarafında gidiyorlardı. Harry, Şatoda kalmıştı; o artık bu haliyle hiç kimseye ait değildi, dünyada yapayalnızdı. Yüzbaşı ile bir muhafız kıtası şatoya sahip olmuştu ; askerler çok iyi insanlardı ; Lord'un koyunlarını yediler, şarabını içtiler, bu güzel yerde nasıl rahat etmek mümkünse öylece rahatlarına baktılar.

Subaylar, Lord'un duvarları işlemeli örtülerle süslü salonunda yemek yiyorlardı; zavallı Harry'cağız da, orada koltuğunda otururken Lord'a nasıl hizmet ediyor idiyse Yüzbaşı Westbury'nin iskemlesi başına bekleyip ona da öylece hizmet etmeği kendine vazife bildi.

Countess gittikten sonra, asker Dick, Harry Esmond'u kendi himayesi altına aldı ;

onu arasıra edebiyattan imtihan ediyor, kendisiyle hem Fransızca hem Lâtince konuşuyordu ; çocuk bu dillerin her ikisinde de asker Dick'ten üstün olduğunu gördü ve bu ciheti dostu da kabul etmekte tereddüt etmedi. Yalnız başına büyümüş her çocuk gibi anlayışı vaktinden evvel gelişmeğe başlıyan Harry'nin bunları, bir Cizvit papazından (Harry, papazı övmekten, iyiliklerini sayıp dökmekten hiç usanmıyordu) öğrendiğini işiten Dick, kelâm ilminde ve iki kilise arasındaki dâvalı noktalar hakkında, oğlanı şaşırtan büyük bir bilginlik gösteriyordu; öyle ki Harry ile birlikte saatlerce münakaşa ederler ve bu münakaşalarda oğlan bu garip süvari erinin ileri sürdüğü deliller karşısında muhakkak mağlûp olurdu. Dick:

— Ben öyle senin bildiğin askerlerden değilim, derdi (gerçek bilgisine, terbiyesine, birçok mükemmel hallerine bakılınca düpedüz bir asker olmadığı kolayca görülüyordu) Ben bu imparatorluğun en eski ailelerinden birine mensubum; meşhur bir mektepte, meşhur bir üniversitede okudum ; Lâtince ilk dersimi Londra'da Smithfield'e yakın bir yerde aldım, din şehitlerinin ateşte kebap edildikleri yerde...

Harry sözünü kesiyordu :

— Siz de bizden o kadar kişiyi astınız... Zulüm etme bahsine gelince Holt Baba anlat-

mıştı : Edimburgh'da kolej okurlarından on sekiz yaşında bir delikanlıyı dinsizlik suçu ile daha geçen sene asmışlar; hem de sözünü geri aldığı ve hatalarından dolayı resmen af dilediği halde...

— Doğrusunu istersen her iki taraf da çok can yaktı; fakat bunu bize öğreten siz oldunuz.

Çocuk :

— Hayır, ilkönce kâfirler başladı, diye haykırdı ve Ulu Şehitten başlayıp aşağı doğru inerek Kilisenin birçok âzizlerini misal gösterdi.

— Filân azizin atıldığı ateş altında sönüverdi; falan azizde kazanın içindeki kızgın yağ soğudu; üçüncü bir azizde de cellât baltasını üç defa vurduğu halde başı düşüremedi. Sizin kilisenizde böyle mucizeler gösteren şehitler ne arar.

Süvari eri ciddî bir tavırla dedi ki:

— Hayır, Papacıbaşı, ilk üç yüz yılda olan mucizeler sizin kiliseniz kadar bizim kilisemize de aittir.

Sonra, yüzünde gülümseme gibi bir şey dolaşırken, Harry'ye tuhaf tuhaf bakarak ilâve etti :

— Benim bücür ilmihal hocam, doğrusunu istersen bazen düşününce bu mucizelere

de pek aklım ermiyor. Öyle ya; Mazlumun kafası üçüncü, haydi bilmedin dördüncü vuruşta muhakkak kopuyor, kazan bir gün kaynamazsa ertesi gün kaynıyor. Kaldı ki Kilise zulmün icrasını geciktirme hususundaki şüpheli imtiyazını artık kaybetti. Ridley'in[1] atıldığı ateşi söndürmek için bir damlacık bile yağmur yağmadı, gökten bir melek inip de Campion'un[2] boynunu vuran baltanın ağzını başka tarafa çevirmedi. İşkence gergisi Cizvit Southwell'in[3] de, Protestan Sympson'un da kollarını, bacaklarını aynı suretle kopardı. Her yerde sürü ile insan din uğrunda seve seve ölüyor. Monsieur Rycaut'nun Türk tarihinde okudum: Muhammet ümmetinden binlerce insan savaşta, muhakkak Cennete gideceklerine inanarak ölüme atılıyormuş; büyük Mogol'un ülkelerinde her sene yüzlerce insan kendini putları taşıyan arabaların altına atıyormuş, dullar da, bilindiği gibi, kendilerini kocalarının ölüleri üstünde yakıyorlarmış. Senin anlayacağın, Harry Efendi, din uğrunda ölmek o kadar güç değil — bunu her milletten birçok kimseler yaparmış —, asıl mesele

[1] Ridley, Rochester Piskoposudur. 1555 de Oxford'da diri diri ateşe atılmıştır.

[2] Campion, ilk İngiliz Cizvit şehitlerindendir. 1581 de asılmıştır.

[3] Şair ve Cizvit şehidi Southwell 1595 te Tyburn'de asılmıştır.

din uğrunda yaşayabilmek... ((Sonra içini çekerek ilâve etti) Bunun bana neye mal olduğunu ben bilirim... Yavrucağızım, ne yaparsın ki hayatımla seni yola getirebilecek kadar kuvvetli değilim ; yoksa din uğrunda ölmek beni en çok sevindirecek şeylerden biridir; ama benim Magdalen College' de çok aziz bir dostum vardı ; âlemde Joe Addison[1] burada olmalı idi de seni gözle kaş arasında yola getirmeli idi. O, evvel Allah, bütün Cizvit medreseleriyle başa çıkar[2] ; üstelik kendi hayatını da örnek olarak ortaya koyabilir. "Doktor Cudworth' un, senin papaz tarafından parçaları iktibas edilen vaizinde (gülümseyerek ilâve etti) hani şu mangalda yakılarak şehit edilen vaızda... Ben zaten siyah cüppe giymeğe karar veriyordum ya... sonra hayatımdan utandım da şu kötü kırmızı elbisede karar kıldım... Her zaman Joe Addison aklıma gelir... evet, Doktor Cudworth va'zında diyor ki : "Temiz bir vicdan cennetin en iyi aynasıdır..." Dostumun yüzünde daima cenneti aksettiren bir sükûnet, bir berraklık vardır... Sen onu bir görmeliydin, Harry...

---

[1] Meşhur Joseph Addison. 108. ve 109 uncu sahifelerdeki notlara bakınız.

[2] Katolik mezhebinde İngiliz papazı yetiştirmek için Fransa'da iki kolej açılmıştı. Burada yetişen papazlar Roma kilisesinin propagandasını yapmak üzere Misyoner olarak İngiltere'ye gönderiliyorlardı.

Çocuk sâf bir tavırla sordu:

— Siz çok iyiliği dokundu mu?

Öteki:

— Dokunabilirdi, dedi. Hiç değilse bana daha iyi şeyleri görmeği ve beğenmeği öğretti. Kabahat bende, deteriora sequi...[1]

Çocuk:

— Siz çok iyi bir insana benziyorsunuz, dedi.

Süvari eri:

— Hayhat, dedi, hiç de göründüğüm gibi değilim.

Netekim söylediği de çıktı: zavallı Dick doğru söylemişti; çünkü hemen o gece, askerlerin yemek yedikleri ve çok kere, Castlewood birası ile dolu kadehleri başında, zar atmak, tütün içmek, şarkı söyleyip küfür savurmakla vakit geçirdikleri yemek salonunda Harry Esmond, Molla Dick'i zil zurna sarhoş buldu. Hıçkıra hıçkıra bir vaız verdi. Onun bu haline kahkahalarla gülen arkadaşları bir

[1] Lâtincede: "Daha fenasını takibetmek" mânasına gelir. Ovidius'ün *Metamofozlar* adlı eserinden alınmıştır. Asıl ve tamamı: *Video meliora provaque, deteriora sequor* olup: "Daha iyisini görüyorum ve beğeniyorum, fakat daha fenasının peşini bırakamıyorum" demektir ki burada kastedilen mâna da budur.

ilâhi söylemesini istediler, bunun üzerine Dick dinine hakaret eden keratayı kılıçtan geçireceğine yeminler ederek duvarda asılı duran kılıcına doğru davrandı ve kılıcın altında boylu boyunca yere serildi; o sırada yardımına koşan Harry'ye:

— Ah küçük Katolik! dedi. Âlemde, Joseph Addison burada olmalıydı...

Kralın Hassa muhafızlarının hepsi de kibar insanlardı; öyle olmakla beraber, kendisine daima iyi muamele eden bu iyi huylu onbaşı molla Steele ile Yüzbaşı Westbury ve Teğmen Trant'den başka geri kalanlar, cahil, kabasaba heriflerdi. Birkaç hafta veya bir iki ay Castlewood'da kaldılar; Harry, Hexton şatosunda Lady'ye nasıl muamele edildiğini ve orada geçirdiği hapis hayatının tafsilâtını zaman zaman onlardan öğreniyordu. Kral William'ın, eski Kralın dâvasına sadık kalan kişizadelere karşı, gevşek davranılmasına taraftar olduğu malûmdur; düşmanlarının iddiasınca, tac gasbeden — ki şimdi ben bu tacın haklı olarak alındığına kaniim — hiçbir prens, ondan daha az kan dökmemiştir. Kadın suikastçılara gelince, bunların en tehlikesiz olanlarını göz hapsine, ötekilerini de kilit altına aldırdı. Lady Castlewood'a Huxton şatosunda en iyi odalar verildi; zindancının bahçesinde gezinmesine müsaade edilmişti. İskoçya Krali-

çesi Mary gibi idam edilmesini çok kere istedi ise de onun ihtiyar boyalı kafasını uçurmak kimsenin aklından geçmiyor, şahsını emniyet altında bulundurmaktan başka bir tedbir düşünülmüyordu.

O esnada, ikbal zamanında en fena düşmanları saydığı bazı kimselerin kara gün dostu olduklarını görüyordu. Hem Lord'un, hem de Lady'nin amcasının oğlu olup, Winchester Dekanının kızını alan ve Kral James'in İngiltere'den ayrılışından beri Hexton şehri yakınlarında oturan Albay Francis Esmond, hısımının başına geleni işidince, Hexton'da Kral William namına komuta eden Albay Brice ve oradaki kilise erkânı ile dost olduğu için, gelip Lady'yi hapiste ziyaret etti; amcasının kızına elinden gelen hizmeti yapmağa hazır olduğunu söyledi. Karısı ile küçük kızını mahpusun ziyaretine getirdi; çok güzel ve cana yakın halleri olan çocuk, Lady'nin çok hoşuna gitti; halbuki annesine karşı muhabbeti eskisinden pek fazla değildi. Bazı kırılmalar vardır ki kadınlar aralarında hiç affetmezler; Madam Esmond, Lady Castlewood'un, amcasının oğluna varmakla ona telâfi edilmez bir fenalık etmişti. Fakat şimdi Lady, yerden yere çarpılmış ve nikbete uğramış olduğuna göre, Madam Francis Esmond, düşmanı ile mütareke yapmakta ve kocasının, pabucu dama atıl-

mış, eski metresine hiç değilse bir müddet için yumuşak davranmakta beis görmüyordu. Bunun için kızı küçük Beatrix'in mahpus Viscountess'i sık sık ziyaret etmesine müsaade ediyordu; Viscountess de Castlewood ailesinin bu koluna karşı olan hiddetini, çocukla babası hakkında tavsatmak zorunda kalmıştı. Evvelce de söylediğimiz gibi, Albay Esmond'un mektupları meydana çıkıp, bu işte nasıl bir yol tuttuğunun Krallık Meclisince öğrenilmesi üzerine, o devrin hükümeti Albaya eskisinden daha çok iyi bir mevki vermiş, sadakati hakkında artık en ufak bir süphe bile kalmamıştı: Albay bu suretle ihtiyar hısmı Lady'ye eskisinden fazla hizmette bulunabilecek bir duruma gelmiş oldu.

İşte bu sırada bir vaka oldu ve bu vaka neticesinde Lady hürriyetine kavuştuğu gibi: Castlewood şatosu yeni bir sahip, babasız küçük Harry Esmond da yeni ve çok iyi yürekli bir koruyucu ve dost kazandı. Harry'nin Lord'dan öğreneceği sır her ne idi ise onu işitmek çocuğa bir türlü nasibolmadı; çünkü Holt Babanın gelip Lord'u gördüğü gece, Harry'nin patronunu gördüğü son gece olmuştu. Lord'un başından geçenleri biz burada kısaca anlatabiliriz. Lord'la Holt Baba, atları durdurdukları yerde bularak, birlikte sürüp Chatteris'e gittiler. Babanın o şehirdeki bir tövbe-

kârının evine muvakkat olarak sığındılar; fakat çok sıkı kovalandıkları ve kendilerini yakalayana büyük mükâfat vadedildiği için, ayrılmanın daha uygun olacağını gördüler; papaz bildiği başka sığınaklara gitti; Lord'a gelince o da Bristol yolu ile İrlanda'ya geçti; bu Krallıkta Kral James'in mabeyni ve ordusu vardı. Kılıcından ve cebindeki birkaç paradan başka bir şey getirmediği için Lord oraya pek az bir şey ilâve etmiş oldu; fakat bu acıklı durumuna rağmen, Kral ona epey sevgi ve itibar gösterdi; yeni aldığı Marquis pâyesini tasdik etti; emrine bir alay verdi; ileride kendisine daha yüksek rütbeler vereceğini vadetti. Fakat rütbe ve pâyenin artık ona hayırı yoktu. Lord mağlûbiyetle neticelenen Boyne muharebesinde yaralanmıştı; buradan kaçıp (bu hususta efendisi ona daha çok önce örnek olmuştu) Trim şehri dolaylarındaki bataklık yerlerde saklanıp bir müddet yattı ve savaşta düşman kılıcından aldığı yaradan ziyade durgun suların aşıldığı nezle ve sıtma neticesinde günden güne fenalaşarak öldü. Thomes Castlewood'un toprağı bol olsun! Bu satırları yazan, kendisinden iki büyük fenalık görmüş olmasına rağmen, onun ismini gene de hayırla anmak zorundadır; eğer ömrü vefa etmiş olsaydı, bu fenalıklardan birini tâmir edebilirdi; fakat ötekini tâmir etmek elinde değildi; böyle olmakla beraber, günah çıka-

ran papazın fevkinde bir kuvvet inşallah o fenalığı da affettirmiştir; Trim şehrinden bir papaz Lady'ye mektup yazarak bu felâketi haber vermiş olduğuna göre, son nefesinde günah çıkarmak rahatlığından mahrum kalmadığı anlaşılıyor.

Fakat o devirde mektuplar yolda çok eğlenirdi; netekim papazın mektubu da İrlanda'dan İngiltere'ye ancak iki, iki buçuk ayda gelebildi. Fakat geldiği zaman Lady'yi kendi evinde bulmadı; mektup Castlewood'a vardığı zaman Lady, Hexton şatosundaydı; böyle olduğu için şatoya komuta eden subay tarafından açıldı.

Harry Esmond mektubun açılışını gayet iyi hatırlıyordu; Yüzbaşı Westburg ile Teğmen Trant Çayırda top oynuyorlardı; küçük Esmond da ya oyunu seyrediyor, yahut da kameriyede kitabını okuyordu; işte o sırada Lockwood mektubu getirdi:

Yüzbaşı Westburg:

— Frank Esmond'a haber var, dedi. Harry, sen Albay Esmond'u hiç gördün mü?

Yüzbaşı Westbury bu sözleri söylerken çocuğa çok dikkatle bakıyordu.

Harry Albayı bir kere Hexton'da verilen bir baloda gördüğünü söyledi.

— Sana bir şey söyledi mi idi?

— Söylediği şeyi tekrarlamak istemem.

Harry bu cevabı verirken on iki yaşında idi, onun için nesebinin ne olduğunu ve onun çirkin tarafını biliyordu; annesiyle beraber kendi namus ve şerefini lekelemiş olması pek muhtemel olan adama karşı sevgi beslemiyordu.

— Lord Castlewood'u sever mi idin?

Çocuk, gözleri yaşla dolarak cevap verdi:

— Bu hususta bir şey söylemek için anamı tanıyıncaya kadar bekliyeceğim.

Yüzbaşı Westbury çok ciddî bir tavırla:

— Lord Castlewood'un başına bir hal gelmiş dedi. Günün birinde herkesin başına gelecek bir hal... Boyne'da Kral James uğrunda döğüşürken aldığı yaradan ölmüş.

Çocuk:

— Lord'un haklı bir dâva uğrunda döğüşmesinden memnunum; dedi.

Mr. Westbury sözüne devam etti.

— Onlardan bazı kimselerin yapabileceği gibi Tower Hill'de ölümü göze almaktansa, er meydanında ölmek herhalde daha iyi.. Umarım ki bir şey vasiyet etmiş, yahut da sana

bir şeyler bırakmıştır. Mektupta senden karısına **unicum filium suum dilectissimum**[1] diye bahsediyor. Allah vere de sana bu tavsiyeden başka dişe dokunur bir şeyler de bırakmış ola.

Harry: "Bilmem" dedi. Artık işini Allaha ve Kadere bırakmıştı; fakat bütün hayatınca şimdiki kadar yalnız kalmamıştı; çocuk o gece, hâlâ işgal etmekte olduğu odacağızında yatarken, bu garip ve kimsesiz halini, utançtan, üzüntüden yüreği sızlıyarak düşündü. Babası hem vardı, hem yoktu; belki de bu babanın sefalete sürüklediği adsız bir anası vardı; babasını ancak gizliden gizliye ve yüzü kızararak tanıyabilir, ona karşı ne sevgi, ne de saygı beslemiyordu. Ucu bucağı olmayan bu dünyada Holt Baba adında bir yabancıdan, bir de şu son altı hafta içinde tanıştığı iki üç askerden başka hiçbir dostu olmadığını, dünyada yapayalnız olduğunu düşünmek âdeta onu hasta ediyordu. Çocuğun ruhundan sevgi taşıyor, karanlıkta yatarken bu sevgisini karşılıyacak birini özlüyordu. O uzun gecenin düşüncelerini, göz yaşlarını, o gece azap içinde geçirdiği saatleri hâlâ hatırladığı gibi ömrünün sonuna kadar da hatırlayacaktır. Kendisi ne idi, kimdi? Neden buradaydı da bir başka yerde de

[1] Lâtince: "Çok sevdiğim **birici oğlum**" mânasınadır.

ğildi? Aklından şöyle bir şeyler geçiyordu: "Bari gidip o Trim şehrindeki papazı bulayım, bakalım babam ölüm döşeğinde ne gibi itiraflarda bulunmuş, öğreneyim. Şu dünyada acaba benim kadar himayesiz bir çocuk daha var mıdır? Acaba kalkıp şuradan çıksam, İrlandaya kaçsam, nasıl olur?" Çocuk o geceyi bu düşüncelerle ve göz yaşlarıyle geçirdi, nihayet ağlaya ağlaya uykuya daldı.

Ertesi gün Muhafız centilmenler çocuğun başına geleni öğrenerek ona her zamandan fazla bir şefkat gösterdiler. Hele Molla Dick kendi babasının ölümünden bahsetti; babası Dublin'de öldüğü zaman Dick beş yaşında bir çocukmuş. Dick anlatıyordu:

— Bu ilk acımdı. Babamın ölüsünün yattığı odaya gittiğimi hatırlıyorum; anam yanında ağlayarak oturuyordu. Elimde oyuncak çomağım vardı; çomakla tabuta vurarak yere kapandım; "Baba" diye bağırmağa başladım; bunun üzerine annem beni kucağına aldı, göz yaşları sel gibi akarak babamın beni işitemeyeceğini, benimle artık oynamayacağını, onu toprağa gömeceklerini, bir daha artık bize hiç gelmeyeceğini söyledi[1].

---

[1] Thackeray bu sözleri Steele'in 6 haziran 1610 tarihli *Tatler*'de çıkan bir yazısından aynen almıştır.

Disk sözüne devamla:

— İşte; dedi, bunun için o zamandan beri bütün çocuklara acırım. İşte bu hâtıradan dolayı seni sevdim, seni zavallı, babasız, anasız çocuk. Eğer dünyada kendine bir dost ararsan aradığını Richard Steele'de bulursun.

Harry Esmonda kendisine teşekkür etti ve minnettar kaldı. Fakat Steele çavuş ona ne yapabilirdi? Yedek atlardan birine bindirip onu kıtaya hizmetçi yapmaktan başka elinden ne gelirdi? Harry Esmond'un armasında nesebinin sahih olmadığına dair bir işaret vardı. Fakat bu aynı zamanda bir asalet alâmeti idi. İki dost başbaşa şu kararı verdiler. Küçük Harry olduğu yerde kalacak ve bahtına ne çıkarsa ona razı olacaktı; böylelikle Esmond Castlewood'da kaldı ve alınyazısını merakla beklemeğe başladı.

BÖLÜM VII.

CASTLEWOOD'DA BİR ÖKSÜZ OLARAK BIRAKILDIM VE ORADA KENDİME EN ŞEFKATLİ KORUYUCULAR BULDUM

Askerler Castlewood'da kaldıkları müddetçe, özü sözü doğru bir insan olan Molla Dick, kimsesiz küçük yetim Harry Esmond için vefalı bir arkadaş oldu; beraber okudular, beraber top oynadılar; içki sofrasında açık saçık şeyler konuşan öteki erlerle subaylar (erkeklerin de kadınların da pek terbiyeli olmadıkları o devirde âdet böyle idi) çocuğun önünde yakışık almayacak surette âşıkdaşlıkları, çapkınlıklarından söz açtıkları zaman, bütün meclisi kahkaha ile güldüren Dick ortaya attığı **Maxima debetur pueris reverentia**[1] sözü ile arkadaşlarının alaylarını ağızlarına tıkardı; hattâ bir kere Harry Esmond'a münasebetsiz bir sual sormak isteyen Hulkington isminde diğer bir erle vuruşmağa bile kalkıştı.

Bundan başka Dick, kendi tâbiriyle çocuğun, yaşından umulmayacak kadar hisli ve

[1] Lâtince: "En büyük saygıyı çocuklara borçluyuz" mânasına gelir.

katiyen sır vermez olduğunu (bu huyu ne kadar övülse yeridir, diyordu) görmesi üzerine, Westminister de Tollyard yakınlarında bir şarapçının kızına karşı olan sevgisini Harry'ye açtı. Dick bizzat kaleme aldığı birçok mısralarda ona Saceharissa[1] diye hitabediyor, onsuz yaşayamayacağını söylüyordu. Dick bunun için günde belki bin defa yemin ediyorsa da Harry, bu bağrı yanık âşığın sağlık ve iştahtan yana, alayın yüreğine henüz aşk ateşi düşmemiş birçok erlerinden aşağı kalmadığını görerek bu yeminleri gülümseme ile karşılıyordu; Dick kimseye bir şey söylemeyeceğine dair Harry'ye de yemin ettirdi; çocuk yeminine dindarcasına bağlı kaldı. Şayet Dick'in bütün subaylarla erleri sırrına mahrem ettiği ve yazdığı beyitlerden herkesi faydalandırdığını anlamasaydı, yeminini daima tutacaktı. Şunu da unutmamak lâzımdır ki Dick Londra'daki Saccharissa'sı için yanıp tutuşurken köyde tesellisiz kalmıyordu; Castlewood köyünden Dick'in çamaşırlarını yıkamak için gelen bir kadın onun gittiğini işitince hazin hazin ağlamağa başladı; Dick üstelik kadına para da vermemişti, bunun üzerine Harry borcu üzerine aldı, garnizon Castlewood'dan hareket emrini aldığı zaman, Dick'in birçok kucaklaşmalardan, hayır dualardan sonra ayrılırken

[1] Güzelliği ile meşhur bir İngiliz Kontesi.

kendisine hediye ettiği bir gümüş parayı kıza devretti. Molla Dick küçük dostunu hiç unutmayacağını söyledi, netekim unutmadı da. İyi kalbli askerler Castlewood'dan ayrıldıkları zaman Harry müteessirdi; evin yeni bayı ile bayanı şatolarına gelip yerleşince halinin ne olacağını az merak etmiyordu; zaten kaygı ve yalnızlık çocuğu yaşından beklenmeyecek kadar düşünceli yapmıştı. Şimdi on iki yaşını biraz geçmişti; öyle olduğu halde o derbeder süvari erinden, bir de Holt Babadan başka hiçbir dostu olmamıştı; birine bağlanmayı cana minnet bilen, şefkat ve muhabbet taşan, zayıf denecek kadar yumuşak bir kalbi vardı; kendini boynuna alan bir dost bulmadıkça bir türlü içi rahat edemiyor gibi idi.

Harry Esmond'u, güzelliğine ve nezaketine daha ilk görüşte hayran olduğu lâtif mahlûku sevmeğe, beğenmeğe sevk etmiş olan insiyak, çok geçmeden sadıkane bir muhabbet, iptilâ derecesine varan bir minnettarlık halini alarak körpe kalbini tamamıyle doldurdu; o kalb ki (sevgili Holt Baba ile olan münasebeti müstesna) o zamana kadar, etrafından teşekküre vesile olacak pek az iyilik görmüştü. Mr. Holt'tan öğrendiği **Eneis** mısralarını hatırlayarak: **O Dea Certo** (ey muhakkak tanrıça) diye düşündü. Çocuğa öyle geliyordu ki bu güzel mahlûkun her halinde, hareketin-

de sanki meleklere yaraşan bir yumuşaklık, nurlu bir merhamet vardı — hareketi de, sükûneti de aynı derecede güzeldi —; en mânasız bir söz söylediği zaman bile, sesinin ahengi çocuğa âdeta azap haline gelen bir haz veriyordu. Âdi bir hizmetçiden az farklı, on iki yaşlarında bir oğlanın kendi hanımı olan yüksek bir Lady'ye karşı olan bu duygusuna aşk denilemezdi: bu bir ibadetti. Onunla gözgöze gelmek, zihninden geçeni keşfedip o daha ağzını açmadan koşmak, ondan gözünü ayırmamak, peşisıra gitmek, ona tapmak, Harry için hayatta yapılacak yegâne iş haline gelmişti. Öte yandan (ki ekseriya böyle olur) taptığı insanın da tapındığı insanlar vardı; o, bücür aşkının kendine karşı duyduğu takdiri katiyyen düşünmiyor, böyle bir şeyden şüphe bile etmıyordu.

Lady'nın taptığı üç insan vardı: bunların ilki ve hepsinden önce geleni, ailenin Jupiter'i, buyruklar buyruğu, kendi kocası, Henry'nin efendisi, Castlewoodd Viscount'u denilen o iyi adamdı. Onun her isteği karısı için kanun demekti. Başı ağrıyınca karısı da hasta olurdu. Kaşlarını çattığı zaman karısı titrerdi. Bir lâtife etse karısı da gülümser, sevinirdi. Ava gidecek olsa, karısı, yaygaracı küçük oğlunu kucağında tutarak pencereden atla gidişini seyreder veya dönünceye kadar yolunu göz-

lerdi. Ona yemekler yapardı; şarabını baharatla terbiye ederdi; kahvaltıda ekmek kızartıp maşrapasının yanına koyar, koltuğunda uyuduğu zaman bütün ev halkını susturur, uyandığı zaman yüzüne baksın diye beklerdi. Kocasının kendi güzelliği ile fazlaca böbürlenmesine bayılırdı. Taraçada bir aşağı bir yukarı dolaştığı zaman kocasının koluna takılır, iki küçük eli ile onun kocaman elini kavrardı; gözleri kusursuz güzelliğine hayran olduğu yüzünü seyretmekten yorulmazdı. Küçük oğlu ona çekmişti, siması, kıvırcık siyah saçları ile tıpkı babası idi. Kızı Beatrix de babasına çekmişti, gözleri onunkilere benziyordu; bu güzel gözlerin dünyada eşi emsali var mı idi? Bütün ev ona rahat ettirecek, haz verecek surette tertiplenmişti. Lady etraftaki kişizade takımının gelip kocasına kavuk sallamasından hoşlanırdı; kendi hakkındaki takdirlere pek kulak asmazdı; halbuki Lady ile iyi geçinmek isteyen herkes kocasını takdir etmek zorunda idi. Kadın kendi giyimine ehemmiyet vermez, vaktiyle kocası beğendiği için bir elbiseyi parçalayıncaya kadar giyerdi ve şayet kocası kendisine bir broş veya bir kordelâ getirecek olsa, onu elbise dolabındaki en kıymetli eşyaya tercih ederdi.

Lord her yıl Londra'ya gidip altı hafta kalırdı ve ailesi sarayda az çok bir saltanatla

ortaya çıkamayacak kadar fakir olduğu için Londra'ya yalnız giderdi. O zaman Lady üzüntüsünü ancak kocası gözden kaybolduktan sonra belli ederdi; geri döndüğü zaman Lady-deki sevinci görmeli idi! Dönmeden önce bir hazırlıktır giderdi! Bu sâf yürekli kadın kocasının koltuğunu şömine başındaki yerinden kımıldatmaz, çocuklarını koltuğa oturtmaktan sevinç duyar, karşılarına geçip onları seyrederdi. Sofrada onun yerine kimse oturmaz, gümüş maşrapası sanki Lord orada imiş gibi sofrada dururdu

Lord Şatoda değilken yahut da uyuyakaldığı veya başı ağrıdığı için yataktan kalkmadığı birçok sabahlar bu genç güzel Lady Castlewood'un, küçük kızı dizinin dibinde, hizmetçilerini etrafına dolayıp İngiliz kilisesi usulünce Sabah Duasını okuması görülecek şeydi. Kutsal kitabın önünde saygı ile diz çökmüş halini, konuşmasını, güneşin sırma saçları üzerinde parıldayarak etrafında vücuda getirdiği haleyi Esmond uzun zaman unutamadı. Evin on kadar hizmetçisi hanımlarının karşısında bir sıra halinde diz çökerlerdi; Harry Esmond bilmediği bu ibadetten bir müddet uzak durdu; fakat Doktor Tusher okunan duanın her devrin kilisesinin duası olduğunu söylediği gibi, esasen çocuk da daima hanımına mümkün olduğu kadar yakın

bulunmağa ve onun yaptığı her şeye doğru gözü ile bakmağa meyilli olduğu için, ilkönceleri duayı kapı aralığından dinlerken sonraları o da salona gelip bütün ev halkı ile birlikte diz çökmeğe başladı; böylelikle iki sene içinde Lady çocuğu Protestan mezhebine tamamiyle sokmuş oldu. Gerçek, çocuk bu güzel din hocasını o kadar seviyordu ki ondan davet üzerine herhangi bir şeye hemen kalıbını basabilirdi. Okuduğu kitaba dair yaptığı güzel demeçleri, sade yorumları dinlemekten hiçbir zaman usanmazdı. Kadının bu sözleri öyle bir söyleyişi vardı ki sesindeki tatlı ikna kuvvetine, cana yakın halâvetine dayanmak zordu. Bu dostça münakaşa ve ondan doğan teklifsizlik oğlanı hanımına büsbütün bağladı. Ömrünün en mesut çağı bu idi; genç anne, kızı oğlu ve himaye ettiği öksüz oğlan, beraber okudular, çalıştılar, oynadılar, hep beraber çocuk oldular. Lady ilerisini, geleceği düşündüğü zaman — bunu hangi sâf yürekli kadın düşünmez? — hiçbir tasavvuru yoktu ki Harry onun dışında kalsın; Harry dünyada hiçbir kuvvetin kendisini hanımından ayırmayacağına can ve gönülden binlerce defa yemin eder; ona karşı sadakatini gösterebilmek için bir fırsat çıkmasını isterdi. Şimdi ömrünün sona ermek üzere olduğu şu sırada, rahat rahat oturup hayatının bu mesut ve canlı sahnelerini gözünün önünden geçirirken,

çocukluğunda ettiği bu yemin sadık kaldığını minnet ve şükranla düşünebilirdi. Bu tarzda bir hayat, o kadar sadedir ki birkaç satır içinde hulâsa edilebilir. Fakat az kişinın hayat yolculuğu baştan aşağı güllük gülüstanlık içinde geçmiştir; onun için, bahsettiğimiz bu sakinlik de çok geçmeden sona erecektir.

Esmond büyüyüp dünyayı kendi gözü ile seyrettikçe, kendisini elele vermek üzere içine kabul etmiş olan bu sevimli hısım akraba çevresi dışındaki şeylere dair çok okumak ve düşünmek lüzumunu duyuyordu. Onların okumak istediklerinden fazlasını okudu, birçok defalar kendini onların arasında yalnız hissetti; belki de boş, beyhude olan bazı şeyler üzerinde gecelerce çalıştı; öyle şeyler ki üzerinde ötekiler kendisiyle birlikte çalışamıyorlardı. Sevgili hanımı, sevgisini gösteren kıskanç uyanıklığı ile Harry'nin aklından neler geçtiğini tahminliyor, günün birinde onun bu aile yuvasından uçup gideceğini anlıyor, Harry'nin aksini iddia ederek yaptığı itirazlara karşı içini çekerek başını sallıyordu. Hayatın verdiği önüne geçilmez kararlar yerine getirilmeden önce, bunları haber veren işaretler, alâmetler belirir. Her taraf süt liman iken fırtına kopmak üzere olduğundan haberimiz olur. Bu mesut günler daha geçmeden, evdeki insanlar içinde en aşağı ikisi bu günlerin sona

ermek üzere olduğunu duyarak, rahatsız oluyor, sürdükleri sakin hayatı karartacak bulutu ha geldi, ha geliyor diye endişe ile bekliyor.

Harry'nin kolayca görebildiğine göre, Lady kocasına karşı olan itaat ve hayranlığından her ne kadar şaşmamışsa da, Lord sakin hayatından bıkmış, karısının onu bu nazik bağlarla kendine bağlı tutmağa çalışmasından usanmış, daha sonrada hırçınlaşmağa başlamıştı. Rivayete bakılırsa Tibet'in Büyük Lama'sı tanrılıktan fena halde bezdiği için kâhinleri karşısında diz çöküp kendisine taptıkça can sıkıntısından esner dururmuş; onun gibi nice ev tanrıları da vardır ki kendisine kul köle olan ailesi efradının saygı ile peşisıra dolaşmalarından usanır, maiyetindeki insanların karşısında secde etmek, çiçekler, kasideler, buhurlar ve türlü yaltaklanmalarla kendisini bunaltmak için oturttukları baş köşeden bir an evvel kaçıp hürriyete kavuşmağa, eski hayatına dönmeğe can atar; netekim Lord Castlewood da evlendikten birkaç sene sonra, bu işten bıkmağa başladı; başrahibesi olan karısının aşk ateşiyle yanıp tutuşanları ve şerefine tertip ettiği bütün o bağlılık ve fedakârlık törenleri Lord'u ilkönce uyuttu, sonra da evden dışarı uğrattı; zira, doğrusunu söylemek lâzım gelirse yaradılış itibariyle Lord, karısının kendisini göklere çıkarmakta

israr etmesine rağmen, tanrısallık veya saygıdeğerlikle alışverişi olmayan ehlikeyif herifin biri idi; üstelik bu sevginin bir de ceremesini çekmek icabediyordu ki bu da o makule insanların işine gelir şeylerden değildi; sözün kısası, kendisini çok seven, fakat o nispette de kıskanan ve kendisinden çok şey bekliyen bir karısı vardı. Derken Lord bu kıskançlıktan bezdi, sonra ondan kaçmağa başladı; arkasından, sızlanmalar, şikâyetten şikâyetler başgösterdi; derken, belki bu arada "Bir daha yapmam" diye vaitler edildi ve yerine getirilmedi. Kabahati tamir vaitleri; sesiz oldukları ve sadece mahzun bakışlar ve yaşlı gözlerle ifade edilmekle daha kolay yutulmayan yüze vurmalar oldu. Nihayet, belki karı koca evlilik hayatında nadir olmayan bir safhaya vardılar; bu öyle bir safhadır ki kadın balayının tanrısı olan erkeğin artık bir tanrı değil, bizim gibi basbayağı bir insan olduğunu anlar, ve o zaman gözlerini kendi kalbine çevirir, bir de ne görsün?... **Vacuae sede et inania ercana...**[1] Şimdi farzedelim ki bizim Lady'nin iyi bir anlayışı, kendine mahsus en parlak bir zekâsı vardır ve onu pek bayağı bir insanoğluna tanrı gibi tapmağa sevk eden o sihirli büyü, o çılgınca iptilâ artık kalbinden

---

[1] Lâtince: "Bomboş bir yer ve esrar uçup gitmiş" demektir.

silinmiştir. O zaman ne olur? Beraber yaşarlar, beraber yiyip içerler, eskiden olduğu gibi birbirlerine "Canım", "Cicim" derler; fakat erkek kendi âleminde, kadın kendi âleminde... aşk rüyası artık sona ermiştir, hayatta her şeyin sona ermesi gibi... çiçekler, öfkenin, keder ve zevklerin sona ermesi gibi...

Lady Castlewood artık eskisi gibi kocasının önünde secde etmiyor, ev halkının da ona ibadet etmemelerine göz yumuyordu; fakat onu taparcasına sevmeğe bundan daha çok evvel son vermiş olması akla pek yakındır. Hakça söylemek lâzım gelirse. Lord hiçbir zaman ondan böyle bir yarı cariye itaati istememişti: o, alay eder, şarabını içer ve Öfkele nince yüksek ruhlu bir insana yakışmayacak bir lâübalilikle ağız bozardı. Lord bu suretle karısının etrafında tertiplediği törenli hayatı yıkmak için elinden geleni yapıyordu. Hattâ küçük Esmond için bile kendisinin akılca efendisinden üstün olduğunu anlamak için fazla zihin yormasına lüzum yoktu; gerçek Lord ne çocuğa karşı ne de maiyetinde bulunan başka bir insana karşı âmir tavrı takınmazdı; bunu ancak bir şeye canı sıkıldığı zayapar, o takdirde de düşüncesini alabildiğine sövüp savmakla ifade ederdi; hattâ, âmirlik taslamak şöyle dursun, tersine olarak. "Papaz Harry" diye ad taktığı küçük Esmond'u,

hüner ve ziletlerini muttasıl övmek, o yaşta edindiği bilgileri göklere çıkarmak suretiyle onu muttasıl şımartırdı.

Efendisinin yüzlerce kere teveccühüne nail olmuş, ondan türlü lûtuflar görmüş bir kimseden büyükleri hakkında saygıdan başka bir şey duyulması insanın fenasına gidebilir; fakat şu da var ki bu satırları yazan kimse de evlât, torun sahibi olmuş ve onları zamanımızda ana babanın çocuklarından bekledikleri köle itaatine kabil olduğu kadar az yer vererek büyütmüştür (esasen bu köleliğin vazife maskesi altında çok kere kayıtsızlık, hoşnutsuzluk ve isyan gizlenir); o, torunlarının kendi boyunu tabiatın yarattığından bir parmak bile daha uzun bilmelerini veya öyle tasavvur etmelerini istemezse, kendisi de geçmişte tanıdığı insanlardan öfkelenmeksizin, bildiği kadar hakikatten ayrılmaksızın, kötülüklerini zerre kadar eksiltmeden veya artırmadan bahsetmek ister.

Demek ki, dünya gönlünce gitmek şartiyle Lord Castlewood oldukça iyi huylu, oldum olası şen ve yavaş mizaçlı bir adamdı; hele kendinden aşağı seviyede kimselerle, şakalaşmağı pek sever, onların kahkaha şeklindeki alkışlarına bayılırdı. Bütün beden idamlarını mükemmel başarırdı; nişangâha attığı kadar uçana da atar, acemi at terbiye eder, manejde

ata biner, halka atar, bütün oyunları büyük bir ustalıkla oynardı. Bunları yalnız iyi yapmakla kalmaz, aynı zamanda hepsinin ustası olduğuna da inanırdı; onun için, kendi iddiasına göre, bütün binicilerden daha iyi bildiği at bahsinde çok kere faka basar, dolandırıcılar tarafından top oyununa, bilârdoya davet edilerek erdiren kaza başına geldiği zaman işlerinin perişan bir durumda bulunması da buna delildi.

Giyim kuşama pek düşkündü; kendilerini beyendirmeğe hevesli geçkin kadınlar gibi saatlerce tuvalet odasında kalırdı. Gününün birkaç saatini dişlerini fırçalamağa, kıvırcık siyah saçlarını yağlamağa ayırırdı; o devirde hemen herkes peruka taktığı halde o, saçlarını peruka altında gizlemekten hoşlanmazdı. (Şimdi saç hususunda hürriyetimize tekrar kavuştuk ama bu sefer de başımıza pudra, pomada modası çıktı; asrımızın bu çirkin baş vergileri bakalım ne zaman ortadan kalkacak ve insanlar saçlarını tabiatta nasılsa öyle, yani siyah, kızıl veya kır olarak bırakmak imkânını bakalım ne zaman bulacaklar?) Lord karısının da iyi giyindiğini istediği için, giyim hususunda kocasının hoşuna gitsin diye Lady'-katlanmayacağı bir zahmet kalmazdı; esasen kadıncağız saç tuvaleti yapacağı gibi, kocası istiyecek olsa, saçlarını dibinden kesmekte de tereddüt etmezdi.

Küçük Esmond, Lord ile Lady'ye paj olarak hizmet ederken, Lord'un tanrının günü önüne gelene anlattığı açık saçık hikâyeleri hayretle dinlerdi; Lady bu hikâyeleri muhakkak gülümseme ile karşılar, yahut da başını tavlanırdı; Londra'ya her gidişinde oradan beş parasız dönerdi; esasen, hayatını apansız sona önüne eğerdi; Doktor Tusher da, hikâyenin gülünecek yeri gelince kahkahayı basmak veya "Aman Lord'um, papaz olduğumu unutmayın" diye bağırmakta bir kere bile kusur etmezdi, fakat bu söz de itirazı o kadar yarım ağızla yapardı ki böylelikle Lord daha ilerisine gitmeğe âdeta teşvik edilmiş olurdu. Lord Castlewood'un hikâyeleri derece derece yükselir, akşam yemeğinde bira, arkasından da bir şişe şarap devirdikten sonra hikâyeler daha tuzlu biberli olurdu; Lady kilise ve kral şerefine ilk kadehi içtikten sonra daima yanlarından kaçar, öteki şeref kadehlerini içmek için erkekleri kendi hallerine bırakırdı.

Harry Esmond, Lady'nin pajı olduğu için o zaman onun da vazifesi sona ererdi. Lady oğlana derdi ki:

— Lord ömrünü orduda asker içinde geçirmiş; askerler arasında her şey hoş görülür. Sen başka türlü terbiye gördün; sen daha büyüyünce bunların hepsi değişecek, eminim; Lord'un kabahati yok; o bu memleketin en iyi, en dindar insanlarından biridir.

Söylediğine inandığı da besbelli idi. Ne gariptir ki, erkek ne fenalık yaparsa yapsın kadın gene de ona melek nazarıyle bakıyor.

Esmond doğruyu düstur edinmiş olduğuna göre, şunu da itiraf etmesi gerekir ki öteki meleğin, yani hanımının da yüksek meziyetlerine nakise veren bir kusuru vardı. Kendi cinsinden olmayanlara karşı gayet yumuşak davranıp her yaptıklarını hoş gördüğü halde, kendi cinsine karşı şaşmaz surette kıskançtı; böyle çirkin bir huyu olduğunun delili, kendine gerçekte mevcut olmayan binlerce kusur isnat ettiği halde, gerçekten mevcut olan bu kusurunu bir türlü itiraf etmemesi idi. Fakat Castlewood'a şöyle yüzüne az çok bakılır bir kadın geldi mi, onun mutlaka bir kusurunu bulup meydana çıkarırdı; o kadar ki Lord, o neşeli tavrı ile gülerek karısının bu za'fı ile çok kere alay ederdi. Castlewood'a aylıkla girmeğe gelen güzel yüzlü hizmetçilerden hiçbiri tutulmazdı. Kâhya kadın ihtiyardı Lord'un oda hizmetçisi de şaşı ve çiçek bozuğu idi; öteki hizmetçiler, mutfakta çalışan kadınlar âdi köylü kadınlardı; Lady tabiatı icabı hemen herkese yaptığı gibi bunları da hoş tutardı, fakat karşısına güzel bir kadın çıktı mı, soğuk, çekingen, azametli davranırdı. Civardaki Lady'ler onun bu kusurunu bilirlerdi; erkeklerin hepsi de onu beğendikleri halde,

eşleri, kızları onun soğuk muamelesinden, azametli tavırlarından şikâyet ederler, Lady Jezabel'in zamanında da (dul Lady böyle anılırdı) Castlewood'un daha şirin bir yer olduğunu söylerlerdi. Bizim hanımdan yana olanlar pek azdı. Kral Birinci James devrinde sarayda bulunmuş yaşlı Lady Blenkinsop Jointure daima onun tarafını tutardı; Hexton'lu Piskopos Krookshank'ın kızı yaşlı Mistress Krookshank da, kendilerine benzer birkaç kişi ile, Lady'nin melek gibi bir kadın olduğunu söylerdi, fakat güzel kadınlar o fikirde değildiler; civar halkının fikrince de Lord sakalı karısına kaptırmıştı ve karısının hükmü altına girmişti.

Harry Esmond'un ikinci kavgası, on dört yaşında iken, Bramblebrook'lu Sir Jhon Hawkshaw'un oğlu Bryan Hawkshawla olmuştu; bu çocuk Lady'nin kıskanç olduğu ve Lord'a kılıbık muamelesi ettiği fikrini ileri sürmesi üzerine Harry öyle fena öfkelendi ki deli gibi oğlanın üzerine atılıp kendisinin iki yaş büyüğü olan çocuğa öyle bir dayak attı ki oğlan neye uğradığını anlamadı; nihayet o sırada yemek odasında bulunan Doktor Tusher dışarı çıkıp kavgayı durdurdu.

Bryan Hawkshaw burnu kanıyarak ayağa kalktı; uğradığı saldırışın dehşeti karşısında cidden afallamıştı; nitekim onun yerine da-

ha kuvvetli bir adam da olsaydı o da böyle afallardı.

— Seni gidi dilenci piç! dedi. Seni geberteceğim...

Dediğini de yapabilecek bir yaşta idi.

Öteki, dişlerini gıcırdatarak:

— Piç olmuşum olmamışım, sana ne? Evde iki kılıcım var; eğer bu gece terasta benimle erkekçe karşılaşmak istersen...

O sırada Doktor çıkageldiği için iki genç pehlivan arasındaki görüşme burada bitti. Anlaşılan Hawkshaw daha büyük olmasına rağmen bu derece yırtıcı bir düşmanla kapışmaya devam etmeği pek istemedi.

BÖLÜM VIII.

SAADETİN PEŞİNDEN FELÂKET GELİYOR

Lady Mary Wortley Montagu, aşılanma âdetini Türkiye'den memlekete getireliden beri, birçoklarının kanaatince aşı, kendini tehlikenin dişleri arasına bir ayak evvel atmaktan başka bir şey olmayan tehlikeli bir usuldü), zannımca dünyanın bu en korkunç âfetinin şiddeti bizim taraflarda biraz kırılır gibi olmuştu; benim zamanımda yüzlerce genç, güzel insanın mezara girdiğini, yahut da bu hastalık neticesinde yataklarından yüzleri delik deşik olmuş, tanınmaz hale gelmiş olarak kalktıklarını hatırlarım. Nice sevimli yüz, pembe güllerini bu korkunç, soldurucu hastalık tesiri ile düştükleri yatakta bırakmıştı. Benim çocukluğumda bu illet bir köye girdi mi, nüfusunun yarısını kırardı; hastalık yaklaşınca tasavvur olunacağı gibi, yalnız güzeller, kuvvetliler telâşâ düşmezlerdi, kudreti olan kaçıp canını kurtarırdı. 1694 senesinde bir gün (bu tarihi hatırlamanın sebepleri var) Dr. Tusher, şaşkın bir halde, kosarak Castlewood şatosuna geldi, hastalığın köyde. demircinin evinde başgösterdiğini, adamın kızlarından birinin çiçekten yattığını söyledi.

Demircinin ocağından, at nallarından başka, erkeklere mahsus bir de meyhanesi vardı; müşterileri kapının önünde sıralara oturup bir yandan biralarını içerler, bir yandan da demirciyi seyrederlerdi. İşte bu meyhanede, müşterilerin Nancy Sievewright dedikleri güzel bir kız vardı; yanakları meyhanenin arkasındaki bahçenin parmaklıklarını saran hattı çiçekleri kadar kırmızı, genç irisi, taptaze bir kızcağızdı. tarihte Harry Esmond on altı yaşında idi; gezmeğe çıktığı zaman çok kere Nancy Sievewright'in şirin çehresiyle karşılaşırdı; şayet demirciye yaptırılacak bir işi yoksa "Üç Şato" meyhanesine gidip elma şarabı içer veya Nancy'ciği görmek için bir bahane icat ederdi: Harry'cağız fena bir niyet beslemez, hattâ böyle bir şeyi hayalinden bile geçirmezdi; kızın da öyle olduğunda şüphe yoktu; fakat her zaman buluştukları da bir hakikatti; yan sokaklarda, dere kenarında, bahçenin parmaklığı önünde yahut da Castlewood civarında, hafta içinde: "Aman Yarabbi, siz misiniz, Mr. Harry!" "Nasılsın Nancy?" sözleri birçok defalar tekrarlanırdı. İnsanları bu kadar uzaktan birbirine çeken mıknatıs kuvveti ne şaşılacak şeydir! Şimdi kırmızı korsajı, şişman al yanakları, kaba keten etekliği ile zavallı Nancy'yi gözümün önüne getirip onun için neler tasarladığımı, ne tuzaklar kurduğumu, nutuklar hazırlayıp ezberlediğimi

hatırladıkça utancımdan kızarıyorum; halbuki, inek sağmaktan başka bir şey bilmiyen, kendisine Waller veya Orid'den seçilmiş o güzel nutuklarımdan birini okuduğum zaman siyah gözlerini hayretle açan bu kendi halinde gönül büyücüsü ile karşı karşıya gelince bu nutukları söylemeğe cesaret ettiğim pek nadirdi. Zavallı Nancy! İffetli köylü kızı çehrenle uzak, çok uzak yıllar içinde bana bakıp gülümsüyorsun, ve ben o tatlı sesini sanki daha dün duymuşum gibi hatırlıyorum.

Doktor Tusher, "Üç Şato" da çiçek hastalığı başgösterdiğini, hastalığın sözde bir serseri tarafından oraya getirildiğini haber verdiği zaman, Harry Esmond'un ilk düşüncesi zavallı Nancy oldu. Sonra kendi kendinden utandı, hastalığı nakletmiş olması ihtimaliyle Castlewood ailesi hesabına merak içinde kaldı; zira, sözün doğrusu, o gün Harry Sievenright'la arka odada bir saat oturmuştu; kızın yanında küçük kardeşlerinden biri vardı; çocuk başağrısından şikâyet ediyor, ya köşede ateşin başında iskemlede, yahut da Nancy'nin veya benim dizimde dalgın bir halde yatarak ağlıyordu.

Küçük Lady Beatrix, Doktor Tusher'in verdiği haber üzerine avazı çıktığı kadar haykırmağa başladı. Lord da: "Sen beni koru, ya Rabbi!" diye bağırdı. Cesur bir adamdı; ölü-

mün hiçbir şeklinden korkmadığı halde yalnız bundan korkardı. Pembe çehresi, kumral saçlarıyle pek övünürdü; fakat çiçek hastalığından ölmek düşüncesi onu her şeyden fazla korkutuyordu.

— Çocukları alıp yarın Walcota'a gidelim.

Burası Wincherter civarında Lady'ye annesinden miras kalmış küçük bir evdi.

Doktor Tusher dedi ki :

— Hastalık yayılırsa en iyi sığınılacak yer orasıdır. Hastalığın meyhanede başlamış olması akla yakın geliyor ; köy halkının yarısı bugün ya oraya, yahut da demirciye uğradı, ki o da aynı şey demektir. Kâtibim Nahum onların evinde oturuyor. Artık ben bir daha kilisede kürsüye çıkıp o adamın yanına sokulamam. Hayır, artık o herifi yanımda istemiyorum.

Lady, gergefinin üstünden sakin, mavi gözleriyle bakarak sordu :

— Köylülerden biri çiçeğe yakalanır, ölüm halinde seni yanına çağırırsa, gitmez misin?

Lord :

— Vallahi ben olsam gitmem, dedi.

Doktor :

— Papacıların memleketinde değiliz; ölüm halinde bir insanın mutlaka günah çıkarması,

günahlarını affettirmesi icabetmez, dedi. Vâkıa bunlar yapılabilirse hasta için bir teselli, bir yardım olur, hasta iyilik ümidine kavuşur. Fakat cemaatinin mânevi rehberi durumunda bulunan bir mahalle papazının hayatı bu cemaat için pek kıymetli olduğuna göre, bu gibi hallerde, papazın kendi hayatını (dolayısıyle kendi ailesi efradının hayatlarını, istikballerini, cismanî, hattâ ruhanî selâmetlerini) tek bir insan için tehlikeye atması istenemez. Bahusus o kimse de, tahsilsiz olur, aynı zamanda hastalığın verdiği dalgınlık ve hezeyan dolayısıyle papazın getirdiği dinî haberi anlamayacak durumda bulunursa... Ama Lady Hazretleri veya en iyi dostum, velinimetim Lord Hazretleri hastalansa...

Lord :

— Allah saklasın! diye bağırdı.

Doktor Tusher sözüne devam etti :

— Âmin, bu duaya can ve gönülden âmin, benim iki gözüm Lord'um! Sizin uğrunuzda canım feda!

Doktorun mosmor çehresine bakılınca, insan böyle bir fedakârlığın kendisinden hemen istenmek üzere olduğunu zannederdi. Çocukları sevmek, onlara karşı yumuşak davranmak Henry Esmond'da bir meziyet olmaktan ziyade, bir insiyak halinde idi ; bu o kadar

böyle idi ki, o çocuklara karşı olan sevgisini ve bu yüzden gösterdiği za'fı düşündükçe âdeta utanç duyardı; o gün zavallı oğlan yalnız sütçü kızın kardeşi küçük dostunu dizine oturtmakla kalmamış, yemekten sonra aynı yeri işgal etmiş olan küçük Frank Castlewood'a tam bir saat resimler yapmış, masallar söylemişti. Çocuk Henry'nin masallarından, yaptığı asker, at resimlerinden usanmak bilmezdi. Bir talih eseri olarak Beatrix o akşam her zamanki yerine oturmamıştı; çok kere memnuniyetle oturduğu bu yer hocasının dizleri olurdu. Zira Beatrix, en küçük yaştan beri, küçük kardeşi Frank'a gösterilen dikkat ve itinaları kıskanırdı Hattâ Lady'nin kendisinden önce Frank'ı kucağına aldığını görse, çocuğu annesinin kucağından aşağı atmağa bile kalkardı; onun için Lady Esmond küçük kızı yanında bulunduğu zaman oğluna karşı olan sevgisini belli etmez, onu da, ötekini de yalnızken öpüp okşardı. Frank'la annesi arasında aşnalık veya sevgi alâmetleri sezecek olsa, hiddetinden sapsarı kesilir, sonra da kıpkırmızı olurdu; çocuğa kendisininkinden daha iyi bir yemiş veya daha büyük bir pasta verildiğini zannetse, bütün gece herkesten ayrı oturur, kimse ile konuşmazdı. Eşi kardeşine verilse kordelesini kaldırıp atardı; en küçük yaştan beri büyük şöminenin başında Lady Castlewood'un ekseriya oturup nakış işlediği

köşeye karşı küçük sandalyasında oturur, kardeşine yapılan iltimaslar hakkında çocukça istihzalar, kinayeler savururdu. Bu sözler Lord Castlewood'un önünde söylenirse, keyfine gider, onu eğlendirirdi; Frank'ı daha çok sevdiğini söyler, onu hoplatıp zıplatır, öper Beatrix'in kıskançlığı karşısında kahkahadan kırılırdı. Fakat, doğrusunu isterseniz Lord bu sahnelere nadiren şahit olur, karısının şömine başında geçirdiği nice uzun akşamların sükûnetini bozmağa pek de istekli görünmezdi. Lord, mevsim müsait oldu mu bütün gün avda gezerdi; o taraflarda yapılan bütün horoz döğüşlerine, panayırlara gider, horoz döğüşünü veya iki cambazhane soytarısının sopa döğüşünde kafalarını kırmalarını seyretmek için atına binip yirmi millik yola gitmeğe üşenmezdi. Karısının odasında vakit geçirmektense misafir odasında oturup Jack'la Tom'la bira, punç içmek ona daha iyi gelirdi; karısının yanına gelecek olsa da kan çanağına dönmüş gözler, hıçkırıklı bir sesle, sendeleye sendeleye gelirdi. Şatoyu, emlâki idare etmek, bazı kiracılara ve köy fakirlerine bakmak, malikânenin hesabını tutmak, karısı ile genç kâtibi Harry Esmond'a düşüyordu. Lord ahırlara, köpek evlerine, bir de şarap mahzenine bakardı; bu mahzeni o doldurur, doldurduğu gibi gene o boşaltırdı.

O gün öyle tesadüf etmişti ki, zavallı Harry Esmond hem demircinin oğlunu, hem de Lord'un oğlunu dizinde oturturken, kitabı, yazısı ile koşa koşa hocasına gelen küçük Beatrix, yerini kardeşinin almış olduğunu görünce, Harry'ye darılmış ve ne mutlu ona ki odanın öte tarafında Harry'den uzak bir yere oturmuş, öteden beri pek sevdiği finosu ile oynamağa başlamıştı; küçük kız bir taraftan gûya köpeği okşuyor, omuzunun üzerinden Harry Esmond'la konuşarak, ona Fido'nun kendisini sevdiğini, kendisinin de Fido'yu sevdiğini, ömrünün sonuna kadar Fido'dan başka kimseyi sevmeyeceğini söylüyordu.

"Üç Şato" da küçük oğlanın çiçekten hasta yattığı haberi gelince, zavallı Harry Esmond kendisi için pek değilse de, hayatını tehlikeye koymuş olabileceği hanımının oğlu hesabına fena halde telâş etmişti. Somurtganlığı geçen Beatrix, şimdi kardeşi gidip yatmış olduğu için, Esmond'un dizlerine yerleşmeğe niyet ediyordu (hemen de bebeklik yaşından beri, bir yabancı geldiği zaman, dikkatini çekmek için cilveler yapmağa başlardı) zira, kaba postalları, kirli elleri olduğu için (arsız küçük hanım bu tâbirleri kullanırdı), bir de din bilgisi öğrenmekten nefret ettiği için Dr. Tusher'i kendine çok yaltaklanmasına rağmen, hiç sevmezdi.

Fakat kızın somurtup oturduğu köşesinden kendine doğru ilerlemesi üzerine Esmond geri çekildi ve oturmakta olduğu büyük sandalyeyi kızla kendi arasına koyup Lady Castlewood'a Fransızca olarak (oğlan Lady ile Fransızca çok kitap okumuş, onu bu dilde çok ilerletmişti) :

— Madam, çocuk yanıma yaklaşmasın ; size söylemeğe mecburum. Ben bugün demircinin evine gittim, küçük oğlanı kucağıma aldım, dedi.

Lady Castlewood hiddetten kıpkırmızı olarak :

— Sonra da oğlumu kucağına aldın, değil mi? dedi. Çocuğumla bu şekilde arkadaşlık ettiğin için sana teşekkür ederim.

Sonra İngilizce olarak :

— Beatrix, seni Mr. Esmond'a dokunmaktan menederim, dedi. Oradan çekil, çocuk... odana gel. Odana gel diyorum sana... Geceniz hayırlı olsun, sayın Doktor. Size gelince, meyhanedeki dostlarınızın yanına dönseniz daha iyi olur...

Konuşurken, her zaman o kadar müşfik olan gözlerinden hiddet kıvılcımları fırlıyordu ; ekseriya öne eydiği başını bir prenses azameti ile yukarı kaldırdı.

Şöminenin yanında oturan Lord, ekseriya akşamın bu saatinde ne hale gelirse tam o halde idi.

— Ne var? Ne oluyor? dedi. Rachel, neden böyle hiddetleniyorsun? Lady'ler hiç hiddetlenmemeli. Öyle değil mi, Doktor Tusher? Vâkaa Rachel'i böyle hiddetli görmek insanın hoşuna gidiyor ama... vay canına... Lady Castlewood da hiddetlenince inadına güzelleşiyor...

— Lord, hiddetimin sebebi şu : Mr. Henry Esmond burada nasıl vakit geçireceğini bilmiyor, bizimle oturup konuşmaktan da haz etmiyor ; onun için meyhaneye gitmiş, orada kendine **bazı dostlar** edinmiş!

Lord müthiş bir kahkaha attı ve bir küfür savurdu :

— Seni gidi küçük külhani, seni. Nancy Sievewrigit'a gittin ha? Saman altından su yürüten sinsi kerata... kimin aklından geçerdi... Ne dersin, Tusher? Oğlan şey... peşinde koşuyor...

Lady :

— Yetişir Lord, bu sözlerle bana hakaret etme.

Zavallı Harry utancından, üzüntüsünden ağlama derecesine gelerek :

— Yemin ederim ki benim nazarımda o genç kızın namusu lekesizdir, dedi

Lord gittikçe daha fazla gülerek ve sarhoşluğu artarak :

— Ona ne şüphe... ona ne şüphe... diyordu. Doktor... şerefim... namına diyor oğlan.., şerefi namına Nancy Silve..

Lady o sırada çayını getiren hizmetçisi Mrs. Tucker'a haykırdı :

— Mistress Beatrix'i götür yatır. Benim odama götür. (Sonra hemen ilâve etti) Senin odana götür. Haydi yavrum, git diyorum sana. Tek bir lâf istemem.

Beatrix, sesini yüksetmeğe bile nadiren alışık olan bir insanın birdenbire böyle zorba bir tavır takınması karşısında o kadar şaşaladı ki, ürkmüş bir çehre ile odadan dışarı çıktı, hattâ Mrs. Tusker'le birlikte kapıya varıncıya kadar bekleyip ancak ondan sonra ağlamağa başladı.

Annesi ilk defa olarak ağlamasına kulak asmıyor, hararetle konuşmağa devam ediyordu :

— Lord, dedi. Senin bendelerinden olan bu oğlan demin bana Fransızca söyledi — kendi dilinde söylemeğe utandı galiba... — bütün gün meyhanede imiş, çiçek çıkaran o yumurcağı dizinde oturtmuş. Sonra oradan

sıcağı sıcağına buraya geliyor. Sıcağı sıcağına... Çocuğumu kucağına alıyor, benim yanımda oturuyor, evde **benim** yanımda... Frank'ı öldürebilirdi, çocuğumuzu öldürebilirdi. Onu neden buraya aldık? Bizi rezil etsin diye mi? Neden hâlâ burada duruyor? Defet onu buradan, bu geceden tezi yok, defet onu... gitsin, hem bir daha burasını murdar etmesin!

Harry Esmond'a karşı bir kere olsun fena bir lâkırdı sarf etmiş değildi; bu acı sözler zavallı çocuğa bir şamar gibi iniyordu bu bir hançer darbesinin böyle bir elden gelmesi karşısında üzüntü ve hiddetten ne yapacağını şaşırmış bir halde bir müddet olduğu yerde kaldı. Çehresi ilkönce kızarmışken bembeyaz oldu.

— Madam, dedi. Ne soyumu değiştirebilirim, ne de başka talihsizliklerimi... Çocuğunuza gelince, kendisine yaklaşmış, olmam onu bu sefer telvis etmiş olabilir, fakat her zaman değil... Geceniz hayırlı olsun, Sayın Lord. Bana karşı olan lûtuflarınızdan dolayı Allah size ve ailenize uzun ömürler versin. Lady cenaplarının iyiliğini suiistimal ettim.

Sonra Harry Esmond diz çöküp velinimetinin kaba elini eline alarak öptü.

Lady haykırdı :

— Meyhaneye gitmek istiyor. Bırak gitsin...

Lord :

— Ne haddine! dedi. Senin bu kadar iyilik bilmez olduğunu zannetmezdim, Rachel...

Lady'nin cevabı hüngür hüngür ağlamak ve Lord'un o tarafa bakmadığı bir sırada Harry Esmond'a çabuk bir göz atıp odadan çıkmak oldu ; bu esnada Lord hâlâ çok keyifli görünüyordu; önünde diz çökmüş duran çocuğu ayağa kaldırdı. (Lord'dan gördüğü bin bir iyilik oğlanı onu tıpkı bir baba gibi saymağa sevk etmişti), geniş elini Harry Esmond'un omuzuna koydu.

Lord :

— O her zaman böyledir, dedi. Araya bir kadın girdi mi aklı başından gider; zaten ben de kendimi bu yüzden içkiye vermedim mi? Vallahi bundan! Artık bira fıçısını konyak şişesini de kıskanacak değil a... Ne dersin, Doktor, Allah kahretsin... Hizmetçilere bak bir kere, evdeki hizmetçilere bak... (Lord bütün kelimeleri birbirine ekliyerek konuşuyordu). Hiç böyle hizmetçi gördünüz mü? Nasıl Doktor, şimdi Castlewood'dan karı almak işine gelir mi?

Göz kapaklarının altından Lord'a bakmakta olan Doktor :

— Şaka bir tarafa, Sayın Lord, dedi, kendini Allah hizmetine vakfetmiş bir adam sıfa-

tiyle meseleyi lâtife şeklinde telâkki edemeyeceğim gibi, bu cemaatin çobanı sıfatıyle de böyle küçük bir kuzunun yoldan çıkmasını ancak, tessürle karşılayabilirim.

Küçük Esmond kendini tutamayarak hiddetle haykırdı :

— Siz ne söylüyorsunuz? Bana kendisi anlattı : meğer siz pek fena bir ihtiyarmışsınız, kızcağızı sütçü dükkânında sıkıştırıp öpmeğe kalkışmışsınız!

Doktor Tusher hindi gibi kızararak bağırdı :

— Ayıp sana, Henry! Edepsiz bir kızın uydurduğu yalanlara kulak asarsan...

Bu esnada Lord'un attığı kahkahalar gök gürültüsünü andırıyordu.

Henry bağırdı :

— Bence İngiltere'de hiçbir kadın ondan daha namuslu daha nezih olamaz... O kadar temiz yürekli, o kadar iyi bir kızdır... Ona iftira ettiğiniz için kendiniz utanın!

Doktor :

— İftira mı? Allah göstermesin! diye haykırdı. İnşallah bu kız hakkında da, senin hakkında da yanılmışımdır ; sen cidden çok erken ermiş bir zekâsın ; fakat şimdi bu meseleyi görüşmüyoruz. Üç Şato'daki küçük oğlanın çiçek çıkardığı anlaşılıyor ; senin bilece-

ğin bazı sebeplerden dolayı meyhaneye gittiğin zaman oğlan çiçeğe yakalanmıştı: bir müddet çocukla oturdum, hemen arkasından da küçük Lord'umla temas ettin:

Doktor bu sözleri söylerken sesini yükselterek o sırada tekrar odaya dönmüş olan Lady'ye bakıyordu: elinde bir mendil tutan Lady'nin beti benzi kül gibi idi.

Lady Esmond, delikanlıya bakarak:

— Söylediklerinizin hepsi doğru, dedi.

— Hastalığa bulaşmış olmasının ihtimali var.

Lord :

— Evet dedi, meyhaneden buraya...

Lord geri geri çekilerek :

— Vay canına... dedi. Çocuk, unuttum da seni yakandan tuttum. Uzak dur, Harry oğlum! Kendini kurdun ağzına atmaktan insana fayda gelmez... bilirsin.

Lady ona, biraz hayretle baktı, sonra birdenbire Henry Esmond'a doğru ilerliyerek elini tuttu :

— Afedersin, Henry, dedi. Çok acı söyledim. Sana... Senin ahvaline karışmağa hakkım yok.

Lord bir küfür savurdu :

— Lady, oğluna elinde dokunmasan olmaz mı?

Lady biraz kızardı ve çocuğun elini bırakırken hafifçe sıktı :

— Lord ne yapsan nafile, dedi. Resim yaparken Frank onun kucağındaydı; Harry ile benim aramda mekik dokudu. Fenalık oldu ise oldu.

Lord haykırdı :

— Bana göre, hava hoş! Ben tütün içiyorum (bir ateş alıp piposunu tekrar yaktı); hastalığın bulaşmasına mâni olur; madem ki köyde hastalık var — Allah kahretsin! — biz de çıkıp gideriz. Yarından tezi yok, Walcote'a gidiyoruz, Lady.

Lady :

— Ben korkuyorum, dedi. Çocukken belki çiçek çıkarmışımdır o zaman evimizde hastalık çıkmıştı, evlenmemizden iki sene evvel dört kızkardeşim de çiçeğe yakalandılardı, o zaman ben kurtuldum, sevgili kardeşlerimden ikisi ölüp gitti.

Lady :

— Beatrix'i alıp git, dedi ; bize bir fenalık olduysa oldu; Tucker bize bakar ; o zaten çiçek çıkarmıştır.

Lord :

— Sen zaten nerede bir suratsız varsa hizmetçi diye onu tutarsın!

Bu sözler üzerine Lady bozularak önüne baktı ; Lord, Tusher'i birer pipo içmek için meşe ağacı salona davet etti. Doktor Lady Hazretlerinin önünde derin derin eğildi (böyle selâmları zaten pek boldu) gıcırdıyan dörtköşe burunlu ayakkaplarının ucuna basarak efendisinin arkasından yürüdü.

Lady ile genç çocuk yalnız kalınca, bir müddet odaya bir sessizlik çöktü ; bu esnada Harry ocağın başında durarak can çekişen korları dalgın dalgın seyrediyor, Lady de kasnak işliyordu.

Lady bir duraksamadan sonra, katı, kuru bir sesle :

— Çok müteessifim, dedi. **Tekrar ediyorum,** oğlumun selâmetini düşünerek size karşı bu kadar nankörce muamele ettiğimden dolayı müteesifim. Bizden ayrılmanızı istemek katiyen aklımdan geçmiyordu, bundan eminim, meğer ki siz kendinize başka bir yerde bir eğlence bulmuş olsanız. Ancak şunu anlamalısınız ki Mr. Esmond, bu yaşta ve bu zevk ve temayüllerinizle, aileniz içinde şimdiye kadar bulunduğunuz bu teklifsiz durumda kalmanıza imkân yoktur. Üniversiteye gitmek istiyordunuz, bence de oraya gitmeniz çok muvafık olur. Ben bu hususta ısrar etmedim, size çocuk gözü ile bakıyordum, nitekim ço-

cuksunuz da... evet, yaş itibarıyle tam bir çocuk... Size esasen başka türlü muamele etmeğe hiç niyetim yoktu, nihayet **bu hâdiseler** oldu da... sizi bir ayak evvel göndermesini Lord'dan rica edeceğim; Frank'ı okutınağa ben elimden geldiği kadar devam ederim (çok şükür babamın sayesinde az çok bir şeyler biliyorum, sonra siz de bana çok şey öğrettiniz). Size hayırlı geceler dilerim. Mr Esmond.

Bu sözleri söyleyerek azametli bir tavırla diz kırdıktan sonra şamdanını aldı, kendi dairesine giden perdeli kapıdan çıkıp gitti. Esmond, arkasından boş gözlerle bakarak, şöminenin yanında ayakta durakaldı. Gerçekten kadın dışarı çıkıncaya kadar hiçbir şey görmüyor gibi idi; kadının hayali sonradan üzerinde izini bıraktı ve bu iz ömrünün sonuna kadar hâfızasına işlenip kaldı. Mumun ışığı mermer çehresini, titreyen dudaklarını, sırma gibi parlıyan saçlarını aydılatırken geri geri gidiyordu. Harry kendi odasına gidip yattı; âdet edindiği gibi okumağa çalıştı; fakat ne okuduğunu katiyen bilmiyordu, okuduğu kitabın harfleri sonradan gözünün önüne geldi (Montaingne'in **Kalem Denemeleri** idi) o günün olayları, yani günün şu son saatlerinde olan şeyler gözünün önünden geçti; sabahleyin olanlara ve zavallı sütçü kıza gelince, bunlar bir kere olsun aklına gelmedi. Şafak sö-

künceye kadar gözüne uyku girmedi; ertesi sabah şiddetli bir başağrısı ile, hiç dinlenmemiş bir halde uyandı.

Hastalığı "Üç Şato" dan kendisinin getirdiğinde şüphe yoktu; çiçek çıkarıyordu; köy kulübesine bulaşan hastalık şatoya karşı daha insaflı davranmamıştı.

BÖLÜM IX.

CASTLEWOOD'DAN GİTMEĞE HAZIRLANIYORUM

Henry Esmond, hastalığın buhranını atlatıp sağlığa döndüğü zaman, küçük Frank'ın da hastalanıp ölüm haline geldikten sonra iyileştiğini, annesi Lady'nin ve ev halkından daha iki kişinin de hastalandıklarını öğrendi.

Doktor Tusher:

— Evin zavallı hizmetçilerini ecel alıp götürdüğü halde Lady ile oğlunun kurtulması Allahın bir lûtfudur; bundan dolayı hepimiz hamdedelim, diyor ve Harry kendisine mahsus o sâf edasıyle: "Hangisi için Cenabı Hakka, hamdedelim: hizmetçilerin öldüğüne mi, yoksa kişizadelerin kurtulduğuna mı?" gibi sualler sorduğu için ona darılıyordu. Doktorun, iyileşme devri esnasında Lady'yi ziyaret ettiği zaman, hastalığın, güzelliğine en ufak bir zarar bile vermediği, Viscountess Castlewood'un güzel çehresini bozacak kadar hoyratlık etmediği yolundaki ısrarlı iddialarına da küçük Esmond'un aklı pek yatmıyordu; çünkü Harry, bu güzel sözlere rağmen Lady Hazretlerinin güzelliğinin çiçekten çok zarar görmüş olduğu kanaatine idi. Hastalık esna-

sında peyda olan çibanlar geçince bunlar yüzünde oyuk oyuk izler bırakmadı ama (alnında sol kaşının üstündeki iz müstesna pembe renginin ve simasının eski taraveti de kalmadı; gözleri parlaklığını kaybetti, saçları döküldü, yüzü daha yaşlı göründü. Sanki kaba bir el bu güzel resmin nazik renklerini kazımış, bazı acemi boya temizliyicilerinin yaptıkları gibi ona bet bir renk vermişti. Şunu da söylemek icabeder ki, hastalık geçtikten sonra Lady'nin burnundaki şişkinlik ve fazlaca kırmızılık bir iki sene geçmedi.

Bu dünyada en ehemiyetsiz sayılan şeyler birçok insanların hayatına bilfiil müessir olmasaydı, bazen bir sivrisinek bir filden daha büyük işler görmeseydi ve meselâ Kral William vakasında olduğu gibi[1] bir köstebek yuvası bir imparatorluğu altüst etmeseydi, bu mânasız şeyleri burada anlatmağa hacet kalmazdı. Tusher'in, Harry Esmond'u daima kızdıran ve fena fena söylendiren o aşırı ve sah-

[1] 1702 senesi başlarında Üçüncü William, Hampton Court'ta bir gün parkta atla bir gezinti yaparken hayvanın ayağı bir köstebek yuvası tümseğine takılarak kapaklanmış, yere düşen Kıralın, köprücük kemiği kırılmıştır. Bünyesi zayıf olan Kıral bu arızadan kurtulamıyarak 8 martta ölmüştür. Ölümü imparatorluğu altüst etmişse de, Stuart hanedanının tekrar tahta geçmesine vesile olmuştur. Bunun üzerine İkinci James'in ailesi tekrar tahta çıkmıştır.

te nezaketiyle Lady'nin çehresinin çirkinleşmediğini yemin ve kasemlerle iddia etmesi üzerine, bir gün oğlan kendini tutamadı.

Hayır, çirkinleşti, dedi: Hanımının o eski güzelliği nerede...

Bu sözler üzerine zavallı Lady Castlewood hazin hazin gülümsedi, yanında bulundurduğu küçük bir Venedik aynasına baktı; ayna herhalde sersem çocuğun söylediğinin fazlasıyle doğru olduğunu göstermiş olacak ki yüzünü hemen aynadan çevirdi, gözleri yaşla doldu.

Gözyaşı görmek, Esmond'un yüreğinde daima, acımadan doğan şiddetli bir öfke uyandırırdı; üstelik onları herkesten çok sevdiği Lady'nin yüzünde görünce küçük patavatsız, genç kadının önünde diz üstü düşerek:

— Ben divanenin, sersemin biriyim; hastalanmanıza ben sebep oldum, hayvan olmasaydım size bu sözleri söylemezdim. Beni affediniz, diye yalvardı.

O zaman Doktor Tusher da:

— Senin ayıdan farkın yok, hem daima ayı kalacaksın... dedi.

Bu sözler üzerine Esmond'cağız ne söyliyeceğini o kadar şaşırdı ki papaza karşı hırlamağa bile imkân bulamadı.

Lady, ayakları ucunda diz çökmüş duran oğlanın başını şefkatle okşayarak:

— O benim küçük ayımdır, Doktor, dedi. Üzerine köpekleri saldırtamazsın! Harry saçların nasıl döküldü...

Sonra içini çekerek ilâve etti:

— Ya benimkiler!...

Papaz müsaade alıp gittikten sonra Lady Harry'ye :

— Ben kendi hesabıma üzülmüyorum. dedi. Fakat sahiden o kadar çok değiştim mi? Ne yazık ki söylediklerin galiba fazlasıyle doğru...

Oğlan :

— Madam, dedi, bence dünyanın en sevimli, en şefkatli en şirin yüzü sizin yüzünüzdür. Samimî kanaatim de bu idi ve hâlâ da budur.

Lady içini çekti, Venedik aynasına bir daha göz attıktan sonra :

— Acaba Lord da, döndüğü zaman, bu kanaatte mi bulunacak? Ya o da, sizin gibi beni korkunç bulursa (evet, beyefendi, korkunç tâbirini kullandınız) artık bir daha benim yüzüme bakmaz. Erkeklerin biz kadınlarda aradıkları tek bir şey varsa o da güzel çehreceğizimiz değil mi. Kızkardeşlerimin içinde neden beni seçip aldı? Güzel olduğum için... Bizim saltanatımız ancak bir iki gün

sürer. Ben eminim ki Vashti de Esther'in geleceğini biliyordu.

Esmonda :

— Madam, dedi, Ahasuerus padişahtı ; kadın değiştirmek memleketinde âdetti, kanunlarına da uygundu.

Lady :

— Bu bahiste hepiniz Türk padişahları gibi düşünürsünüz, dedi ve yahut da fırsat bulunca öyle olursunuz. Gel, Frank, gel yavrum. Çok şükür ki sen iyisin. Şu korkunç çiçek hastalığı hiç değilse senin bakışlarını soldurmadı ; yüzceğizin de harap olmadı, öyle değil mi, meleğim?

Frank böyle bir talihsizliğe uğramak düşüncesiyle haykırıp ağlamağa başladı. Küçük Frank'a kendi güzelliğine hayran olmağa en küçük yaşından beri, annesi öğretmişti; onun için çocuk kendi güzelliğine her yerde şereflerine kadeh kaldırılan meşhur güzeller kadar çok kıymet verirdi.

Esmond'un da humması ve hastalığı iyiliğe yüz tuttuğu bir sırada bir gün hasta yattığı müddet zarfında demirci dükkânındaki kızcağızı bir kere olsun aklına getirmediğini hatırlayınca utanca benzer bir duygunun mânevi sızısı çocuğun göğsüne saplanır gibi oldu. Daha bundan bir ay evveline gelinceye

kadar onun kırmızı yanaklarını görmek için içi titriyordu. Zavallı Nancy! Onun da yanakları güllerin âkıbetine uğruyarak solup gitmişti; o da hastalığa Esmond'la aynı günde yakalanmış, kardeşiyle beraber çiçekten ölüp Castlewood'un porsuk ağaçları altına gömülmüştü. Şimdi artık o güzel yüz bahçeden bakmıyor, ihtiyar demirciyi ıssız ocağının başında şevka getirmiyordu. Esmond onu — Mr. Prior'un[1] güzel şiirindeki kız gibi — tabutunda öpmek isterdi, fakat Esmond hastalığından sonra, ilk defa oraya ayak bastığı zaman, o, birkaç karış toprağı altında yatıyordu.

Harry Esmond onu sormak isteyip de bir türlü dili varmadığı bir sırada, Doktor Tusher felâket haberini getirdi. Bütün köyün âfetten kırıldığını söyledi; on yedi kişi çiçekten ölmüştü; ölenlerin arasında zavallı Nancy ile kardeşinin isimleri de geçti. "Geri kalan bizler, Allaha ne kadar hamdü sena etsek yeridir" demeği de ihmal etmedi: Bu adamın işi gücü dalkavukluk bir de vaızetmek olduğuna göre, her iki işte de çok gayret göster-

[1] Mathew Prior (1664-1721) 1690 yılından 1698 yılına kadar Lahey'de elçilik kâtipliğinde ve başka birçok memuriyetlerde bulunmuştur. Güzel şiirler yazmıştır. "Maksat vasıtayı meşru kılar" yolundaki meşhur söz onundur. Buna benzer çok duyulmuş başka sözleri de vardır.

diğini, bütün gün birini bırakıp ötekini yaptığını itiraf etmek icabeder.

Nancy işte böylece uçup gitmişti ; Harry Esmond onun için bir damla göz yaşı akıtamadığını düşündükçe kızardı. O küçük köy güzeli için Lâtince bir şiir yazmağa kalkıştı. Driad'ları[1] onun için matem tutmağa, ırmak nimfalarını[2] ona acımağa davet etti. Babası Vulkan'ın sanatını tutanlardan olduğu için, onu Venus'un kızlarına benzetti; halbuki Sievewright'in karısının ne çirkin bir cadı olduğunu vaktiyle duymuştu ; bunu ancak sonradan hatırladı. Mahzun bir tavır takındı, fakat doğrusunu söylemek lâzım gelirse cenaze kalkacağı zaman evin kapısında suspus duran cenaze çavuşundan pek daha fazla kederli değildi. Erkek ve kadınlarda görülen bu ihtiraslar vakti doğmadan düşen çocuklara benzerler ; doğmadan ölürler. Esmond, ilham perisinin güzel kıza ağlayışını ifade eden mânasız, vezinsiz beyitlerden bir kısmını ömrünün sonuna kadar ezberinde tuttu; bu beyitleri o kadar fena olmalarına rağmen ne çok beğendiğini, kederinin bütün sahteliğine rağmen onunla nasıl iftihar ettiğini hatırladıkça utanmıyor da değildi. Çocukların sâflığından bahsetmek hatadır. Bence çocuktan daha riyakâr,

---

[1] Yunan mitolojisinde orman perisi.

[2] Yunan mitolojisinde dağ, ırmak, orman perisi.

birbirlerine karşı onlardan daha sahte tavır takınan insan tasavvur olunamaz. Çocuklar, yaşlı insanları aldatmayan sahteliklerle hem kendi kendilerini hem de birbirlerini aldatırlar. Demek ki biz insanlar yaşlandıkça gerçeği daha iyi anlıyor, daha sadeleşiyoruz.

Lady zavallı Nancy'nin uğradığı âkıbeti öğrendiği zaman, Tusher yanlarında bulunduğu müddetçe bir şey söylemedi, fakat o gidince, Harry Esmond'un elini tutarak:

— Harry, dedi, hastalandığın akşam sana söylediğim acı sözlerden dolayı beni affet. Bu zavallı mahlûkun âkıbeti bana çok dokundu o akşam, hiddet esnasında sana isnadettiğim şeylerin aranızda geçmediğine eminim. İlk sokağa çıkacağımız gün beni demircinin dükkânına götür; ihtiyar adamcağızı teselli için bakalım elimden bir şey gelebilir mi? Zavallı adam iki çocuğunu birden kaybetmek! Ben çocuklarımdan ayrılsam ne yaparım!

Hakikaten, Lady'nin hastalıktan sonra, Esmond'un koluna yaslanarak, yaptığı ilk gezinti bu oldu. Fakat kadının ziyareti ihtiyar babayı teselli etmedi; adam yumuşak davranmadı, konuşmağa istekli de görünmedi:

— Allah verdiği gibi aldı. dedi.

Allah kuluna düşen vazifenin ne olduğunu biliyordu, hiçbir şey istemedi; şimdi daha

az kimsenin boğazına bakmak zorunda olduğu için eskisine nazaran ihtiyacı büsbütün azalmıştı. Lady Hazretleri ile Master Esmond'a hayırlı sabahlar diledi; adamcağız hastalıktan boyu uzamış gibi idi, yüzünde de pek az çiçek bozuğu vardı; çatık bir çehre ile önlerinde eğildi, dükkânından geçip evine girerek Lady'yi sözü ağzına tıkılmış, mahçup bir durumda kapıda bıraktı. Adam iki çocuğu için, hâlâ bugün bile Castlewood kilisesi avlusunda görülen, güzel bir mezar taşı yaptırmıştı; bir yıl dolmadan da kendi ismi bu taşın üzerine yazıldı. Ölümdenilen mutlak hükümdarın huzuru kadının işve ve zarafetini bile yıldırır; onun kıskançlığı o korkunç saltanatın sınırlarından içeri adım atamaz. O ihtiras tamamiyle yeryüzüne mahsustur; küremizin ötesindeki buz gibi mavi hava içinde yaşıyamaz.

Nihayet tehlike büsbütün geçince, Lord'la kızının gelecekleri haber alındı. Esmond o günü iyice hatırlıyordu. Hanımı Lady, korku buhranı içinde idi. Lord gelmeden önce odasına girdi, ve yanakları allık içinde odadan çıktı. Alın yazısı o gün belli olacaktı. Güzelliği geçip gitmişti; acaba güzelliği ile beraber saltanatı da sona erecek miydi? Bu sualin cevabı bir dakika içinde anlaşılacaktı. Lord'un atla köprüden geçtiği, büyük pencereden bakınca görülebiliyordu; al renkte elbise giymiş

kır atına binmişti; küçük kızı, parlak mavi renkte bir at elbisesi giymiş, parıl parıl doru bir at üstünde yanısıra geliyordu. Lady büyük şömineye yaslanmış bir eliyle kalbini bastırarak onları seyrediyordu. İki yanağındaki allıklar onu bir kat daha solgun gösteriyordu. Mendilini gözlerine götürdü, sonra sinirleri boşanmış gibi gülerek onu geri çekti, mendil yüzünden sildiği allıkla kıpkırmızı olmuştu; odasına koştu, oğlunu elinden tutarak geri döndüğü zaman yanakları soluk, gözleri kızarmıştı. Tam o sırada Lord da küçük Esmond'la beraber kapıdan içeri giriyordu; çocuk efendisini karşılamak, attan inerken üzengisini tutmak için yola çıkmıştı.

Lord keyifli bir tavırla:

— O ne hal öyle, Harry? dedi. Ulan uyuz tazıya dönmüşsün be! Çiçek senine de açmış, yok mu ya!... Malûm a, soyumuzda ne kadar çehre züğürtü varsa zaten sizin kolda toplanmıştır! Ne dersin? Hah, hah, hah!...

Güldü ve hiç de yabana atılmayacak bir çeviklikle yere atladı; sığır eti ile beslenen saray kavasları gibi kıpkırmızı neşeli çehresi, kumral saçlarıyle yakışıklı bir hali vardı; efendisi attan indikten sonra Esmond tekrar yere diz çökerek onu selâmladı sonra küçük Beatrix'e giderek "hoş geldin" dedi, attan inmesine yardım etti.

Küçük kız :

— O ne? dedi. Yüzün ne kadar sararmış öyle... İki tane de kırmızı çukur peyda olmuş...

Kızın söylediği pek doğru idi ; Harry Esmond'un sert siması insan yüzü olarak kaldığı müddetçe hastalığın izlerini taşıdı.

Lord çok keyifli bir tavırla bir kahkaha daha attı. Alışık olduğu küfürlerden birini savurarak :

— Hasba, dedi bak nasıl her şeye dikkat ediyor. Geçen gün Dowegar'in[1] yüzündeki boyaları gördü de yüzüne neden bunları sürüyor diye sordu... Öyle değil mi, Trix? Daha neler sormadı ki... Londra Kalesi, St. James Tiyatrosu, oynanan piyes, Prince Georges, Princess Anne... Değil mi, Trix?

Çocuk:

— Onların ikisi de şişman, dedi. Hem de ağızları konyak kokuyor...

Babası gürültülü bir kahkaha attı :

— Konyak mı?... onu da nereden biliyorsun, arsız hanım?

Küçük Lady :

— Nereden bileceğim, dedi. Akşam yemeğinden sonra, yatmağa giderken seni kucakladığım zaman sen de ondan kokuyorsun...

---

[1] Mesnet sahibinin dul karısı. Queen Dowager. Dul Kıraliçe; Dowager Duchess, dul Düşes gibi. Burada ölen Lord'un dul karısı.

Çocuk, babasının da söylediği gibi cidden arsızdı ve eşi görülmedik derecede güzel küçük bir çingene dilberine benziyordu.

Lord :

— Şimdi de Lady'mizin hatırını soralım, dedi.

Merdivenden çıkıp salonun kapısı önüne asılı perdenin altından geçti. Al renkte güzel elbisesiyle bu asîl insanın o günkü hali Esmond'un hâlâ hatırındadır. Son birkaç ay zarfında kendisi de çocukluktan çıkıp erkek hali almış, bedeniyle beraber ruhu da gürbüzleşip büyümüştü.

Harry Esmond Lady'nin simasında zaman zaman peyda olan değişikliklere bakıp gördüğü memnunluk veya tasa belirtileri üzerinde merak ve sevgi ile durarak onlardan türlü mânalar çıkarmağa alışmıştı ; Lord döndükten sonra haftalarca Lady'nin simasında kederli, düşkün bir ifade görüldü; bu müddet zarfında okşama ve yalvarmalarla kocasını huysuzluktan vazgeçirmeğe, tekrar kendine ısındırmağa çalışıyor gibi idi ; halbuki Lord huysuzluğu üstünden atmağa hiç de niyetli görünmüyordu. Kendini beğendirmek için vaktiyle onun çok hoşuna giden türlü hüner ve sanatlarının hepsini denedi ; fakat bunlar artık eski kerametlerini kaybetmişlerdi. Şarkıları onu eğlendirmiyordu; onun önünde şar-

kılarını da, çocuklarını da susturuyordu. Lord sofrada konuşmaz karısı da sanki dili tutulmuş gibi karşısında sessiz oturur, kaçamaklı bakışlarla yüzüne bakardı. Susması da konuşması kadar kocasının canını sıkıyordu; Lord neden böyle süt dökmüş kedi gibi lâkırdı etmeden oturduğunu küfürle karışık ters bir tavırla sorar, yahut da konuşacak olsa sözünü hoyratçasına kesip: "Abuk sabuk söyleme!" gibi bir ihtarda bulunurdu. Sanki kocası döndükten sonra, ne yapsa, ne söylese onu memnun edemiyordu.

Bir evde hanımla bey arasında geçimsizlik olursa aile içindeki bendegân da ya birinin ya öbürünün tarafını tutarlar. Harry Esmond Lord'dan o kadar korkardı ki onun göndereceği bir haberi yerine ulaştırmak için dünyanın öbür ucuna kadar yalınayak koşmaktan çekinmezdi; fakat Lady Esmond'a karşı olan bağlılığı iptilâ derecesine varmıştı, şükran ve saygıdan ibaret öyle bir iptilâ ki, onu herhangi bir üzüntüden kurtarmak veya ona bir hizmette bulunmak için uğrunda hayatını her an fedaya hazırdı; ve ona karşı olan saygısı bu kadar derin ve şiddetli olduğu içindir ki taparcasına sevdiği hanımının hayatta ne derece bahtsız olduğunu, gizli bir kaygunun (zira Lady üzüntülerinden ona hiç bahsetmezdi) baskısı altında bulunduğunu sezmeğe başlamıştı.

Dünyada birçok şeyler görüp geçirmiş, yeryüzündeki erkeklerin de kadınların da tabiatını incelemiş bir insan Lady'nin derdinin ne olduğunda şüphe edebilir miydi? Vakaa bazı kimselerin, gençlik çağlarından yadigâr kalan sevda çiçeklerini en yaşlı zamanlarına kadar ellerinden düşürmediklerini gördüm. Mr. Thomas Paar'ın yüz altmış yaşına kadar yaşadığını da bilenlerdenim[1]. Fakat buna rağmen insanların tabiî ömrü yetmiş olup onu aşanların sayısı pek azdır; ve şurası da muhakkaktır ki Lord'un yaptığı gibi karısı ile sırf güzel gözleri için evlenmiş bir erkek, kadın bu şartı yerine getirmez bir hale gelince sözleşmenin kendine ait kısmını da sona ermiş sayar ve karısının güzelliği solduktan sonra kendi aşkı da çok geçmeden ölür. Yukarda da söylediğim gibi, çok kere bu işlerin bu türlü olduğunu bilirim. Nice evler hatırlarım ki (netekim erkeklerin çoğu buna kendi hayatlarında da şahit olmuşlardır) içinde, sevginin kutsal ışığı gençlik çağında bir kere yandıktan sonra artık bir daha sönmemiştir; fakat panayırda görülen sekiz kadem boyun-

[1] Old Paar, diye de anılan Thomas Paar, rivayete göre, 1483 senesinde doğmuştur. Yüz yirmi yaşında ikinci karısı ile evlenmiş, 130 yaşına kadar da işi gücü ile meşgul olmuştur. Yüz elli iki yaşında Birinci Charles'i görmek için Londra'ya gelmişse de aynı sene, yani 1635 yılında ölmüştür.

daki dev nasıl bir garibe ise Mr. Paar da insanlar içinde öyle bir istisnadır; gelin odasını ilk defa olarak aydınlatmış olan o lâmba bacadan esen bir bir rüzgârla söndürülür, yahut da yağsız kaldığı için kararıp körleşir. Sonra, karanlıkta kalınca, Chloe'nin gözüne uyku girmez, Strephon da harıl horul uyur; yahut da bunun tam aksi olur; kalbsiz bir hercaî ile evlenen Strephon karı koca saadeti denilen o abes hulyadan, hiç bitmeyecek zannedildiği halde, her rüya gibi sona eren o rüyadan uyanır. Bunların her ikisi de yataklarını yapmış oldukları için hayat sona erinceye kadar içinde yatmak zorundadırlar. Ve birbirinden ayrı uyurlar.

İşte bu sıralarda şiir söylemeğe kabiliyeti olan genç Esmond Ovid'in mektuplarından bir ikisini nazına çevirip hoşuna gitsin diye hanımına getirmişti. Harry, terkedilmiş kadının halini anlatan manzumenin Lady'ye çok dokunduğunu fark etti; Enon Paris'ini çağırdı, Medea Jason'u geri dönmeğe davet ettiği zaman, Lady Castlewood içini çekmiş, manzumenin en çok burası hoşuna gittiğini söymişti. Kocasını geri getirebilmek için ihtiyar babası Dekan'ı balta ile doğramakta kendi de tereddüt etmeyecekti. Fakat, bütün güzel Jasonlar gibi kendi güzel Jason'u da gitmiş, onu zaptedebilmek için zavallı sihirbaz'da artık hiçbir büyü kalmamıştı.

Karısı endişeli çehresi veya hali ile Lord'u ayıplar gibi göründüğü müddetçe Lord ona karşı küskün dururdu. Fakat kendini zaptedip çehresi, hal ve tavrı ile zâhiren neşeli görünebildiği zaman kocasının keyfi bir dereceye kadar yerine gelir, artık yemekte sövüp saymaz, ortalığı birbirine katmaz, yalnız arasıra güler ve durmadan esnerdi. Şimdi evinde daha seyrek bulunuyor, daha az misafir davet ediyor, eskiden olduğu gibi çogu zamanını avda veya içki sofrasında geçiriyordu; yalnız şu farkla ki zavallı karısı gözlerinde sevda ışığının tutuştuğunu artık görmez olmuştu. Kocası daima yanında idi, fakat o eski alev sönmüştü. Ve geçmiş günlerin o mutlu işareti artık orada parıldamıyordu.

Lady güzelliği ile beraber saltanatının da sona erdiğini, aşkının çağı geçtiğini bir hakikat olarak aynasının kendisine önceden haber verdiği ve bu hakikati kabul etmek zorunda kaldığı zaman acaba neler duymuştu? Fırtınaya tutulan bir gemici, gemide ne direk, ne dümen kalmadığını görünce ne yapar? İğreti bir direk diker tek kürekle elinden geldiği kadar bir şeyler yapmağa çalışır. Fırtınada evinizin çatısı başınıza yıkılırsa, ne yaparsınız? Böyle bir kazaya uğrayan kimse, felâketin ilk şaşkınlığını geçirdikten sonra, harekete geçer, çocuklarına bir şey oldu mu diye

onları eli ile yoklar, yağmurdan ıslanmamaları için bir tente altına yerleştirir. Eğer eviniz yanarsa samanlığa sığınırsınız. Bize rotamızı şaşırtan, bizi kayalar üzerine atıp orada mümkün mertebe barınmak zorunda bırakan bu kasırgalardan bir veya birkaçına hayatında yakalanmamış kim vardır?

Lady Castlewood, büyük gemisinin battığına aklı kesince, uğradığı zararın tesirleri geçtikten sonra saadetini mümkün mertebe küçük şeylerle sağlamak çaresini aramağa başladı; Ticaret Borsasında binlerce lira kaybettikten sonra elinde kalmış son birkaç lirayı ilk gemiye yatıran bir bezirgân gibi, **indocilis pauperiem** pati[1] küçük kazançlara, gelir, lere ümit bağladı. Kendisini bütün mânası ile çocuklarına vererek onları alabildiğine şımarttı ki onun gibi iyi yürekli bir insanın başka türlü yapmasına imkân yoktu; bütün düşüncesini onların iyiliğine hasretti, çocuklarına öğretebilmek için kendisi bir şeyler öğrendi; tabiatın vermiş olduğu birçok istidatları ve kadınlığa ait hünerleri, yavrularına öğretebilmek için, bir kat daha geliştirdi. Temiz yürekli kadınların çoğu ömürlerini başkasının iyiliğine çalışmakla geçirirler. Bu gibiler çoşkun iyiliklerini birine vermek zorun-

[1] Lâtince: Fakirliğe tahammül etmeği kim öğrenmez ki. Horatius'ün *Odi*'lerinden.

dadırlar. Fransızca, İngilizce, Lâtince'nin esaslarını gençliğinde babasından tahsil etmiş olduğu için bu dilleri bayağı bir bilgin gibi öğrendi; kocası belki alınır diye bu marifetlerini ondan saklardı, zira Lord'un kitapla başı pek hoş değildi, okumuş olanları hor görür ve kendisinin iki kelimesini bile anlamadığı Lâtince bir kitaptan karısının mâna çıkarmasına öfkelenebilirdi. Genç Esmond, artık gelişigüzel, kâh Lady'nin maiyetinde mektep kalfası oluyor, kâh onu maiyetine alarak ailenin hocası mevkiine yükseliyordu. Lord'un şatoda bulunmadığı birçok zamanlar, mektep günleri arasız devam ederdi; ana ile kız şaşılacak bir çabuklukla bilgilerini artırıyorlardı; ancak küçük kız, hırçın huyunun icabı keyfi istediği zaman ders alıyor istemediği zaman almıyordu. Küçük Lord'a gelince, okumadan yana onun babasına çektiğini kabul etmek lâzımdı; o, oyuncağı, oyunu, büyük atı, babasının getirdiği ve kendisini bindirip ava götürdüğü küçük atı, Corderius[1] ve Lily'den[2] bin kat fazla seviyordu; köyün çocuklarını komutası altına almış, bunlardan kendine küçük bir mabeyin kurmuştu; daha şimdiden ço-

[1] Corderius (1478-1564) klâsik bir Lâtin gramercisidir.

[2] William Lily (1468-1552) klâsik bir gramercidir. Londra'da St. Paul's okulunun ilk başöğretmeni idi.

cuklara kamçı lie dayak atıyor, onları sert bir hükümdar gibi kasıp kavuruyordu; babası bu halini gördükçe gülüyor, annesi de o sâf ve şefkatli tavrı ile "yapma etme, oğlum" diye yalvarıyordu. Ahçının bir oğlu, oduncunun da iki oğlu vardı; kapıcının odasında büyük oğlana tokat atar, emirler verirdi. Doktor Tusher çocuğun kabadayı küçük bir kişizade olduğunu söylüyordu; küçük Lord'un hocası ve sekiz yaş büyüğü olan Harry Esmond bazen kendini zor tutuyor, ferman dinlemez küçük efendisi ve hısımına söz geçirmekte güçlük çekiyordu.

Lady Castlewood'un güzelliğinden az bir şey — ama pek az bir şey — çalmakla, hoyrat kocasının kalbini de elinden alan felâket başına geldikten iki sene sonra (doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Lady'nin yalnız saltanatı sona ermekle kalmamış, yerine kimin geçeceği bile belli olmuştu; ismi lâzım olmayan bir yerde, Drury sokağında oturan asîl bir aileye mensup bir Prenses sekiz mil ötedeki şehire yerleşmiş ve burada Lord'un ziyaretlerini kabule başlamıştı; **pudet hoec opprobria dicere nobis)**[1] kafasında büyük bir değişiklik olmuştu; yalnız kendinin bildiği, daha doğrusu kimseye bildirmediği, hele kendisine

[1] Lâtince: "Bu çirkin işlerden bahsetmeğe utanıyorum" demektir.

bu acıları şektiren insanın hayalinden bile geçirmediği derunî mücadeleler ona öyle şeyler öğretti ve bu sayede zihni öyle bir hale geldi ki, talihsizliği başlamadan bir yıl önce böyle bir şeyin olabileceğini belki tasavvur bile edemezdi.

Zihnen büyük acılar çekmiş insanlarda görüldüğü gibi, bu müddet zarfında yaşlanmış, daha evvel hayalinden bile geçirmediği şeyleri öğrenmişti. Talihsizlik denilen zalim hocadan ders almıştı. Daha bundan iki yıl önce iki çocuk anası olmasına rağmen kendisi de bir çocuktu; o zaman Lord'una bir tanrı gözü ile bakardı; kocasının sözleri onun için kanun demekti: kocası gülümsediği zaman sanki güneş doğardı; kocasının tembel kafasının yumurtladığı beylik şeyleri sanki birer hikmet kelâmı gibi can kulağıyle dinlerdi; bütün isteklerine, deliliklerine bir esir fedakârlığı ile boyun eğerdi. O, Lord' un beş esiri, körükörüne tapıcısı idi. Bazı kadınlar bundan fazlasına da katlanırlar. yalnız ihmale değil, sadakatsizliğe de razı olurlarsa da, Lady'nin kocasına olan bağlılığı bu noktaya gelince çözüldü. Ruhu isyan etti artık itaati kabul etmez oldu. İlkönce, deli gibi sevdiği şeyi kaybetmek azabına gizlice katlanmak zorunda kaldı; sonra gözü biraz daha açılarak taptığı mahlûkun hantal, beceriksiz bir put olduğu-

nu anladı; daha sonra üstünlüğün, efendisi olan mutlak hükümdarda değil kendisine olduğunu, kocasının hiçbir zaman kavrayamayacağı şeyler düşünebildiğini, kendisinin kocasından daha değerli olduğunu, Lord'a bağlı olmasına rağmen ondan tamamıyle ayrı yaşadığını, (birkaç mesut müstesna) hemen bütün insanlar gibi hayat yükünü yalnız taşımağa mahkûm bulunduğunu bir gerçek olarak sessizce kabul etti.

Lord, kahkahasını atarak, tekerlemesini yaparak, çehresi, içtiği şarabın tesiriyle alev alev, Lady ile karşı karşıya koltuğunda otururken, kendinden daha yüksek bir insanın, oracıkta, soğuk muamelesi, önüne bakan gözleriyle Lady'nin sakin, mütevekkil şahsında saklı bulunduğunun farkında bile değildi. Birkaç kadeh içip neşelendiği zaman, onun soğuk durması ile alay ederdi.

— Lady'miz gitti, bari ağız tadı ile bir şişe şarap daha içelim, derdi. Düşündüğünü açıkça söylemekten çekinmezdi. Lord'un ne söylediklerinde, ne yaptıklarında gizli kapalı taraf pek bulunmazdı. Dilber Rosamond, Mr. Addison'un operasında olduğu gibi labirent içinde yaşamıyor[1], karşısında bir sürü çakır

[1] *Rosamond* Operası 1707 yılında yayımlanmıştır. Operanın konusu İkinci Henry'nin gözdesi Rosamond'un macerasıdır.

keyif kişizade, boyalı yanaklarıyle kasabada dolaşıp boy gösteriyordu. Lady Castlewood intikam almağa niyet etmiş olsa, rakîbinin evini bulmakta güçlük çekmezdi; fakat oraya tepeden tırnağa kadar silâhlanıp öyle gitse bile müthiş bir küfürbaz olan güzel düşmanının açacağı yaylım ateşi ile derhal püskürtüleceği muhakaktı. Bu sırada, evvelce de söylediğimiz gibi, Harry Esmond nazarında velinimeti olan kadının tatlı çehresi büyüleyici güzelliklerinden hiçbirini kaybetmemişti. Bu çehre ona daima dünyanın en müşfik bakışlarıyle bakıp gülümsüyordu; vakaa bu gülümsemeleri belki eskisi kadar neşeli, yapmacıksız değildi. o zaman, kendi de bir çocuk olduğu için kendi çocuklarıyle beraber oynardı; kocasının zevkine hizmet etmekten, emirlerini yerine getirmekten başka bir düşüncesi yoktu; şimdi dertleri, üzüntüleri onda bazı düşüncelerin, üstün meziyetlerin uyanmasına sebebolmuştu (zannımca bu gibi felâketler iyi yürekli bir insanın başına gelir ve tahammül derecesini pek fazla aşmazsa netice böyle olur), öyle birtakım düşünceler, meziyetler ki, şayet keder ve talihsizlik vesile olmasaydı, katiyen meydana gelmezdi. İçimizdeki iyi duygulardan çoğunun babası, hiç şüphe yok ki tesadüftür. Bir mahpusun biçimsiz parmakları, hantal aletleriyle en nazik küçük oyma işleri yaptığını yahut da akla hayret veren

yeraltında yollar açtığını, taştan duvarları delip, demir parmaklıkları, ayağındaki zincirleri biçtiğini görmüşsünüzdür ; hüner ve marifeti, sebat metaneti, veya tahammülü yüreklerde uyandıran talihsizliktir, şayet onların doğmasına sebep olan hal ve şartlar mevcut olmasaydı, bu meziyetler yüreklerde hiçbir zaman vücut bulamazdı.

Lady Castlewood bir gün, kendisine Evripidis'ten bazı mısralar okuyan genç Esmond'a o tatlı tebessümlerinden biri ile gülümseyerek :

— Medea, Jason tarafından terk edilmeden önce, herhalde böyle çok bilmiş bir kadın, büyük bir büyücü değildi, demişti.

Bunun üzerine genç öğretmen ilâve etti :

— Ne fayda... sihir kuvveti ile yıldızları gökyüzünden yok edebildi amma, Jason'u bir daha geri getiremedi...

Lady çok öfkeli bir tavırla sordu:

— Ne demek istiyorsun?

Öteki :

— Hiçbir şey demek istemiyorum, kitaplarda okuduğumu söylüyorum, dedi. Benim böyle şeylere aklım ermez ki... Ben kadın olarak yalnız sizi, küçük Beatrix'i, papazın karısını, bir de rahmetli sevgilimle sizin hizmetçilerinizi tanıyorum.

Lady dedi ki:

— Benim bilidiğim, senin o kitaplarını yazmış olan insanlar Horatius'lar, Ovid'ler, Vizjil'ler, bizim hakkımızda hep fena şeyler düşünmüşler; tasvir ettikleri kahramanların hepsi de, bizlere karşı alçakçasına muamele etmişler. Biz kadınlar daima esir kalmak için yetiştirilmişiz: hattâ zamanımızda bile, kanunları hâlâ siz erkekler yalnız başınıza yaptığınız için, vâizlerimiz biz sanki, en iyi kadın kocasının vurduğu zincirleri en zarif şekilde taşıyandır, demek istiyorlar. Ne yazık ki kilisemiz kadın manastırına müsaade etmiyor. Beatrix'le ben böyle bir manastıra kendimizi atar, ömrümüzün sonuna kadar orada sükûn içinde, siz erkeklerden uzak yaşardık.

Esmond:

— Manastırda esirlik yok mu? dedi.

Lady cevap verdi:

— Kadınlar orada esir olsalar bile hiç değilse onların bu halini gören yok... dedi. Sokak içlerinde çalışıp halkın maskarası olmazlar. İşte bak, Lord avdan geliyor. Kitapları oradan kaldırmalı. Lord kitaptan hoşlanmaz. Bugünlük ders, bu kadar, Bey öğretmen.

Ve bu çeşitten bir hasbihale bir reverans ve bir külümseme ile son verirdi.

Lady'nin tâbiri ile "Bay Öğretmen'in şimdi Castlewood şatosunda işi başından aşıyordu. Lady ile iki çocuğu olmak üzere üç öğrencisi vardı; Lady çocuklarının dersinde daima hazır bulunuyordu; bundan başka Harry, Lord'un mektuplarını yazıyor, hesaplarına bakıyordu; tembel efendisinden bu hesapları alabilmek de bir mesele idi.

Öğrencileri iki küçüğü adamakıllı haylazdı; Lady, o zamanın âdeti üzere, çocuklarının zorla yola getirilmelerini kabul etmediği için Lordzade canı ne isterse onu öğreniyordu ki bu da pek az bir şeydi; onun için ömrünün sonuna kadar Virgil'den ancak altı beyit ezberliyebildi. Mistress Beatrix en küçük yaşından beri Fransızca konuşmağı oldukça becerirdi; çok güzel şarkı da söylerdi, fakat bunu Esmond'dan değil, annesinden öğrenmişti; "Green Sleeves" i Lillabullero'dan zor ayırdettiği halde, hayatta en büyük zevki bayanların şarkılarını dinlemekti. Hâlâ gözünün önündedir, (onları acaba ömrünün sonuna kadar unutabilecek mi?) yaz akşamları iki altın gibi sarı baş pajın tepesinde; çocuğun küçük eli annesinin eliyle birlikte tempo tutar, sesleri birlikte yükselip, birlikte alçalırdı.

Çocukların dikkatsiz olmalarına mukabil, annelerinin genç öğretmeninin öğrettiği şey-

[1] O devrin şarkıları.

leri ne büyük bir hırsla öğrendiğini, üstelik ona da öğrettiğini görüp de şaşmamak mümkün değildi. Lady'de çok başarılı insiyakî bir kabiliyeti, kitapların, hele şiir kitaplarının, gizli güzelliklerini, saklı inceliklerini bulup çıkarma melekesi vardı; netekim gezintiye çıktığı zaman kır çiçeklerini saklandıkları köşelerde bulup onlardan, başka hiçbir elin yapamayacağı kadar güzel demetler yapması da bu kabildendi. Tenkidi akıl ve mantıkla değil, duygu ile yapardı; birlikte okudukları o kitapların en tatlı bir yorumcusu idi; ve Esmond'un ömrünün en tatlı saatleri bu müşfik kadınla çocuklarının yanında geçirdiği saatlerdi.

Böyle olmakla beraber bu mesut günlerin yakında sonu gelecek, hem de Lady Castlewood'un emri ile bir sona erecekti. Bu da Noel zamanına rasladı; Harry Esmond şimdi on altısını geçkindi; eski arkadaşı, hasmı ve dostu Tom Tusher Londra'daki mektebinden dönmüştü; yakışıklı, gürbüz, güçlü kuvvetli bir oğlandı; mektepten aldığı bir yüksek tahsil gediği ile koleje girmek üzere idi; sonradan kilisede terfi etmesi de umuluyordu. Tom Tusher artık Cambridge'ten başka lâkırdı etmiyordu; iki çocuk birbirleriyle dost oldukları için kitaplarda ne kadar ilerledikleri hakkında birbirini merakla imtihan ediyorlardı. Tom, oldukça iyi bildiği Lâtinceden başka biraz Yunanca ve İbranice de öğrenmişti; bun-

dan başka, babasının yol göstermesi sayesinde matematik derslerine çalışmıştı (babası bu ilimlerde çok derin bilgi sahibi idi), halbuki Esmond'un bu tarakta hiç bezi yoktu; Lâtinceyi Tom kadar iyi yazamıyordu; öyle olmakla beraber sevgili dostu Cizvit Papazından öğrendiği için Lâtinceyi Tom'dan daha iyi konuşuyordu. Çocuk papazın hâtırasına karşı daima en hararetli bir sevgi besler, onu kitaplarını okur, o gece şatoya geldiği zaman küçük kovuk içinde kendisine göstermiş olduğu kılıçlarını temizlerdi; çok kere şimdi kendisinin oturduğu papazın odasında geceleyin. kitaplarıyle, gûya nazım diye kararladığı saçmalarla oyalanırken gözlerini kaldırıp pencereye bakar, sanki ona pencere açılıp da Baba, o lûtufkâr insan içeri girecekmiş gibi gelirdi. O tıpkı bir rüya gibi gelip geçmişti ; kitaplariyle kılıçları da olmasaydı, Harry nerede ise Babanın bir hayal mahsülü olduğuna inanacaktı ; bunlardan başka Babadan kendisine gelmiş iki de mektup vardı ki bunlardan biri, dışarıdan gönderilmiş olanı nasihat ve muhabbetle dolu idi ; Hexton Piskoposu önünde iman tazeledikten hemen sonra gelen ötekî mektupta da Holt Baba onun bu suretle dinden çıkışına esef ediyordu. Fakat Harry Esmond şimdi hak dininde olduğuna ve bir müçtehit olarak kendi kudretine o kadar güveni vardı ki bu hususta Babanın kendisiyle

de tartışabileceğini, belki de onu imana bile getirebileceğini zannediyordu.

Esmond'un hanımı, genç öğrencisinin imanı üzerinde işliyebilmek için onun, ölen Kralın devrinde yapılan, kendini gösterdikten sonra, tartışma silâhlarını artık duvara asmış ihtiyar bir asker olan babası Dekan'ı kütüphanesine gönderdi. Adam kitapları genç Esmond için seve seve raflarından indirdi, onu şahsî nasihat ve irşatlarından da ayrıca faydalandırdı. Çocuğu sevgili hanımının dinince dinlenmeğe razı etmek için fazla dil dökmeğe hacet kalmadı. Krala biattan kaçınmış olan ihtiyar Dekan Arris bir Cizviti Protestanlığa çevirdiğinden dolayı kendi kendine övünüyordu; halbuki, gerçekte, bu iş daha nazik ve daha güzel bir mürşidin eseri idi.

Lady Hazretlerinin şefkatli gözleri önünde (Lord'un gözleri çoğu zaman uyku ile mühürlü bulunuyordu) Esmond son devirde yetişen meşhur Britanyalı din adamlarının eserlerinden birçok ciltler okudu ve Wake ve Sherlock ile, Stillingfleet ve Patrick ile içli dışlı oldu. Hanımı dinlemek veya okumaktan hiç yorulmuyor, metinleri can ve gönülden yaptığı yorumlarla takipten, hayalinin en fazla takıldığı, akıl ve mantığının en önemli saydığı noktalar üzerinde isrardan usanmıyordu. Lady, babası Dekan'ın ölümünden sonra, Tan-

rı bilimine dair okuduğu eserlerin seçiminde babasının asla müsaade etmeyeceği geniş bir zihniyetle hareket etti; en fazla sevdiği yazarlar, okuyucularının ihtiras ve hayallerinden ziyade akıl ve mantığa hitabeden ve ilk çağ fikirlerine meyledenlerdi, öyle ki Lady Castlewood Piskopos Taylar'ın, hattâ Mr. Baxter'in ve Mr. Law'un eserlerine karşı büyük İngiliz hocalarımızın karakaplı kitaplarından fazla düşkünlük gösteriyordu.

Hayatının daha sonraki günlerinde Üniversitede iken efendisi ile hanımı kendisinin rahiplik meslekine girmesine karar verdikleri zaman bu bahsi tekrar ele aldı, fakat bu sefer büsbütün başka bir tarzda mütalââ yürüttü. Hanımının gönlü öyle istiyorsa da kendi gönlü o tarafa hiç de kaymıyordu. Pek sevdiği Cizvit papazının kendisine telkin etmiş olduğu mâsumane sofuluk hararetini kaybettikten sonra, aklî ilâhiyat, delikanlının zihninde pek az yer tutabildi. İlk inanganlığı sarsılıp artık evliyalarını, bâkirlerini tapınakları arasından çıkardığı, onları Olimpos tanrılarından pek az üstün tuttuğu sıralarda, inancı şevk ve gayretten ziyade sessiz bir mütavaat halini aldı; nasıl ki başka bir kimse geçimini sağlayabilmek için göğsüne zırh takıp, silâhşör çizmesi giyip asker olur, yahut da tüccar yazıhanesi açarsa, o da papaz cüppesini ve zünnarı, ken-

di arzusu ile olmaktan ziyade itaat ve zaruret dolayısıyle kabule karar verdi. Mr. Esmond'un zamanında Üniversitelerde, Kilise mesleğine kendisinden daha fazla istekli olarak girmeyen böyle bir sürü insan vardı.

Thomas Tusher gidince genç Esmond'un içine büyük bir hüzün ve meraktır çöktü; kendisi bir şikâyette bulunmadı ama iyi kalbli hanımı bunun sebebini anlamakta gecikmedi; zira hemen arkasından Harry'nin üzüntüsünün sebebini anlamış olduğunu göstermekle kalmadı, onun çaresini de buldu. Vazife veya muhabbet dolayısıyle bağlı bulunduğu insanları, kimsenin haberi olmadan gözetliyerek yapınağa niyetlendikleri işlerde onlardan önce davranmak, yahut da elinden gelen bir şeyse bu niyeti yerine getirmek âdeti idi. Lady'nin yaratılışında etrafındaki insanlar hakkında iyi şeyler düşünmek, sessiz sedasız bağışlar tertibetmek, hayırlı işler tasarlamak hasleti vardı. Biz böyle iyilikleri çok kere sanki bize ödenmesi gereken bir borçmuş gibi karşılarız; ayaklarımızı merhemle ovan Meryemlere pek az teşekkür ederiz. Bir kısmımız bu fedakârlığı hiç hissetmez, yahut da minnettarlık veya şükran duyacak kadar mütehassis olur; bir kısmımız da bu iyiliklerin bize yapıldığı zamanlar geçtikten yıllarca sonra bunları hatırlarız, borcumuzu neden sonra akıttığımız hakir birkaç damla gözyaşı

ile ödemeğe çalışırız. O zaman unutulmuş sevgi sesleri kulağımızda çınlar, şeftali bakışların maziden hale doğru parıldadıklarını görürüz; o kadar sâf ve parlak olan o bakışlara tekrar kavuşmak mümkün olmadığını bildiğimiz için onları öyle özleriz ki...

Hapishane duvarlarının içinden akseden bayram müziği, demir parmaklıkları arasından görülen güneş ışığı gibi... ulaşılmadığı için kıymeti o nispette artan, içinde bulunduğumuz ve kurtulmağa imkân bulamadığımız karanlık ve yalnızlığın tam zıddı olduğu için bize bir kat daha parlak görünen o bakışları nasıl özlemeyiz?..

Tom Tusher gittikten sonra, Lady Castlewood'un Harry Esmond'un kederi ile meşgul olduğunu gösteren yegâne hareketi, mutadı olmayan bir neşe ile onun durgunluğunu gidermeğe çalışmaktan ibaret gibi görünüyordu. Analarının zoru ile üç öğrenci (üçüncü Lady'nin kendisi idi) eski halleriyle kıyaslanamayacak derecede keyifli çalışmağa başladılar, hem de daha uslu oldular; şimdi hepsi de alışık olduklarından fazla okuyup öğreniyorlardı.

Lady :

— Ne olur, ne olmaz! diyordu. Bu kadar bilgiç bir hocayı bakalım yanımızda daha ne kadar tutabiliriz?

Frank Esmond kendi hesabına bundan fazlasını öğrenmek istemediğini; Harry'ye: "Amcam oğlu, canın ne zaman benimle balığa gitmek isterse, benden sana bol bol izin: kitabını hemen kapatıp rafa koy!" derdi. Küçük Beatrix de, şayet Harry gidecek olursa, Tom Tusher'i çağırtacağını, onun Castlewood'a seve seve geleceğini söylüyordu.

Nihayet bir gün Winchester'den gelen bir haberci Dekan'dan büyük siyah mühürlü bir mektup getirirdi; Dekan bu mektupta kızkardeşinin öldüğünü, Dekan'ın kızları olan altı yeğene aralarında paylaşsınlar diye 2.000 İngiliz liralık bir servet bıraktığını bildiriyordu; Harry Esmond, iyi kalbli hanımının heyecandan kıpkırmızı olmuş yüzünü, bu haber üzerine kendisini dikkatle süzen bakışını o zamandan beri kaç kere hatırlamıştır. Lady, kendisinden ve ailesinden senelerce uzak kalmış olan hısımının ölümünden dolayı kederlenmiş gibi görünmeğe kalkışmadı.

Lord da haberi işitince pek üzülmedi:

— Para çok hesaplı geldi doğrusu! Müzik odasını döşeriz; içik mahzeni suyunu çekiyor, onu hale yola koyarız, sana bir büyük araba ile bir çift at alırız, hem bineğe gelir, hem arabaya koşulur. Beatrix, sana bir çimbalo...[1]

[1] İptidaî şekilde eski zaman piyanosu.

Frank, sana da Henxton pazarından küçük bir at. Harry, kitap alasın diye sana da beş tane sarı lira... (Lord hele başkalarının parasıyle pek cömertti) Rachel, keşke halen her sene bir defa ölse de hep böyle senin paralarını yesek... Hattâ kerdeşlerininkini de...

Lady kıpkırmızı oldu :

— Lord, dedi. Benim bir halam var... Sonra... sonra bu parayı da başka bir işte kullanacağım...

Lord haykırdı :

— Başka işte mi kullanacaksın? Canını sevsinler! Sen paradan ne anlarsın?... Hem, söyle bakayım, senin isteyip de benim alamayacağım ne varmış?

— Niyetim parayı... şeye... vermek... Hem nasıl istiyorum, bilemezsin, Lord!

Lord karısının ne demek istediğini katiyen anlamadığına dair büyük bir yemin etti.

Lady dedi ki :

— Parayı koleje gitsin diye Harry Esmond'a vermek istiyorum. Yeğen Harry, senin bu mânasız yerde daha fazla durman caiz değil. Kendine bir isim yapmam lâzım. Böylesi bizim için de iyi olur, değil mi, Harry?

Lord bir an bozulur gibi oldu.

— Ne halt eder! dedi. Burada Harry'nin rahatı pekâlâ yerinde...

Frank'la Beatrix bir ağızdan haykırdılar:

— Ne o? Harry gidiyor mu? Gitmiyeceksin değil mi, Harry?

Lady mavi gözlerinde semavî bir şefkatle bakarak:

— Ama tekrar gelecek, dedi. Biz öğrencileri onu her zaman seveceğiz, öyle değil mi?

Lord, Lady'nin elini tutarak:

— Vallahi, Rachel, dedi, sen bulunmaz bir kadınsın!

Lord elini tutunca, Lady fena halde kızardı, geri çekilerek çocuklarını önüne siper etti. Lord, Harry Esmond'un omuzuna can ve gönülden bir tane indirerek sözüne devam etti:

— İnşallah mesut olursun, soydaşım, dedi. Kısmetine mâni olmak istemem; Cambrigd'e gir, oğlum; Tusher ölünce onun yerine geçersin, eğer o zamana kadar daha iyi bir iş bulamazsan... Yemek odasının döşemesini, atların alınmasını başka bir zamana bırakırız. Sana ahırdan bir hayvan veririm. Binek hayvanından, doru attan, bir de büyük arabanın hayvanlarından başka hangisini istersen al; Allah yolunu açık etsin, oğlum!..

Küçük Frank ellerini çırparak ve zıplıyarak:

— Al atı al, Harry; iyi hayvandır. Babam her zaman onun için ahırımın en iyi hayvanıdır, der. Haydi gidip ahıra bakalım, dedi.

Öteki de zaten sevinç ve sabırsızlık içinde, seyahat hazırlığına bir ayak evvel başlamak için kendini odadan dışarı atmağa bakıyordu.

Lady Castlewood insanın içine işleyen kederli bakışlarla arkasından bakarak :

— Hemen gitmek istiyor, Lord, dedi.

Delikanlı bu sözlerden utanmış gibi, geri döndü :

— Lady Hazretleri emredersiniz ömrümün sonuna kadar burada kalmağa razıyım, dedi.

Lord :

— Kalırsan enayilik edersin, soydaş! dedi. Haydi, haydi! Git de Hanya'yı Konya'yı öğren. Kurtlarını dök, gününü gün etmeğe bak... Keşke ben de senin yaşında olsam da tekrar koloje gidip Trumpington birası içsem...

Lady, sesinde biraz hüzün, belki biraz da istihza ile :

— Bizim evimiz sıkıntılıdır, dedi. Kasvetli eski bir ev... Yarısı harap, geri kalanı da ancak yarı döşeli... Bir kadınla iki çocuk daha iyi şeyler görmeğe alışmış erkeklere ne kadar arkadaşlık edebilir?... Biz Efendimizin ancak cariyeleri olabilir; böyle olunca zevk aldığınız şeyleri evinizden başka yerlerde bulmanız tabiîdir,

Lord :

— Rachel, dedi. Bu sözleri ciddî mi söylüyorsun, yoksa şaka mı? Eğer bir şey anlıyorsam Allah belâmı versin!

Hâlâ çocuklarından birine sarılmış duran Lady :

— Ciddî söylüyorum, Lord! dedi. Ortada şaka mevzuu olacak bir şey var mı?

Bunun üzerine dizini kırıp kocasına derin bir reverans yaptı, Harry Esmond'a. "Bu sözümü unutma; söylediklerimin mânasını o anlamadı ama, sen anladın." demek ister gibi azametli bir bakışla baktıktan sonra çocuklarıyle beraber odadan dışarı çıktı.

Lord dedi ki :

— Olmaz olsaydı, o Hexton işini duyduğu günden beri — ona kim söyledi ise darağacına çekilsin! — o kadın gidip yerine sanki başkası geldi. Eskiden sütçü kızı kadar mazlum, boynu büküktü ; şimdi prensesler kadar kibirli oldu. Sen benim sözümü dinle, Harry Esmond, kendini kadından sakın. Bu cadılarla düşüp kalkmağa başladığım günden beri onlardan nefret ederim. Tanca'da iken bir karım vardı ; benim dilimde tek bir kelime bile konuşamadığı için onunla gürültüsüz patırtısız yaşadığımı zannedersin. Ne münasebet! Bir Yahudi kızını kıskandığı için beni zehirlemeğe kalktı. Senin halan vardı, ama ne hala

yok mu ya!... Jezabel hala... Babanın ondan bir çekmediği kalmadı... Benim karıma bak! Onu babası Dekan'ın terkisinde atla giderken görmüştüm ; çocuk gibi duruyordu, zaten çocuktu da ; beş kuruşluk bir bebek alıp eline versen dünyalar onun olacak!... Şimdi ne hale geldiğini görüyorsun, elini sürebilirsen aşk olsun! Bir kibir, bir azamet... İmparatoriçe de bundan fazla büyüklük taslayamaz... Şu şarap maşrapasını ver bakayım, Harry, oğlum. Bizim meyhaneci öyle söyler: Sabahları bir bardak bira, bir dilim kızarmış ekmek... Sevgilim de öyle der : Öğle vakti bir dilim kızarmış ekmek, bir bardak bira... Allah kahretsin... Polly de bir bardak biradan hoşlanır, hem de ille rakı ile karışık olacak...

Herhalde birlikte içiyorlardı ki Lord çok kere öğle yemeğinde dili dolaşarak konuşur, hele akşam yemeğinde hiç konuşamazdı.

Harry Esmond'un gitmesi kararlaştıktan sonra, sanki Lady Castlewood'da da ondan kurtulduğuna sevinir gibi bir hal vardı ; zira oğlan, belki de bir ayak evvel gitmeğe can atmasından kendisi de utanmış olacak ki (fakat kendisine karşı olan paha biçilmez sevgi ve şefkatlerini her vesile ile ispat etmiş olan bu insanlardan ayrılacağını düşündükçe, ne de olsa mahzun oluyordu) hanımına karşı beslediği minnet duygusunun, adsız ve yurtsuz

bir öksüzü koruyup ona el uzatan insanlardan ayrılırken duyduğu kederi kaç kere ifadeye kalkıştı ise, Lady Castlewood her seferinde sevgi yeminlerini, yanıp yakılmalarını ağzına tıkıyor, derdini dinlemek istemiyor, Harry'ye sadece istiklâlinden ve hayatta kazanacağı başarılardan bahsediyordu.

— Elimize geçen bu küçük miras seni dört sene bey gibi geçindirir. Tanrının inayeti ile, aklın, çalışkanlığın, şeref ve haysiyetini koruman sayesinde artık üst tarafını kendin tamamlarsın. Castlewood daima senin kendi evindir; okuttuğu, sevdiğin bu çocuklar seni hiçbir zaman gönülden çıkarmazlar. Ve Harry... (Gözleri yaşla dolarak, sesi titriyerek konuştuğu ilkdefa vâki idi) dünya hali bu... şayet ben onlardan ayrılırsam babaları da... evet... o zaman çocuklarım candan bir dosta, bir koruyucuya muhtaç olurlar... Bana söz ver bakayım onlara vefasızlık etmeyeceğine... Öyle zannediyorum ki... Ben de sana karşı vefasızlık etmedim. Samimî bir annenin hayır duası sana yoldaş olsun!

Harry Esmond diz üstü düşerek sevgili hanımının elini öptü.

— Tanrının inayetiyle size söz veriyorum, Madam. Burada kal deyin, hemen kalayım. Hayatta ilerlemişim ilerlememişim, ne çıkar? Benim gibi talihsiz bir piç kendini dünyaya

tanıtmadan ölse ne lâzım gelir? Elverir ki sizin sevgi ve şefkatinize mazhar olduğumu bileyim. Sonra sizi mesut etmek gibi bir vazife benim neme yetmez...

Kadın :

— Ben mesut değil miyim? dedi. Hamdolsun çocuklarım var... Sonra...

Esmond haykırdı :

— Mesut değilsiniz! (Hanımı kendisine buna dair tek bir kelime söylememiş olmasına rağmen, onun nasıl bir hayat sürdüğünü biliyordu) Saadet olmasa bile rahatlık olabilir. Bırakın burada kalıp sizin için çalışayım ; bırakın burada kalıp sizin hizmetkârınız olayım.

Lady elini bir an çocuğun başına koyduktan sonra gülerek dedi ki :

— Hakikaten, hakkınızda hayırlısı gitmektir. Böyle can sıkıcı bir yerde kalamazsınız. Koleje gidip orada kendinizi gösterin ; Esmond ismine yakışan da budur; beni en çok bu suretle memnun etmiş olursunuz. Şayet çocuklarım sizi isterler, yahut da ben sizi istersem, o zaman bize gelirsiniz ; size güvenebileceğimi biliyorum.

Harry ayağa kalkarak :

— Eğer, gelmezsem Allah beni kahretsin! dedi.

Lady gülerek :

— Şu anda eminim ki şövalyem karşı karşıya döğüşecek bir ejderha arıyor![1] dedi.

Bu sözler üzerine Harry Esmond irkildi, yüzü kıpkırmızı oldu ; çünkü tam o sırada onun da zihninden geçen şey, hanımına karşı olan sadakat ve fedakârlığını gösterebilmesi için hemen bir fırsatın çıkması temennisi idi. Hanımının kendisine "şövalyem" demesi hoşuna gitmişti; ondan sonra bu sözü kaç defa aklından geçirip onun gerçekten şövalyesi olmayı can ve gönülden diledi.

Lady'nin yatak odasının penceresi kıra bakıyordu; bu pencereden Castlewood köyünün ötesindeki mor tepeler, köyle Şato aradaki çayır, ırmağın üstündeki eski köprü görülüyordu. Harry Esmond Cambridge'e giderken küçük Frank atının yanısıra bu köprüye kadar koştu; oraya gelince Harry bir an dur-

[1] IV. Yüzyılın meşhur Hıristiyan azizlerinden Saint-Georges'a telmih. Aslen Kapadokyalı idi. Mesleği askerlikti. Hıristiyanlık uğrunda savaştığı için öldürüldü. İstanbul'da birçok kiliseler onun adını taşır. Sonradan Batı'da çok sevilmiş, İngiltere'nin koruyucu azizi haline gelmiştir. Birçok şövalye tarikatleri onun mânevi himayesini kabul etmişlerdir. Saint-Georges'un ejderha ile döğüşü meşhurdur. Eski bir Yunan masalının devamı sayılan bu döğüşte ejderha ile putperestlik kastedilmektedir; Rafael'in bu döğüşü tasvir eden tablosu meşhurdur.

du, ömrünün en iyi günlerini içinde geçirdiği bu eve şöyle bir baktı. Şato, gözlerinin pek alışık olduğu kurşunî kulesi, güneşte parlıyan iki üç kuleciği, çimen üzerine mavi gölgeler salan payandaları, taraça duvarlarıyle karşısında duruyordu. Ve Harry, hanımının beyaz elbisesi ile pencereden kendisine nasıl baktığını, küçük Beatrix'in kumral saçlarıyle annesinin yanıbaşında duruşunu ömrünün sonuna kadar unutmadı. Her ikisi de ellerini sallayarak onu uğurluyorlar, küçük Frank da kendisinden ayrıldığı için ağlıyordu. Harry, Lady'nin hakikatli şövalyesi olacağına içinden yemin ediyordu; şapkasını sallayarak kadına veda etti. Köylüler de onu selâmetlemeğe gelmişti. Master Harry'nin koleje gittiğini hepsi biliyordu; içlerinden çoğu kendisine tatlı bir söz söylüyor, bir bakışla ona veda ediyordu. At üstünde evden daha üç mil mesafeye varmadan ne maceralar tasavvur ettiğini yahut da kendine nasıl bir istikbal tasarladığını anlatmağa lüzum görmüyorum. Monsieur Galland'nın nefis **Bin bir Gece** masallarını daha okumamıştı[1]; fakat şurası muhakkaktır ki

[1] Antonie Galland (1646-1715) arkeolojiye, Doğu darbımesel ve masallarına dair yazılar yazmıştır. Fakat asıl, Hıristiyan âlemine ilk defa olarak tanıttığı *Bin Bir Gece Masalları* (1704-1708) tercümesi ile tanınmıştır.

bazı kimseler havada şatolar kurarlar, güzel ümitler beslerler, sonra da, canları isterse, talihsiz Alnaşar'ın yaptığı gibi, topuna bir tekme atıp hepsini devirirler[1].

---

[1] Alnaşar, *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki berberin beşinci kardeşidir. Alnaşar kârlı bir iş yapmak ümidi ile bütün parasını bardak, sürahi gibi kırılacak mallara yatırır. Bunları bir sepete doldurup satıcılığa başlar. Fakat bir aralık uyuya kalır; rüyasında çok zengin olur, vezirin kızı ile evlenir. Karısına ne kadar kazak bir erkek olduğunu göstermek için ona bir tekme atar; attığı tekme aksi gibi sepete rasgelir, bütün sermayesi tuzla buz olur.

BÖLÜM X

CAMBRIDGE'E GİDİYORUM

Lord gençliğinde gezip tozduğu yerleri bir kere daha görmek istediğini söyleyerek Cambridge'e yaptığı bu ilk seyahatte Henry Esmond'a refakat etmek lûtfunda bulundu. Londra'dan geçiyorlardı; Harry Üniversitede tahsile başlamadan evvel Lord Viscount şehrin eğlence yerlerini beraber gezmek için onun da Londra'da kalmasını istedi. Burada iken Harry'nin patronu delikanlıyı Londra civarında Chelsea'daki Lady Dowager'in evine götürdü. İyi kalbli Lady Castlewood, biri yaşlı biri genç bu iki centilmene bu semti saygı ile ziyaret etmelerini bilhassa tembih etmişti. Viscountess Dowager, Chelsea'de gemici, mavnacı, sandal kalabalığıyle daima şen ve canlı görünen nehre nazır, arkasında küçük bahçesiyle yeni güzel bir evde oturuyordu. Misafir odasında pek iyi hatırladığı Sir Peter Lady'nin eski portresini tanıyınca Harry güldü. Bu portrede babasının dul kalan eşi, bir avcı kız kıyafetinde tasvir edilmişti. Elinde yaldızlı bir okla yay tutuyordu. Kral Charles devrinde, anlaşılan, kızoğlankızların giymeğe alışık oldukları iki karış kumaştan başka elbise diye bir külfete katlanmamıştı.

Lady Dowager bu acayip avcı kıyafetini evlendiği zaman terk etti. Bana öyle geldi ki, Harry ile efendisini huzuruna kabul eden bu saygıdeğer şahsiyete bakılınca, şimdi altmışını geçkin olmasına rağmen, o hayal gibi güzel peri kızını hâlâ tanımak mümkün olduğuna kadıncağızın kanaati vardı. Delikanlıyı yaşlı adamdan daha büyük bir teveccühle karşıladı, çünkü görüşme dili olarak, Lord Castlewood'un hiç de beceremediği Fransızcayı seçmişti; Mr. Esmond'un o dili su gibi konuştuğunu görünce memnunluğunu belirtti :

— Terbiyelice konuşmağa en müsait lisan yalnız Fransızcadır, soyu sopu belli insanlara Fransızca konuşmak yaraşır, demek lûtfunda bulundu.

Oradan ayrıldıktan sonra Lord, hısımının bu raline güldü. İngilizceyi pekâlâ konuştuğu zamanları hatırladığını söyledi. "Böyle sevimli bir eşi nasıl elden kaçırdım!" diyerek, o kendine mahsus neşeli tavrıyla alay etti.

Lady Viscountess, Lord'a karısını, çocuklarını sormak tenezzülünde bulundu. Lady Castlewood'un çiçek çıkardığını duymuştu, "Yüzü, inşallah, söyledikleri kadar bozulmamıştır" dedi. Karısının hastalığı hakkındaki bu söz üzerine Lord Viscount irkildi ve kızardı. Fakat Dowager genç Lady'nin yüzünün bozulmasından bahsederken aynasına dönüp,

bumburuşuk yüzünü öyle memnun bir sırıtışla seyretti ki, misafirleri bu köhne surat karşısında gülmemek için kendilerini zor tuttular. Harr'ya ne mesleğe gireceğini sordu, Lord oğlanın icazet alıp Dr. Tusher'in Castlewood'daki yeri açılınca oraya yerleşeceğini söylemesi üzerine Harry'nin İngiliz kilisesi papazı olması fikrine karşı ayrıca hiddetlenmiş görünmedi, hattâ çocuğun bir baltaya sap olacağına bayağı memnun oldu. Mr. Esmond'a: "Londra'dan her geçişinde bana uğramayı unutma" diye tembih etti ve lûtufkârlığı, Lord'un indiği Charing Cross'taki Grey Hound hanına yirmi İngiliz lirası göndermeğe kadar vardırdı. Hısımına verdiği bu hediye ile beraber, o sırada bebekle oynayacak yaşı aşmış ve bu saygı değer hısımının boyuna yaklaşmış olmasına rağmen, Lord'un küçük kızı Beatrax'e ufak bir bebek yolladı.

Şehri görüp oyunları seyrettikten sonra Lord Castlewood ile Esmond, at ile Cambridge'e yollandılar ve yolda iki hoş gün geçirdiler. Üniversite ile Londra arasındaki yolu bir günde alan o süratli yeni arabalar henüz yoktu, fakat yolculuk Harry Esmond'u eğlenceli ve kısa göründü; iyi kalbli efendisi sayesinde geçirdiği bu tatlı günleri daima şükranla hatırladı. Mr. Esmond, Cambridge'deki Trinity Gollege'ye yatılı olarak yazıldı. Gençliğin de

Lord da bu meşhur kolejde bulunmuştu. O devirde hoca olan Dr. Montague Lord' u nezaketle karşılamıştı. Bu sefer öğretmen tâyin edilen Bridge de öyle yaptı. Emanuel College'de ve o sırada Junior Soph sınıfından olan Tom Tusher gelip Lord'un hizmetinde bulundu, Harry'yi de himayesi altına aldı. Cümle kapısına bitişik büyük avluda meşhur Mr. Newton'un oturduğu daire yakınında Harry'ye rahat odalar verilmesi üzerine, efendisi birçok gönül alıcı sözler ve dualarla ona veda etti ve Üniversitede bulunduğu müddetçe kendisi gibi haylazlık etmemesini tembih etti.

Bu hâtıratta Harry Esmond'un kolej hayatının teferruatı üzerinde uzun uzadıya durmak lüzumsuzdur. Bu hayat o devrin yüzlerce genç kişizadesinin hayatı gibiydi. Fakat o mektep arkadaşlarının çoğundan iki yaş daha büyük olmak gibi bir talihsizliğe uğramıştı; evvelce tek başına büyümüş olması, hayatının şartları ve bunun tabiî olarak doğurduğu o garip düşünceli, hüzünlü hal dolayısıyle kendisinden daha genç ve neşeli arkadaşlarının cemiyetinden fazlaca uzak kalmıştı. Lord'u kolejin çimenliğinde teşyi ederken yerlere kadar eğilen öğretmen, kişizade arkasını döner dönmez tavrını değiştirdi, sert ve kibirli oldu, yahut da Harry' ye öyle geldi. Çocuklar binada sınıflarına çekilip toplandıkları zaman,

Harry kendini bu büyük çocuk sürüsü içinde yapayalnız buldu. Yabancı şivesiyle Lâtince okumağa başlayınca sınıf arkadaşları kahkahayı bastılar; eski Cizvit öğretmeni ona böyle öğretmişti; başka türlüsünü de bilmiyordu. Öğretmeni Mr. Bridge, pek hoşlandığı tatsız şakalarına onu hedef tutuyordu. O zaman delikanlının ruhu kapanıyor, izzetinefsi kırılıyordu. Böylelikle kendini bir zamanlar Castlewood'da olduğu kadar yalnız hissetti; canı hep oraya dönmek istedi. Nesebi kendisi için bir utanç kaynağı olmuştu. Genç, ihtiyar herkes sanki ona fena gözle bakıyor, ona bıyık altından gülüyordu. Onların karşısında daha açık bir alınla çıkabilseydi, hiç şüphe yok ki kendilerinden daha iyi muamele görecekti. Şimdi şu daha sakin günlerde, hayatının saadetten bu kadar mahrum addettiği bu çağına dönüp baktığı zaman, başkalarının kötü niyetine atfettiği üzüntü ve acılarında kendi kibir ve azametinin de az payı olmadığını görebiliyor. Âlem iyi insanlara iyi muamele eder; âlemle edinen hiçbir somurtkan adamcıl tanımadım ki kabahat kendisinde değil de âlemde olsun. Tom Tusher bu konuda Harry'ye birçok iyi nasihat verdi. Tom hem aklı başında hem de iyi huylu bir çocuktu; fakat Mr. Harry her nedense yaşça büyüğü olan Tom'a pek de az olmamak şartıyle, lüzumsuz bir tafra, mânasız bir küçümseme ile muamele

etmeyi tercih ediyor, anlaşılan kendinden başka kimsenin inanmadığı sevgili dertlerinden bir türlü ayrılmak istemiyordu. Doğru bir adam olan Doktor Bridge'e gelince, öğretmen, öğrencisi ile yaptığı birkaç nükte denemesinden sonra, onun şakadan anlar bir insan olmadığını ve şakanın çok kere aleyhine döndüğünü gördü. Bu hal öğretmenle öğrenci arasındaki dostluğu artırmadı; ancak Esmond için şu faydası oldu ki Mr. Bridge onu kendi haline bırakmak zorunda kaldı. Kiliseye devam edip kendisinden istenilen kolej ödevlerini yapmakta kusur etmedikçe. Bridge Harry'nin asık suratını sınıfında görmediğine memnun oluyor, onun odasında kendi kendine okuyup somurtmasında mahzur görmüyordu.

Az çok bir kıymet ifade eden Lâtince ve İngilizce bir iki şiirle Lâtince bir söylev (Mr. Esmond o dili iyi telâffuz edemiyorsa da iyi yazıyordu), kendisine gerek Üniversitenin ileri gelenleri nazarında, gerek gençler arasında haline göre bir şöhret sağladı. Genç öğrenciler ona lâyık olduğundan fazla değer vermeğe başlamışlardı. Müşterek düşmanları olan Mr. Bridge'e karşı kazandığı birkaç zafer çocukları ona doğru meylettirdi ve yüksek sınıf öğrencilerine karşı kendi sınıflarının elebaşısı gözü ile baktırdı. İçli dışlı olduğu bazı çocuklar onun göründüğü kadar hüzünlü, kibirli

olmadığını anladılar; Don Dismalo[1] — ona bu adı takmışlardı — kendi kolejinde oldukça önemli bir şahsiyet haline geldi ve kendi kanaatine göre, yüksek sınıf öğrencileri tarafındaki tehlikeli bir insan olarak tanındı.

Don Dismalo bütün ailesi efradı gibi koyu bir Jacobite[2] idi; eski Kral hanedanına sadakatini göstermek için mânasız birtakım tavırlar takınır, dostlarını Burgonya'ya davet eder, Kral James'in doğum günü Kralın sıhhatine içki içer. Kral Willam'ın taç giydiği gün oruç tutar, şimdi hatırladığı zaman kendini gülümsemekten alamadığı bin türlü saçma şeyler yapardı.

Bu delilikler Tom Tusher'in ona birçok sitem ve nasihatlarda bulunmasına yol açtı; Tom Tusher iktidar mevkiindeki insanlarla daima dost kalmağa taraftar olduğu halde Esmond onlara daima muhalifti. Tom Whig'di, halbuki Esmond Torry idi[3]. Tom hiçbir dersi

---

[1] İngilizce "netameli, meşum" mânasına gelen "Dismal" sözünden İspanyol ismine benzetilerek "Netameli Bay" mânasına gelmek üzere uydurulmuş lâkap.

[2] İngiltere 1888 ihtilâlinden sonra memleketten kaçan kıral İkinci James'e ve çocuklarına ve nesli tükendikten sonra da İkinci Charles'a yani Stuart hanedanına sadık kalanlara verilen isim. James isminin Lâtincesi Jacobus'tur.

[3] Whing liberal, Torry muhafazakâr.

kaçırmaz, Proctor'u[1] şapkasını yerlere kadar indirerek selâmlardı. Pek tabiî olarak Harry'nin serkeşliklerini gördükçe içini çeker, onunla alay edenlere kızardı. Harry'nin Lord Viscount tarafından korunduğu bilinmeseydi, Tom'un onunla münasebeti tamamiyle keseceğinde şüphe yoktu. Fakat koca Tom, büyük bir insanın dostu bulunduğu müddetçe arkadaşını terk eden takımdan değildi. Bu hali Tom'un kendine göre bazı plânlar kurmasından değil, büyüklere karşı olan tabiî meylinden ileri geliyordu. Dalkavukluğu riyakârlıktan değil kendisini daima güleryüzlü, lûtufkâr ve köle ruhlu olmağa sevk eden tabiatından ileri geliyordu.

Harry'nin bol harçlığı vardı; Castlewood'daki sevgili hanımı ona muntazam para gönderdiği gibi Chelsea' deki Dowager de her sene bağışlarda bulunuyor, Noel yortularında Esmond'u Londra yakınındaki evinde kabul ediyordu; fakat aldığı bütün bu paralara rağmen, Esmond daima fakirdi; diğer taraftan Tom Tusher'in babasından aldığı azıcık bir parayla gül gibi geçinmesi şaşılacak şeydi. Vakaa Harry hem para sarf ettiği, hem de ötekine berikine paralar bağışladığı halde, Thomas katiyen böyle bir şey yapmazdı. Galiba o, bu hususta meşhur Duke of Marlborough'-

[1] Üniversite müdürü.

ya benziyordu; gençliğinde Duke güzelliğine âşık olan delişmen bir kadından elli altın hediye almış; elli altmış sene sonra, delikanlılık şerefi pahasına elde ettiği zamandan beri bir çekmecede saklı duran bu parayı Cadogan'a göstermiş. Bununla Tom'un gezelliğini böyle kârlı bir şekilde kadınlara peşkeş çektiğini söylemek istemiyorum, çünkü tabiat ona ayrıca bir şirinlik ihsan etmemişti; ahlâka uygun tavır ve hareket nümunesi olan Tom yaşça kendinden küçük olan arkadaşına en iyi nasihatler vermek fırsatını kaçırmaz ve doğrusunu söylemek lâzım gelirse bu işte çok cömert davranırdı. Kendine göre neşeli bir insandı; tesadüf eseri olarak anlayabildiği şakalardan hoşlanırdı; başkası ikram ettiği zaman şarap şişesinden payını bol bol alırdı, hele bunu genç bir Lord'la birlikte içerse... Bu gibi hallerde Üniversitede Mr. Tusher'dan fazla içki içebilen kimse yoktu; onun ertesi sabah, yeni tıraş olmuş, dinlenmiş yüzü ile Kilisede "Âmin!" diye ilâhi okuduğunu görünce, insan hayret içinde kalırdı. Zavallı Harry Zavallı okuduğu eserlerde Dokuz Müz'ün peşinde dolaştığı halde bunların hiçbirinden iltifat görmezdi; halbuki şiire çift sürmekten başka bir şey bilmiyen bir köylü çocuğundan fazla istidatlı olmayan Tom Tusher buna rağ-

men ilâhî Kalyopi'ye[1] sırnaşmakta gösterdiği inat ve ısrar sayesinde bir mükâfatla Üniversitede az çok bir itibar kazandı ve kendi kolejinde bilginliğinin mükâfatı olarak bir de gedik elde etti. Mr. Esmond hayatında övünülecek gibi ne kadar eser okudu ise hepsini hayatının bu devresinde okumuştur; bu sırada günlerinin büyük bir kısmını eline geçen kitabı, oburca bir iştahla âdeta yutarcasına okumakla geçirdi. Bu gelişigüzel usul ile İngiliz, Fransız, İtalyan şairlerinden çoğunun eserlerini gözden geçirmiş oldu; eski dillerden başka — ki bunların içinde hiç değilse Lâtinceyi hatırı sayılır derecede iyi biliyordu — İspanyolcayı da biraz kıvırıyordu.

Üniversite hayatının yarı yolunda, kendi meylinden ziyade dünyevî bir endişe ve ihtiyatkârlıkla bağlandığı mesleğe dair kitaplara daldı ve teolojiye ait tartışmalar içinde şaşkına döndü. Bu okuma esnasında (esasen bu işi, bu çeşit incelemelerin gerektirdiği ciddîlik ve sofuluk zihniyeti içinde yapmıyordu) delikanlı bir ay sonunda bir de bakıyordu ki Katolik olmuş... Nerede ise bu inancını resmen ilân edecek... Bir ay sonra Chilingworth'u

[1] Destanî şiir ve belâgat müzü. Linos ve Orfe'nin anası. Elinde bir levha ve kalemle, bazan da sarılmış bir kâğıtla tasvir olunur.

okuyarak[1] Protestanlığa dönüyor, ertesi ay Hobbes'u[2], Beyle'i[3] okuyarak şüpheciliğe düşüyordu. Halbuki koca Tom, zihninin Üniversite tarafından çizilen yoldan dışarı bir adım atmasına müsaade etmez, Otuz Dokuz Maddeyi bütün kalbi ile tasdik ederdi; şayet bunlardan başka otuz dokuz madde daha olsa, onları da tam bir itaatle kabul ve tasdikte tereddüt etmeyecekti. Harry'nin bu hususlaki inadı, darmadağınık düşünce ve sözleri, yaşça kendisinden büyük olan arkadaşına o kadar dokundu, o kadar üzdü ki, aralarında âdeta bir soğukluk, bir yabancılık peyda oldu. Öyle ki mektebe ilk geldikleri zaman sıkıfıkı dostken şimdi sadece birbirini tanıyan iki kişi haline geldiler. Üniversitede politika alıp yürümüştü; delikanlılar bu bahiste de uyuşa-

---

[1] John Chillingworth (1602-1648). Oxford'un Trinity College'inde yetişmiştir. Önce Katolik iken sonradan Protestanlığa dönerek Katolik ülema ile münakaşaya girişmiştir.

[2] Thomas Hobbes (1588-1679) bağımsızlığı ile tanınmış meşhur bir İngiliz filozofudur. "Leviathan" ismindeki büyük eseri dine aykırı görüldüğü için devrinin üleması tarafından hücuma uğramıştır. "İnsan, insan için kurttur" sözü onundur.

[3] Pierre Bayle (1647-1707) Fransız filozofudur. Fransada dinî müsamahayı müdafaa etmiştir. 1681 den sonra Holânda'da yaşamış ve orada bazı eserleri dolayısiyle Protestanlığa düşman sayılarak papazların zulmüne uğramıştır.

mıyordı; Tom Yüksek Kilise mensubu ve koyu bir Kral William taraflısı geçiniyordu; Harry'ye gelince, mektebe gelirken ailesinin Tory politikasını da beraber getirmiş, buna bir de tehlikeli Oliver Cromwell taraftarlığı ilâve etmişti; genç centilmenlerin odalarında yaptıkları tartışmalarda gâh Cromwell'in, gâh Kral James'in tarafını tutardı; bu toplantılarla milletin haline dair tartışmalar yapılır, krallar tahta çıkarılır, geçmişin ve günün kahramanları ve güzelleri şerefine kadehler kaldırılır, şişe şişe kolej şarabı devrilirdi.

Böylece ya nesebi ile ilgili olaylar yahut da yaratılışındaki tabiî hüzün dolayısıyle Esmond Üniversite'de iken çok defa tek başına yaşadı; koleje sivrilmeyi yeter derecede emel edinmediği gibi çoğu kendinden iki yaş küçük olan okurların eğlencelerine, çocukça neşelerine katılmağa da heves etmedi. Kolejin müşterek oturma odasında kişizadelerin nesebi dolayısıyle kendisini hor gördüklerini zannediyor, bunun için meclislerinden uzak kalıyordu. Onların kendi hakkında beslediklerini zannettiği kötü niyet belki de, şimdi eski hayatına dönüp baktığı zaman somurtkan ve kibirli bulduğu kendi tavır ve hareketinden ileri geliyordu. Herhalde iyiliğe karşı nasıl can ve yürekten minnettarsa hor görülmeğe ve haksız muameleye karşı da o kadar alıngandı;

çok kere yapayalnız olmasına rağmen o zaman arkadaşları içinde bir iki kişiye karşı çok hararetli dostluk beslerdi.

Bunlardan biri, Üniversiteye mensup olmamakla beraber orada oturan garip bir zattı, kolej tahsilinde pek az tanınmış bir ilmin Profesörüydü[1]. Fransa'da Protestanlara eziyet edildiği sırada memleketinden kaçıp Cambidge'e gelmiş göçmen bir Fransız subayı idi; mektepte kısakılıç dersi veriyordu. Bir de silâh salonu kurmuştu. Kendisin Protestan olduğunu söylüyorsa da Mr. Moreau'nun gizli bir Cizvit olduğu söyleniyordu. Üniversitede epey kuvvetli olan Tory partisine çok kuvvetli tavsiyeler getirmişti; Kral James'in bu memlekette bulundurduğu birçok ajanlardan biri olması pek muhtemeldi. Esmond oturma odasında kolej ulemasıyle konuşmaktansa bu zatın sohbetini daha çok tatlı ve zevkine uygun buluyordu; Moreau'nun iştirak ettiği Turenne ve Conde muharebelerine dair anlattıklarını dinlemekten hiç bıkmıyordu; Fransız dilini çocukluğundan beri bildiği için bu dilin pek az konuşulduğu bu yerde Esmond'un meclisi bu iyi kalbli, yaşlı silâhşörlük profesörüne pek tatlı geliyordu. Adam en sevgili

[1] Cizvit ajanı olan bu adamın İkinci Kitabın VIII. bölümünde bahsi geçecek.

talebesi olan Esmond'u eskrim denilen asaletli fende bayağı usta yapıp çıktı.

Ertesi devrede Esmond edebiyat olgunluk diploması alacak ve daha sonra, vakti gelince cüppe giyip kuşak bağlıyarak sevgili hanımının istediğini yerine getirecekti. Bu sırada Tom Tusher papaz olduğu gibi kolejde bir üyeliğe de seçildi. Harry Castlewood'a papaz olmak hakkını Tom'a memnunlukla devredebileceğini ve papazlık kürsüsünde gözü olmadığını hissediyordu. Fakat dünyada her şeyden fazal Castlewood'daki hanımına bağlı olduğu ve bu vazifeyi reddedecek olursa onu gücendireceğini bildiği için bu ruhanî mevkie karşı olan isteksizliğini ona hissettirmemeğe karar verdi; diploma almadan önce son tatilini geçirmek üzere hayatından hiç de memnun olmayarak Castlewood'a gitti.

BÖLÜM XI.

TATİL İÇİN CASTLEWOOD'A GELİYORUM VE ŞATODA BİR İSKELET BULUYORUM

Esmond, her zaman olduğu gibi, bu üçüncü uzun tatili geçirmek için Castlewood'a gelmişti; içinde yıllarca yaşadığı bu şatoya tekrar kavuşup hanımının, pek iyi tanıdığı şefkatli gözleriyle kendine baktığını görünce, her zaman duyduğu o duyulmaz hazzın heyecanı ile içinin titrediğini bir kere daha hissetti. Lady çocuklarıyle beraber (zaten çocukları yanında olmadan Harry ile görüştüğü nadirdi) Esmond'u karşıladılar. Miss Beatrix o kadar boy atmıştı ki Harry kızı öpse mi öpmese mi pek kestiremedi; nihayet onunla bu yolda selâmlaşmağa niyetlenince Beatrix kızarıp geri kaçtı, ama yalnız kaldıkları zaman bu türlü selâmı almaktan hiç çekinmediği, hattâ çanak bile tuttuğu bir hakikatti. Küçük Lord boy attıkça kalıp kıyafet bakımından asîl babasına benziyorsa da gözleri tıpkı annesinin şefkatli gözleri idi. Lady Castlewood'a gelince, Harry'nin kendisini son görüşünden beri o da âdeta büyümüştü; şimdi hali daha azametli, vücutça daha dolgundu, yüzü her za-

manki gibi sevimli ve dostça olmakla beraber, Esmond'un minnetle hatırladığı bu günahsız tatlı çehrede evvelce gördüğünden daha fazla bir tahakküm, daha büyük bir azim ve karar okunuyordu. Konuşmağa başlayıp kendisine hoş geldin dediği zaman, sesi ona o kadar derinleşmiş, öyle mahzunlaşmış geldi ki irkilmekten kendini alamadı; kadın konuştuğu sırada kendine hayretle bakan Esmond'dan gözlerini ayırdı ve ondan sonra delikanlının kendine baktığını hissettiği zamanlarda bile ona artık bir daha bakmadı. Kederli gizli şeyler sezilen ve delikanlının zihnini tarif edilmez bir telâş ve endişe içinde bırakan bir şey, sanki kadının o alçak, titrek sesiyle birlikte konuşuyor, o duru mahzun gözlerden dışarı bakıyordu. Esmond'u selâmlayışı o kadar soğuktu ki oğlana âdeta ıstırap verdi (halbuki o, dizüstü düşüp hanımının rubasının eteğini öpmek isterdi, ona karşı saygısı o kadar derin ve sıcaktı); kadının tereddüt içinde sormağa başladığı suallere cevap verirken dili tutuluyordu. Cambridge'de mesut muydu? Çok çalışıyor muydu? pek ummuyordu. Boyu çok uzamıştı ve halinden pek iyi olduğu anlaşılıyordu.

Küçük Lordzade:

— A... Bıyıkları çıkmış! diye haykırdı.

Miss Beatrix de sordu:

— Niçin Lord Mohun gibi peruka takmıyor? Lord: "Artık kimse perukasız gezmiyor" diyor.

Lady:

— Sen galiba gene eski odanda yatacaksın. Hizmetçiler herhalde hazırlamışlardır.

Frank haykırdı:

— Aman anne, şu üç gün içinde o odaya belki on defa girmişsindir!

Miss Beatrix ayaklarının ucunda yükselerek haykırdı:

— Hem de bahçeme diktiğin çiçeklerden kopardı... hani hatırlıyorsun ya, senelerce evvel... o zaman daha ben de küçük bir kızdım... annem kopardığı çiçekleri hep pencerene koydu...

— Hasta olup iyileştiğin zaman güllerden hoşlandığını hatırladım (Lady bu sözleri söylerken o güllerden biri gibi kızardı).

Hep birden Harry Esmond'u odasına götürdüler; çocuklar önde koşuyor, Harry ile hanımı da elele yürüyorlardı.

Eski odası misafirini kabul için hayli süslenmiş, güzelleşmişti. Çiçekler bir Çin vazosunun içinde pencereye konulmuştu. Yatakta yeni güzel bir örtü vardı; geveze Beatrix bu-

nu da annesinin yaptığını söylüyordu. Haziran ayı olmasına ragmen ocakta ateş çıtırdıyarak yanıyordu. Lady'ye göre odayı biraz ılıştırmak lâzımdı; onu iyi karşılamak ve mesut etmek için her şey yapılmıştı.

Çocuklar :

— Artık paj değilsin ; centilmen oldun, hısımımızsın ; babamla annemle beraber gezeceksin, dediler.

Sevgili hanımıyla çocukları kendisini yalnız bırakınca, kalbi sevgi ve şükranla taşarak, küçük yatağın yanına diz çöktü, kendine karşı bu kadar lûtufkâr olan bu insanlar için dua etti.

Evin içyüzünü daima ortaya koyan çocuklar, ona evde ve aile içinde olup bitenleri hemen yetiştirdiler. Babaları iki defa Londra'ya gitmişti. Babaları şimdi sık sık öteye beriye gidiyordu. Babaları Beatrix'i Vestland'e götürmüştü. Beatrix, sir Georges Harper'in kendinden iki yaş daha büyük olan kızından daha uzun boylu idi. Babaları hem Beatrix'i, hem Frank'ı Bellminstler'e götürmüş, orada Frank bir boks maçında Lord Bellminster'in oğlunun hakkından gelmişti (Lord sonradan bu vakayı gülerek Harry'ye anlattı). Birçok centilmenler babalarını ziyarete geliyordu; babaları Londra'dan yeni bir oyun getirmişti, bi-

lârdo denilen bir Fransız oyunu (Fransa Kralı bu oyunu çok iyi oynarmış). Dowager, Lady Castlewood, Miss Beatrix'e bir hediye göndermişti ; babaları iki küçük at ile yeni bir araba almıştı, anneleri sokağa çıktığı zaman büyük arabanın yanında bu arabayı kendi sürüyordu ; Doktor Tusher Allahın başbelâsı ihtiyar bir bunaktı, ondan ders almayı hiç istemiyorlardı ; babaları okumalarına kulak asmıyor, ders çalıştıkları zaman gülüyordu; fakat anneleri okumalarını istiyor, kendilerine ders veriyordu. Miss Beatrix iri gözlerini açarak :

— Babam da annemi pek sevmiyor galiba... diyordu.

Bu çocukça gevezelik devam ederken Beatrix, Harry Esmond'a iyice yaklaşmış, dizlerine oturmutu; elbisesinin her noktasını, iddiasız çehresinin iyi veya fena her tarafını muayeneden geçirmişti.

Bu itiraf üzerine küçük oğlan dedi ki :

— Neden annemi sevmiyor diyorsun; annem böyle bir şey söylemedi; hem annem sana böyle şeyler söyleme diye tembih etmedi mi, Miss Beatrix?

Lady Castlewood'un gözlerindeki kederin, sesinin o acıklı titreyişinin sebebi şüphesiz bu

idi. Vaktiyle aşkın aydınlattığı, fakat sonradan artık hiçbir alevin parlatmadığı gözleri... sonradan ışığı körleşen lâmbaları kim bilmez? Herkesin evinde böyle bir lâmba bulunur. Bu gibi yadigârlar evimizin en güzel odalarını karanlık hüzünlü gösterir. Güpegündüz görülen böyle yüzler gün ışığımızı gölgelendirir. Böylece, karşılıklı edilmiş yeminler, Allah ismini anmalar, papazvari törenler, samimi inanç ve aşk (o kadar samimi ve sadakatli ki ebediyen yaşıyacağından şüphe edilemez) bütün bunlar aşkı ebedî kılmağa kâfi gelmez; aşk, kilisede üç kere yapılan ilâna ve papazın duğasına rağmen ölür. Çok kere aklıma gelmiştir: sevgi böyle ölüm döşeğine düştü mü, ruhanî teseliye nail olması için başucuna papaz çağırmalı, cenaze töreni yapılmalı, can çekişirken son olarak vücuduna rahatlık verice yağlar sürülmeli, ruhunun istirahati için tören yapılmalı. Her mânevi şey gibi onun da bir başlangıcı, bir gelişmesi, bir de göçmesi vardır. Gonca verir, güneşte çiçek açar, sonra solup biter. Strephon'la Chloe birbirinden ayrı aşk ateşiyle yanıp harabolurlar, sonra kıvanç içinde buluşurlar;arkasından bir de bakarsınız Chloe iki gözü iki çeşme ağlıyor, meğer Strehon kıvrık sopasını onun sırtında parçalamış. Bu şekilde kırılan bir kalbi artık bir daha, kırıldığı belli olmıyacak surette tamir edebilir misiniz? Nikâh tanrısının bütün papazları bir araya gelse, tan-

rılar adına ne kadar büyü yapılsa; kırılan şey bir daha yekpare hale getirilemez.

Harry Esmond, eve döner dönmez, iki yıldan beri daldığı rüyalardan, kitaplardan, mektepte pâye kazanma hayallerinden uyanınca, kendini bu hakikî hayat faciasının, hocasının öğrettiği bütün şeylerden daha fazla işgal edip ilgilendiren bu trajedinin ortasında buldu. Dünyada en çok sevdiği ve en çok borçlu bulunduğu insanlar bir arada yaşamakla mesut olamıyorlardı. Kadınların en asîl ruhlusu, en şefkatlisi fena muameleye katlanıyor. Gizli gizli göz yaşları döküyordu; ihmali, belki de daha ağır hareketleriyle onu bedbaht eden adam. Harry'nin velinimeti, efendisi idi. İnsanın en içinde yaşıyan o kutsal aşk alevi yerine geçimsizliğin alıp yürüdüğü evlerde, bütün ev halkı riyakâr olur ve herkes kendi bitişiğine yalan söyler. Eve bir misafir geldiği zaman koca (yahut da karısı) yalan söyler, misafirin önünde bir barış veya nezaket sırıtışı ile çıkar. Karısı yalan söyler (gerçek onun işi gücü yalan söylemek, ne kadar çok dayak yese de oralı olmadan gülümsemektir), göz yaşlarını içine akıtır, efendisine karşı yalan söyler; küçük oğlu Jacky'yi sevgili babasına saygı göstermeğe davet ettiği zaman yalan söyler, tam mânasiyle mesut olduğuna dair büyük babaya teminat verirken

yalan söyler. Hizmetçiler efendilerinin iskemlesi arkasında ciddî bir çehre ile durup aradaki çekişmeden gûya haberleri yokmuş gibi görünerek yalan söylerler; böylelikle sabahtan yatma zamanına kadar hayat sahtelik içinde geçer ve budalalar buna ahlâka karşı lâzım geldiği gibi saygı göstermek ismini verebilirler ve Baucis ile Philemon'u[1] iyi bir hayat örneği olarak gösterirler.

Lady her ne kadar Harry Esmond'a üzüntülerini söylemezse de, Lord içki içtiği sırada dilini tutmağa kativen lüzum görmez, düşündüklerini açıkça söyler, kadınların hilekâr, sürtük, maymun iştahlı mahlûklar olduklarını hatırdan çıkarmamasını, kaba bir şekilde ve sözünü hiç sakınmadan, Harry'ye tembih eder, kadınlar hakkında, tahmininde yanılınağa imkân olmıyan tek heceli daha başka bazı tâbirler de kullanırdı[2]. Fakat itiraf edeyim ki bu hal devrimizde moda hükmünde idi. Zavallı Dick Steale müstesna, zamanında yaşıyan kay-

[1] Ovid'e gyre Baucis ile Philemon, Jupiterler ile Merkürü eğlendiren bir karı koca idiler. Bu hizmetlerine karşılık bir dilekte bulunmaları istenildi. Birbirini çok sevdikleri için beraber ölmek istediler. Tanrılar Philemon'u meşe ağacı, Baucis'i de, ıhlamur ağacı şeklinde yanyana yaşamalarına müsaade ettiler.

[2] Yukarıda geçen hilekâr, sürtük... ilh. tâbirlerinin İngilizce asılları hep tek heceli kelimelerdir.

de değer hiçbir yazar yoktu ki kadından âdeta bir köleden bahseder gibi bahsetmesin ve kadını köle gibi kullanıp hor tutmasın. Mr. Pope, Mr. Congreve, Mr. Addison, Mr. Grey, bunların hepsi de tabiat ve terbiyelerine göre hep bu perdeden şarkı okuyorlar; fakat bunların içinde en yüksek perdeden ve en berbat şekilde söğüp sayan Doktor Swift olup kadınlar hakkında fena şeyler söylemekte, onlara fena muamele etmekte hepsinden daha baskındı. Bence, evliler arasındaki kavgaların, gayz ve nefretin sebebi, çok kere, erkeğin bütün arzularına boyun eğmeğe mecbur olmakla beraber kendisini sayıp, sözünü dinliyeceğine ayrıca kilisede yemin etmiş olan cariye ve yatak arkadaşının kendisinden üstün olduğunu, onun için, emir kulu olmanın karısına değil kendisine düştüğünü kocanın keşfetmesi üzerine duyduğu hiddet ve isyandır; bana öyle geliyor ki Lord'un Lady'sine karşı olan öfkesine sebep bu anlaşmazlıklardır. Lord eşini kendi haline bırakınca kadın düşünmeğe başladı ve düşündüğü şeyler kocasının lehinde olmadı. Demin sözünü ettiğim aşk lâmbası, etrafını parıl parıl aydınlattıktan sonra sönünce, basbayağı gün ışığında bakacağınız resim ne fena görünür! O ne kaba bir surattır! Kaç karı koca bu neticeye varır zannediyorsunuz? Kadın için bütün ömrünce bir hoyrata arkadaşlık edeceğini, bir ahmağı sevmek ve saymak

zorunda bulunduğunu bilmek gerçekten acı bir şeydir; fakat, karşısındaki cariye ve angaryacının hakikatte kendisinden üstün olduğu, keyfine hizmet eden karısının kendisine efendilik etmesi gerektiği, kendi bulanık aklı ile kavrıyamayacağı bin bir şeyi kadının düşünebildiği, yanıbaşındaki yastıkta yatan şu başın içinde bir duygunun, düşüncesi esrarının, gizli hicran ve isyanların kaynaştığı kanaati, anlayışının loşluğu içinde nihayet doğduğu zaman erkek, belki de daha acıklı bir duruma düşer; o ki bütün bunların mevcudiyetinden ancak kadının gözlerinden dışarısını hırsızlamadan seyrettikleri sırada, o da yalan yanlış haberdar olabilmiştir; o başın içinde daha neler yoktur ki... toplıyacak bir el olmadığı için mahvolmağa mahkûm hazineleri, büyüyüp çiçek halinde açılacak tatlı hayaller ve güzellik tasvirleri, güneşe kavuşmak imkânını bulsa elmas gibi parlıyacak olan bir zekâ... ve bunları ele geçirmiş olan zalim bütün bu güzel şeyleri, açılıp saçılmalarına meydan vermeden mahveder; zavallıları esirler gibi zindana, karanlığa sürer, mahkûmun isyan etmesine, yeminli kulunun saygısız ve serkeş olmasına meydan vermeden ağzını kapar. İşte Castlewood Şatosunda da lâmba böyle söndü; Lord'la Lady orada birbirlerini oldukları gibi gördüler. Karısının hastalanması, güzel yüzünün bozulmasiyle Lord'un ona karşı olan şiddetli aşk ve

alâkası da ortadan kalktı; Lord'un nefsine düşkünlüğü, vefasızlığı yüzünden karısının hayalinde yaşattığı sevgi ve saygı masalı da darmadağın oldu. Sevgi!... Âdi ve sevimsiz şeyi kim sever? Saygı!... Kaba ve zevkinden başka bir şey düşünmiyen insanı kim sayar? Dünyanın bütün papazları; kardinalleri, müftüleri, hahamları önünde evlenirken edilen bütün yeminler kadına bu zalim sadakatin zincirini vuramaz. Onun için karı koca birbirinden ayrı yaşıyorlardı; kadın çocuklarını sevmesine, onlara bakmasına karışılmadığı için mesuttu (esasen kendi rızası ile onlardan ayrıldığı vâki değildi); gönlünün gemisini en kıymetli yükü ile birlikte denizin dibine indiren kazadan bu iki hazineyi kurtarabildiğine bin şükrediyordu.

Küçüklerin annelerinden, bir de arasıra Tanrı bilgisi dersi aldıkları Doktor Tusher'den başka öğretmenleri yoktu ve Lady Castlewood gibi çocuklarının her halini hoş gören, onları candan seven bir öğretmenin ders kürsüsü önünde umulabilecek terakkiden çok fazlasını gösterdiler; Beatrix bir orman perisi kadar güzel şarkı söyleyip dans ediyordu. Akşam yemeklerinden sonra onun şarkılarını dinlemek babasının en büyük zevki idi. Küçük kızın bir imparatoriçe tavrı ile bütün eve hükmetmesi annesiyle babasının pek hoşuna gidiyordu. Mavi gözlerinin erkekler nazarında ne

büyük kıymet ifade ettiğini çoktan öğrenmiş, kibar ve şık çevreleri yakıp kavurmağa hazırlanabilmek için ilkönce köylüler, kırda yaşıyan kişizadeler gibi değersiz konular üzerinde naz ve işve denemelerine girişmişti. Harry Esmond'u karşılarken saçlarına yeni bir kurdelâ bağlamış, göz kaş süzmüş, çene tebessümlerini ondan tarafa yöneltmişti; bu hali delikanlıyı az eğlendirmemiş, hele babasının pek keyfine gitmişti; Lord kocaman bir kahkaha atarak kızının yaptığı maymunca maskaralıkları teşvik ediyor, Lady Castlewood da çocuğun bu tavırlarını ciddî bakışlarla seyrediyordu; küçük kız annesine arsızca pay veriyor, bir taraftan da onu sevdiğine can ve gönülden yeminler ediyor, ahlâkını düzelteceğini bol keseden vadediyor, gene kendi densizliği yüzünden çıkan bir kavga üzerine annesinin tekrar gözüne girebilmek için hemen ağlamağa başlıyor, sonra bitmek bilmiyen şımarıklıklarının yeni gösterileri ile o melek gibi kadının yeniden canını sıkmaktan çekinmiyordu. Beatrix, annesinin mahzun bakışlarını görünce babasının sandalyesine ve sarhoş kahkahasına sığınıyordu. Çok geçmeden onları birbirine düşürüyor, yumurcak daha bu yaştan bu fenalıkları becerebildiğinden dolayı bayağı seviniyordu.

Küçük Castlewood veliahtini hem anası hem de babası şımartıyordu. Oğlan bu okşa-

nıp sevilmeleri, bütün erkekler gibi, kendi hakkı sayıyordu. Şahinleri, epanyol köpeği, midillisi, zağarları vardı. Ata binmesini, uçana atmasını öğrenmişti; o da Lord babasından örnek alarak zağar hizmetçisinin[1], şato oduncusunun oğullarından bir mabeyn kurmuştu ki onun gibi bir veliahte de bu yakışırdı. Başı ağrıyacak olsa annesi sanki evde veba çıkmış gibi korkardı. Lord her zamanki hoyrat haliyle gülerek alay ediyordu (yılbaşı gününün ertesi günü idi; herkes üzümlü kıyma böreğini fazlaca kaçırmıştı); dilinden düşürmediği küfürlerden birini daha savurduktan sonra:

— Görüyor musun, Harry Esmond, diyordu; karım, Frank'ın başağrısına nasıl üzülüyor? Yavrum, vaktiyle benim için de böyle üzülürdü (Harry, şu şarap maşrapasına uzan bakayım), başım ağrıyınca böyle korkardı. Şimdi başım ona vız geliyor. Kadınlar böyledir işte... hep birbirinin eşi... Harry, onlar hep böyle dönektirler. Sen kolejden hiç şaşma; punçtan, biradan başkasına kulak asma... Kadınların da suratsız bir hizmetçiden daha güzeline sakın göz koyayım deme! Bu nasihatım kulağına küpe olsun, e mi?

Lord'un yemeklerde, karısının, çocuklarının önünde buna benzer şakalar yapmak

[1] Atla gidilen avda zağarları idare eden atlı hizmetçi.

âdeti idi; münasebetsiz olduğu kadar acı olan bu alaylara Lady çok kere karşılık verir, bazan da işitmemezliğe gelirdi; bu târizler arasıra hedeflerine isabet ederek zavallıyı ağlatırdı (bunu, yüzünün kıpkırmızı olmasından, gözlerinin yaşla dolmasından anlamak mümkündü); yahut da onu için için öfkelendirerek karşılık vermeğe hazırlar, kendine yöneltilen bu ağır sitem oklarından birine karşı titriyen dudaklarından sert bir cevap fırladı. Karı koca mesut değildiler; onlarla bir arada bulunmak da bir saadet değildi. Ne yazık ki o taptaze aşkın, vefanın ıstırap ve iflâsla sona ermesi mukadderdi. Genç bir çiftin birbirini sevmesine şaşılmaz; fakat yaşlı bir çiftin birbirini sevmesi görülecek bir şeydir. Harry Esmond karı kocanın her ikisine de sırdaş olmuştu; Lord ona bütün üzüntülerini, dertlerini döküyordu (doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bunların hepsine Lord Castlewood'un kendi sebep oluyordu), Lady'ninkilerini de, karine ile anlıyordu; Lady Castlewood çok kere içyüzünü belli etmemeği tercih ettiği halde kadına karşı duyduğu sevgi sayesinde onun bu sahte görünüşüne kolayca nüfuz edebiliyor, yüzü gülümserken kalbinin sızladığını fark ediyordu. Dünyanın kadınlara ister istemez taktırdığı bu maskeyi taşımak hayatta onlar için ne zor bir iştir! Fakat fena muamele gören, bedbaht olan bir kadın na-

zarında, böyle olduğunu belli etmekten daha büyük bir cinayet olamaz. Dünya onu neşeli görünmeğe sevk etmek hususunda çok insafsızdır; bizim kadınlarımız da, Malabar'ın evli kadınları gibi gülümsemek, yüzlerini boyamak, kendilerini kocalarına feda etmek zorundadırlar; babalar analar da kızlarının vazifesinde kusur etmemesini ve ıstırap çığlıklarının kendi yaygaraları, alkışları arasında boğulup susmasını can ve gönülden isterler.

Harry Esmond, nasıl olduğunu pek bilmeden, efendisinin aile sırrını böylece öğrenmiş bulunuyordu. Bütün bunlar, iki sene önce, bu gibi şeylere daha aklı ermediği bir sırada gözlerinin önünde cereyan etmişti; fakat okuma, düşünme, insanlar hakkında edindiği tecrübe onu olgunlaştırmıştı; doğrusu, hiçbir zaman pek mesut geçmemiş olan ömrünün en derin kederlerini şimdi, gidermekten tamamiyle âciz olduğu bir derdi anlamağa çalıştığı, o derdi çekene acımağa mecbur olduğu şu sırada duyuyordu.

Lord'un ne kırala sadakat yemini etmeğe, ne de ancak ismen mal mülk sahibi olduğu İrlanda kırallığının temsilcisi sıfatiyle Lord'lar Kamarası sandalyesine oturmağa katiyen niyeti olmadığını söylemiştik; netekim kendisi sadakatini sağlamak için Kıral William hükümetinin rüşvet olarak teklif ettiği İngiliz

Kırallığı Lord'lar Kamarası üyeliğini de reddetmişti.

Bu teklifi kabul edebilirdi ve karısının ısrarlı itirazları karşısında kalmasaydı kabul edeceğinde şüphe yoktu (Lady kocasının hareketlerinden ziyade fikir ve kanaatleri üzerine hâkimdi); karısı iyilik ve doğruluk hususunda tek bir kaide tanıyan temiz yürekli bir kadın olduğu için mülteci kıral hanedanına karşı olan sadakatinden şaşmağı veya Kıral James'ten başka hükümdar tanımağı aklından bile geçirmezdi; iktidar mevkiinde bulunana karşı itaat düsturuna boyun eğmekle beraber, dünyayı bağışlasalar Orange Prensini meşru hükümdar olarak tanımıyacağını, kocasının da tanımasına razı olmıyacağını söylerdi. Böylelikle Lord Castlewood hemen de bütün ömrünce sadakat yemini etmedi, yemin etmemek için nefsiyle yaptığı mücadele yüzünden epey ıstırap çekti, somurtkan ve huysuz bir adam olup çıktı.

İhtilâli takibeden sene ve Kıral William'ın hayatı müddetince, kaçak kıral hanedanını tekrar tahta çıkarmak için muttasıl entrikalar çevrildiği malûmdur; Lord Castlewood bunlara katılmış olsa bile — ki böyle bir ihtimal mevcuttur — bu katılış ancak kısa bir zaman sürmüş ve Harry Esmond küçük olduğu için bu önemli sırlara karıştırılmamıştır.

Fakat 1695 yılında, Hampton Cort'tan Londra'ya gelirken Kıral William'ın yolunu kesmek maksadiyle Sir John Penwick, Albay Lowick ve daha başka kimseler tarafından bir suikast tertiplendiği kişizadelerden ve şeref sahibi insanlardan pek çoğunun katılmalariyle gizli bir cemiyet kurulduğu sırada, Holt Baba Castlewood'a çıkagelmiş, genç bir arkadaşını da beraber getirmişti[1]; bu centilmene karşı gerek Lord'un, gerek Baba'nın olağanüstü bir saygı gösterdikleri kolayca fark olunuyordu. Sırası geldiği zaman ileride de anlatılacağı gibi, Harry Esmond bu centilmeni hayatının daha sonraki senelerinde tekrar gördü, kendisini tanıdı ve kim olduğunu öğrendi; Holt Babayı daima meşgul eden, başka başka isimler ve kıyafetler altında oraya buraya koşturan işlere Lord Viscount'un da az çok karışmış olduğunda şimdi şüphesi kalmamış gibidir. Baba'nın arkadaşına Capitain James deniliyordu; halbuki Harry Esmond onu sonradan gördüğü zaman ismi de kılığı gibi bambaşka idi.

---

[1] Papazın genç dostu Berwick Dukasıdır Kendisi 1695 te İkinci James'i tekrar tahta çıkarmak için tertiplenen komployu idare etmek için İngiltereye gelmiştir. Bu vaka William'ı öldürmek için hazırlanan komplo ile de ilgilidir.

Bugün artık tarihe mal olmuş olan Penwick suikasti ertesi sene başgösterdi ve Sir John ile daha birçok kimselerin idamlariyle sona erdi; hiyanetlerinin cezasına erkekçe göğüs geren bu insanlar, Tyburn'e götürülürken Lady'nin babası Dekan Armstrong, Mr. Collier ve sadakat yemini etmemiş, gözü pek diğer bazı rahipler yanlarında bulundular; mahkûmlar darağacı altında onlara günah çıkarttılar.

Bilindiği gibi Sir John tevkif edildiği zaman, suikaste katılmış birçok insanların da ismi meydana çıkmıştı; o zaman Prens, asaletli bir dirayet ve merhamet eseri olmak üzere, kendine verilen listeyi yakmış, bu hususta artık başka bir şey bilmek istemediğini söylemişti. İşte bunun üzerine Lord Castlewood Allahın inayetiyle bundan böyle bu merhametli mert insan aleyhindeki hiçbir teşebbüse katılmıyacağına dair büyük bir yemin etti; Holt kendisini ziyarete gelip yeniden yeniye hazırlanmakta olan suikastlere katılmasını teklif ettiği zaman, bu gibi işlerde yorulmak bilmiyen bu papaza da böyle söyledi. Bundan sonra Lord, Kıral William'dan dünyanın en akıllı, en cesur, en büyük insanı diye bahsetti. Lady Esmond'a gelince o (kendi hesabına), Kıralı, evvelâ kayın babasını tahtından ettiği için, sonra da karısı Princess Mary'ye karşı vefasızlığından dolayı hiçbir zaman affedemiyeceğini söylüyordu. Bana öyle geliyor ki şayet

Neron mezarından kalkıp İngiltere'ye kıral olsa, iyi bir aile erkeği olmak şartiyle, hanımlar bütün kabahatlerini affederler. Bu fazilet ölçüsü Lord'a pek uymadığı için, o karısının bu itirazlarına kahkahalarla cevap verirdi.

Mr. Holt'un Lord'la son görüşmesi. Harry ilk tatilini geçirmek için kolejden geldiği sıraya tesadüf etti. (Harry eski hocasını ancak yarım saat kadar gördü ve onunla hususî olarak konuşamadı); görüştükleri şeyler her ne ise Lord Viscount'un zihnini altüst etti, o kadar ki karısı ile küçük hısımı Henry Esmond bile ondaki bu huzursuzluğun farkına vardılar. Holt gittikten sonra Lord Esmond'u ilkönce fena halde tersledi, sonra ona gene büyük bir saygı ile muamele etti; karısının suallerinden ve meclisinden kaçtı; çocuklarının yüzüne, "Zavallı çocuklar! Zavallı yavrular!" diye mırıldanarak öyle kederli, endişeli bir bakışı vardı ki bütün ömürlerince gözlerini ondan ayırmamış olan bu insanların yürekleri korku ile doldu. Lord Castlewood ile ilgilenen bu insanlardan her biri onun bu kederine zihninde kendine göre bir mâna veriyordu.

Lady zalim, ikinci bir gülüşle:

— Mutlaka Hexton'daki o kadın hastalanmıştır; yahut da ondan azar iştmiştir, di-

yordu (Lord'un Mrs. Marwood'a karşı olan düşkünlüğünü bilmiyen yoktu). Genç Esmond Lord'un para işlerinin fena bir şekil almasından korkuyordu; kendisi bu işlerin içyüzünü öğrenmişti; masraflarının gelirinden daima daha yüksek olması Lord Castlewood'un rahatını kaçırıyordu.

Lord Viscount'un küçük Esmond'a karşı hususî bir teveccüh beslemesinin sebeplerinden biri de (bundan daha evvel bahsetmemiştik), Henry Esmond'un hayatında pek hayırlı bir hâdise olmakla beraber, esas itibariyle ehemmiyetsiz bir şeydi. Lord'un kış üstü Castlewood'a gelişinden birkaç ay sonra (küçük oğlan o zaman, ortalıkta koşuşan eteklikli bir çocuktu) küçük Frank yemekten sonra tesadüfen babasının yanında kalmış, Lord da yemekte içtiği şarabın tesiriyle sızarak çocuğu yüzüstü bırakmıştı; çocuk yerde sürünerek ateşe doğru gitti; bereket versin ki zavallı küçük afacanın paltosu ocaktaki kütükten ateş alıp yanmağa başladığı sırada oğlunun feryadını işiten hanımı Esmond'u çocuğa baksın diye oraya gönderdi; Esmond bu hali görünce hemen atılıp küçüğün elbisesini yırtması üzerine çocuktan ziyade kendi elleri yandı; çocuk kazadan zararsızca kurtuldu, yalnız bir korku geçirmekle kaldı. Fakat tam o sırada azimli bir insanın odaya gelmiş olması mucize kabilinden bir şey oldu, yoksa

içkiden sonra iyice sızmış olan Lord, tehlike karşısında kalan bir kimseden beklenen soğukkanlılığı gösteremiyeceği için, çocuk yangın tesiriyle belki de ölecekti.

Artık bu vaka üzerine, ciğeri beş para etmez bir sarhoş olduğundan dolayı duyduğu nedamet ve utancı, bu değersiz hizmetine mukabil bir kahraman gibi göklere çıkardığı Harry Esmond'a olan hayranlığını bağıra çağıra ilân eden Lord, oğlunun kurtarıcısına candan bir ilgi ile bağlandı ve böylelikle Harry aile efradından ayırdedilmez oldu; hanımı yanıklarını en büyük bir itina ile tedavi etti; kadın onun, Allah tarafından çocuklarına koruyucu olarak gönderildiğini ve ömrü oldukça kendisini seveceğini söylüyordu.

İşte bu hâdiseden sonra ve Dekan Armstrong'un teşvik ve nasihatlerinden ziyade (vakaa bunların da üzerinde az tesiri olmamıştır) bu küçük ailenin efradı arasında doğan büyük sevgi ve şefkat tesiriyledir ki Harry kendi ailesinin ve sevgili hanımının dinini tamamiyle benimsedi ve o zamandan beri bu dinin saliki olduğunu daima ikrar edegeldi. Dr. Tusher'in bu mezhep değiştirmeye kendinin sebebolduğu yolundaki övünmelerine gelince, Mr. Esmond hattâ o küçük yaşta bile Doktoru o kadar sevmezdi ki Tusher kendisini herhangi bir şeye inanmağa davet etse

(ki böyle bir şey yapmaz bu gibi işlere katiyen burnunu sokmazdı) Harry o şeyin doğruluğundan derhal şüpheye düşerdi.

Lady nadiren şarap içerdi; fakat senenin bazı günlerinde, yaş günlerinde (zavallı Harry'nin yaş günü hiçbir zaman olmadı), yıldönümlerinde biraz şarap içmek âdeti idi; aralık ayının 29 uncu günü de bu günlerden biri idi. Bu 96 yılının sonunda, Mr. Holt'un son gelişinin üstünden on beş gün ya geçmiş ya geçmemişti ki, Lord Castlewood sofra başında hâlâ durgun ve düşünceli bir halde otururken, Lady bir hizmetçiden bir kadeh şarap istedi; o kendine mahsus tatlı gülümsemesi ile kocasına bakarak:

— Lord'um, dedi, siz de şu kadehinizi doldurun bakalım; müsaadenizle sizi şerefle bir kadeh şarap içmeğe davet ediyorum.

Lord, doldurulmak için boş kadehini uzatarak:

— Hayırola, Rachel? dedi.

Lady şükran ifade eden samimî bir bakışla:

— Bugün 29 aralık, dedi. Harry'nin şerefine içiyoruz; çocuğumuzu ölümden kurtardığı için Allah ondan razı olsun...

Lord, Harry'ye dikdik baktı, şarabını içtikten sonra kadehi çat diye masanın üstüne

koydu, içini çeker gibi bir ses çıkardı, sonra ayağa kalkıp odadan dışarı çıktı. Ne oluyordu? Büyük bir derdi olduğunu hepimiz anlamıştık.

Lord ihtiyatlı ve idareli davranmak sayesinde daha mı zengin olmuştu? Yoksa, küçük geliri o eski kıt kanaat yaşayış tarzına bile yetişmezken şimdi daha çok külfetli bir hayat sürmesine imkân veren bir mirasa mı konmuştu ? Harry Esmond burasını bilemiyordu; fakat bildiği bir şey varsa o da şimdi, Castlewood şatosunun, Lord'un Viscount unvanını aldığı ilk senelere nispetle daha fazla masraflı idare edildiği idi. Şimdi ahırda daha çok sayıda at, evde daha fazla hizmetçi vardı; eskisine nispetle şatoya daha çok misafir geliyordu; halbuki eskiden tasarrufa en sıkı bir şekilde riayet edildiği halde bile, evi Lord'un mevkiinde bir adamın şanına yaraşacak suretle idare etmek, mülkü borç altına sokmamak için epey sıkıntı çekilirdi. Aynı zamanda evin hanımının Castlewood'da peyda olan yeni dostlardan pek hoşlanmadığını anlamak için fazla keskin bir görüşe hacet yoktu; vakaa Lady'nin ne onlara, ne de başka bir kimseye karşı muamelesinde nezaketten ayrıldığı görülmemişti; fakat bu misafirler onun hoşlanabileceği insanlar olmadığı gibi, meclisleri de ince zevkli, rabıtalı bir Lady'nin çocukları hesabına hoşgörebileceği çeşitten değildi. O civar-

daki şatolarda oturan birtakım ayyaş kişizadeler gelirlerdi; bunlar Lady'nin pencereleri altında bağıra çağıra şarkılar söylerler, Lord'un punçunu, şarabını içerek kafaları tütsülerlerdi; Hexton'dan bazı subaylar geliyordu; onlarla düşüp kalkan bizim küçük Lord bu adamların konuştukları şeyleri işitiyor, onlarla içki içiyor, hattâ ağzını küfüre bile alıştırıyordu, öyle ki o hassas ve zarif Lady bu halleri gördükçe, oğlunun âkibetini düşünerek titriyordu. Esmond kolejde gördüklerini anlatarak kadını teselli etmeğe çalışırdı; her erkek dünyada yaşadıkça bu gibi insanlarla ergeç temas edecek, bu sözleri işitecekti; bunları on iki yaşında duymasiyle yirmi yaşında duyması arasında pek az fark vardı; annelerinin dizinin dibinden en geç ayrılan çocukların büyüyünce en azgın serserilerden olmaları az görülen hallerden değildi. Fakat Lady Castlewood asıl kızı için endişe ediyor, babası kızının her halini hoşgördüğü (şunu da kabul etmek lâzımdır ki Lord, bilhassa o tatsız aile geçimsizliği başgösterdikten sonra, kızdığı zaman çocuklara çok acı söyler, keyfi yerinde olduğu zaman da onlarla çirkin bir şekilde değilse bile, herhalde lüzumundan fazla yüzgöz olurdu) ve düşüncesiz Lord, çocuğunu olur olmaz insanların meclisine soktuğu için küçük Beatrix'i tehlikede görerek üzülüyordu.

Castlewood civarında, ölen Kıral Charles'ın metreslerinden biri olarak tanınmış Marchioness Sark'ın[1] oturduğu Sark Şatosu vardı. O dolaylarda oturan kişizadelerin çoğunun sık sık gittikleri bu eve Lord da israrla gidiyor, küçük kızı ile oğlunu da orada çocuklarla oynasınlar diye mutlaka beraber götürüyordu.

Şato pek mükemmel bir yer, orada gördükleri kabul de kâfi derecede samimî olduğu için küçükler oraya gitmeği cana minnet bilirlerdi. Fakat Lady şüphesiz haklı olarak, bu meşhur Lady Sark gibi bir anne elinde büyümüş çocukların kendi kızı ile oğlu için iyi akran olamıyacakları kanaatinde idi ve bu düşüncesini kocasına söyledi. Lord zıddına basıldığı zaman nazik konuşan kimselerden değildi; sözün kısası, daha birçok meselelerde olduğu gibi bu mesele üzerinde de karı koca bir temiz kavga ettiler ve neticede Lady yalnız kocasına boyun eğmekle kalmadı (zira kocasının isteği onun için kanun demekti; daha pek küçük oldukları için bu eğlence ziyaretine olan itirazlarının mahiyetine dair çocuklarına bir şey de söylemiyor, hattâ onlara bunlardan hiç bahsetmiyordu), aynı zamanda onların yeni dostlarından son derece memnun,

[1] Marchioness: İngilizcede Marquis pâyesini hâiz kişizadenin eşi.

bu dostların kendilerine, verdikleri hediyelerle yüklü ve Sark Şatosu gibi böyle eğlenceli bir yere tekrar gitmek için can atar bir halde döndüklerini görmesi de kadıncağız için ayrıca gizli bir azap oldu. Beatrix çocukluktan çıkıp kadın haline geldiği, günden güne artan güzelliği ile beraber ahlâk bakımından kusurları da arttığı için oradaki muhitin kızı için her sene biraz daha tehlikeli bir hale geldiğini düşünüyordu.

İhtiyar Lady Sark, Lady Castlewood'a misafir gelirdi; bu ziyaretlerin birinde Harry Esmond da bulunmuştur; aLdy, şatoya, kestane doru altı at koşulu, mavi kurdelâlı arabasiyle saltanatlı bir şekilde gelmişti; arabanın her basamağında birer paj duruyor, bir at centilmeni ile önde ve arkada atlı, silâhlı uşaklar gidiyordu. Lady Castlewood'un yüzünü görmek, insanın gücüne gitmeseydi, iki düşmanın birbirine karşı olan muamelesini seyretmek eğlenceli bir şey olacaktı. Genç Lady gayet sabırlı ve soğuk davranıyor, öteki keyfini, neşesini zerre kadar bozmuyor, rakibinin yöneltmek istediği hakaretleri anlamazlıktan geliyor; muttasıl gülümsüyor, gülüyor, çocuklara takılıyor, Castlewood'da gördüğü her erkeğe, her kadına, her çocuğa, hattâ köpeklere iskemlelere, masalara varıncaya kadar herkese, her şeye karşı iltifatlar yağdırıyor, orada her gördüğünü beğenmeğe o ka-

dar gönüllü görünüyordu. Lady Sark çocukları methederek: "Benimkiler de bu melek yavrular gibi terbiye edilmiş olsalardı, daha ne isterdim!" dedi. (Belki de hakikaten başka bir şey istemezdi). Sevgili Beatrix'inki kadar güzel bir yüze ömründe raslamamıştı (vakaa babası ile anası bu kadar güzel olduktan sonra böyle bir yüz doğrusu onun hakkı idi), Lady Castlewood'unku dersen bir taravet hârikası idi; Lady Sark kendisinin güzel bir kadın olmadığını söyliyerek içini çekti; sonra Harry Esmond'un orada olduğunun farkına vararak, çağı geçmiş sihirli tebessümü ile, gûya gözlerinde ve alnında okunan akıl ve zekâsından dolayı kendisine iltifatta bulundu; "Kızımı başgöz etmeden Sark Şatosuna *sizi* çağırmağa cesaret edemem!" dedi.

BÖLÜM XII.

LORD MOHUN ARAMIZA HAYIR İÇİN GELMİYOR

Bu yaşlı prenses'in atlılariyle birlikte iki de centilmen gelmişti; misafir canlısı Castlewood Lord'u tarafından büyük bir samimiyetle karşılanan bu iki zattan biri Prenses'in oğlu Lord Firebrace, öteki de onun dostu. Lord Mohun'du. Lord Firebrace kuş beyinli, sıska bacaklı, genç bir kişizade idi; ufak yapılı ve — genç Esmond' un kendisi ile konuştuktan sonra hâsıl ettiği kanaate göre — anlayışı kıt bir insandı; fakat öteki yakışıklı, *bel air*'i olan[1] gözü pek. vurucu kırıcı tavırlı bir adamdı; bu hali, o devrin vakayinamelerine göre, birçok güzellerin, cihan yandıların kalbini fethetmeğe kâfi gelmişti. Fransa'da olduğu gibi Flanders'de de savaşmış, başarılar kazanmıştı; Baden Prensi ile birlikte Tuna boyunda iki sefere iştirak etmiş, Viyana'nın Türklerden kurtarılmasına şahit olmuştu. Askerlik hayatında başardığı büyük hizmetleri, askere mahsus erkekçe bir lâübalilikle, tatlı

[1] İngilizce metinde Fransızca olarak geçen bu tâbir, "zarif tavır ve hareket" mânasına gelir.

tatlı anlatıyor, bu kadar hoşsohbet bir misafire de alışık olmıyan Castlewood'daki bütün dinleyicilerinin pek hoşuna gidiyordu.

Bu asîl misafirlerin ilk gelişlerinde Lord yemek yemeden gitmelerine katiyen müsaade etmedi, ihtiyar Marchioness'le kızını ev sahibi sıfatiyle ağırlaması için karısını onlarla evde bırakarak centilmenleri eğlensinler diye dışarı çıkardı. Ahırı gezdiler; durumun hiç de parlak olmamasına rağmen, Lord Mohun atları beğendi; eski şatoyu, bahçeleri gezdiler, Oliver zamanındaki muhasara savaşını tekrar yaşadılar; eski avluda raketlerle top oynadılar; Lord Castlevood, Lord Mohun'u yendi; Lord Mohun top oyununu pek sevdiğini, intikam maçı için çok geçmeden Castlewood'a tekrar geleceğini söyledi. Yemekten sonra top oynadıkları bahçede yeşil yolda punç içtiler; ayrıldıkları zaman canciğer dost olmuşlardı; Lord Castlewood, öteki Lord'u atına binmeden kucaklayıp öptü, senelerden beri bu kadar iyi bir arkadaşla tanışmadığını söyledi. Bütün gece Lord Castlewood, çubuğunu içip Harry Esmond'a durmadan yeni dostunu methetti, iyice sarhoş olup doğru dürüst konuşamıyacak hale gelinceye kadar onun lâfını ağzından düşürmedi.

Ertesi gün kahvaltıda aynı bahis tazelendi; Lady, Lord Mohun'un bakışlarında ve konuş-

ma tarzında kendine güvensizlik telkin eden bir hal sezdiğini söyleyince, Lord mahut kahkahalarından birini atıp bir de küfür savurduktan sonra: "Hiçbir erkek, kadın veya hayvan yoktur ki ben seveyim de sen kıskanmıyasın!" dedi; Lord Mohun'un İngiltere'nin en hoş insanı olduğunu, böyle yakınlarında bulunduğu müddetçe kendisini sık sık görmek istediğini, Lady Prude'un[1], hakkındaki sözlerini Lord Mohun'a anlatacağını söyledi.

Lady Castlewood:

— Hakikat, dedi, konuşması hoşuma gitti. Tanıdığım insanların birçoğundan daha eğlenceli... Fakat itiraf edeyim ki kendisini fazla serbest buldum. Sözlerinden ziyade sözlerinin altında gizlenen şeyleri...

Kocası:

— Senin dünyadan haberin yok, dedi; sen zaten her zaman on beş yaşında küçük hanımlar gibi buluttan nem kaparsın!

— Ama on beş yaşında küçük hanımken bende hiçbir kusur bulmamıştın!

---

[1] Lady Prude dilimizdeki "Rüküş hanım" gibi bir tâbir olup ahlâk ve iffet bahsinde pek ileri giden kadın mânasında kullanılır.

Lord:

— Geçmiş ola, madam, dedi. Artık çocuk önlüğü giydiğin yaşta değilsin; (masaya bir yumruk atarak) karımın kimlerle görüşeceği benim bileceğim iştir!

— Hakikat, Francis, ben hiçbir zaman abşka türlü düşünmedim.

Lady bu sözleri söylerken ayağa kalktı, kocasının önünde diz kırdı; bu azametli hareketinde itaatla beraber meydan okuma gibi bir mâna da seziliyordu; ve bu karı kocanın saadeti ile Harry Esmond kadar yakından ilgili bir müşahit, onların duygu ve düşüncelerinde birbirinden ne kadar uzak olduklarını, aralarında ne derin bir ayrılık ve anlaşmazlık uçurumunun bulunduğunu kadının bu hareketine bakarak pekâlâ anlıyabilirdi.

— Yediği halta bak! Mohun İngiltere'nin en mükemmel insanı be! Ulan, şu kadının inadına onu her zaman davet edeceğim! Söyle Harry, sen ömründe böyle hayâsızlık gördün mü hiç? İşte bana böyle muamele ediyor. (Lord bir fırtına gibi gürlüyordu; yumruklarını sıkıyor yüzü hiddetinden kıpkırmızı oluyordu. Sözüne devamla) Kendi evimde adam yerine konulmuyorum. Bu papaz kızının kulu kölesi olacağım, zâhir!... Vay canına, be! Keşki sofrada sahanı kaldırıp kafama atsa da, tek

karşıma geçip böyle sırıtmasa... Şu halleriyle beni çocukların önünde rezil ediyor!... Yemin ederim ki Frank'la Beatrix'e benim için: "Babanız olacak o melûn herifi adam yerine koymayın!" diyor.

Harry Esmond sözünü kesti:

— Emin olun, Sir, şimdiye kadar hakkınızda ağzından hürmetsiz tek bir kelime çıktığını işitmedim.

— Allah belâsını versin! Keşke içinden geçenleri söylese... Hem beni adam yerine koymuyor, hem de dilini tutuyor! Vebadan kaçar gibi benden kaçıyor. Georges hakkı için, şimdi vebadan kaçar gibi kaçtığı insana vaktiyle bayılırdı. Kendisi ile biraz cilveleşsem, küçük hanım keyfinden kıpkırmızı olurdu, Georges hakkı için, kıpkırmızı... Harry, o zaman bana ne derdi, bilir misin? O gülümseyen, kahrolasıca kırmızı yanaklariyle alay ettiğim zaman "St. James sarayında yaptıkları gibi, ben de kıralım geldiği zaman kırmızı bayrak çekiyorum!" derdi. Anlıyor musun? Ben onun kralı idim. Bir de şimdiki haline bak! Eminim ki ben ölsem, sevinecek! Zaten şu beş seneden beri, hepiniz çiçek çıkardığınız zamandan beri ben onun nazarında ölmüş bir insanım; o zaman buradan gittiğim için beni bir türlü affetmiyor...

Harry Esmond dedi ki:

— Hakikaten, Lord'um, pek de affedilir şey olmamakla beraber bence hanımım sizi affetmiştir. Geri geldiğiniz zaman yolunuzu ne büyük bir istekle gözlediğini, sizin soğuk bakışlarınızı görünce ne kadar üzüldüğünü ben biliyorum.

Lord haykırdı:

— Haltetmişsin! Burada kalıp çiçek mi çıkarsaydım? Bunun kime ne faydası olurdu? Evelallah, dünyada kimseden pervam yoktur, fakat kendimi lüzumsuz yere tehlikeye atamam doğrusu... Pisipisine ölmek işime gelmez... Başını sallıyorsun, ne demek istediğini pek iyi biliyorum, Papaz Harry. Şu öteki meseleye kızıyordu, değil mi? Bir kadın kocasını gezmeye gitti diye ömrünün sonuna kadar affetmesin... Bu olacak şey mi? Beni evliya mı zannediyorsun?

Harry gülümsiyerek:

— Hâşa! dedi. hiç öyle bir şey zannettiğim yok...

— O zamandan beri karım Charing Cross'taki heykel kadar soğuk duruyor. Onda affetme denilen şeyden eser yok... Böyle soğuk durması benim hayatımı solduruyor; bu yüzden kendimi punc'a veriyorum, yahut da dağ

tepe demeyip geziyorum. Beraber bulunduğumuz zaman çocuklarım benim değil, onun... İçime işliyen o soğuk, çirkin bakışlarından kurtulduğumuz zaman, — ancak o zaman — çocuklarım bana biraz sokulabiliyorlar, ben de onları şöyle bir öpmeğe cesaret ediyorum; işte, Harry, onun için çocuklarımı başkalarının evine götürüp orada seviyorum. Bu mağrur kadının fazileti beni öldürüyor. Böyle fazilet mi olur? Ben affetmesini bilen fazilet isterim, yalnız kendini korumağı değil, başka insanları da mesut etmeği düşünen fazilet isterim. Talihsiz bir dosta yardım ederken bir iki yara almışsın, ne çıkar, be?

Lord masaya bir yumruk daha indirdikten sonra şarap kupasını dikip kana kana içti. Harry Esmond dinlerken onu beğeniyor, ve bu zavallı fedakârlık vâizinin çiçekten nasıl kaçtığını, Lady'nin ise hastalığa nasıl yüksünmeden göğüs gerdiğini, bu evde oturan bütün bu insanların hayatlarında başgösteren böyle bir dirliksizliğe kendinin sebebolduğunu düşünüyordu. Delikanlı: "İnsanlar ne güzel va'zederler, hepsi de va'zında kendini örnek olarak ortaya atar. Anlaşmazlıklarda herkesin meseleyi kendine göre bir anlatışı vardır, bir de işin hakikati vardır; bunların ikisi de arzuya göre hem doğru, hem yanlıştır" diye muhakeme yürüttü. Bu iyi kalbli, mert dostun, koruyu-

cunun bağrını yakan dertleri, acıları düşündükçe, Harry'nin içi sızladı.

— Hakikaten, sir... dedi, Allahtan çok isterdim, şu söylediklerinizi benim işittiğim gibi hanımın da işitsin... Eğer söylediklerinizi duymuş olsaydı, kendisini hayatta daha mesut edecek birçok şeyler öğrenmiş olurdu.

Fakat Lord her zamanki küfürlerinden birini savurup Harry'yi alaya aldı: "Rahip Harry, sen sâf yürekli bir oğlansın; kadınlara gelince, onlar hep bir örnektir, hepsi sürtük, hepsi vicdansızdır..." İşte erkek kısmı böyledir: Güzel bir vazoyu kaldırıp yere çarpar, sonra kırıldığı için de ona kabahat bulur. Kırdığı şey kıymetsiz olabilir, doğru; fakat onu muhafaza etmek kime düşüyordu ve kim onu böyle hurdahaş etti?

Velinimeti hanımı ile kocasını mesut etmek için canını vermekten çekinmiyen Harry, Lord'un düşüncesini öğrenip kalbinde o eski sevgisinden çok şey kaldığına, karısı kabule razı olursa o sevgiyi tekrar önünde hazır bulacağına aklı kestikten sonra, dünyada herkesten fazla saydığı bu iki insanı nasıl barıştırabileceğini düşündü. Hanımına fikrini açmak. kocasının onu hâlâ beğendiğini, hattâ sevdiğini kendi mütalâası olarak söylemek için fırsat kollamağa başladı.

Lady'yi fikrinden caydırmağa kalkıştığı zaman, bunun ele alınması çok güç bir konu olduğunu gördü; uzun yılların kazandırdığı itimat ve üstüste birçok kereler ispat etmiş olduğu sadakat ve fedakârlığı sayesinde evde âdeta bir yetki kazanmış ve oraya döner dönmez bunu tekrar ele almıştı; onun için, bu işi çok ciddî bir eda ve konuşan insanın kalbinden taştığı için azçok tesirli olması icabeden bir ifade ile yaptı ve pek sevgili hanımına, kocası hakkındaki yanlış kanaati ile ona fenalık ettiğini ve bütün ailesinin saadetinin fikrini düzeltmesine bağlı olduğunu en tatlı ve yumuşak bir şekilde anlatmağa çalıştı.

Genç Esmond kendisine bu sözleri söyleyince, çok kere sakin, nazik, mütebessim ve dikkatli olan Lady birdenbire kıpkırmızı oldu, Harry'nin evvelce onda hiç görmediği bir kibir ve öfkeyle iskemlesinden fırladı. Şimdi o büsbütün değişik bir insan olmuştu; bu hali ile bendesinden hakaret görmüş öfkeli bir prensese benziyordu.

Ayağını yere vurarak, öfkesinden ıslık gibi çıkan sesi ile acele sordu:

— Benim şimdiye kadar Lord'u küçük düşürecek bir söz söylediğimi işittin mi?

Esmond önüne bakarak:

— Hâşa... dedi.

Kadın sözüne devamla:

— Bana onun tarafından elçi olarak mı geliyorsun? Sen...

Harry cevap verdi:

— Dünyada en büyük emelim bir an evvel aranızı bulmaktır; bu uğurda her türlü elçiliği kabul ederim.

Lady bu nutka kulak asmıyarak devam etti:

— Lord'a aracılık ediyorsun, öyle mi? Demek beni eski köleliğime davet ediyorsun, Lord'un cariyesine karşı teveccühünün lûtfen iade edildiğini haber veriyorsun, ha?... Covent Garden'dan[1] artık usanmış olacak ki evine dönüyor, semirtilmiş dananın kesilmesini emrediyor...

Esmond:

— Bu hususta tam yetki sahibi olduğumda şüphe var mı?

— Oğluna karşı olabilir; fakat Lord, benim oğlum değil, kocamdır. Benim ondan

---

[1] Bugün Londra'nın başlıca sebze halinin bulunduğu geniş bir saha. On sekizinci yüzyılın başında yüksek tabakaya mensup kimselerin oturduğu pek kibar ve makbul bir semtti. Addison, Pope, Steele, Bolingbroke, Sir Peter Loly, Fielding gibi tanınmış birçok kimseler bu semtin tarihine karışmışlardır.

uzaklaşmama sebep kendisidir. Saadetimizi yıkan kendisidir; şimdi de onu tamir etmemi emrediyor. Bana kendini benim düşündüğüm gibi değil de kendi olduğu gibi gösteren kendisidir. Şaraptan aptallaşmış, aklı zıvanadan çıkmış bir halde çocuklarımın önüne çıkan meyhane, banyo müdavimlerinin yanına koşmak için aramızdan kaçan kendisidir; evini bırakıp şehre, şehirdeki dostlarının yanına giden, onlardan usanınca gene buraya dönen, o zaman benim, huzurumda diz çöküp safa geldin dememi bekliyen kendisidir... Şimdi de mabeyinci olarak seni bana yollıyor. Ne şerefli bir elçilik! Monsieur, yeni vazifenizi tebrik ederim.

Esmond cevap verdi:

— Lord'umla sizi bir araya getirebilirsem, elçiliğim hem şerefli, hem de mesut bir elçilik olur.

— Zannedersem vazifenizi bitirdiniz, Sir. Herhalde sizin için hoş bir vazife! Düşünüş tarzınızı böyle değiştiren, Cambridge felsefesi mi, yoksa zaman mı, bilmiyorum. (Lady Castlewood daha acı bir istihza ile sözüne devam etti) Belki içkiyi sevmeği, hıçkırık tutuncaya kadar şarap veya punç içmeyi siz de öğrendiniz... Malûm a, bunlar efendinizin sevdiği içkilerdir. Siz de belki Londra'ya giderken "Rose" hanına uğrıyorsunuz, Covent Garden'-

da dostlar edindiniz! Tebrik ederim, Sir, elçiyi göndereni de, elçisini de... Efendiyi de, uşağını da...

Harry haykırdı:

— Merhamet edin, Madam! Size ne yaptım ki ikinci defadır bana böyle hakaret ediyorsunuz? Emeğinizle büyümüş olmak gibi iftihar ettiğim bir halden dolayı yüzüm kızarsın mı istiyorsunuz? Bilirsiniz ki hayatta benim için en büyük zevk, her şeyden evvel (hayatımı pahasına da olsa) size bir hizmette bulunmak, ondan sonra da tarafınızdan yapılan bir hizmete nail olmaktır. Bunu pekâlâ bilirsiniz. Size ne fenalık ettim ki beni böyle yaralıyorsunuz, zalim kadın?

Lady, Esmond'a vahşi gözlerle bakarak cevap verdi:

— Ne fenalık mı? Hiçbir fenalık, Harry, bile bile veya önüne geçebilecekken yaptığın hiçbir fenalık yok... (Sonra ilâve etti) Castlewood köyünden buraya çiçek hastalığını niçin getirdin? Buna mâni olmak elinde miydi? Hayır, değil mi? Kaderin bizi nereye sürüklediğini hangimiz biliyoruz? Fakat o zamana kadar hepimiz mesuttuk, Henry.

Harry, Lady' nin yanından ayrılırken, efendisi ile hanımı arasındaki soğukluğa bir çare bulmanın hâlâ mümkün olduğu, her ikisinin

de kalben birbirine kuvvetle bağlı bulundukları kanaatinde idi.

Lord Mohun Sark şatosunda kaldığı müddetçe Lord Castlewood ile aralarındaki samimîlik gittikçe artıyor gibi idi; bilhassa Lord Castlewood yeni dostunun gözünden ırak düşünce bir türlü gönlü rahat etmiyordu. Birlikte spor yapıyorlar, içki içiyorlar, top yuvarlıyorlar, tenis oynuyorlardı; Lord Castlewood Sark şatosuna gidip üç gün kalıyor, dönüşte Lord Mohun'u birlikte getiriyordu. Lord çocuklarla şakalaşır yahut da onların seve seve oynıyacakları yeni bir oyun çıkarırdı. Lord Castlewood'a şehrin bütün dedikodularını anlatır, Lady'ye müzik dinletir, iltifatlar yağdırır, **beau langage'ı**[1] veryansın ederdi; iştirak ettiği seferlerde başından geçenleri, gerek savaş gerek barış zamanlarında ziyaret ettiği Viyana, Venedik, Paris ve daha başka meşhur Avrupa şehirlerindeki hayatına dair anlattıklarını dinlemekten hiç usanmıyan Harry Esmond'a da bunları hikâye eder, bu suretle şatoda kendini herkese el üstünde taşıtırdı. Lady, harpsikord[1] çalarken o da şarkı söyler, Lord'la iskambil, tavla, yahut da bilârdo dediği yeni oyunu oynar, her oyunda onu mutlaka yenerdi; bütün bunları yaparken keyif ve neşesini daima mu-

[1] Fransızca "dil dökme" mânasına gelir.

[1] Clavecin denilen eski tarz piyano.

hafaza eder, belki biraz karargâh ve Alsatia-muhitlerini hatırlatmakla beraber hoşa giden ve ona centilmen damgası vuran erkekçe bir zarafeti elden bırakmazdı; Lady Castlewood'a karşı muamelesinde o kadar fedakâr ve saygılı idi ki kadın evvelce Lord'a karşı duyduğu nefreti gidermekle kalmıyarak çok geçmeden onun mânevi saadeti ile ilgilenmeğe başladı, kendisini doğru yola sevk edebileceğini umarak ona okusun diye din kitapları verdi; öteki bu kitapları incelemeği kendine iş edineceğini vadediyordu. Lord, Lady ile konuşurken hidayete ermekten, sakin hayat sürmekten, saray ve şehirden uzaklaşıp o civarda toprak satın almaktan bahsediyordu. Ancak şunu da söylemek lâzım gelir ki, yemekten sonra iki Lord kafa kafaya verip Burgonya şarabı içmeğe başladılar mı, konuşmaları büsbütün başka bir çığıra dökülüyor, Lord Mohun'un hidayete ermesi artık pek az bahis mevzuu oluyordu. Sıra ikinci şişeye geldiği zaman, Allah bilir ama, Harry Esmond'un önünde de epey serbest konuşmalarına rağmen, — onların bu sofuca konuşmalarından ne yakası açılmadık hikâyeler, Alsatia'ya, Spring Garden'a[1], meyhanelere, kumarhanelere, saray kadınla-

[1] Londra'da St. James'i Park civarındadır. Saraya ait bir bahçede bir pınar bulunduğu için bu isim (pınar bahçesi) verilmiştir. Stuart'lar zamanında burası kadınların ve zamane hovardalarının buluşma yeri idi.

rına, tiyatro artistlerine dair neler neler aklında kalmamıştı! — çocuk bu iki asîl sarhoşu yalnız bırakırdı; evet; Esmond'un önünde serbestçe konuşurlardı ama, o yanlarından gidince âdeta memnun olurlar, bunun üzerine bir şişe şarap daha açarlar, sonra iskambile başlarlardı; nihayet Lord Mohun neşeli dostunu şarap ka kadehi başında sızmış bir halde bırakıp Lady'nin salonuna gelirdi.

O devrin kibar insanları arasında, at yarışlarında, iskambil veya zar oyunlarında para kazanıp kaybetmeyi efendice karşılamak bir haysiyet meselesi sayıldığı için, oyunda iki Lord'dan hangisinin kazandığını, hangisinin kaybettiğini sonradan hallerine bakarak anlıyamazdınız. Lady bu kadar fazla kumar oynamasını hoş görmediğini Lord'a ima ettiği zaman, Lord karısını bir "cık" la susturur, bir müddet devam etmek şartiyle iki centilmen arasında oynanan kumar kadar eşit netice veren bir şey olmıyacağına yemin ederdi. O devrin modaya uyan insanı, günün dörtte birini iskambil oynamakla, dörtte birini de içki içmekle geçirdiği; nice hoş insanlar[1] tanırım ki,

[1] Thackeray bu malumatı *Spectator* dergisinde çıkan bir yazıdan almıştır. Addison, Spectator kulübünde imlâ yanlışlarından dolayı Will Honeycomb ile nasıl alay edildiğini anlatır. Will Honeycomb bu alaylara karşı: "Ben imlâyı centilmence yazarım, yobazca değil! İmlâ hususunda ukalâlıktan hiç hoşlanmam!" dermiş.

zeki, aynı zamanda hazır cevap, bin bir zarafete sahiboldukları halde, isimlerinden başka bir şey yazmaları icabedince şaşırıp kalırlardı.

Bence, erkek olsun kadın olsun, düşünceli hiçbir insan yoktur ki başını çevirip, geçmiş günlerine baktığı zaman, vuku bulduğu sırada kendine ehemmiyetsiz göründüğü halde bütün hayatının gidişini değiştiren bir olayı hatırlamasın. Mr. Massillon'un[1] Kıral William'a ait nefis teşbihinde olduğu gibi, bir grain de sable'in[2] bizi berbadettiği, hattâ mahva kadar sürüklediği hemen hepimizin başına gelmiş hâdiselerdendir; işte bunun gibi Harry Es-

---

[1] Masillon, tanınmış bir Fransız vâizidir (1663-1742).

[2] Kum tanesi mânasına gelen "Grain de sable" tâbiri metinde Fransızca olarak kullanılmaktadır. Meşhur Fransız filozofu ve bilgini Pascal'ın *Pensées* "Düşünceler" adlı eserinde şöyle denilmektedir. Bu parça aynen şöyledir: "Cromwell Hıristiyanlık âlemini kasıp kavuracaktır; şayet *bir kum tanesi* böbreğine gidip oturmasaydı, Kıral ailesi mahvolacak, kendi ailesi de her zaman için kudret sahibi olacaktı. Roma bile onun hükmü altında titriyecekti; fakat başka yerde hiçbir şey ifade etmiyen bu ufacık kum tanesi, oraya sokulunca, Cromwell ölüyor, ailesi mevkiinden düşüyor, Kıral tahtına geçiyor." Filhakika Cromwell, kum hastalığından ölmüştür. Kum tanesi, en küçük şeylerin bazan pek büyük hâdiselere sebebolabileceğini ifade eden veciz bir söz haline gelmiştir.

mond'un mensubolduğu ailenin başına bunca ezici felâketin bir belâ bulutu gibi çökmesine sebep, düşüncesizce ortaya atılmış bir sözden, ahlâksız bir çocuğun delice bir hareketinden başka bir şey değildi.

Akademi tahsilinin üçüncü yılında Esmond sevgili Cestlewood'una döndüğü zaman (şimdi üniversitede azçok kendini göstermiş, Danimarka Prensesi Anna'nın oğlu Glocester dukasının ölümü[1] üzerine yazdığı Lâtince bir mersiye ona bir madalya kazandırarak üniversitenin parlak zekâları arasına girmesine sebebolmuştu), küçük dostu ve öğrencisi Beatrix'i, annesinin boyunu aşacak kadar serpilmiş, ince, sevimli bir genç kız olarak buldu; sıhhat taşan yanakları sanki güllere bürünmüştü; gözleri mavi gökyüzündeki yıldızlar gibi parlıyordu; tunç rengindeki dalgalı saçları, dünyada eşine raslanmıyacak kadar güzel olan genç alnının iki tarafında toplanıyordu; hal ve tavrı, biçimi, Avcı Diana'nın o meşhur kadîm heykeli gibi, mağrur ve güzel, gözlerinden ok gibi fırlıyan öldürücü bakışlariyle aynı zamanda mağrur, çevik mütehakkimdi. Harry

[1] Prenses Anna'nın tek çocuğu olan Glocester dukası 1700 de on iki yaşında ölmüştü. Bu ölüm Üçüncü William'la Anna'yı veliahtsız bıraktığı için millî bir matem olmuş, parlâmento derhal bir kanun çıkararak Hanovre hanedanından Electress Sophie'yi ve çocuklarını tahtın vârisi ilân etmişti.

bu genç mahlûka bakıp şaşakaldı; zihninden onu, şıkırdıyan yayı ve oklariyle, Niobe'nin[1] çocukları üzerine ölüm saçan Artemis'e benzetti; o bazan de Endymion[2] üzerinde sevgi ile parlıyan Luna kadar utangaç ve eriyici idi. Bu güzel mahlûk, parıl parıl yanan bu Phoebe[3] daha küçük sayılacak yaşta olup şâşaâsı henüz son haddini bulmamıştı ve bu haliyle büyümekte olan parlak bir hilâli andırıyordu; kafası şairane hayallerle dolu, kalbi de belki tarif edilmez arzularla çarpan bizim genç üniversiteli, yükselen bu ilâhî varlığa karşı hayranlık duyuyor, onu sonsuz bir zevk ve hayret içinde (fakat ancak dünyasının çok üstünde

---

[1] Yunan mitolojisinde yedi oğlu, yedi kızı olan mağrur bir annedir; kendisini, Artemis ve Apollo isminde iki çocuğu olan Latona'dan üstün görür. Buna kızan Artemis'le Apollo ok ve yaylariyle Niobe'nin bütün çocuklarını öldürürler. Bu facia Floransa'da bulunan güzel bir heykelde tasvir edilmiştir.

[2] Endimon, Yunan mitolojisine göre, kıral Elis'in oğludur. Ay tanrıçası Luna'yı sevmiş ve ondan 50 kızı olmuştur. Başka bir anlatışa göre, Endimion çok güzel bir çobandır. Luna, âşık olduğu Endimion'u her gece Latmos dağındaki mağarasında uyurken ziyaret eder, öper ve seher vaktine kadar yanında yatar. Zevs Endimion'a ne istediğini sormuş, o da gençlik ve güzelliğini muhafaza edebilmek için hiç uyanmadan uyumak istediğini söylemiş.

[3] Phoebe, ay tanrıçası sayılan Artemis'in başka bir ismi.

"herhangi belirli parlak bir yıldızı" seyreder gibi) seyrediyordu. Beatrix, oldum olası hoppa, hafif meşrep bir çocuktu; kaprislerini, kıskançlıklarını, muzipçe şakalarını, gönülleri kazanan okşayışlarını eline geçirdiği her insan üzerinde denemekten çekinmezdi; çocuk odasında kendine bakan dadıları birbirine düşürürdü; seyis önde, kendisi terkideki küçük eğeri üzerinde atla giderken , seyisi göz süzme talimlerine hedef tutardı.

Babasının, annesinin sevgilisi, başlarının tatlı belâsı idi. İkisiyle de el altından entrikalar çevirirdi; sevgisini dilerse ihsan eder, dilediği zaman ihsanını geri alırdı; göz yaşları, gülümsemeleri, öpüşleri, yaltaklanmalariyle onların üzerinde durmadan işlerdi; çok kere olduğu gibi annesini darıltıtığı zaman babasına koşar, onu kendine siper ederek annesine öyle diş geçirmeğe çalışırdı; her ikisini birden kızdırdığı zaman da iltifatlarını hizmetçilere geçirir, yahut da annesini babasını gafil avlıyarak kahkahalarla güldürüp neşelendirmek veya boyun eğerek, ustalıkla aşağıdan alarak yatıştırmak suretiyle tekrar gözlerine girmek için fırsat kollardı. Beatrix, Horatius'ün tasvir ettiği hercaî tanrıça gibi *Saevo Laeta negotio*[1] sözüne uygundu; şöhretine ve kahra-

[1] Horatius'ün *Odiler*'inden (iii, 30) alınmış olan bu Lâtince ibare "zalimce işinden zevk alan" mânasına gelir.

manca hasletlerine rağmen kadın milletinin zulüm ve cefasına dayanacak kadar metîn olmıyan büyük bir şairimiz bu tanrıçanın, "hainee sevincini" ne asîl bir üslûpla ifade etmiştir!

Bundan üç sene evvel Beatrix, henüz bacak kadar bir çocukken, Harry Esmond'un Tom Tusher hakkında yaptığı münasebetsiz bir olayı ona yetiştirerek Harry ile, kendiliğinden kimse ile kavga etmek âdeti olmıyan iyi huylu, soğukkanlı arkadaşını az kalsın birbirine düşürecekti (incir çekirdeği doldurmıyan, mânasız bir alay ama, bu yüzden iki eski dostun yumruk yumruğa gelmelerine ramak kalmıştı); Tom o günden sonra Beatrix'den uzak durdu; ve gene o günden sonra ne zaman birbirlerine rasladılarsa kız ona daima saygı gösterdi, yüzüne güldü. Fakat Harry çocuğa fazla düşkün olduğu için onu yatıştırmak daha kolay oldu. Fena bir şey yaptığı, güce gidecek sözler söylediği, yahut da dostunu incittiği zaman, kabahatini itiraf ederek yaptığına nadim olacak yerde, kabahatli olmadığını ileri sürer, mâsumiyetten dem vurur, kusurunu o suretle mâzur göstermeğe çalışırdı, fakat bunu o kadar ısrarla ve öyle tabiî bir şekilde yapardı ki samimiyetinden şüphe etmeğe imkân kalmazdı. Çocukluğunda işi gücü muziplik ve fenalıktı; fakat, bir kedi yavrusunun ilkönce topla oynarken, sonraları

işi azıtarak kuşların üzerine atılıp onları parçalaması gibi, yaşı ilerledikçe fenalık hususundaki meyil ve kabiliyeti tehlikeli bir hal aldı. Harry Esmond'un bütün bu şahsî tecrübeleri, hayatının bugün tarihçesini yazmakta olduğu bu ilk çağında edinmiştir zannedilmesin; o burada yazılı şeylerin birçoğunu ancak sonradan öğrendi. Onun için gerek o tarihte gerek ondan sonra senelerce, Beatrix'nin yaptığı veya bozduğu her şey ona hoş gelir, hoş gelmese de affı caiz görünürdü.

Harry Esmond son tatilini geçirmek için Castlewood'a gelmişti; kolejde derece almak hususundaki ümidi epey kuvvetli idi ve böylelikle bir baltaya sap olmağa gönül hoşluğu ile niyet etmişti. İçinde bulunduğumuz yüzyılın ilk senesi idi, Mr. Esmond o sırada (doğum tarihini doğru biliyorsa) yirmi iki yaşında idi. Eski öğrencisini evvelce bahsettiğimiz gibi çok güzelleşmiş buldu, genç kız daha da güzelleşeceğe benziyordu; kardeşi, Lord'un oğlu, yakışıklı, neşeli, yiğit bir delikanlı olmuştu; âlicenap, samimî ve herkese karşı iyi idi; yalnız kızkardeşi ile geçinemezdi ki bunda da kabahat kendisinde değil, kızda idi; gönlünün sefası olduğu annesini taparcasına severdi; şimdi daimî bir hal almış olan o yürekler acısı karı koca anlaşmazlıklarında Mistress Beatrix pek tabiî olarak babasının tarafını tuttuğu halde, o annesinden yana olurdu. Aile büyük-

leri arasında ayrılık olunca, maiyet halkının iki taraftan birinin bayrağını çekmesi tabiîdir; hattâ çocukluğundan beri önünde olup biten şeyleri gözden kaçırmamak hususunda hususî bir istidada sahibolan Harry, hizmetçilerin bölüğünde veya ahırlarda yapılan tartışmalardan kimin Lord, kimin Lady taraflısı olduğunu anlıyabiliyor, aralarındaki yürekler acısı geçimsizliğin nasıl münakaşa edildiğini gayet iyi tahmin ediyordu. Uşaklarımız hakkımızda âdeta yargıç gibi hüküm verirler. Lord entrikalarını istediği kadar el altından çevirsin, uşağının bunlardan daima haberi vardır; Lady'nin hizmetçisi de hanımının hususî hayatını hizmetçi dedikodusu çarşısına götürüp orada başkalarının piyasaya çıkardığı sırlarla değiş tokuş eder.

BÖLÜM XIII.

LORD BİZDEN AYRILIYOR VE FENALIKLARINI ARKADA BIRAKIYOR

Lord Mohun (bu zatın şöhreti ve yaptıkları hakkında bazı Üniversiteliler iyi şeyler anlatmıyorlardı) Castlewood'a yeniden misafir olmuş ve görünüşe göre Lord'la samimîliği bir kat daha ilerletmişti. İlkbaharda bu iki kişizade, bir aralık at yarışları için gittikleri Newmarket'ten Cambridge'e gelmişler ve Harry Esmond'u odasında ziyaretleriyle şereflendirmişlerdi; bu vâkıadan sonra, o zamana kadar Harry'ye karşı az çok kibirli davranan kolej müdürü Doktor Montague, onun bu büyük insanlarla içli dışlı olduğunu ve Lord'un, eli Harry'nin omuzunda, gülerek onunla yanyana yürüdüğünü görünce, Mr. Esmond'a karşı olan muamelesini yumuşatmış, ona çok nazik davranmağa başlamıştı; Şatoya geldiğinden birkaç gün sonra Harry, bu vakayı gülerek Lady Esmond'a anlattı; ilmiyle bu derece şöhret bulmuş ve bütün Avrupa'ya nam salmış insanların, buna rağmen bir unvan önünde secde etmelerinin ve böyle fakir bir kişizadeye yaltaklanmalarının pek garibine gittiğini söyledi. Bunun üzerine Miss Beatrix başını gu-

rurla kaldırarak: "Bayağı soydan olanlara kendilerinden daha asîl kimseleri saymak yaraşır; bana kalırsa, papazlar haddinden fazla kurumlanıyorlar; en iyisi Lady Sark'ın şatosundaki usul: şatonun rahibi, bütün papazlar gibi pudding'i çok sevdiği halde, daha krema'ya sıra gelmeden sofradan kalkıyor" dedi.

Mr. Esmond:

— Ben de papaz olduğum zaman, bana da krema vermiyecek misin, Beatrix?

Beatrix cevap verdi:

— Sen... sen başka. Sen bizim kanımızdansın.

Lady:

— Benim babam da, senin tâbirinle, papazdı, dedi.

Mistress Beatrix başını kaldırarak:

— Benim babam Lordlar Kamarasında Irlanda temsilcisidir, dedi. Herkes kendi mevkiini bilmeli... Daha dün köy papazı olmuş, annesi hizmetçilikten yetişmiş Mr. Thomas Tusher'in önünde diz çöküp kendisinden takdis isteyecek değilim a!

O sırada huysuzluğu üstünde olduğu için fırlayıp odadan dışarı çıktı.

O gittikten sonra Lady öyle kederli, o kadar durgundu ki Harry üzüntüsünün sebebini sormak lüzumunu duydu. Kadın üzüntüsüne sebep, sadece Newmarket hakkında Harry'nin anlattığı şeyler olmadığını, Lord'un hele Lord Mohun'la tanışalıdan beri, evlendikleri zaman tövbe etmiş olduğu kumara kendini yeniden kaptırdığını söyledi.

Lady içini çekerek dedi ki:

— Erkekler evlenirken, yapabileceklerinden çok fazlasını vadederler. Galiba çok para kaybetti; esasen pek büyük olmıyan mülkümüz bu kayıtsızca israf yüzünden eriyip gidiyor. Londra'da çok uygunsuz insanlarla düşüp kalktığını duydum. Oradan geldiği zamandan beri mektuplar, avukatlar muttasıl gidip geliyor; bana kendisi sanki daimî bir merak, bir endişe içinde imiş gibi geliyor, bu halini bağırıp çağırmak yahut da kahkaha atmakla örtmeğe çalışmasına rağmen... (Lady biraz durduktan sonra devam etti). Dün gece kapının aralığından gözetledim, gece yarısını geçtiği halde iskambiller hâlâ ellerindeydi. Bu israfa hangi servet dayanır? Hele bizimki bir günde eriyip gider; böyle giderse oğluna hiçbir şey kalmıyacak, zavallı kızına da hisse düşmiyecek.

Harry Esmond içini çekerek:

— Keşke size yardım edebilsem, Madam, dedi.

Elinden hiçbir şey gelmediği halde, ona hayatında binlerce defa yardım etmek istemişti.

Lady Esmond:

— Bize Allahtan başka kim yardım edebilir? dedi. Zaten işimiz Allaha kaldı.

Netekim bu böyledir de; dünyaya ibretle bakan bir kimse, erkeğin ailesi üzerinde kurduğu hâkimiyet, karısına, çocuklarına karşı ettiği muamele dolayısiyle (tab'a durumunda olan bu insanlar üzerindeki nüfuzu mutlak bir hükümdarınkinden farksızdır) vereceği hesabı yüreği titremeden düşünemez. Zira cemiyetimizde Ocakbaşı Kralını kontrol eden hiçbir kanun yoktur. O, malın mülkün, saadetin, hattâ hayatın sahibidir. Cezalandırmakta, mesut veya, bedbaht etmekte, yıkmakta ve işkence etmekte serbesttir. Karısını yavaş yavaş öldürebilir ve gece yarısı bir cariyeyi denize attıran Padişahtan nasıl hesap sorulmazsa bu hareketinden dolayı o da hiçbir hesap vermez. Çocuklarını köle ve müraî yapabilir; kendine yâr olan hür insanlar haline getirebilir; yahut da onları tabiat kanunu olan sevgiye karşı isyana ve düşmanlığa sevk edebilir

Politikacıların, kahve ukalâlarının[1] gazeteyi ortaya koyup mübahasa ettikleri ve Fransa Kralı ve İmparatorla alay ettiklerini işitir ve herbiri kendine göre bir hükümdar olan bu insanların mutlak surette hüküm sürdükleri kendi evlerini nasıl idare ettiklerini merak ederdim. Her küçük saltanatın olay kitabı, sayesinde saltanat sürdüğümüz Efendiler Efendisi Tanrıya sunulduğu zaman, Amurath[2] kadar zalim, Neron kadar vahşi, Charles kadar kayıtsız ve ahlâk düşkünü nice aile ocağı müstebitlerinin yaptıkları bütün çıplaklığı ile ortaya serilecektir.

Harry'nin efendisinin kusuru Charles'inki kabildendi ve yaradılışta zalim olmaktan ziyade kendini beğenmiş olmasından ileri geliyordu; nedametinin sürekli bir nefis ıslahı haline gelebilmesi için vakit kalmış olsaydı, kendisini daha çok iyi duygulara döndürmek mümkün olurdu.

---

[1] İngiltere'de o devirde, zamanının devlet adamları, bugünkü kulüplerde olduğu gibi, bellibaşlı kahvelerde buluşup günün olayları hakkında görüşürlerdi. Aşağı tabaka halk da onları taklidederek gittikleri daha âdi kahvelerde politikadan bahsederlerdi. Bu kahve politikacılarının çizmeden yukarı çıkmaları, akıllarının ermediği şeylerden bahsetmeleri meşhurdur.

[2] İkinci Murat (1421-1451) İngiliz tarihçisi Gibbon, Sultan Murad'ı dünyanın en zalim ve müstebit hükümdarlarından biri olarak tanıtmıştır.

Lord'la dostu Lord bu kadar iyi arkadaş olmaları üzerine Mistress Beatrix'nin Lord Mohun'u kıskanacağı tuttu; iki centilmen çok kere çocuğun öfke tutarakları, nefret gösterileri karşısında, kendilerine mahsus kaba, gürültülü kahkahaları ile gülerek alay ederlerdi. Beatrix'nin babası :

— Büyüdüğün zaman Lord Mohun'a varırsın!.. derdi.

Bunun üzerine kız suratını asarak:

— Ona varacağıma Tom Tusher'a varırım, daha iyi, derdi.

Lord Mohun, Lady Castlewood'a karşı son derece nazik davrandığı, onu yürekten takdir ettiği için, Beatrix bir gün babasının bu lâtifesine karşılık:

— Bence, Lord benimle evlenmekten ziyade annemle evlenmek ister. Zaten annemle evlenmek için senin ölmeni bekliyor, dedi.

Bu sözler, bir akşam yemekten önce, bütün aile büyük ocağın başında toplanmışken, kız tarafından gelişigüzel ve arsızcasına söylenivermişti. İskambil oynıyan Lordların her ikisi de irkildiler. Lady kıpkırmızı oldu ve Mistress Beatrix'e odasına gitmesini söyledi, bunun üzerine kız, âdeti olduğu üzere, en mâsum tavrını takınarak:

— Fena bir şey söylemedim ki... Gayet iyi biliyorum: anem babamla konuştuğundan fazla Harry Esmond'la konuşuyor!... Harry gittiği zaman hüngür hüngür ağlıyor, halbuki babam bir yere gidecek olsa hiç ağlamaz. Geçen gene Lord Mohun'la saatlerce konuştu, bizi de odadan çıkardı, tekrar odaya geldiğimiz zaman ağlıyordu. Sonra...

Sabrı tükenen Lord Castlewood:

— Melûn!... diye haykırdı. Çık odadan dışarı, küçük yılan!

İrkilerek İskambil kâğıtlarını masanın üzerine attı.

Lady ürkmüş bir çehre ile, fakat gene de halinde ve sesinde insana dokunan büyük bir vekar ve safiyetle:

— Kendisine ne söylediğimi Lord Mohun'a sor, Francis! dedi: Gel gidelim, Beatrix.

Beatrix de yerinden fırlamıştı; şimdi gözleri yaş içinde idi:

— Ne yaptım, anneciğim? Vallahi fena bir şey demek istemedim.

Annesinin koluna takıldı, ikisi birden ağlıyarak dışarı çıktılar.

Lord Mohun haykırdı:

— Frank, karının benimle neler konuştuğunu sana ben anlatayım... Rahip Harry de

işitebilir. Allah şahidimdir. söyliyeceklerimin her kelimesi doğru... Geçen gece karın bana gelip, gözleri yaş içinde: "Ne olursun? artık kocamla zar atmaktan, iskambil oynamaktan vazgeç!" diye yalvardı; bunu senin iyiliğin için mi, yoksa benim iyiliğim için mi istediğini sen herkesten daha iyi bilirsin.

Lord kuru, sert bir sesle:

— Elbet de benim iyiliğim için, Mohun, dedi. Sen herkese örnek olacak bir insansın; senin ne evliya olduğunu bütün dünya bilir.

Lord Mohun karısından ayrılmıştı; hepsi de kadın yüzünden olmak üzere başından birçok düellolar geçmişti...

Lord Mohun:

— Ben evliya değilim ama senin karın evliya gibi bir kadın... Ben yaptıklarımın hesabını verebilirim, başkaları da söylediklerinin hesabını vermelidirler.

Öteki irkilerek haykırdı:

— Yaptıklarının hesabını vereceksin Lord!

Lord Mahum:

— Lord, dedi, daha evvel sizinle görülecek başka küçük bir hesabımız var.

Bunun üzerine, böyle felâketli bir münakaşanın varabileceği neticeleri göz önüne getirerek fena halde telâşa düşen Harry Esmond, efendisi ile hasmının hareketlerini şiddetle tenkidederek:

— Ne yapıyorsunuz, Allah aşkına! diye haykırdı. Lord, dostunuza kendi evinizde kılıç mı çekeceksiniz? Size fenalık etmektense ölmeği bin kere tercih eden melek gibi bir kadının iffetinden nasıl şüphe edebilirsiniz? Kıskanç bir çocuğun sarf ettiği mânasız birkaç söz dostları kanlı bıçaklı mı edecek? Allah için söylemek lâzım gelirse, hanımım, Lord Mohun'la bu kadar içli dışlı olmamanız, ailenizi perişan edebilecek kumar huyundan vazgeçmeniz için, cesaret edebildiği kadar, size az mı yalvardı? Eğer Lord Mohun hastalanmasaydı, sizi bırakıp gitmiyecek miydi?

Lord Mohun atıldı:

— Frank, ben sana doğru bir söz söyliyeyim mi? Benim gibi ayağı romatizmalı bir herif başkasının karısının peşinde koşamaz. Anladın mı?

Hakikaten anlattığı durumda bulunan Lord Mohun, gülerek, sargılar içindeki ayağına öyle sâf ve komik bir bakışla baktı ki, Lord elinin tersi ile alnını sildi; neşe artık ona da sirayet etmişti.

Bir küfür savurarak:

— Harry, dedi, sözüne inanıyorum:

Kavga böylece sona erdi, daha bir dakika evvel birbirine karşı kılıç çekmiş olan iki centilmen şimdi kılıçlarını eğerek el sıkıştılar.

Beati pacifiçi[1] Harry'nin efendisi ona:

— Haydi, git Lady'yi buraya getir, dedi.

Esmond böyle iyi bir haberi götürdüğünden dolayı sevinç içinde, dışarı çıktı. Lady'yi kapıda buldu; orada durmuş içerisini dinliyordu; Harry'yi görünce geri çekildi. Oğlanın iki elini tuttu, kendi elleri mermer gibi soğuktu. Harry'nin omuzuna yığılacak gibi duruyordu:

—Teşekkür ederim, Allah senden razı olsun, Harry, kardeşim, diyerek elini öptü. Esmond elinin üstünde onun göz yaşlarını hissetti; kadını odaya, Lord'un yanına götürdü; Lord Castlewood uzun zamandan beri göstermemiş olduğu bir heyecan ve sevgi coşkunluğu içinde, karısını bağrına bastı, üzerine doğru eğilerek onu öptü ve kendisinden af diledi.

---

[1] Lâtince "Ara bulucular dan Allah razı olsun" demektir.

Lord Mohun:

— Benim tüneme zamanım geldi, çorbamı artık yatakta içerim, dedi.

Ve Harry Esmond'un koluna tutunarak komik bir şekilde topallıya topallıya dışarı çıktı:

— Georges hakkı için, bu kadın, eşi bulunmaz bir inci... dedi! Onun kıymetini bilmemek için domuz olmalı... Portakal satan o âdi kızı gördün müydü sen? Hani Esmond'un...

Fakat Mr. Esmond bu gibi şeyleri bilmek istemediğini söyliyerek sözünü kesti.

Lord'un uşağı, efendisine hizmet etmeğe geldi, Lord gece takkesini, geceliğini henüz giymemişti ki, bir başka ziyaretçi daha kabul etmek zorunda kaldı; ev sahibinin ısrarı üzerine gelen bu ziyaretçi, elinde kızarmış ekmek, çorba tabağı ile, Lady Castlewood'un kendisi idi; kocası bunları kendi eliyle hazırlayıp misafirine götürmesini istemişti.

Karısı bu işi görmeğe giderken, Lord Castlewood, ayakta durmuş, arkasından bakıyordu; o, böyle karısına bakarken Harry Esmond da onu seyretmekten kendini alamadı ve efendisinin çehresinde bir sevgi, keder ve kaygı ifadesi okur gibi oldu; Lord'un bu hali delikanlıya çok dokundu.

Lord Castlewood'un elleri iki yanına düştü, başı göğsüne doğru sarktı.

— Lord'un ne dediğini işittin mi, hocam? dedi.

— Lady için evliya gibi kadın dediğini mi?

— Görülecek iki hesabımız var dediğini... Şu son beş seneden beri benim gidişim iyi bir gidiş değil. O menhus çiçek hastalığını eve soktuğun günden beri üstümüze bir uğursuzluktur çöktü; çiçekten ölseydim, yahut da öyle korkak insanlar gibi ondan kaçmasaydım, belki hakkımda daha hayırlı olacaktı. Beatrix'i hısımlarının yanına bırakıp Londra'ya gittim; orada tavcıların içine düştüm. Harry; evlendiğim günden beri — yok, daha doğrusu Duke'un muhafız alayında o azgın Mohock'larla[1] düşüp kalktığım zamandan beri — elimi sürmediğim o melûn iskambile, zar oyununa tekrar başladım. Gittikçe daha fazla oynıyorum, oynadıkça daha fazla batıyorum; şimdi Mohun'a iki bin lira borcum var; eğer bunu ödersem dilenciden pek az farkım kalacak... Oğlumun yüzüne bakmağa cesaret edemi-

[1] O devirde Londra sokaklarında geceleri kafile halinde dolaşıp serserilik eden gençlere verilen isim. Mohock sözü Kuzey Amerika'da bir yerli kabilenin ismidir.

yorum; o da benden nefret ediyor; biliyorum, nefret ediyor... Beaty'nin[1] hissesini de yiyip bitirdim; yaşarsam başıma ne geleceğini bir Allah bilir; benim için en iyisi ölmek ve mülkümün alacaklı elinden kurtarılabilecek kısmını oğlumun hesabına kurtarmaktı.

Mohun, sanki şatonun asıl sahibi imiş gibi orada buyruk olmuştu; atı arabası ahırları dolduruyordu; gerçek bu ahırlar Harry'nin şimdi fakir düşmüş olan efendisinin besliyebileceğinden daha çok fazla at barındırabilirdi. Mohun adamlariyle birlikte atla gelmişti; fakat romatizması tutunca, Londra'ya adam gönderip orada bulundurduğu hafif bir arabayı Castlewood'a getirtti; iki küçük atın çektiği bu araba, yollar iyi olursa, Laponya kızağı kadar iyi gidiyordu. Araba gelince Lord'un ilk işi Lady Castlewood'u araba ile gezmeğe götürmek oldu (bunu birkaç defalar yaptı); Lord arabayı hızlı sürüyor, süratli hareketi ve Castlewood'un hemen ötesinde yükselip oradan denize doğru uzanan yaylanın sıhhatli rüzgârını çok seven yol arkadaşı bu gezintilerden pek hoşlanıyordu. Kocası Mohun'la olan samimîliğinden dolayı ona güvensizlik göstermek şöyle dursun, bilâkis kendini Lord'a yoldaşlık etmeğe teşvik ediyor, şimdiki aşırı itimadı ile sanki geçmişte kıskançlık yüzünden gösterdiği gü-

[1] **Beatrix.**

vensizliği örtbas etmek istiyordu; Lady Castlewood da gerek kendisinin, gerek kocasının pek hazzettikleri bu zararsız eğlenceden istediği gibi hevesini alıyordu; şunu da itiraf etmek lâzım ki misafir de Lady'yi bu suretle eğlendirmeğe pek istekliydi; Lady, Lord Mohun'un nezaket ve âlicenaplık eseri olarak kendi lehinde yaptığı ne olduğunu bilmediğiniz bir fedakârlık dolayısiyle, Lord'a karşı gittikçe daha teklifsiz davranıyor, onunla görüşmekten daha memnun görünüyordu.

İki centilmenin hâlâ akşamları durmadan iskambil oynadıklarını gören Harry Esmond, bir gün hanımına Lord'un bu tehlikeli tutkusunun devam etmesinden şikâyet ederek, şimdi kocasiyle artık barışmış olduğuna göre, kumardan vazgeçmesini Lord'a ustalıkla söylemesini rica etti.

Fakat Lady Castlewood neşeli ve kurnaz bir gülümseyişle yakında kocası ile bu hususta görüşeceğini, fakat hiç değilse daha birkaç gece eğlenmesine devam etmesinde mahzur olmadığını söyledi.

Harry:

— Madam, dedi, bu işin size neye mal olduğunun siz hakikaten farkında değilsiniz; oyunu bilen bir seyirci, Lord Mohun'un koca-

nızdan daha çok üstün bir oyuncu olduğunu kolayca fark edebilir.

Lady gittikçe artan bir keyif ve neşe içinde:

— Biliyorum, dedi. Yalnız dünyanın en kuvvetli oyuncusu değil, aynı zamanda en iyi yürekli oyuncusu...

Bu sözlerle fena halde damarına basılan ve âdeta kendinden geçen Esmond:

— Madam, madam; kumar borçlarını günün birinde ödemek gerektir; efendim oyuna devam ederse mahvolur! diye bağırdı.

Lady'nin gözleri hâlâ şefkat ve memnuniyetle parlıyordu:

— Harry, sana bir sır söyliyeyim mi? Francis kumara devam ederse mahvolmıyacak; bilâkis kurtulacak. Geçen sene buraya geldiği zaman Lord Mohun hakkında fena şeyler söylediğime ve düşündüğüme nadimim. Çok temiz yürekli, çok iyi bir adam. Bana öyle geliyor ki gayret edersek daha da iyi olacak. Kendisine okusun diye Tillotson'u, bir de senin pek sev diğin Piskopos Taylor'u verdim; çok içlendiğini söyledi. Tövbekâr olduğunu ispat için (işte sırrım burada) Francis'le ne yapıyor biliyormusunuz? Zavallı Frank'a kaybettiği paraları tekrar kazandırıyor. Son dört gece hep

o kazandı; Lord Mohun, ne zavallı Frank'a ne de sevgili çocuklarına fenalık etmek istemediğini söylüyor.

Feleğin çemberinden geçmiş böyle kumarbaz bir çapkının bedava hiçbir şey yapamıyacağına aklı kesecek kadar insanları (hele o insanı) tanımış olan Esmond, sapsarı kesilerek sordu:

— Allah rızası için, bu fedakârlığına karşılık ona ne yapacaksınız? Allah aşkına söyleyin, onun bu hizmetini ne ile ödiyeceksiniz?

Lady ellerini bitiştirerek haykırdı:

— Ne ile mi ödiyeceğim? Bir annenin takdisi, bir eşin hayır duası ile!

Harry Esmond, bu yolda hareketini neye yormak icabettiğini pek iyi bildiği bir dünya adamının niyetleri hakkında kadının gösterdiği bu inatçı mâsumiyet karşısında gülmek mi, kızmak mı, yoksa sevgili hanımını eskisinden daha çok sevmek mi lâzım geldiğini bilmiyordu. Bu kişizadenin geçmişteki hayatı, tavrı ve hareketi, başka kadınlara karşı kumpas kurup onları nasıl elde ettiği hakkında bildiklerini, kendisi ile konuşurken Lord Mohun'un çapkınlığı ile övündüğünü, bütün kadınlara kovalanması günah sayılmıyan birer av nazariyle baktığını (Lord cenapları bu küçük

spora bu ismi takmıştı), istisnasız hepsinin de elde edilebileceğini çok kere kendisine ısrarla söylemiş olduğunu Lady'ye ihtiyatla, fakat ne demek istediğini açıkça anlatacak şekilde söyledi. Fakat Harry'nin yalvarış ve sitemlerine karşılık elde ettiği netice Lady Castlewood'un bütün cinlerini başına çıkarmak oldu; kadın onun ittihamlarının hiçbirine kulak asmadığı gibi, aslı esası olmadığına emin bulunduğu böyle fena niyetleri aklına getirdiği için asıl kendisinin kötü, ahlâksız bir insan olması icabettiğini söyledi. Harry kendi kendine: "Başkalarının işine karışmanın sonu işte budur" diye acı acı düşündü; böyle bir konu üzerinde Lord Castlewood'un kendisi ile konuşamıyacağı veya kendi şeref ve namusu gibi — ki tabiî bunun da en iyi koruyucusu gene kendisi idi — son derece kutsal bir şey hakkında ona akıl öğretmeğe veya onu ikaz etmeğe cesaret edemediği için şaşkınlığı ve üzüntüsü bir kat daha artıyordu.

Fakat Lady Castlewood'un genç bendesinin öğüdüne kulak asmamış olmasına ve böyle bir teklifte bulunduğu zaman onu hiddetle reddeder gibi görünmesine rağmen, Harry, Lady'nin dili ile reddettiği öğüde uyduğunu memnunlukla gördü; zira ertesi gün Lord Mohun kendisini araba ile gezdirmek isteyince bir başağrısı bahane etti; daha ertesi gün başağrısı devam etti; onun ertesi gün çocukları araba

gezintisinden pek hoşlandıkları için bütün eğlenceleri kendine hasretmek istemediğini, onun için arabadaki yerine çocuklarının geçmesini teklif ettiğini, neşeli bir tavırla gülerek söyledi. Lord, çocukları büyük bir nezaketle gezdirdi; fakat bana öyle geldi ki için için ateş püskürüyor, bu işe fena halde içerliyordu; buna sebep, bu sâf Lady hakkındaki niyetlerine kalbini pek ciddî surette bağlanmış olması değildi; fakat bu gibi insanların hayatı macera ile dolu olduğu için bir tilki avcısı, kahvaltısını ettikten sonra ava çıkmadan içi nasıl bir türlü rahat etmezse, onlar da bu avcı gibi bir kadının peşinde koşmadan günlerini gün edemezler.

İki Lord arasındaki kavgadan beri efendisinin dışından hiçbir şüphe gösterisi belirtmemesine rağmen, Harry, Lord Castlewood'un, sahte bir kayıtsızlık perdesi altında, misafirini pek yakından göz hapsine aldığını görüyor, arasıra fark ettiği güvensizlik ve boğulmuş öfke belirtilerini hiç de hayıra yormuyordu. Esmond, efendisinin şeref ve namus meselelerinde ne kadar alıngan olduğunu biliyor ve bir hekim, hastasını nasıl müşahede altında bulundurursa, o da onun gibi Lord'un hal ve tavırlarını gözden kaçırmıyordu; onun anladığına göre, hasta, marazı yavaş yavaş almış olmakla beraber, zehir bir defa kana karıştıktan sonra onu bir daha kanından çıkarıp at-

mamıştı. Shakespeare'de okuyoruz (bu satırları yazan kendi hesabına Shakespeare'i Mr. Congreve, Mr. Dryden yahut da zamanımızın diğer bütün zariflerinden daha çok üstün görür): Kıskançlık bir kere başgösterdi mi, artık afyon veya mandragora[1] değil de Doğu'nun bütün uyku ilâçları bir araya gelse onu teskin veya tedavi edemez[2].

Hulâsa, hastalığın ârazları bu genç doktoru o kadar telâşa düşürdü ki (doktor genç olmasına rağmen bütün bu sevgili hısımların nabızlarını yoklamıştı), Harry, Lord Mohun'u ikaz etmeği, niyetlerinden şüphe edildiğini ve göz altında bulundurulduğunu kendisine haber vermeği üstüne vazife bildi. Bu sırada bir gün Lord araba ile gezmeğe gideceğini vadetmiş olan Lady Castlewood'a âdeta ters bir tavırla gelsin diye haber gönderince, Lady'nin gelemiyeceğim demesi üzerine:

Harry:

— Sayın Lord'um dedi, eğer yanınızda bana bir yer vermek lûtfunda bulunursanız size çok müteşekkir kalırım; size söyliyecek çok şeylerim var; hem de sizinle yalnız konuşmak istiyorum:

---

[1] Eski zamanda uyutucu hassasından dolayı ilâç olarak kullanılan bir nebat.

[2] Bu cümle Othello'nun üçüncü perdesinin üçüncü sahnesinden aynen alınmıştır.

Öteki şatafatlı bir reveransla eğilerek:

— Mr. Harry Esmond, bana güveninizle şeref veriyorsunuz, dedi.

Lord her zaman centilmendi; genç olmasına rağmen Esmond'un halinde onun da centilmen olduğunu ve kimsenin kendisine gelişigüzel muamele etmesine kolay kolay müsaade etmiyeceğini gösteren bir şey vardı; böylece ikisi de dışarı çıktılar, avluda kendilerini bekliyen, üstlerinde mükellef örtüleri ile, ağızlarında gemlerini çiğniyen krem rengi iki Hanovra beygirinin koşulu bulunduğu küçük arabaya bindiler.

Kıra çıktıkları zaman Harry Esmond Lord Mohun'un göze çarpacak şekilde bir yastığa dayalı duran fanilâlarla sarılmış ayağını işaret ederek:

— Sayın, Lord'um, ben Cambridge'de tıp tahsil ettim, dedi.

Öteki:

— Yaaa... Hoca Harry, dedi. Demek diploma alacaksınız; artık ondan sonra da mektep arkadaşlarınızı tedavi edersiniz... şeylerini...

Harry sözünü keserek ve yüzüne dik dik bakarak:

— Romatizmalarını, dedi. Romatizma hakkında çok şey bilirim.

Lord:

— Allah kimseye öyle hastalık vermesin, dedi. Melûn bir illet... Sancıları insanı deli ediyor.

O sırada sanki o sancıları duyuyormuş gibi fena halde yüzünü buruşturarak: "Ah!" dedi.

Harry adamın gözünün içine bakarak devam etti:

— O fanilâyı çıkarıp atarsanız çok iyi edersiniz... Fanilâ parmağı iltihaplandırmaktan başka bir işe yaramaz.

Öteki mâsum bir tavırla:

— Ya... dedi. demek başka bir işe yaramaz, öyle mi?

Harry sözüne devamla dedi ki:

— O fanilâyı çıkarınız, o mânasız terliği de atıp çizmenizi giyiniz...

Lord sordu:

— Demek bana çizme giymemi tavsiye ediyorsunuz, Mr Esmond...

Harry devam etti:

— Evet, çizme ve mahmuz. Üç gün evvel sizin galeriden âdeta koşarak indiğinizi gördüm. Geceleri çorba içmek herhalde klaret şarabı içmek kadar hoşunuza gitmese gerek; ancak çorba içerseniz, kumar oynarken kafanız dumanlanmıyor; halbuki benim efendimin kafası içki ile karışıp bulanıyor.

Lord haykırdı:

— Vay canına, yoksa oyunda hile mi yapıyorum demek istiyorsunuz? Bu ne cüret be!

Lord bu sözleri söylerken atları kırbaçladı; atlar dörtnala kalktılar.

Harry devam etti:

— Benim efendim sarhoşken siz ayık bulunuyorsunuz. Efendimi yeniyorsunuz; başımı kitaplarımdan kaldırdığım zaman hep sizi gözetledim.

Lord Mohun, Harry Esmond'u severdi; Harry de onun nüktedanlığını ve bazı cüretli tavırlarını beğenirdi. Lord :

— Seni gidi küçük Argus[1] seni! dedi. Argus gibi yüz tane gözün olsa, gene de oyunumuzda en ufak bir hile bile göremezsin! Ben bir gecede bütün mülkünü kumarda batırmış bir adamım; sırtımdan gömleğimi çıkarıp kumara verdim; perukamı kumara verip eve gecelik takkesiyle döndüm. Fakat oyun kaideleri dışına çıkarak fazla bir pul bile aldığımı kimse iddia edemez. Zar tutan bir serseri ile iki ku-

[1] Yunan mitolojisine göre, Zeus'un karısı ve kadınlarının koruyucusu olan Hera, Kocasının takibinden kurtarmak istediği İo'yu tanınmasın diye buzağı kılığına sokmuş ve Argus ismindeki Argos prensini buzağıya gözcülük etmeğe memur etmiştir.

Argus'un yüz tane sözü vardır. Bundan dolayı, başkalarının hareketlerini gözetliyen, gözünden hiçbir şey kaçmıyan kimselere Argus denilir.

lağını kesmesine Alsatia'da kumar oynayıp kulakları kazandım, bunlardan birini hâlâ Bow-Street'deki evimde ispirto şişesi içinde saklarım. Harry, Mohun kiminle ve nesine olursa olsun kumar oynar ve oynıyacaktır da...

Harry:

— Lord, dedi, siz efendimin evinde müthiş bir kumar oynuyorsunuz; hem de iskambille oynanmıyacak kadar büyük kumarlar...

Yüzü kıpkırmızı olan Lord başını çevirerek:

— Ne demek istiyorsunuz, Sir? dedi.

Harry acı bir istihza ile cevap verdi:

Şunu demek istiyorum ki romatizmanız iyi oldu, eğer romatizmanız var idi ise...

Lord kızışarak:

— Sir! diye haykırdı.

— Sözün doğrusu, sizde benden fazla romatizma olduğuna inanmıyorum. Herhalde size tebdilihava iyi gelecek, Lord Mohun. Açıkçası Castlewood'dan çıkıp gitseniz iyi olacak.

Lord Mohun bağırdı:

— Sizi bana bu sözleri söylemeğe memur mu ettiler? Yoksa Frank Esmond tarafından mı geliyorsunuz?

— Hiç kimse tarafından gelmiyorum. Bana bu yolda hareketi ailemin şeref ve namusu emretti.

Öteki, atları hiddetle kamçılıyarak haykırdı:

— Bu hareketinizden dolayı hesap vermeğe hazır mısınız?

— Elbet de, Sayın Lord: atları bu kadar şiddetle kamçılarsanız, arabayı deviririsiniz...

Lord bir kahkaha atarak:

— Gözüpek çocuksun, be! dedi. Sonra ilâve etti:

— Seni bu kadar cesur yapan herhalde o melûn **botte de jesuite**[1] olacak...

Harry Esmond hararetle:

— Hayır, o değil... dedi. Dünyada en çok sevdiğim bir ailenin huzur ve sükûnu... Asîl velinimetimin şerefi, sevgili hanımımın, çocuklarının saadeti... Hayatta her şeyi onlara borçluyum, Sayın Lord, ve her şeyi onlardan herhangi biri uğrunda feda etmeğe hazırım... Buraya gelip bu sakin evin rahatını niçin kaçırdınız? Sizi aylardan beri böyle âvare eden sebep ne? Gitmenizi geri bırakmak için sizi yalandan hastalandıran, türlü bahaneler icadettiren şey nedir? Zavallı efendimin kumarda parasını almak mı? Âlicenap olun, Sayın Lord, karısını, çocuklarını düşünün de onun za'fından istifade etmeyin. Fazilet sahibi bir Lady'nin sâf kalbi üzerinde mümarese yapmak mı? Böyle bir hareket Londra kalesini tek başına zapta kalkışmağa benzer. Hakkında olur olmaz şeyler söy-

[1] Fransızca "Cizvit kılıç darbesi" demektir. Harry bu darbeyi Cizvit papazından öğrenmişti.

lemek, hakkınız olmadığı halde peşinden koşmak suretiyle onun ismini lekeliyebilirsiniz. Esasen onu bedbaht etme iktidarındasınız, bunu inkâr etmiyorum. Bu mâsum insanlara iliş-meyiniz, buradan çekilip gidiniz...

Lord kendine mahsus o küstah ve keyifli kahkahasını attı; delikanlının ateşli hitabını ilgi ile dinlemiş gibi:

— Harry, dedi, sofu meşrep dilbere galiba sen de göz koymuşsun, kulağıma söyle, Harry, ona sen de mi tutkunsun? Yoksa bütün insanların başına gelen bizim sarhoş Frank Esmond'un da mı başına geldi?

Harry kıpkırmızı oldu. Konuşurken gözleri yaşla dolarak haykırdı:

— Lord... Lord... Ben annemin yüzünü görmedim, onun için Lady'yi tıpkı bir anne gibi seviyorum. Sofu bir insan azizlere nasıl taparsa, ben de ona öyle tapıyorum. Onun için uluorta sözler söylenmesi benim nazarımda mukaddesata sövmek gibi bir şeydir. Kendi anneniz hakkında aklınızdan böyle bir şey geçirebilir misiniz? Yahut da başkasının önünüzde bu tarzda konuşmasına tahamül eder misiniz? Herhangi bir insanı onun hakkında fena şeyler düşündüğünü aklımdan geçirmek bana dehşet verir. Size yalvarırım, yakarırım, ondan el çekiniz. Bu işin sonu tehlikeli olur!

Lord:

— Tehlikeli mi olur! Sevsinler!... dedi, aynı zamanda atlara bir kamçı daha indirmesiyle (artık denize doğru iniyorduk) atlar öyle bir dörtnala kalktılar ki dizgin kasmakla durdurmağa imkân kalmadı. Lord Mohun'un elinde dizginler koptu, kızgın hayvanlar deli gibi ileri atıldılar; araba sağa sola sallanıyor, içindekiler de kabil olduğu kadar yanlara tutunmağa çalışıyorlardı; nihayet karşılarına arabanın devrileceği muhakkak olan derin bir hendek çıktığını görünce iki centilmenden her biri, canını kurtarmak için, arabada oturduğu taraftan kendini dışarı attı. Harry Esmond otların üstüne düşmekle kaldı; bu düşüş o kadar şiddetli oldu ki bir dakika kendini toplıyamadı; fakat sonra pek rahatsız bir halde, burnu kanıyarak ayağa kalktı; bundan başka bir yerine bir şey olmamıştı. Lord Mohun bu kadar talihli olmadı, başı üstüne düşerken başını bir taşa çarptı ve görünüşte ölmüş gibi yere serildi.

Kaza centilmenler eve dönerlerken olmuştu; o sırada oğlu ve kızı ile birlikte atla gezmeğe çıkmış olan Lord Castlewood, arabayı arkalarında sürükliyerek, kopmuş koşumlar ayaklarına dolaşarak dörtnala giden midillilere rasladılar; Lord'un adamları yollarını kesip hayvanları durdurdular. Lord Mohun'un al ceketini ilkönce gören küçük Frank oldu; kafile

bu talihsiz centilmenle başucunda ayakta duran Esmond'un yanına gitti. Lord'un büyük perukası ile tüylü şapkası başından fırlamıştı; alnında açılan bir yaradan bol kan akıyordu; bu hali ile bir cesede benziyordu ve belki de bir cesetti.

Lord:

— Aman Allahım! Ölmüş!.. dedi. Birisi atla gidip doktor getirsin. Dur... Ben eve gidip Tusher'i getireyim. Tusher'in elinden cerrahlık gelir.

Lord'la oğlu dörtnala gittiler. Onlar oradan henüz ayrılmışlardı ki ancak o zaman kendine gelebilen Harry Esmond, Newmarket'ten Cambridge'e giderken gördüğü böyle bir kazayı hatırladı; Lord'un ceketinin bir kolunu çıkardı, çakı ile kolunda bir damar kesti, biraz sonra damarından kan aktığını görünce rahat bir nefes aldı. Lord Mohun ancak yarım saat sonra kendine gelebildi, o sırada Doktor Tusher'la küçük Frank geldiler, Lord'u ceset halinde değilse de ceset kadar solgun buldular.

Bir müddet sonra Lord yerinden kımıldanabilecek bir hale gelince, kendisini seyislerden birinin atına bindirdiler, ötekini de Esmond'a verdiler; iki seyis, icabında kendisini tutmak için Lord'un iki tarafından yürüyorlardı, Sayın Doktor Tusher de onlarla beraberdi. Küçük Frank'la Harry atla beraberce

yaya yürüyüş karariyle yola düzüldüler. Yolda giderken çocuk bana dedi ki:

— Anneme tesadüf ettik: Doktorla beraber tarasta geziniyordu. Babam annemi korkuttu, senin için öldü dedi...

Harry sordu:

— Öldü mü dedi?

— Evet. Babam anneme: "Zavallı Harry öldü, sevgilim" dedi; bunun üzerine annem bir çığlık kopardı; görmeliydin, Harry; hemen olduğu yere yığıldı. Babamı hiç o halde görmemişsindir; büyük bir küfür savurdu; yüzü sapsarı oldu; sonra tuhaf tuhaf gülmeğe başladı, Doktora atına binmesini, bana da onun peşinden gitmemi söyledi; arkama baktığım zaman çeşmeden su alıp annemin yüzüne serptiğini gördüm. Annem öyle korktu ki...

Esmond bu garıp hâdiseyi düşüne düşüne (çünkü Lord Mohun'un da küçük ismi Henry idi, Lordlar çok defa birbirlerini Frank Harry diye çağırırlardı), oldukça telâşlı ve endişeli bir halde eve geldi. Sevgili hanımı, hizmetçilerinden biri ile, hâlâ tarasta idi; Lord artık orada değildi. Tarastan yola inmek için birkaç basamakla bir de küçük kapı vardı. O sırada beti benzi kül gibi bir halde Lord Mohun oradan geçti; başında bir mendil sarılı idi; şapkası ile perukasını bir at uşağı taşıyordu; fa-

kat terbiye ve nezaketi hâlâ elden bırakmamıştı; tarasta duran Lady'ye başiyle selâm verdi.

Kadın:

—Çok şükür, sağ salim kurtuldunuz! dedi.

Küçük Frank:

— Harry de öyle anne, dedi Yaşasın!

Harry Esmond, küçük Frank'ın yaptığı gibi hanımına koşmak üzere attan indi; seyislerden biri iki atı alıp götürdü; şapka ile perukayı taşıyan öteki uşak da, yarım mil mesafede olan cümle kapısına kadar Lord'un hayvanının yanıbaşında yürüdü.

Harry Esmond yukarı çıktığı zaman Lady Castlewood kendisini parlak bakışlarından biri ile karşılıyarak onu görmekten doğan memnunluğunu belirten tatlı bir sesle:

— Aman evlâdım, beni öyle korkuttun ki... dedi.

Bu sözleri söylerken delikanlıyı öpmek lûtfunda bulundu (onu ikinci defa bu şerefe nail ediyordu), sonra onun ve oğlunun arasında her ikisini de birer elinden tutarak eve doğru yürüdü.

BÖLÜM XIV.

ARKASINDAN BİZ DE LONDRA'YA GİDİYORUZ

Birkaç gün dinledikten sonra Lord Mohun'un yarası o kadar iyileşti ki o gün bize ertesi sabah hareket edeceğini bildirmesi kabil oldu; netekim ertesi sabah, yolda iki gece yatarak rahat konak yerlerinden Londra'ya gitmek niyetiyle Castlewood'a veda etti. Ev sahibesi kendisine her zamanki samimî, teklifsiz halinden herhalde farklı, önceden çekip çevrilmiş, resmî bir nezaketle muamele etti. Vakaa iki Lordun iki dosttan başka türlü ayrıldıklarını zannettirecek bir sebep yoktu; fakat buna rağmen Harry Esmond, Lord Viscount'un misafirini ancak başkalarının yanında görüp onunla yalnız kalmaktan çekinir gibi göründüğünü fark etti. Lord daima güler yüzle karşılandığı ve kaybetmek istemediği dostlarının çoğuna yaptığı gibi, atına binip Lord Mohun'a şöyle biraz yol arkadaşlığı da etmedi; yalnız Lord'un atlarının hazır olduğu ve bunların sahibi de, Castlewood Lady'lerine nezaketle veda etmek üzere, seyahat çizmeleriyle ortaya çıktığı zaman, kendisiyle birlikte aşağı inerek atlarının beklediği yere kadar gitmek

ve avluda ona başı ile selâm vererek uğurlamağı kâfi gördü. Lord:

— Yakında Londra'da görüşürüz, Mohun, hesaplarımızı da orada görürüz, dedi.

Öteki güler yüzle:

— Onun için üzülme, Frank, dedi ve elini kaldırarak, ayrılış selâmını alırken, ev sahibinin takındığı ters ve azametli tavır karşısında biraz şaşırmış gibi göründü; adamlarını peşine takarak atını sürdü.

Harry Esmond bu gidişe şahit olmuştu. Bu gidiş Lord'un gelişinden ne kadar farklı idi. O zaman büyük hazırlıklar yapılmıştı. (Eski şato misafirini karşılamak için en iyi kılığına girmişti); halbuki o gün herkes kederli idi, herkes sanki bir baskı altında imiş gibi hareket ediyordu, öyle ki bu hali gören Mr. Esmond'un yüreği, başa geleck felâketlerin hüzünlü sezintileri, belirsiz endişeleriyle doldu. Lord Castlewood, kapıda durmuş, misafiri ile adamlarınnı dış kapının kemeri altından dışarı çıkışlarını seyrediyordu. Oraya vardıkları zaman Lord Mohun bir kere daha arkasına döndü, Lord Viscount da kunduz derisi şapkasını çıkararak başını eğdi. Harry'ye, çehresinde garip bir solgunluk var gibi geldi Efendilerini görünce etrafında hoplayıp sıçramağa başlıyan köpeklerini küfürle tekme ile koğdu; son-

ra avlunun ortasındaki çeşmeye kadar gidip mermer direklerden birine dayanarak havuzu seyretti. Esmond avludan geçip avlunun öte tarafında evvelce Rahibe ait olan odasına giderken, alçak kapıdan içeri gireceği sırada, Lady Castlewood'un yukarda misafir salonunun büyük penceresinin perdeleri arasından, çeşmenin başında ayakta duran Lord'u seyrettiğini gördü. Avluya her nedense garip bir sessizlik çökmüştü; bu manzara Esmond'un hâfızasında uzun zaman yer etti: Yukarda parıl parıl bir gökyüzü; aşağıda binanın payanda direkleri ve yaldızlı harflerle yazılı **memento mori,** "öleceğini hatırla" ibaresi üzerine gölge salan güneş saati; iki tane köpek, bir siyah tazı ile beyaza yakın, bir fino, biri yüzünü güneşe doğru kaldırmış, öteki otların, taşların arasında bir şey koklıyor; ve nihayet sularını şırıldatan fıskıyeli havuzun kenarına yaslanmış Lord. Hayatında nice muhteşem manzaralara, aynı zamanda türlü tehlikelerle karşılaşmış bir insanda bunlardan hiçbir iz kalmadığı halde, o günkü manzaralarla o fıskıyenin çıkardığı sesin hâfızasına yer edip kalması ne kadar gariptir!

Sabahtan beri muttasıl gülen, bilhassa kocasiyle misafirinin önünde neşeli canlı duran Lady Castlewood, iki centilmen kendi odasından gider gitmez, hemen Harry'nin yanına

koştu; siması şimdi büsbütün başka bir ifade almış, yüzü, gözleri kaygı ile dolmuştu:

— Kuzum peşlerini bırakma Harry. Muhakkak aralarında bir tatsızlık oldu... dedi.

Böylelikle Esmond, Lady'nin emrinde kapıları dinliyen bir hafiye olmuştu; delikanlı, bunun üzerine odasına çekildi; bundan maksadı hanımının endişesini yatıştıracak bir masal uydurmağa çalışmak için vakit bulabilmekti, zira iki centilmen arasında ciddî bir kavga çıkmak üzere olmasından kendi de korkmuyor değildi.

Şimdi günlerce Castlewood'daki küçük meclis, akşamları sofra başında toplandığı zaman, bir isim verilmemek, gözle görülmemekle beraber, bu kaygı oradaki insanlardan hiç değilse üçünün zihninde daima mevcuttu. Lord son derece nazik ve müşfikti. Odadan ne zaman ayrılsa, karısı gözleriyle kendisini takibediyordu. Lord karısına sanki kederli bir saygı ve nezaketle muamele ediyor, her zamanki patavatsızlığı, kaba tavırları yanında bu hali göze çarpıyordu. Karısına çok kere muhabbetini gösterecek şekilde ilk ismi ile hitabediyor, çocuklara, hele evvelce hiç sevmediği oğluna karşı gayet yumuşak davranıyordu. Umumiyetle kilise hususunda gevşek olduğu halde, kiliseye gidip (Doktor Tusher'in va'zını dinle-

meğe kadar) ibadetin bütün icaplarını tam bir sofuya yakışacak surette yerine getiriyordu.

Lady Castlewood genç, bendesine muttasıl:

— Bütün gece odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor. Acaba nesi var? Kuzum Harry, sebebini anlamağa çalış, diyordu.

Bir başka gün de Lady:

— Londra'ya üç mektup gönderdi, dedi.

Bu mektupları bilen ve Lord'un yeniden borç para kaldırmasına dair olan muhaberatın bir kısmını görmüş olan Harry:

— Evet, Madam, dedi; mektuplar bir avukata yazılmıştı.

Delikanlı borç meselesi hakkında efendisine sitemde bulunduğu zaman Lord "eski borcu ödeyip mülkü rehinden kurtarsın diye para kaldırdığını, yoksa başka bir şey için borca girmediğini" söylemişti.

Lady Castlewood para cihetinden katiyen merakta değildi. Samimî kadınlar içinde para için telâşa düşenler pek azdır; bir kadını çok memnun etmek isterseniz sevdiği adam hesabına elmaslarını rehine koymasını teklif ediniz. Lord Marlborough'nın delikanlılığında kadınlar tarafından o derece sevilmesine sebep ka-

dınlardan para alması olduğunu Mr. Congreve söylerken işittiğimi hatırlıyorum. Erkeklerin bir kısmını pek iyi tanıyan Mr. Congreve: "Halbuki onlar için böyle bir fedakârlığa katlanacak erkek pek azdır" diyordu.

Harry Esmond'un tatili henüz bitmişti: önce de söylediğimiz gibi, şahadetname alıp Kiliseye girebilmek için, geri kalan son bir devreyi de tamamlamak üzere Üniversite'ye dönmeğe hazırlanıyordu. Rahiplik vazifesini kabule karar verdiği zaman, bu derece kutsal bir mesleğe girmek üzere olan bir kimseye yakışacak bir tâzim duygusu ile değil de, böyle bir mesleğe girmeği ihtiyatkârlığa uygun bulduğu için ona rıza gösteren bir dünya adamı zihniyetiyle hareket etmişti. Hayatta her şeyini Castlewood ailesine borçlu olduğunu düşünüyor, onlara yakın olmağı dünyanın başka herhangi bir yerinde bulunmağa tercih ediyordu: kendisine karşı son derece güven ve sevgi besliyen velinimetlerine bir faydası dokunabileceğini, hanedanın genç mirasçısının yetişmesine yardım edip onun öğretmeni olabileceğini, sevgili efendisinin ve hanımının dostu, akıl hocası olarak kalacağını, onların her ikisinin de kendisine daima bu gözle bakacaklarını söylemekten haz duyduklarını aklından geçiriyor, böylelikle belki de o zamana kadar gönlünde beslemiş olduğu büyük emellerden vazgeçmenin tesellisini, dünyada herkesten fazla sevdiği

bu insanlara faydalı olmakta aramağa niyetleniyordu. Netekim hanımı da kendisinin yanlarından ayrılmasını istemediğini söylemişti, ki hanımının emrettiği şey ne olursa olsun onun için bir murat haline gelirdi.

Pek iyi hatırladığım bu tatilin son günlerinde, bir sabah Lord, postanın Londra'dan getirdiği mektupları okuduktan sonra, Lord Mohun'un Paris'e gittiğini ve Avrupa'da büyük bir geziye çıkmak üzere olduğunu, kayıtsız bir tavırla haber verince Lady Castlewood'un zihni bayağı büyük bir tasadan kurtuldu. Lord Castlewood'un ne küskünlüğü geçmiş, ne de hal ve tavrında bir değişiklik olmuştu; buna rağmen bu merak ve endişe sebebi karısının zihninden silinince, kadın daha fazla ümitlenmiş içi daha rahat etmiş, aynı zamanda Lord'u gene eskisi gibi neşelendirmek, somurtkanlığını dağıtmak için, bütün kalbi ile ve elindeki bütün yatıştırıcı vasıtaları kullanarak çalışmağa başlamıştı.

Kendisi, bu haline sebebolarak, sağlık durumunun bozuk olduğunu, hekimine bakınmak istediğini, Londra'ya gidip Doktor Cheyne'e bakınacağını söylüyordu. Lord'la Harry'nin Londra'ya kadar beraber gitmeleri kararlaştırıldı: 1700 yılı ekim ayının 10 uncu pazartesi günü, Londra'ya doğru atla yola çıktılar. Bir gün evvel pazar olduğu ve bardaktan boşanır-

casına yağmur yağdığı için, aile kiliseye gitmemişti; geceleyin Lord, ailesini karşısına alarak pek güzel bir şekilde ve bambaşka bir tatlılık ve ciddiyetle dualar etti ve hayır duayı öyle temkinli bir sesle okudu ki Harry o zamana kadar böylesini duymadığına kanaat getirdi. Karısını çocuklarını, kendi odalarına çekilmeden, her zamankinden fazla bir samimiyetle, bir temkin ve rikkatle öptü, kucakladı; onlar bu hali sonradan düşündükleri zaman, içleri az rahat etmedi.

Ertesi sabah (aile ile bir gece evvelki kadar samimî bir şekilde vedadan sonra) atlara bindiler, o gece yolda konakladılar, ertesi gün akşam karanlık bastığı sırada Londra'ya girdiler; Lord, Whitehall'da, Cockpit'te[1] Trumpet'e gitti; Lord'un delikanlılık zamanında askerler tarafından kullanılan bu konağa Lord o zamandan beri alışıktı.

Oraya vardıktan bir saat sonra, (bu da ziyaretin önceden hazırlanmış olduğunu gösteriyordu), Lord'un işlerine bakan adam Gray's İnn'den oraya geldi; Esmond efendisinin avukatı ile belki yalnız kalmak istiyeceğini

[1] Horoz çukuru, horoz döğüştürülen çukur yer demektir. Bugün Privy Council Office, denilen resmî dairenin bulunduğu bu yerde XVI. ve XVII. yüzyıllarda Kıralın himayesi altında horoz döğüşleri yapılırmış.

düşünerek, yanlarından ayrılmağa hazırlandı; fakat Lord işinin uzun sürmiyeceğini söyledi; eski Lord zamanında aile işlerine bakmak için tutulmuş olan avukata Mr. Esmond'u ayrıca takdim etti; adam, kendisine tembih edildiği gibi o gün parayı Bow Street'teki evinde Lord Mohun'un eline teslim ettiğini, Lord'un şeref sahibi insanlar arasında yapılan bu gibi muamelerde avukat kullanmak âdet olmadığını söyliyerek bundan biraz şaşırmış gibi göründüğünü, bununla beraber Lord Viscount'un senedini geri verdiğini anlattı ve senedi müşterisinin emrine âmade tuttuğunu söyledi.

Mr. Esmond büyük bir telâş ve hayret içinde :

— Ben Lord Mohun'u Paris'te zannediyordum! diye bağırdı.

Lord Viscount :

— Benim davetim üzerine geri geldi, dedi. Onunla aramızda görülecek bir hesabımız var.

Esmond :

— Allaha çok şükür, artık o da kalmadı dedi.

Lord delikanlının yüzüne dik dik bakarak :

— Öyle, dedi. Kumarda para kaybettiğini sana söylemiştim; para için beni biraz rahat-

sız etti ama, neyse verildi, kendisi ile ödeşip o hesabı kapattığımıza göre artık iki dost gibi tekrar karşılaşabiliriz.

Esmond bağırdı :

— Aman Lord'um, siz beni aldatıyorsunuz; Lord Mohun'la aranızda muhakkak bir şey geçti.

— Bir şey mi geçti? Yok canım. Bu gece yemeği beraber yiyip biraz şarap içeceğiz. Benim kaybettiğim parayı kim kaybetse huysuz olur. Fakat şimdi borç ödendi, hiddetim de onunla beraber geçip gitti.

Harry sordu :

— Gece yemeği nerede yiyeceğiz?

Lord gülerek :

— Sen kendini ne diye karıştırıyorsun? A Allahın kulu, biraz bekle de seni davet etsinler. Sen Duke Street'e gidip Mr. Betterton'u[1] seyredersin. Bilirim, sen tiyatroyu seversin Bırak da işlerimi tasarladığım gibi takibedeyim. Yarın sabah kahvaltıyı beraber ederiz, tiyatroda dedikleri gibi, eğer yarın sabaha iştah kalırsa...

---

[1] Mr. Betterton (1635-1710) o devrin en meşhur facia aktörüdür. Portugal Street'te (Duke Street değil) Duke tiyatrosunun en çok sevilen aktörü idi.

Harry Esmond, dedi ki :

— Lord'um bu gece sizin yanınızdan ayrılırsam bana da adam demesinler! Aranızdaki davanın sebebini ben galiba biliyorum. Size yemin ederim ki hiçbir şey yok. Lord Mohun'un kaza geçirdiği gün kendisine bundan bahsediyordum. Hiçbir şey olmadığını gayet iyi biliyorum; onunki mânasız bir çapkınlıktan başka hiçbir şey değil.

Lord gök gürültüsünü andıran bir sesle bağırdı:

— Lord Mohun'la karımın arasında çapkınlıktan başka bir şey geçmediğini biliyorsun demek. Demek bunu bildiğin halde bana söylemedin.

— Sevgili hanımımın bildiğinden daha fazlasını da biliyorum, bin kat daha fazlasını.. O gizli kapaklı sözlerle bir alçağın neler kastettiğini çocuk kadar mâsum olan o kadın ne bilsin!

— Alçak olduğu muhakkak... Onu sen de kabul ediyorsun... Benim karımı elimden alacaktı...

Genç Esmond haykırdı:

— Sir, karınız melek kadar temiz bir kadındır.

Lord canı yanarcasına bağırdı:

— Onun için bir şey dedim mi? Sâf olduğundan şimdiye kadar hiç şüphe ettim mi? Eğer etseydim ömrünün son günü olurdu. Onun benden kaçacağını aklımdan geçirdiğime ihtimal verir misin? Hayır, onda böyle bir şey yapmak için kâfi ihtiras yoktur. Ne günah işler, ne günahı affeder. Artık huyunu biliyorum, fakat onu kaybettikten sonra... Allah hakkı için, eskisinden bin kat daha fazla seviyorum ; evet, hem o zaman gençti, melek kadar güzeldi... İhtiyar babasının evinde bana bakarak gülümserdi; avdan dönerken dört gözle yolumu beklerdi... Başımı onun küçük dizlerine dayar, kucağında çocuk gibi ağlardım, nefsimi ıslah edeceğime, bir daha içki içmiyeceğime, kumar oynamıyacağıma, kadın peşinde dolaşmıyacağıma dair yeminler ederdim... Sarayın bütün erkekleri onun peşinde koşardı... çocuğunu kucağına alınca Queen's Chapel'deki Madonna'dan Vallahi daha güzel olurdu... Öyle olduğu halde şimdi onu o zamandan bin kat daha fazla seviyorum. Biliyorum, ben onun kadar iyi değilim. Fakat kim onun kadar iyi olabilir, Allahım, kim? Onu yordum, usandırdım, bunu gayet iyi biliyorum. Kendisi ile konuşamıyordum. Siz nüktedan, okumuş insanlar konuşmasını biliyordunuz, ben yapamıyordum, yapamadığımı hissediyordum. Canım ne hacet, sen daha on beş

yaşında bir çocukken, ikinizin şiirlerinizden, kitaplarınızdan söz açıp konuştuğunuzu işittikçe öyle kızıp köpürüyordum ki içimden seni boğmak geliyordu. Fakat sen her zaman iyi bir çocuktun, seni severdim, seni sevdiğimi bilirsin... Karımın bana ait olmadığını hissederdim; çocuklar da öyle... Ümitsizlikten, öfkeden bunalıyordum, kendimi kumara, içkiye veriyordum, her türlü rezaleti yapıyordum. Şimdi bu Mohun peyda oldu, karım ondan hoşlanıyor biliyorum, ondan hoşlanıyor.

Esmond, bağırdı:

— Vallahi, billâhi, yanılıyorsunuz, Sir!...

Lord:

— Karıma mektuplar yazıyor, diye bağırdı. Buraya bak, Harry... (Cebinden koyu renk kan lekeli bir kâğıt çıkardı) O geberemediği gün ondan düşmüş. Seyislerden biri yerde bulup bana verdi. Kuş dili gibi bir şey... Aralarında konuştukları o melûm tiyatro dilinde yazılmış. "İlâhî Gloriana sana tapan esirine karşı neden böyle soğuk davranıyorsun? Katlandığımı gördüğün işkenceler karşısında merhamete gelmiyor musun? Kalbimin kanı ile yazılmış bu mektuplara lûtfen, tenezzülen bir cevap vermez misin?.." Karım herhalde ondan daha başka mektuplar da aldı.

Esmond bağırdı:

— Fakat hiçbirine cevap vermedi.

Lord.

— Mohun elinden geleni yaptı ya, sen ona bak... dedi. Ondan öcümü alacağım, Allah şahidimdir, mutlaka alacağım.

Esmond yalvarırcasına:

— Bir iki mânasız kelime için karınızın şerefini, ailenizin saadetini tehlikeye mi koyacaksınız? dedi.

Lord:

— Karımın şerefi meselesini ağzıma bile almıyacağım, dedi. Onunla bundan başka birçok sebeplerle döğüşebiliriz. Eğer yaşarsam o alçak cezasını çekecek, eğer ölürsem ailem hesabına iyi olacak: dünyadan bir müsrif eksik olacak; Frank babasından daha iyi şeyler öğrendi. Ben kararımı verdim, Harry Esmond; netice ne olursa olsun, kalbim müsterihtir, çocuklarımı korumak için karımı ve seni bırakıyorum.

Lord'un bu kavganın peşini bırakmıyacağını iyice aklına koyduğunu, hiçbir rica ve niyazın kendisini ondan vazgeçiremiyeceğini gören ve üzüntü, düşünme ve kır saçların tesiri ile sakinleştiği bugüne nispetle o zaman daha ateşli ve atılgan olan Harry Esmond, iyi yürekli civanmert efendisinin yanında bulunmanın kendisi için bir vazife olduğunu düşünerek dedi ki:

— Lord'um, eğer dövüşe karar verdinizse, buna yalnız başınıza gitmemelisiniz. Büyüğünün yanıbaşında bulunmak hanedanımız için bir vazifedir; beni çağırmazsanız, yahut da ben sizin yanınızda bulunmazsam, ne kendimi affederim ne de sizi...

Lord, Esmond'un elini büyük bir şefkatle tutarak:

— Niye böyle yapıyorsun Harry, oğlum, sen rahip olmak için yetiştirildin, dedi; bu işe karışırsan, sana yazık olur.

Harry cevap verdi:

— Bir zamanlar siz de kilise adamı olmağı düşünmüşsünüz, babanızın emri, yuvarlak kafalılara karşı döğüşmenize mâni olamamış. Sizin düşmanlarınız benim de düşmanımdır. Sir. İyi kılıç kullandığımı siz de gördünüz; ne çeşit olursa olsun ,benim için fark etmez; talim kılıcının ucundan düğme çıkınca korkarım zanetmeyin...

Bunun üzerine Harry, Lord Mohun'a nasihat yollu nasıl çıkıştığını, kendisine icabında kılıçla boy ölçüşmekten çekinmiyeceğini anlattığını, onun için bu işten barış yolu ile sıyrılamıyacağını biraz kızarak ve çekinerek (çünkü mesele nazikti, kavgada kendini ileri sürmekle efendisinin izzetinefsini kırmaktan korkuyordu) söyledi.

Harry gülerek:

— Hem kendisini yenerim, dedi. Cambridge'de öğrendiğim **botte** yok mu? Ondan zor kurtulur. Yarım saat çalışıp bir tecrübe edelim. Ben size öğretiveririm; çok nazik bir oyundur, tutturamadınız mı, hasmınızın kılıcı ile şişlendiğiniz gündür.

Lord kederli bir tavırla:

— Ben sana bir şey söyliyeyim mi, Harry, dedi. Bu ailenin başında benim yerime sen olmalıydın.

Sonra, elinin tersi ile gözlerini silip hısımını çok müşfik, muhabbetli bakışlarla süzerek ilâve etti:

— Benim gibi tembel bir sarhoştan herhalde daha iyi bir Lord Castlewood olurdun!

Harry efendisinin mert elini şükranla kavrıyarak:

— Haydi ceketlerimizi çıkarıp karanlık basmadan yarım saat prova edelim, dedi.

Lord keyifli bir tavırla:

— Sen daha bacak kadar bir çocuksun, dedi. Fakat o herifin hakkından geleceğine, inanırım. (Sonra sözüne devamla) Hayır, yavrum. Bütün bu şaşırtmacalarını, oyunlarını olduğu gibi sana bırakmıyorum; kılıç kullanmasını ben de oldukça iyi bilirim, hem kendi kozumu bildiğim gibi, paylaşmak isterim.

Harry bağırdı:

— Fakat hakem olarak yanınızda bulunacağım.

— Olur, Allah senden razı olsun, hakem olarak yanımda bulun.

Meselenin Lord tarafından önceden tertiplenmiş olduğunu gören Harry sordu:

— Bu iş ne zaman olacak?

— Şöyle tertipledik: Jack Westbury'ye adam gönderip kendisini muhakkak görmek istediğimi söyledim. Sebebini biliyor; nerede ise gelir; şu bir şişe İspanyol şarabını o da bizimle beraber içecek. Sonra Duke Street'te tiyatroya gideceğiz, tiyatroda Mohun'la buluşacağız; sonra hep beraber Rose'a yahut da Greyhound'a gidip yemek yiyeceğiz. İskambil getirteceğiz; kâğıt oynarken ihtimal aramızda bir ihtilâf çıkacak, sonra, artık Allah yardımcımız olsun!... Ya alçak ve hain bir insan dünyadan yıkılıp gidecek, yahut da dünyada kalmağa hiç de gönlü olmıyan değersiz bir herif... (İçini çekerek) uzakta oluşum daha iyi... Ben ölürsem karım daha mesut olur.

Bu iç çekiş Harry Esmond'un kalbini parça parça etti, öyle ki efendisinin lûtufkâr eline kapanarak hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Lord sözüne devam etti:

— Mesele Mohun evden ayrılmadan konuşuldu... yani Castlewood'dan demek istiyorum,

mektubunu kendisine gösterdim, okuyup alçaklığını yüzüne vurdum, inkâr edemedi, yalnız karımın mâsum olduğunu söyledi.

Harry bağırdı:

— Mâsumdur, Lord'um; mâsum olduğuna Allah şahittir.

Lord:

— Şüphesiz, şüphesiz... Onlar her zaman mâsumdurlar, dedi. Şüphesiz, onun için kazada öldüğünü işitince düşüp bayıldı...

Harry heyecandan kıpkırmızı olarak:

— Benim de ismim Harry, Lord'um, dedi. Siz Lady'ye: "Harry öldü" demişsiniz.

Bütün cinleri başına çıkan Lord:

— Hay Allah belâsı! diye haykırdı. Ulan, şimdi bir de seninle mi düello etmeli... Benim evimin ateşiyle ısınan küçük yılan, sen de mi beni sokacaksın?... Hayır oğlum, sen namuslu bir çocuksun, iyi bir çocuksun... (Burada hiddetinden ağlamağa başladı ve bu hali büsbütün acıklı oldu). Sen namuslu çocuksun, seni severim. O kadar pişmanım ki artık hangi kılıcın hayatıma son vereceğine kulak asmıyorum. Dur, işte Jack Westbury geldi. Gel bakalım, Jack! Hoş geldin, ahbap! Akrabamdan Harry Esmond...

Harry eğilerek:

— Castlewood'daki hizmetkârınız Harry Esmond, dedi.

Üç centilmen oturup, hazırlanmış olan İspanya şarabını içtiler.

Lord :

— Harry üçüncü oluyor. Kendisinden çekinmene lüzum yok, Jack, dedi.

Albay :

— Bana da öyle geliyor... demek ister gibi Harry'ye şöyle bir baktı. Bunun üzerine Lord evvelce üstü örtülü söylediği şeyleri etrafiyle anlattı. Lord Mohun'la kavga ettiği zaman Lord'a bin altı yüz lira borcu varmış; Lord Mohun, Lord Viscount borcunu ödeyinceye kadar bekliyeceğini söylemiş. Lord parayı bir yerden bulup o sabah Lord Mohun'a göndermiş; evden dışarı çıkmadan bütün işlerini yoluna koymuş, şimdi de düellonun neticelerine katlanmağa hazır bulunuyormuş.

Bir iki şişe şarap içtikten sonra bir araba çağrıldı ve önceden kararlaştırıldığı gibi üç centilmen Duke tiyatrosuna gittiler; Mr. Wycheley'in piyeslerinden biri, Ormanda Aşk oynanıyordu.

Harry Esmond, bu piyesi ve komedide başlıca kadın rolünü oynıyan aktris Mrs. Bracegirdle'i[1] ne zaman hatırlasa dehşet içinde kalırdı. Kadın, paj kıyafetine girmişti; centil-

[1] 1688 den 1707 ye kadar Londra sahnesinde görülmüş güzelliği ile meşhur bir aktris.

menler sahnede otururlarken gelip karşılarında durdu, omuzunun üzerinden simsiyah gözleriyle Lord'a bakıp gülerek: "Centilmenler kırları bırakıp buraya kadar rahatsız olmanıza sebep ne acaba? Yoksa Bullock Panayırından fena haber mi var?" diye sordu.

Perde arasında karşıya geçip sanki bir şey olmamış gibi konuştular. Lord Mohun'un yanında da iki kişi vardı: biri asker elbisesi ile yüzbaşı Macartney; öteki simle işlenmiş mavi kadife elbiseli, sarı perukalı, yakası ve göğsü Venedik dantelâlariyle zengin bir şekilde süslü bir centilmen Warwick ve Holânda Lord'u idi[1]. Lord'un elinde bir kâğıt dolusu portakal vardı. Hem yiyor, hem de aktrislere ikram ederek onlarla şakalaşıyordu. Lord Mohun'un Mrs. Bracegirdle'a kabaca bir söz söylemesi üzerine kadın dönüp Lord'a: "Ne yapıyorsun burada, bakayım? Yoksa zavallı Will Mountford'u öldürdüğünüz gibi gene arkadaşlarınla birini kılıçtan geçirmeğe mi gel-

[1] Warwick Lordu, Warwick Kontesinin oğludur; bu kadın 1716 da Addison'a varmıştır. Macaulay, büyük edip ve bilginin üvey oğlunu "bekçileri dövmek, camları çerçeveleri indirmek, kadınları fıçıya koyup Holborn Hill'den aşağı yuvarlamak gibi modaya uygun eğlencelerden" vazgeçirmeğe, kendisinde ilim, edep ve fazilete karşı heves uyandırmağa çalıştığını yazıyor. Kendisi Kensington'da Holânda Evinde otururdu.

diniz?" dedi. Bu acı sözler üzerine Lord'un karışan çehresi büsbütün karardı, hain, netameli bir hal aldı. Bunu görenler sonradan hatırladılar ve böyle söylediler.

Oyun bittikten sonra iki kafile bir oldu; Lord Castlewood bir meyhaneye gidip yemek yemeği teklif etti. Charring Cross'ta Lockit'in Greyhound ismindeki meyhanesini seçtiler. Altı kişi oraya doğru yollandı; üç Lord önde yürüyorlardı, Lord Mohun'un yüzbaşısı, Albay Westbury, Harry Esmond da arkadan geliyorlardı. Yürürlerken Albay Westbury, Harry Esmond'a eski dostu Molla Dick'ten bahsetti; Dick, Muhafız alayı teğmenliğine terfi etmiş, Hiristiyan Kahraman isminde bir kitap yazmış tı; Westbury'nin söylediğine göre, bütün muhafızlar kendisine: "Ayol, bu kitabı beyhude zahmet edip yazmışsın, On Emir'de ne denilmişse Hiristiyan Kahraman durmadan onun aksini yapıyor!" diye alay ederlermiş; o zamana kadar bir iki defa düello etmiş. Westbury sesini alçaltarak delikanlıya kavgaya karışmamasını rica etti:

— Birden fazla ikinci şahide lüzum yoktu, dedi. Yüzbaşı veya Lord Warwick kolayca çekilebilirler.

Fakat Harry, olmaz, dedi; o sonuna kadar işini bırakmamak niyetinde idi. Zihninde bir plân tasarlamıştı; bu sayede Lord Viscount'un düello etmesini önliyebileceğini zannediyordu.

Meyhanenin tezgâhına gidip hususî bir oda, şarap, iskanbil kâğıdı istediler; tezgâhtar istediklerini getirince içmeğe başladılar, sıhhate kadeh kaldırdılar ve hizmetçiler odada bulundukları müddetçe aralarında çok dostça davranır gibi göründüler.

Harry Esmond'un plânı, Lord Mohun'la atışmak, ona hakaret etmek, böylelikle döğüşe daha önce başlamaktan başka bir şey değildi. Onun için iskambiller ortaya konulunca o da oynamak istedi.

Lord Mohun :

— Daha neler, dedi. (Harry'yi korumak mi istiyordu? Yoksa **botte de jésuite**'i denemek işine mi gelmiyordu? Burası belli değil) Kolejli genç centilmenler böyle oyunlara karışmazlar. Bu çoluk çocuk işi değil...

Harry atıldı : Bana çocuk demek kimin haddine düşmüş?... Yoksa Lord cenapları korkuyorlar mı?

Mohun haykırdı :

— Korkmak mı? O da ne demek?

Fakat babacan Lord Viscount işin farkında oldu.

— On moidore'una[1] oynıyacağım. Sersem çocuk, Cambridge'te oynadığınız gibi gümüş dörtlüğüne oynamıyoruz.

[1] İngiltere'nin "27 şilinlik" eski altın parası.

Bunun üzerine cebinde böyle büyük para bulundurmıyan Harry (altı aylık maaşını daima eline geçmeden tüketirdi) oyuna koyacak parası olmadığı için fena halde öfkelenerek çekilmeğe mecbur oldu.

Mohun'un yüzbaşısı :

— Bu delikanlı hesabına bir crown[1] koyuyorum; dedi.

Harry :

— Orduya mensup centilmenlerde crown pek bulunmaz zannederdim, dedi.

Yüzbaşı :

— Kolejde size falaka çekerler mi? dedi.

Harry :

— Sersemlere falaka çekerler, kabadayıları sopa ile döverler, arsız çocukları da suya atarlar, dedi.

İrlanda'lı olan Yüzbaşı :

— Demek havuzdan boğulmadan sudan çıkabilenler de oluyor! dedi.

Bunun üzerine bütün centilmenler gülmeğe başlayıp zavallı Harry'yi büsbütün kızdırdılar.

Lord Mohun mumlardan birini üfleyip söndürdü. O sırada yeniden şişeler, kadehlerle

[1] Beş şilin kıymetinde gümüş sikke.

içeri girmiş olan garsonlar da odada bulunuyorlardı. Bunun üzerine Lord Viscount :

— Hay Allah müstahakını versin, Mohun! dedi. Ne münasebetsiz herifsin, be! Garson şu mumu yak!

Öteki :

— Münasebetsiz herif, sözü çok münasebetsiz bir tâbir, Lord, dedi. Şehirli centilmenler böyle lâkırdı söylemezler, söyleseler de karşısındakinden af diler.

Lord Viscount :

— Ben köy centilmeniyim! dedi.

Lord Mohun :

— Zaten halinizden belli... dedi. Bana kimse münasebetsiz herif diyemez!

Öteki :

— Sözlerimi suratına çarpıyorum! dedi. İstersen iskambilleri de çarpayım!

Albay Westbury ile Lord Warwick bir nefeste :

— Baylar, baylar! Garsonların önünde neler yapıyorsunuz?... diye bağırdılar.

Hizmetçiler acele odadan çıktılar. Aşağıdakilere yukarı kattaki kavgayı haber verdiler.

Albay Westbury :

— Bu kadar söz kâfi, dedi. Lordlar, yarın sabah buluşacak mısınız?

Warwick Lord'u sordu:

— Lord Castlewood sözünü geri alacak mı?

Albay Westbury:

— Lord Castlewood ölür de sözünü geri almaz! dedi.

— O halde yapılacak bir şey yok. Haberiniz olsun, centilmenler, hakaretli sözler sarf edildi, tarziye istenildi ve reddedildi.

Lord Castlewood şapkasını giyerek:

— Evet, reddedildi, dedi. Yarın nerede buluşulacak? Ve saat kaçta?

Lord Mohun:

— Madem ki tarziyeyi reddediyor, (ki buna çok teessüf ederim) şimdiden tezi yok... Arabalara binip Leicester Field'e gidelim, dedi.

Albay Westbury, Warwick ve Holânda Lord'unun önünde yerlere kadar eğilerek:

— Sayın Lord, dedi, biz de aramızda şöyle biraz kılıç çakırdatsak, ne dersiniz? Bana bu şerefi bahşeder misiniz?

Lord:

— Sizin gibi Mons'ta, Namur'da bulunmuş bir centilmenle karşılaşmak benim için bir şereftir, dedi.

Yüzbaşı:

— Hocam, dedi; müsaade ederseniz ben de size bir ders vereyim.

Harry'nin eefndisi:

— Hayır, hayır baylar, dedi. Beher taraftan ikişer kişi çoktur bile... Çocuğa ilişmeyiniz, yüzbaşı Macartney...

Bu sözleri söylerken Harry'nin elini sıktı; yalnız biri müstesna, bu hayatımda son defa el sıkışı idi.

Meyhanenin tezgâhında hep birden durdular; Lord Viscount tezgâhtaki kadına gülerek dedi ki:

— Şu uğursuz iskambiller yok mu? İnsanları işte böyle birbirine düşürür... Ne ise, dâva bitti... Şimdi yatıp uyumadan önce, hepimiz Lord Mohun'un Bow Stree'teki evine gidip birkaç şişe şarap daha içeceğiz.

Altı tane el tahtıravanı getirttiler, adamlara Leicester Field'e gidileceği gizlice tembih edildi; orada centilmenler "Standard Taverin" in önünde yere indiler. Gece yarısı idi; şehir uykudaydı; evlerin pencerelerinde yalnız birkaç ışık görünüyordu, fakat gece, kavgalıları oraya getiren menhus maksada müsait olacak kadar aydınlıktı; bunun üzerine altısı da meşum meydana girdiler; tahtıravancılar parmaklığın dışında kalıp içerdekileri kimsenin rahatsız etmemesi için kapıyı tuttular.

Orada olup bitenler kanun dışı kimselere ibret olsun diye memleketimizin olay kitapla-

rında ilân edilmiş olduğu için, bunları herkes öğrenmiştir. Harry'nin tahminine göre, düello başladıktan ancak iki dakika sonra (o sırada kendisi de hasmının hayli faal olan kılıcı ile meşgul olduğu için, aradan ne kadar zaman geçtiğinin farkında olmamış olabilirdi), pipolarını içerek parmaklığa yaslanıp içerde alacakaranlıkta cereyan eden çarpışmayı seyreden tahtıravancıların kopardığı bir çığlık bir felâket olduğunu haber verdi; bunu duyunca Harry'nin kılıcı elinden düştü, etrafına bakmağa başladı; hasmı da bundan istifade ederek onu sağ elinden yaraladı. Fakat delikanlı yarasına ehemmiyet vermedi, yere serilmiş gördüğü sevgili efendisinin yanına koştu.

Lord Mohun başucunda ayakta duruyordu.

Boğuk bir sesle:

— Frank, dedi, yaran ağır mı?

Lord yattığı yerden cevap verdi:

— Benden galiba artık hayır yok!

Öteki:

— Ne münasebet! dedi. Allah şahittir. Frank Esmond, senden af dileyecektim, fakat fırsat vermedin... İlk defa aramız açıldığı zaman kabahat tamamiyle bende idi, yoksa Lady...

Zavallı Lord dirseğine dayanıp doğruldu, zayıf bir sesle:

— Suss... dedi. Kavga iskambil yüzünden çıktı, şu menhus iskambillerin yüzünden... Harry, yavrum, sen de mi yaralısın? Allah yardımcın olsun! Seni severim, Harry... Küçük Frank'a gözkulak ol... sonra... sonra... şu... küçük kalbi de... karıma ulaştır...

Lord bu sözleri söyliyerek göğsünde taşıdığı bir madalyonu yakaldı, fakat bu hareketi yaparken arkaüstü düşüp bayıldı.

Bunun üzerine biz hepimiz onu öldü zannederek dehşet içinde kaldık; fakat Esmond'la Albay Westbury tahtıravancıları meydana çağırdılar; Lord'u, LongAcre'de bir hamam işleten Mr. Aimes isminde bir cerraha götürdüler; ev halkı uyandırıldı ve kavga kurbanı içeri alındı.

Lord Viscount'u yatağa yatırdılar; aynı zamanda hem iyi hem de usta bir adam olan cerrah yarasını tedavi etti. Lord'a baktıktan sonra Herry Esmond'un elini de sardı; fazla kan kaybettiği için Harry de bayılmış ve bir müddet baygın kalmıştı. Delikanlı kendine geldiği zaman, ilk iş sevgili efendisini sormak olduğunu tahmin edersiniz; bunun üzerine cerrah kendisini Lord Castlewood'un yattığı odaya götürdü; Lord daha şimdiden papaza

haber göndermişti; hısımı ile konuşmağa can attığını söyliyorlardı. Sapsarı ve mecalsiz bir halde yatakta yatıyordu; gözlerinde ölümü haber veren o sabit şeametli bakış vardı; elinin zayıf bir hareketiyle, ondan başka herkesin dışarı çıkmasını işaret etti, "Yalnız Harry Esmond" diye bağırdı; eli kuvvetsiz bir halde yatak örtüsünün üzerine düştü; o sırada Harry Esmond ilerledi, diz çöktü ve bu eli öptü.

Lord Viscount bir gülümseme ve soğuk elinin tazyiki ile soluk soluğa.

— Harry, sen de papaz sayılırsın, dedi. Hepsi dışarı çıktılar mı? Sana ölüm döşeğinde bir itirafta bulunayım.

Kutsal Ölüm, sözlerini dinliyen korkunç bir şahit gibi, sanki yatağın ayakucuna dikilmiş duruyordu; can çekişen zavallı adam ailesi hakkındaki son dileklerini söyledi; işlediği kabahatleri nedametle itiraf etti, ayrılmak üzere olduğu dünyaya yaptığı hayır ve hasenatı anlattı. Söylediği bazı şeyler Harry Esmond'a pek dokundu, ve şahsan kendisini o nispette hayrete düşürdü. Lord Viscount'un gittikçe kuvvetten düştüğü âdeta gözle görülüyordu; o bu garip, itirafları bitirmeğe çabalarken çağırttığı rahip Mr. Atterbury de geldi.

Bu zat henüz kilisede büyük bir pâye sahibi olmamıştı; kendisi St. Bride's kilisesinde

vâiz olmakla beraber beliğ hutbeleri ile bütün şehir halkını oraya toplıyordu. Papaz, Lord'un vaftiz oğlu, Lord da babasının talebesi idi Oxford'da iken birkaç defa Castlewood'a gelmişti; ve zannedersem, Harry Esmond onun tavsiyesi üzerine Oxford'a değil Cambridge'e gönderilmişti; zira Mr. Atterbury, Oxford'un seçkin bir üyesi olduğu halde orası hakkında hiç de iyi şeyler söylemezdi.

Gönderdiğimiz adam, rahipcağızı sabahın saat beşinde kitaplariyle meşgul bulmuştu ve rahip adamın peşine takılarak zavallı Lord Viscount'un yattığı eve kendini dar atmıştı; bu sırada Esmond, Lord'un yanında bulunuyor, can verirken ağzından dökülen son sözleri dınliyordu.

Lord, Mr. Atterbury'nin geldiğini işidince Esmond'un elini sıkarak rahiple yalnız kalmak istediğini anlattı. Esmond bu kutsal mülâkat için onları orada bıraktı. Kendi dualarının ve kederinin, son nefesini vermek üzere olan bu velinimetin yanından bir an bile ayrılmadığına emin olabilirsiniz. Lord delikanlıya zihnini perişan eden şeyler söylemişti; ona kendisini çok ilgilendiren bir sır bildirmişti. Gerçek bu sırrı duyduktan sonra, şüphe ve fütur, zihin azabı, sebat ve cesaret, bütün bu duyguların tesiri altında kalmakta yerden göğe kadar hakkı vardı.

İçeriki odada Mr. Atterbury ile can çekişen tövbekârı konuşurlarken Lord Castlewood'un genç arkadaşı müthiş bir şaşkınlık buhranı içinde sendeliyordu.

Bir saat sonra — belki de daha fazla — Mr. Atterbury odadan çıktı; Esmond'a dik dik bakıyor ve elinde bir kâğıt tutuyordu.

Papaz fısıldar gibi bir sesle:

— Ecelle pençeleşiyor, dedi. Vicdanını benim önümde her türlü şaibeden temizledi. Affediyor, inanıyor ve herkese hakkını veriyor. Keyfiyeti âleni kılayım mı? Bunu imza etmek için şahit çağırayım mı?

Delikanlı ağlıyarak:

— Allah bilir, dedi. Benim sevgili efendim bütün hayatınca bana yalnız iyilik etmiştir.

Papaz kâğıdı Esmond'un eline verdi. Esmond kâğıda baktı. Kâğıt gözlerinin önünde karardı:

— Bu bir itiraf, dedi.

Mr. Atterbury:

— Artık ne dersen de!

Odada hamam havlularının kuruduğu bir ateş vardı; bir köşede de sevgili Lord'un vücudundan akan kanlara bulanmış bir yığın bez duruyordu. Esmond ateşe doğru gidip kâ-

ğıdı içine attı. Felemenk tuğlalariyle kapalı büyük bir ocaktı. İnsan böyle korkunç bir anda bu gibi hiçten şeyleri nasıl hatırlıyabilir?... Büyük bir keder içinde okuduğumuz bir kitabın bir parçası, bir düellodan veya böyle herhangi önemli bir buluşmadan veya ayrılıştan önce yediğimiz son yemeğin lezzeti... Banyodaki Felemenk çinileri üzerinde İysu'un büyük evlât sıfatiyle babasının yerine geçme hakkını elinden almak için Yakub'un kıllı eldivenleri ile İshak'ı nasıl aldattığını gösteren kaba bir resim vardı[1]. Yanan kâğıt bu resmi aydınlattı.

---

[1] İsû, İshak peygamberin ve Rebeka'nın oğlu ve Yakub'un büyük kardeşidir. Vücudunun ve ellerinin pek fazla kıllı olduğu rivayet olunur. Babası İsû'u çok severdi. Yakup, bir gün İsû'un aç kalmış olmasını fırsat bilerek, pişirdiği bir sahan mercimeği ağabeysine büyük kardeşlik hakkı pahasına satarak bu hakkı ondan gasbetmiştir. Bundan dolayı "Büyük evlâtlık hakkım bir sahan mercimeğe feda..." sözü, alışverişte bir tarafın pek zararlı çıkması halini ifadede kullanılır. Öleceğine yakın gözleri kör olan İshak'ın, büyük oğlunu takdis etmek istemesi üzerine, Yakup, babasının kör olmasından faydalanarak ellerine keçi postundan yapılmış eldivenler giymiş olduğu halde babasının önüne gitmiş ve kendini İsû olarak tanıtmış. İshak takdis edeceği insanın, büyük oğlu olduğundan emin olmak için ellerini muayene etmiş ve keçi kıllarına aldanarak onu İsû'un yerine takdis etmiş. Yakup da böylelikle babasının takdisine nail olmuş.

Delikanlı:

— Mr. Atterbury, bunu günah çıkarma gibi kabul edeceğiz, dedi.

Başını şömineye dayadı; gözleri yaşla doldu. Bu felâketi karşısında hattâ ondan da fazla ölüm halindeki zavallı kişizadenin kendine söylediği şeyler karşısında ürkmüş, dünyada en çok sevdiği insanların başına böyle iki katlı bir musibetin gelmesinde kendinin âmil olduğu düşüncesi ile sarsılmış olarak efendisinin yanıbaşında oturduktan sonra döktüğü ilk göz yaşları bunlardı.

Mr. Esmond:

— Haydi yanına gidelim, dedi.

Bunun üzerine bitişik odaya gittiler; o sırada şafak sökmüş, Lord'un zavallı soluk yüzünü, yaklaşan ölümün korkunç amansız ifadesini almış olan bakışlariyle etrafından medet uman donuk gözlerini aydınlatmıştı. Cerrah yanında idi. Atterbury odadan çıkarken o da içeri girdi. Lord Viscount hasta gözlerini Esmond'a çevirdi. Boğazındaki o hırıltıyı işitmek içine dokunuyordu.

Mr. Atterbury:

— Lord Viscount, dedi, Mr. Esmond şahit ispat istemiyor; kâğıdı da yaktı.

Esmond diz çöküp elini alıp öperek:

— Benim sevgili efendim! dedi.

Lord Viscount yatağından fırlayıp doğruldu, kollarını Esmond'un boynuna doladı.

— Al... lah ra... razı...

Başka bir şey söylemedi. Boğazından delikanlının üzerine kanlar boşandı. Sevgili Lord göçmüştü. Dudaklarında takdis, mert yüreğinde sevgi, nedamet ve şefkatle dünyadan gitmişti.

Mr. Atterbury:

Benedicti benedicentes, dedi.

Yatağın yanında diz çökmüş delikanlı "Âmin!" diye inledi.

Mr. Esmond'un aklına gelen ilk şey: "Eve kim haber verecek?" sorusu oldu. Olanları Castlewood'a bildirmesi için Atterbury'ye yalvardı. Kendisi bu korkunç haberle hanımının karşısına çıkamıyacaktı. Mr. Atterbury'nin bu ricayı lûtfen kabul etmesi üzerine, Esmond Lord'un adamına acele bir pusla yazdı; Mr. Atterbury için atları hazırlamasını, kendisinin de onunla beraber gitmesini, Esmond'un bavulunun da Gatehouse hapishanesine göndermesini tembih etti. Kendisi bu hapishaneye gidip teslim olmağa karar vermişti.

BİRİNCİ KİTABIN SONU

Dünya Edebiyatından Seçmeler

79

No. 9427

TOPTAN SATIŞ
İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Elazığ, Erzurum,
Trabzon ve Van Bölge Şeflikleri

PERAKENDE SATIŞ
Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitapçılar

% 6 KDV DAHİL FİYAT [illegible]RA
(12264 Lira + 736 Lira)